

Programmabegroting 2019

gemeente

Hattem

PROGRAMMABEGROTING 2019

- **NOTA VAN AANBIEDING**

- **PROGRAMMA'S EN PARAGRAFEN**

- **MEERJARENRAMING 2020 T/M 2022**

PROGRAMMABEGROTING 2019

NOTA VAN AANBIEDING

Pag. 1 Nota van aanbidding

PROGRAMMA'S EN PARAGRAFEN

○ Programma's

Pag. 5	Programma 1 – Sociaal sterk
Pag. 9	1a - opgroeien en ontwikkelen
Pag. 13	1b - werk
Pag. 17	1c - zorg
Pag. 23	1d - welzijn en sport
Pag. 27	Programma 2 – Wonen, werken en recreëren
Pag. 29	2a - ruimtelijke ontwikkeling
Pag. 35	2b - economische ontwikkeling
Pag. 39	2c - fysieke leefomgeving
Pag. 45	Programma 3 – Besturen en organiseren
Pag. 47	3a - netwerken en besturen
Pag. 53	3b - dienstverlening
Pag. 55	3c - financiën
Pag. 65	3d - gemeentelijke organisatie
Pag. 67	Programma 4 - Bedrijfsvoering
Pag. 69	4a - bedrijfsvoering en overhead

○ Paragrafen

Pag. 77	Inleiding
Pag. 79	Paragraaf A – Lokale heffingen
Pag. 83	Paragraaf B – Weerstandsvermogen en Risicobeheersing
Pag. 95	Paragraaf C – Onderhoud kapitaalgoederen
Pag. 99	Paragraaf D – Financiering – inclusief Emu-saldo
Pag. 107	Paragraaf E – Bedrijfsvoering
Pag. 115	Paragraaf F – Verbonden partijen
Pag. 129	Paragraaf G – Grondbeleid
Pag. 133	Paragraaf H – Decentralisaties

MEERJARENRAMING 2020 T/M 2022

Pag.	2	Overzicht van baten en lasten 2017 t/m 2022
Pag.	3	Toelichting overzicht van baten en lasten 2017 t/m 2022
Pag.	5	Overzicht van incidentele baten en lasten
Pag.	6	Overzicht structureel begrotingsaldo 2019-2022
Pag.	7	Meerjareninvesteringsprogramma (MIP)
Pag.	21	Meerjarenraming staat van reserves en voorzieningen
Pag.	23	Toelichting meerjarenraming staat van reserves en voorzieningen

NOTA VAN AANBIEDING

VERANTWOORDING

‘Met elkaar werken aan een duurzaam Hattem’

Met elkaar werken aan een duurzaam Hattem, dat is wat dit college van B&W voor ogen staat! Daar zijn we in juni 2018 mee begonnen en in deze begroting hebben we een groot aantal ambities uit het coalitieakkoord in de startblokken gezet. Dat betekent dat er flink geïnvesteerd gaat worden de komende jaren. We gaan investeren in onder andere onderwijs, wonen, de openbare ruimte, duurzaamheid, arbeidsparticipatie en voorzieningen voor minima. Bij dat werken aan de stad is participatie met en door inwoners en partners een uitgangspunt. Als we samen werken aan Hattem, komen we verder en is het resultaat duurzamer.

De keuze voor de locatie van het eerste scholencluster komt dichterbij en daarmee ook de bouw. Nieuwe normen voor schoolgebouwen laten zien dat we met hogere bedragen rekening moeten houden dan tot nu toe gedaan werd. We hanteren voor nu een schatting van bijna 7 miljoen aan kosten voor de bouw. Een groot bedrag dat niet alleen noodzakelijk, maar ook een waardevolle investering is in de toekomst en in het voorzieningenniveau van Hattem als woongemeenschap.

We gaan ook investeren in onze prachtige, historische binnenstad. Dat gaan we zowel doen in de inrichting van de openbare ruimte, als in het samen met ondernemers en instellingen vermarkten van Hattem. De kwaliteit van de openbare ruimte gaan we naar een hoger plan trekken door bijvoorbeeld plaatsing van straatmeubilair en afvalbakken. De Zuiderzeestraatweg, Hessenweg, Vechtstraat en Bijleveldsingel worden aangepakt, waarbij we steeds een passende mate van participatie gaan zoeken voor de nieuwe inrichting.

Investeren in de toekomst doen we ook met de inzet op de transformatie in het sociaal domein en het samen met onze partners vorm geven aan het project “Loket 0 tot 100”. We willen dat iedere Hattemer mee kan doen en dat betekent ook dat de gemeente passende zorg of ondersteuning biedt, waar dat moet. Meedoen betekent ook dat we de bestaande minimaregelingen niet alleen in stand houden, maar uitbreiden met een scholierenregeling en acties gericht op het tegengaan van zogenaamde energiearmoede. Een belangrijk doel is natuurlijk dat Hattemers naar hun mogelijkheden volop meedoen op de arbeidsmarkt. Naast onze eigen gemeentelijke acties gaan we daar ook in regionaal verband werk van maken door deelname aan de Human Capital Agenda van de Regio Zwolle. Die agenda richt zich niet alleen op inclusiviteit (iedereen doet mee) maar ook op beschikbaarheid (werkzoekenden en vacatures matchen) en wendbaarheid (een leven lang leren, inzetbaar blijven).

We zetten ook stevig in op duurzaamheid. We werken toe naar een situatie waarin Hattem energieneutraal is. Er ligt een uitvoeringsprogramma met maatregelen en projecten. Daar gaan we mee aan de slag. We ondersteunen initiatieven uit de samenleving zoals Powered by Hattem. Om de ambitie te realiseren hebben we uitvoeringsgeld gereserveerd en versterken we de inzet.

We gaan dus met veel zaken voortvarend aan de slag voor en met Hattem. Dat was onze hoop en ambitie tijdens het opstellen van het coalitieakkoord en het financiële perspectief maakt dat nu ook mogelijk.

We beseffen dat we daarmee veel inzet en betrokkenheid vragen van inwoners, ondernemers, instellingen en verenigingen, en ook van raad, college en de ambtelijke organisatie. We stellen de ambtelijke organisatie in staat zich verder te ontwikkelen en de ambities tot uitvoering te brengen. Om willen en kunnen in balans te houden voor de ambtelijke organisatie, hebben we extra formatie opgenomen. Dat zien we met vertrouwen tegemoet, want vanuit onze gedeelde passie voor Hattem, kunnen we samen veel bereiken.

De begroting is reëel en structureel sluitend in meerjarenperspectief. Dat geldt voor elk jaar van 2019 tot en met 2022. Daarbij handhaven we de al in de begroting van 2018 opgenomen extra OZB verhoging van 5% in 2019 en 2020, maar zien we geen noodzaak om die lijn door te trekken. We kiezen ervoor om in 2021 en verder de OZB niet extra te verhogen. We willen onze ambities binnen die beschikbare middelen realiseren.

DE FINANCIËLE VERTALING

Perspectief (meerjaren)begroting 2019:

	2019	2020	2021	2022
Startpositie saldo meerjarenbegroting 2019 ev.	81.300	72.500	32.800	32.800
1. Bijstellingen voorjaarsnota 2018	-165.100	-162.300	-154.700	-154.700
2. Bijstellingen kadernota 2019	-280.200	-152.500	-152.500	-152.500
3. Bijstellingen algemene uitkering gemeentefonds *	160.400	252.100	175.800	236.900
4. Bijstelling begrotingsvoorbereiding	296.900	175.800	137.100	61.100
Saldo meerjarenbegroting 2019 ev.	93.300	185.600	38.500	23.600

* Bedragen t/m septembercirculaire en inclusief taakmutaties

Investeringsprogramma 2019 tot en met 2022 (MIP)

Het investeringsvolume is ten opzichte van de voornemens uit 2018 en het vertrekpunt uit de kadernota toegenomen. De ruimte aan kapitaallasten die voor 2019 op de exploitatie wordt gevraagd bedraagt € 83.000 en wordt rechtstreeks verantwoord op de desbetreffende programma's en beleidsvelden. Voor een aantal beleidsvelden geldt dat de kapitaallasten worden gedekt uit een hiervoor gevormde reserve.

De cumulatieve ruimte die voor 2019 en in meerjarenperspectief wordt gevraagd bedraagt:

	2019	2020	2021	2022
Investeringsruimte	83.000	452.000	964.000	1.173.000

Financiële weerbaarheid

De ambities die we hebben geformuleerd in ons coalitieakkoord hebben we in de voorliggende begroting vertaald. Een uitgebreide financiële positie van de gemeente wordt onder andere aan de hand van kengetallen weergegeven in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Uit de meerjarige ontwikkeling van de kengetallen blijkt de relatie met het ambitieniveau. Zo neemt de waarde van het kengetal netto schuldquote toe en neemt de solvabiliteitswaarde af.

De toename van de netto schuldquote duidt op een toenemende netto schuld ten opzichte van een licht stijgend begrotingstotaal.

De dalende solvabiliteitsratio duidt op een verwachte relatief afnemende eigen vermogenspositie ten opzichte van het totaal vermogen. De stijging van de schuld (het lang vreemd vermogen) wordt veroorzaakt door het voorgenomen investeringsprogramma.

Om de investeringen te kunnen realiseren wordt de komende jaren vreemd vermogen aangetrokken. Deze geldleningen zijn tegen de huidige markttrente financieel vertaald in de meerjarenraming. Gelet op het historisch lage rentepercentage is in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een renterisico opgenomen.

TOT SLOT

Wij stellen u voor:

- a. de voorliggende begroting met de daarbij behorende toelichtingen en staten vast te stellen conform de betreffende ontwerpen;
- b. de exploitatiesaldi te verrekenen met de algemene reserve.

Hattem, 8 oktober 2018.

Het college van Hattem,

de secretaris,

de burgemeester,

1

Sociaal sterk

INLEIDING

Hatterem is een sterke stad met een rijk verenigingsleven, waar mensen naar elkaar om kijken en de voorzieningen volop gebruikt worden. De samenleving en de rol van de overheid zijn sterk in verandering. Binnen de transformatie van het sociaal domein geven wij vorm aan nieuwe aanpakken, rollen, taken en verantwoordelijkheden, die aansluiten op deze veranderingen.

AMBITIE

In de transformatie van het sociaal domein is het van belang dat er zowel in denken als in doen een nieuwe manier van werken wordt ontwikkeld en verbindingen worden gelegd tussen de professionals en met partijen in het voorliggende veld zoals familieleden, vrienden, huisartsen, verenigingen of kerken. In de gemeente Hatterem wordt hieraan gewerkt op basis van de transformatieagenda. In deze agenda zijn de beleidsuitgangspunten binnen het sociaal domein vertaald naar activiteiten gericht op transformatie. In de transformatie-agenda zijn de volgende 4 opgaves leidend:

Transformatie-agenda

1. *Het versterken van de eigen kracht van Hatteremers en de sociale netwerken in Hatterem:*

In ons beeld van de toekomst voelt de Hatteremer zich verantwoordelijk voor de inrichting van zijn eigen leven en denkt daarmee zoveel mogelijk in eigen kracht. De Hatteremer staat er niet alleen voor, want wanneer Hatteremers het zelf niet meer redden, worden ze geholpen door hun eigen netwerk (gezin, familie en burens). Een sterk verenigingsleven en goede verbindingen tussen verenigingen dragen hieraan bij. We vinden het belangrijk dat er niet naar de beperkingen maar naar de mogelijkheden van de Hatteremer wordt gekeken.

Natuurlijk zal dit niet bij iedereen vanzelf gaan en zal passende ondersteuning vanuit de gemeente via algemene of maatwerk/individuele voorzieningen nodig zijn.

2. *Het voorkomen van problemen (preventie) en het eerder signaleren van zorg- of ondersteuningsvragen (vroeg-signalering):*

Het aloude gezegde ‘voorkomen is beter dan genezen’ gaat vooral op binnen het sociaal domein. Dit gecombineerd met het eerder in beeld krijgen van problematiek zal er toe leiden dat intensievere vormen van ondersteuning kunnen worden voorkomen. Problemen worden als eerste gesignaleerd door inwoners in de directe omgeving van de betreffende persoon: door familieleden, vrienden, huisartsen, verenigingen of kerken. Het is van belang dat deze partijen weten waar ze terecht kunnen met vragen. In ons beleid zetten we dan ook in op de verbinding met partijen in het voorliggende veld, zodat wij en de (zorg-) aanbieders aansluiten op de natuurlijke routes van Hattemers.

3. *Passend en innovatief (zorg)aanbod:*

In bepaalde gevallen is er behoefte aan de zorg of andere vormen van ondersteuning. In de context van de transformatie is het nodig dat het aanbod:

- kwalitatief op niveau blijft en daar waar mogelijk verbetert;
- aansluit bij de behoefte van de Hattemers;
- dichtbij de Hattemers wordt georganiseerd.

Dit terwijl er minder budget is (“beter met minder”). Hierbij geldt lichte zorg waar het kan, maar ook snelle toegang tot passende zware zorg waar nodig.

4. *Integraliteit en samenwerking:*

Binnen de 3-d’s is het principe 1 gezin, 1 plan en 1 regisseur een leidend principe. Vanuit dit principe is het van belang dat de samenhang tussen de decentralisaties zoveel mogelijk wordt benut. Het is van belang om de dienstverlening op het gebied van maatschappelijk ondersteuning, publieke gezond, zorg en welzijn zo integraal als mogelijk te leveren. Het is dan ook nodig om een toegang te realiseren, die integraal kan werken, zodat de bereikbaarheid, de werkwijzen en het aanbod kunnen worden ontschot.

Loket 0-100 (geldt voor heel programma 1)

Eén van de opgaves binnen de transformatie is om tot een zo integraal mogelijke dienstverlening op het gebied van maatschappelijke ondersteuning, publieke gezondheid, preventie, zorg, jeugdhulp, onderwijs, welzijn, wonen, werk en inkomen te komen. Om deze integraliteit te bereiken is in de maatschappelijke visie opgenomen dat er een duidelijk loket is waar alle inwoners (0 – 100 jaar) van Hattem terecht kunnen voor kleine en grote zorg- en ondersteuningsvragen. Bij de ontwikkeling van het loket 0-100 willen we ons niet beperken tot een centrale baliefunctie, maar ons vooral richten op de integrale toegang. In deze toegang heeft de kanteling plaatsgevonden en het gemeentelijke beleid en uitvoering sluit hierop aan. Signalen vanuit verschillende partners worden samengebracht in het loket van 0 – 100 jaar. In de analyse richten we ons op de volgende vraagstukken:

- Bereikbaarheid en herkenbaarheid: waar kan de Hattemer terecht met zijn zorg- en ondersteuningsvragen en op welke manier kan hij dit doen?
- Organisatie en netwerk: hoe organiseren we de toegangsmedewerker intern binnen de gemeente (o.a. structuur, aansturing, rollen en verantwoordelijkheden) en hoe organiseren we de samenwerking met netwerkpartijen (beleid, functie, aanpak, methodieken etc.)?
- Kanteling (één gezin, één plan): hoe willen we inzetten op de veranderende manier van werken in de toegang (vanuit kracht en regie van de mensen zelf).

Er zijn al veel initiatieven opgestart die passen binnen de ontwikkeling van het loket 0-100, o.a.:

- Structureel werkoverleg 0-100 (tussen consulenten Wmo, Jeugd, en WI)
- Inzet op netwerkorganisatie Jeugd CJG en opzet toegangsteam Wmo;
- Verbreding Toegangsteam Jeugd (door betrekken van voorliggende partijen, huisartsen);
- Ontwikkeling brede basisvoorziening WMO;
- Bijeenkomsten verbinding met kerken en sportverenigingen;

Op dit moment werken we aan de uitgangspunten voor de inrichting van de toegang. In het kader van de aansturing van de ontwikkeling van het loket 0-100 is tijdelijk extra capaciteit opgenomen.

Hekje Sociaal Domein (geldt voor heel programma 1)

In de maartcirculaire 2018 van het Gemeentefonds wordt onder verwijzing naar het Regeerakkoord gemeld dat de uitkeringen sociaal domein met ingang van 2019 opgaan in de algemene uitkering. Met uitzondering van twee integratie-uitkeringen: Voogdij / 18+ (Jeugd) en Participatie - voor Wsw oud.

In de Kadernota 2019 Hatterem is toegezegd te onderzoeken wat de aanpassing van de rijksfinanciën betekent voor het wel of niet handhaven van het hekje om het sociaal domein.

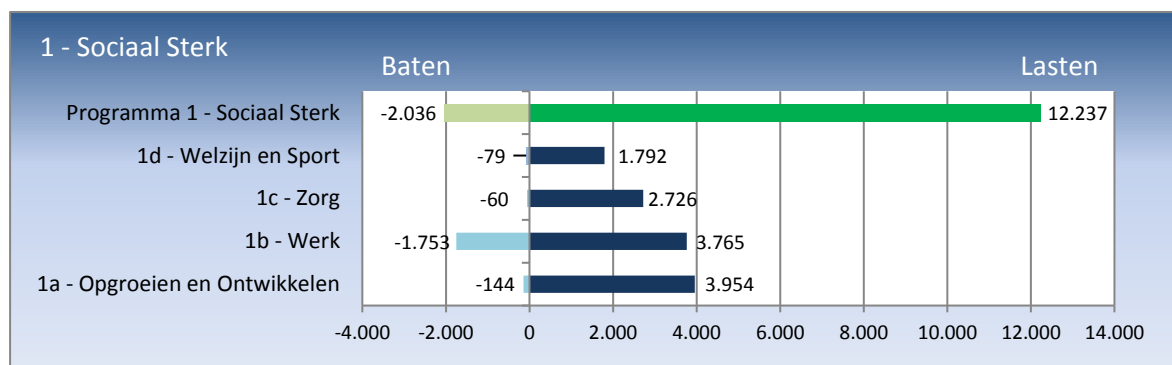
In paragraaf H decentralisaties wordt toegelicht dat de toekomst van het hekje om het sociaal domein zou kunnen zijn: handhaven in 2019 en afhankelijk van de ontwikkeling van het saldo van de reserve en de financiering door het Rijk, vanaf 2020 het hekje om zowel de exploitatie als de reserve op te heffen.

FINANCIËEL

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	11.959	11.734	12.236	12.118	12.348	12.376
Totaal baten	-2.182	-2.186	-2.036	-2.065	-2.053	-2.055
Resultaat voor bestemming	9.777	9.548	10.200	10.053	10.295	10.321
Onttrekking/storting reserves	406	-185	-362	-155	-12	140
Resultaat na bestemming	10.183	9.363	9.838	9.898	10.283	10.461

Beleidsveld

Sociaal sterk

- Opgroeien en ontwikkelen

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Het Rijk heeft drie decentralisaties in het sociaal domein aan gemeenten toevertrouwd. Die overgang van taken hebben we met veel inspanning goed weten te verwerken. Wanneer Hattemers het zelf niet meer redden, worden ze geholpen door hun naasten, de samenleving en de gemeente. We blijven in Hattem passende zorg bieden aan onze inwoners. We maken nu ook een ontwikkeling door in hoe we als gemeente en gemeenschap met onze partners invulling geven aan zorg en ondersteuning. Daarbij willen we zorgvragen zo snel mogelijk herkennen, zodat we met lichtere ondersteuning zware zorg kunnen voorkomen. We richten met onze partners een loket in waar al onze inwoners, van nul tot honderd jaar oud, terecht kunnen. Zo gaan we het uitgangspunt 'één gezin, één plan, één regisseur' versterken.*
- *We willen dat Hattem voor onze jeugd een aantrekkelijke gemeente blijft. We willen de bestaande ondersteuning en stimuleringsmaatregelen voor onze jeugd in stand houden. Er is specifieke aandacht voor de uitvoering van de jeugdzorg, waarbij we vooral aan de voorkant willen komen van de problematiek. We zijn blij met het kindpakket, schoolzwemmen, de buurtsportcoach en sportstimuleringsmaatregelen. Dit zijn mooie voorbeelden van de brede manier waarop we investeren in onze jeugd.*
- *We willen voortvarend uitvoering geven aan de Onderwijsvisie, waarbij de brede ontwikkeling van het kind centraal staat. De nieuwe kindcentra geven daar invulling aan geven. De bouw van het eerste scholencluster start in deze periode. We blijven daarin nauw optrekken met de scholen. We gaan voor een goede locatie en duurzame schoolgebouwen voor alle drie clusters en bekijken welke ruimte daarbij is voor extra ambities. We willen onze jeugd het goede voorbeeld meegeven en gaan met de scholen in gesprek over bijvoorbeeld groene schoolpleinen.*

RELEVANTE THEMA'S

1. JEUGD

Ontwikkelingen:

- **Preventie**

In 2019 zetten we verder in op preventie. Dit doen we zowel door het signaleringsnetwerk als het versterken van de onderlinge samenwerking tussen CJG en zorgaanbieders.

Vanuit het CJG worden ook in 2019 verschillende activiteiten en cursussen aangeboden aan ouders en kinderen. Deze worden opgenomen op de preventiekalender. We onderzoeken de mogelijkheid om vrijwilligers in te zetten bij het ondersteunen van kwetsbare gezinnen.

- **Jeugdhulp**

- We blijven inzetten op de transformatie van de Jeugdhulp. Dit doen we lokaal onder andere door de samenwerking met onderwijs te versterken, de samenwerking met de huisartsen te continueren en waar mogelijk te versterken. Ook gaan we onderzoeken of we de samenwerking met GGZ-aanbieders kunnen intensiveren.

- Om de vernieuwing van het jeugdhulpstelsel een extra impuls te geven, is gezamenlijk door gemeenten en het Rijk een Transformatiefonds opgericht voor de periode 2018-2020. In de decembercirculaire 2018 zal het transformatiebudget worden verdeeld. De jeugdzorgregio Midden-IJssel/Oost-Veluwe wil het transformatiebudget inzetten voor de volgende drie actielijnen:
 - Betere toegang tot jeugdhulp voor kinderen en gezinnen
 - Meer kinderen zo thuis mogelijk laten opgroeien
 - Kwetsbare jongeren beter op weg helpen zelfstandig te worden
- Regionale inkoop Jeugdhulp, Wmo en Beschermd Wonen 2019: zie programma 1c Zorg.
- De Verwijsindex risicojongeren (VIR) in een hulpmiddel om onderlinge afstemming tussen professionals te versterken. Wanneer er over dezelfde jongere meer dan één melding in de VIR wordt gedaan geeft de VIR een signaal af aan de betrokken melders met de contactgegevens, waarna zij met elkaar contact op kunnen nemen om eventuele benodigde vervolgacties te bespreken en/of nader af te stemmen. Ook als er over meerdere jeugdigen met dezelfde ouder een melding is gedaan worden betrokken melders met elkaar in contact gebracht. We gaan in 2019 het gebruik van de VIR stimuleren bij CJG-partners, zorgaanbieders en Veilig Thuis.

- **Jeugdgezondheidszorg**

Vanaf 2019 zijn de gemeenten bestuurlijk en financieel verantwoordelijk voor de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma (RVP). Dit om de samenhang tussen de uitvoering van het RVP en de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) te borgen. Gemeenten moeten de uitvoering van het RVP én het basistakenpakket JGZ bij dezelfde organisatie beleggen. Voor 0 tot 4 jaar is dit VÉrian en voor 5-19 jaar de GGD NOG. De overheveling van het macrobudget voor de uitvoering van het deel van het RVP waar gemeenten verantwoordelijk voor zijn, vindt plaats via structurele storting in het gemeentefonds.

- **GGD NOG inwonersbijdrage**

In afwachting van de nieuwe Bestuursagenda 2018-2022 wordt het bestaande beleid van de GGD NOG in 2019 voortgezet. Alleen vanwege de actualiteit zijn er drie voorstellen gedaan voor nieuw beleid:

- Rijksvaccinatieprogramma (zie jeugdgezondheidszorg);
- Publieke gezondheidszorg statushouders:
Door de toename van niet alleen het aantal, maar ook de problematiek van statushouders blijft het nodig om te investeren in de publieke gezondheidszorg van statushouders. Dit is namelijk van groot belang voor de integratie van nieuwkomers in de gemeenten.
- E-MOVO – uitbreiding naar MBO en Praktijkonderwijs:
Op dit moment hebben de gemeenten weinig inzicht in de gezondheidssituatie van jongeren die naar het praktijkonderwijs en MBO gaan. De huidige Elektronische Monitor en Voorlichting (E-MOVO) die onderen jongeren in het regulier voortgezet onderwijs wordt uitgevoerd kan hiervoor gemakkelijk worden uitgebreid.

Samen met de indexatie en de stijging van het aantal inwoners in Hattem leidt dit tot een stijging van de gemeentelijke bijdrage.

2. ONDERWIJS

Ontwikkelingen:

- **Onderwijshuisvesting**

Vanuit de onderwijsvisie wordt toegewerkt naar de realisatie van drie Integrale Kindcentra (IKC). In 2019 worden het onderwijs- en huisvestingsconcept van het eerste IKC (cluster de Zaaier en de van Heemstraschool) verder uitgewerkt. Dit bepaalt onder andere met welke relevante maatschappelijke partners wordt samengewerkt, welke faciliteiten aanwezig moeten zijn in het gebouw en het ruimtebeslag dat hier bij hoort en welke investering benodigd is voor de realisatie van het IKC.

De hoogte van de investering die gemoeid is met de realisatie van nieuwe schoolgebouwen wordt voor een belangrijk deel bepaald door de normen die vanuit de wetgeving worden gesteld aan duurzaamheid en binnenklimaat. Vanaf 2020 dienen nieuwe schoolgebouwen te voldoen aan de BENG-normen. Deze

wijken sterk af van de VNG normen. Samen met de schoolbesturen worden afspraken gemaakt over de gezamenlijke ambities, de te hanteren normen en de verantwoordelijkheden die gemeente en schoolbesturen hierin hebben.

De benodigde investering (en bijbehorende jaarlast) is ten behoeve van het meerjarenperspectief van de begroting bijgesteld naar een meer reëel perspectief. Definitieve vaststelling van de benodigde investering is onder meer afhankelijk van het programma van eisen ten aanzien van de huisvesting van het onderwijs, duurzaamheid en de huisvesting van voorschoolse voorzieningen. Er volgt nog een separaat raadsvoorstel met betrekking tot de realisatie onderwijshuisvesting voor het eerste IKC waarna het definitieve kader kan worden vastgesteld.

- **Onderwijsvisie**

Naast de ontwikkeling van het nieuwe IKC wordt ook binnen de scholen die nog niet voor nieuwbouw in aanmerking komen (clusters 2 en 3) steeds intensiever samengewerkt tussen onderwijs en partners uit de voorschoolse en buitenschoolse opvang. Op deze manier wordt al invulling gegeven aan de doorgaande leerlijn (beleidslijn uit de onderwijsvisie) binnen scholen, ook als er nog geen nieuwbouw wordt gepleegd. Op deze manier bereidt het onderwijs zich voor op de toekomst. De gemeente Hattem is hierbij gesprekspartner en heeft een kaderstellende rol ten aanzien van eventuele huisvesting van deze partners binnen de scholen.

- **Verbinding jeugdhulp – (passend) onderwijs**

In de Onderwijsvisie is de beleidslijn ketenontwikkeling tussen onderwijs en jeugdhulp (ontwikkeling zorglijn) opgenomen. We geven hier in 2019 verder uitvoering aan. In eerste instantie richten we ons hierbij op het primair onderwijs in Hattem. Zodra de samenwerking tussen basisonderwijs en CJG is verbeterd zullen we ons gaan richten op het voortgezet en speciaal (basis)onderwijs.

- **Onderwijsachterstandenbeleid**

Er komen landelijk structureel extra middelen beschikbaar voor de uitvoering van de Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) in 2019 en verder. Deze middelen zijn bedoeld om de kwaliteit van de VVE te verhogen. Gemeenten zijn verplicht om vanaf 2020 een VVE uren aanbod te verhogen van 10 naar 16 uur per week en daarnaast aanvullend in te zetten op meer hbo-geschoolde professionals. We zijn en blijven in overleg met de VVE aanbieders om hier invulling aan te geven vanaf 2020.

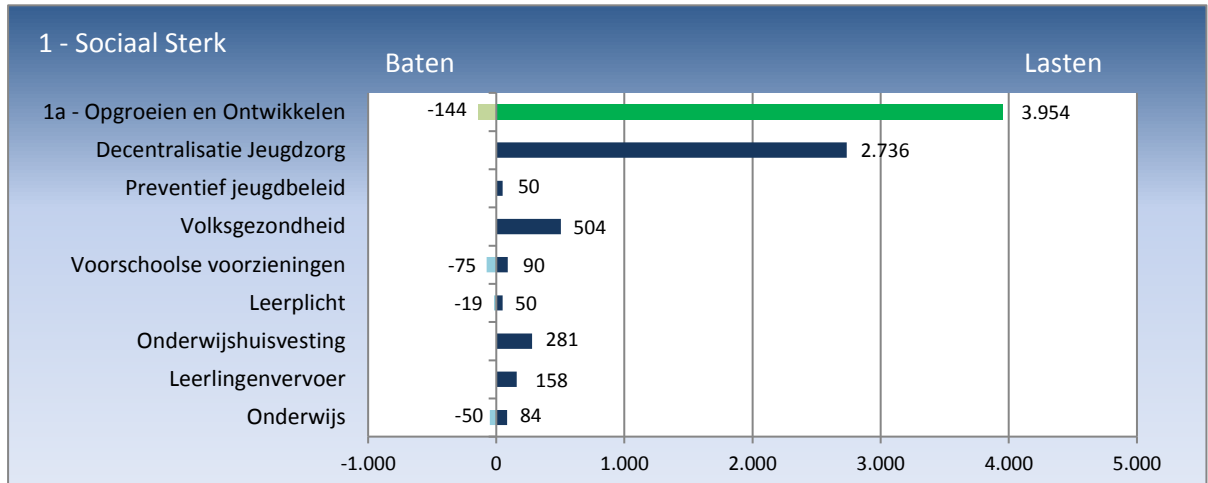
- **Schoolzwemmen**

Voor het schoolzwemmen ligt er vanuit Kracht nog een bezuinigingstaakstelling. Deze bezuiniging is echter niet haalbaar gebleken. Om het schoolzwemmen voor het primair onderwijs te blijven faciliteren, zoals opgenomen is als doelstelling in de Sportagenda, is het handhaven van het huidige budget noodzakelijk.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022
Totaal lasten	3.280	3.631	3.954	3.889	4.153	4.163
Totaal baten	-162	-150	-144	-177	-179	-180
Resultaat voor bestemming	3.118	3.481	3.810	3.712	3.974	3.983
Onttrekking/storting reserves	-3	-	-240	-135	-65	-
Resultaat na bestemming	3.115	3.481	3.570	3.577	3.909	3.983

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'opgroeien en ontwikkelen' een nadelig saldo van € 328.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Onderwijs		36	34	-2
- Leerlingenvervoer		203	158	-45
- Onderwijshuisvesting		279	281	2
- Leerplicht		25	32	7
- Voorschoolse voorzieningen		54	15	-39
- Volksgesondheid		474	504	30
- Preventief jeugdbeleid		77	50	-27
- Decentralisatie Jeugdzorg		2.334	2.736	402
Opgroeien en ontwikkelen		3.482	3.810	328

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Leerlingenvervoer 45.000,-- V
 - raming o.b.v. begroting regionale vervoerscentrale (begroting 2018 is inclusief de negatieve afrekening over 2017)
- Voorschoolse voorzieningen 39.000,-- V
 - buitengewoon onderhoud 2018 kinderopvang Dorpsweg
- Volksgesondheid 30.000,-- N
 - begroting GGD (N)
 - Rijksvaccinatieprogramma (N)
- Preventief jeugdbeleid 27.000,-- V
 - formatie inzet
- Decentralisatie Jeugdzorg 402.000,-- N

Reserve

- Met de egalisatiereserve decentralisaties wordt het resultaat op het taakveld verrekend.
- De egalisatiereserve decentralisaties is tevens ingezet voor dekking van de kosten voortvloeiend uit het in 2018 ingestelde maatwerkfonds.

Verwezen wordt onder andere naar paragraaf H – Decentralisaties

Sociaal sterk - Werk

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Een leven lang leren is nodig om mee te kunnen doen in de samenleving. Daar gaan we als gemeente een bijdrage aan leveren. We richten ons daarbij op samenwerking en de verbinding tussen onderwijs, ondernemers en arbeidsmarkt. Samen met onze ondernemers willen we banen creëren voor inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt. De gemeente neemt als werkgever een voorbeeldrol op het gebied van bijvoorbeeld participatiebanen en beschut werken. We zetten hier verder actief in op de samenwerking met onze buurgemeenten en in de regio Zwolle.*
- *We spannen ons in om nieuwkomers volwaardig te laten participeren in de Hattemse samenleving. Daarbij kijken we niet alleen naar het realiseren van minimaal de taakstelling voor huisvesting van statushouders, maar zetten we ons ook in op het verbeteren van het taalniveau en het begeleiden naar arbeid van deze groep.*
- *Aanvullend willen we kinderen uit gezinnen met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm een extra ondersteuning bieden als zij de stap van het basis naar het voortgezet onderwijs maken door daar een eenmalige bijdrage van 300 euro aan te koppelen.*

RELEVANTE THEMA'S

1. PARTICIPATIE

Ontwikkelingen:

- **Participatiewet**

De instroom in de Participatiewet bestaat grotendeels uit statushouders en kandidaten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Kandidaten waarbij geen sprake is van grote belemmeringen vinden momenteel zelf werk vanwege de grote vraag naar arbeidskrachten, zij doen geen beroep op de Participatiewet. Echter de instroom in de WAJONG is nog maar zeer beperkt mogelijk. Kandidaten die voorheen recht hadden op een WAJONG uitkering moeten nu een beroep doen op de Participatiewet. Deze kandidaten vragen om langdurige en intensieve begeleiding van onder andere onze consulenten. De instrumenten uit de in regionaal verband vastgestelde verordening kunnen hier onder andere voor worden ingezet. De beschikbare middelen voor re-integratie stijgen in 2019 ten opzichte van 2018. Dit sluit ook aan bij het gegeven dat er steeds meer ondersteuning moet worden geboden aan kandidaten waarvoor dit langdurig noodzakelijk is.

Nederland is de afgelopen jaren geconfronteerd met een grote instroom van vluchtelingen. Dit heeft gezorgd voor een forse huisvestingstaakstelling voor gemeenten. Deze statushouders stromen bijna één op één in de uitkering. Het Rijk heeft voor de jaren 2016 en 2017 extra middelen beschikbaar gesteld voor onder andere de re-integratie van statushouders. De middelen zijn voor de gemeente Hattem ook toereikend om het project Grenzeloos van WorkFast te bekostigen in 2018. Het project Grenzeloos is eind 2016 gestart en loopt nog steeds. Tot op heden hebben 48 personen deelgenomen aan het traject. Een aantal trajecten loopt nog omdat de kandidaten recentelijk zijn gestart. Van deze 48 personen zijn 8

uitgestroomd door fulltime werk, 7 personen hebben parttime werk, 2 kandidaten zijn gestart met een HBO-opleiding en 7 kandidaten doen vrijwilligerswerk.

Deze uitstroom is fors hoger dan het landelijk gemiddelde. Als we dezelfde methodiek hanteren als bij de eindevaluatie van Grenzeloos heeft dit een besparing op de uitkering opgeleverd van € 144.375 (10,5 * € 13.750). De instroom van statushouders blijft hoog (en daaraan gekoppelde gezinsherenigingen) en de integratie en re-integratie blijven een punt van aandacht. Het Rijk stelt echter geen extra middelen beschikbaar. Het project Grenzeloos is - zoals aangegeven - succesvol in Hattem, het is daarom wenselijk om dit ook in 2019 in te zetten.

Medio 2018 is er voor gekozen om statushouders die aan Hattem zijn gekoppeld in het kader van de huisvestingstaakstelling te bezoeken in het AZC (Asielzoekers Centrum). De wachttijd voor het beschikbaar komen van een woning vanaf het moment dat een statushouder gekoppeld is aan de gemeente is fors. In het AZC wordt al uitgegaan van een wachttijd van één jaar. Om te voorkomen dat de statushouder die aan Hattem gekoppeld is deze tijd niet gebruikt om te starten met het inburgeringstraject worden er door de gemeente Hattem al gesprekken gevoerd op het AZC om de statushouder te motiveren te starten met het inburgeringstraject en hen te stimuleren gebruik te maken van de faciliteiten die daarvoor worden geboden door het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers). Het is wenselijk dit vooruitlopend op de nieuwe Wet Inburgering in 2019 voort te zetten.

- **Wet Inburgering**

Het Kabinet streeft er naar de nieuwe Wet Inburgering per 1 januari 2020 in te voeren. De gemeente krijgt meer verantwoordelijkheid en een verbreding van taken. Tevens wordt een directe koppeling gemaakt met de Participatiewet, om uitstroom naar betaald werk in combinatie met het voldoen aan de Inburgeringsplicht te stimuleren.

De consequenties van deze wijzigingen zijn op dit moment nog niet uit te drukken in benodigde capaciteit en financiën. Dit volgt op een later moment.

- **WSW-oud**

Met de inwerkingtreding van de Participatiewet per 1 januari 2015 is instroom in Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) niet meer mogelijk. Echter de kandidaten die onder de WSW-oud vallen, blijven hun rechten behouden tot aan pensionering. De gemeente Hattem heeft tevens per 1 januari 2016 haar aandelen in Wezo overgedragen aan de gemeente Zwolle en is voor de duur van 5 jaar een inkooprelatie aangegaan. Na afloop van deze inkooprelatie kan de gemeente Hattem zelf invulling geven aan de Wet Sociale Werkvoorziening. In 2018 is reeds een start gemaakt met het onderzoek van mogelijke scenario's. Dit zal in 2019 worden voortgezet.

- **Human Capital Agenda**

In de Regio Zwolle, waartoe Hattem behoort, wordt gewerkt aan de Human Capital Agenda. Dit is een samenwerking van zowel overheid, ondernemers als onderwijs (zogenaamde 'triple helix samenwerking'). Een van de doelstellingen van deze agenda is het creëren van inclusiviteit op de arbeidsmarkt. Dat wil zeggen het creëren van kansen voor kandidaten met een afstand tot de arbeidsmarkt, die onder andere behoren tot de Participatiewet. Zie programma 3 voor een nadere toelichting op de Human Capital Agenda.

- **Laaggeletterdheid**

Eind 2017 is een nieuwe beleidsnotitie vastgesteld om laaggeletterdheid verder terug te dringen. In 2018 maar ook in 2019 wordt er aan dit beleid samen met maatschappelijke partners uitvoering gegeven. Daarbij wordt nadrukkelijk de verbinding gelegd tussen de aanpak van laaggeletterdheid bij volwassenen en het voorkomen van taalachterstanden en het bevorderen van leesplezier bij kinderen.

- **Armoedebestrijding kinderen**

Er wordt in toenemende mate gebruik gemaakt van het kindpakket. We bereiken steeds meer kinderen in gezinnen met een minimuminkomen. Het Rijk heeft voldoende budget ter beschikking gesteld om

hieraan tegemoet te komen. In het coalitieakkoord is afgesproken kinderen uit gezinnen met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm te ondersteunen met een eenmalige bijdrage van 300 euro als zij de stap van het basis naar het voortgezet onderwijs maken. We ontwikkelen hiervoor een regeling waarbij we een nadrukkelijke relatie willen leggen met het kindpakket en de uitvoering hiervan.

- **Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (TCG)**

In 2019 blijven we de collectieve zorgverzekering en de tegemoetkoming chronisch zieken voor inwoners met een minimuminkomen aanbieden. Een toenemend gebruik laat zien dat steeds meer inwoners de weg naar deze regelingen weten te vinden. Zilveren Kruis Achmea stopt per 2019 met het aanbieden van de collectieve zorgverzekering. Daarnaast heeft ook Menzis laten weten het contract per 2020 niet te willen verlengen. Begin 2019 wordt daarom een marktverkenning voor een nieuwe zorgverzekeraar in gang gezet. Daarnaast zal het product collectieve zorgverzekering worden geëvalueerd en andere alternatieven worden verkend.

- **Schulddienstverlening**

Schuldenproblematiek blijft een thema dat om aandacht vraagt. We volgen de landelijke ontwikkelingen en waar nodig en wenselijk passen we ons beleid en dienstverlening aan.

- **Vangnetuitkering**

Het verdeelmodel van het BUIG-budget/I-deel (budget waaruit de uitkeringen en loonkostensubsidie worden betaald) wijzigt per 1 januari. Wat daarvan de exacte consequenties voor Hattem van zijn is op dit moment nog niet duidelijk. We streven uiteraard naar geen of een zeer beperkt overschrijding van het BUIG-budget/I-deel door volop in te zetten op re-integratie naar betaald werk. Echter we kunnen niet uitsluiten dat we geen beroep hoeven te doen op de Vangnetuitkering.

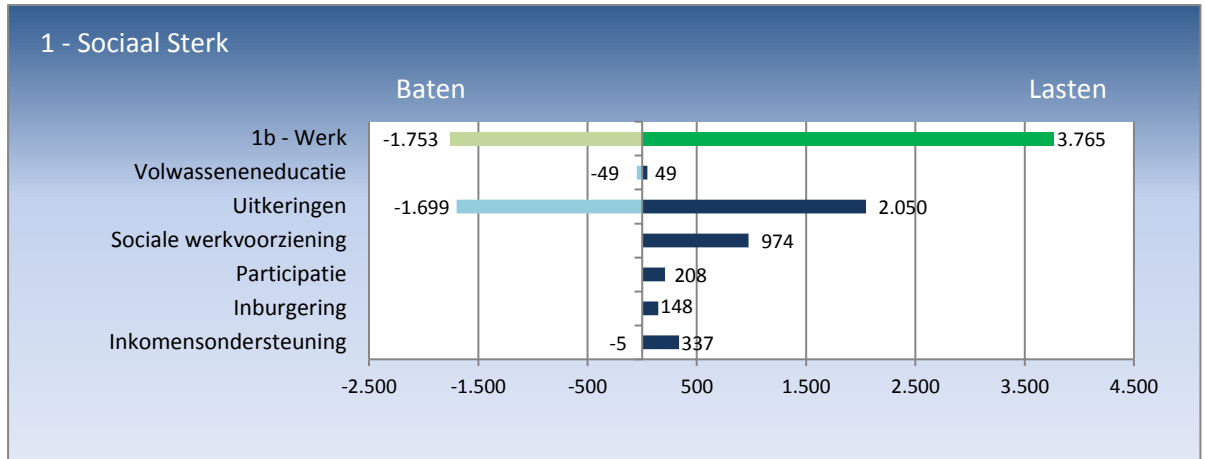
- **Maatwerkfonds Sociaal Domein**

In 2018 is een maatwerkfonds Sociaal Domein gevormd. Het maatwerkfonds heeft als doel door vrijheid te geven aan de professional snel en laagdrempelig tot maatwerkoplossingen te komen bij acute situaties. Hierdoor wordt bijgedragen aan het voorkomen van grotere problematiek (/kosten) of bijgedragen aan een structurele oplossing. Het maatwerkfonds is in principe als pilot bedoeld voor 2018. Er is afgesproken aan het einde van het jaar een evaluatie uit te voeren om te kijken of de doelstellingen van het maatwerkfonds worden gehaald. De eerste ervaringen zijn positief en daarom willen voor 2019 het maatwerkfonds incidenteel continueren. Op basis van de evaluatie zal dan bepaald moeten worden of we dit voor de komende jaren structureel willen continueren of welke aanpassingen er in de uitvoering nodig zijn.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming		
				2020	2021	2022
Totaal lasten	4.082	3.705	3.765	3.634	3.588	3.528
Totaal baten	-1.864	-1.747	-1.753	-1.753	-1.753	-1.753
Resultaat voor bestemming	2.218	1.958	2.012	1.881	1.835	1.775
Onttrekking/storting reserves	-44	-111	-104	-46	-55	-15
Resultaat na bestemming	2.174	1.847	1.908	1.835	1.780	1.760

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'werk' een nadelig saldo van € 55.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Inkomensondersteuning		329	332	3
- Inburgering		147	148	1
- Participatie		206	208	2
- Sociale werkvoorziening		1.029	974	-55
- Uitkeringen		237	350	113
- Volwasseneneducatie		11	-	-11
Werk		1.958	2.013	55

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Sociale werkvoorziening 55.000,-- V
 - bijdrage uitvoering WSW
- Uitkeringen 113.000,-- N
- Volwasseneneducatie 11.000,-- V

Reserve

- Met de egaliseringsreserve decentralisaties wordt het resultaat op het taakveld verrekend.
- De algemene reserve is ingezet voor dekking van de kosten voortvloeiend uit het project Grenzeloos.

Verwezen wordt naar paragraaf H – Decentralisaties

Sociaal sterk

- Zorg

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *We gaan uit van de eigen kracht van onze inwoners. We geloven dat mensen meer zelf oplossend vermogen hebben, dan ze soms zelf weten. Daarom zetten we in op preventie en goed bereikbare, vrij toegankelijke voorzieningen die inwoners makkelijk kunnen vinden. Als hulpmiddel richten we een gebruiksvriendelijke sociale kaart in voor onze inwoners en maatschappelijke partners. Zorg en ondersteuning wordt met de invoering van het nieuwe abonnementstarief voor inwoners in financiële zin veelal laagdrempeliger bereikbaar.*
- *Inwoners weten bij wie en waar ze terecht kunnen met hun (zorg)vraag. Inwoners met een zorgvraag worden snel en adequaat geholpen.*
- *We gaan omzien naar elkaar en we willen dat ouderen en kwetsbare groepen zo veel mogelijk kunnen meedoen in Hattem. Daarom zorgen we dat onder andere de mobiliteit (vervoer) voor deze groepen binnen Hattem geregeld is. Zo wordt een sociaal isolement voorkomen.*
- *We stimuleren de vrijwilligersorganisaties tot inhoudelijke verbinding door met elkaar in gesprek te gaan. Zo worden ideeën bij elkaar gebracht, kennis en ervaring uitgewisseld en kan men gezamenlijke knelpunten in kaart brengen.*
- *Mantelzorgers zijn een sterke, maar ook kwetsbare groep. We zetten daarom in op meer mantelzorgondersteuning. We zoeken naar manieren die passen bij de behoeften die mantelzorgers hebben.*
- *We gaan door met de ontwikkeling van de twee woonzorgzones in Hattem, waar meer ruimte komt voor mensen met een zorgvraag.*

RELEVANTE THEMA'S

1. ZORG

Ontwikkelingen:

- **Wmo**

- In 2019 blijven we lokaal vooral inzetten op (a) effectievere (vroeg)signalering en preventie via de Brede Basisvoorziening en het Geheugensteunpunt, (b) continuering van de samenwerking binnen alle toegangen tot hulpverlening en samenwerking met de huisartsen en (c) officiële start van de samenwerking binnen de nieuwe regio Beschermd Wonen/Maatschappelijke Opvang.
- Met ingang van 2019 gaat het integreerbare deel van de integratie-uitkering Sociaal domein op in de algemene uitkering. Het maakt daarmee deel uit van de trap-op-trap-af systematiek. Het Wmo-budget is reeds bij de maartcirculaire 2018 aan de algemene uitkering van het gemeentefonds toegevoegd. Het financiële kader laat in 2019 een verhoging zien van het Wmo-budget. Loon- en prijscompensatie alsmede een compensatie voor het nieuwe abonnementstarief zijn hierin meegenomen. Desondanks blijft het ook uit financieel oogpunt noodzakelijk in te blijven zetten op een verschuiving van zware naar lichtere ondersteuning, waar dit mogelijk is. Deze beweging is verstevigd middels de Brede Basisvoorziening. De komende jaren zal blijken in welke mate de interventie haar vruchten afwerpt.

- Regionale inkoop Jeugdhulp, Wmo en Beschermd Wonen 2019**

In 2019 start de uitvoering van de hulpverlening via de nieuwe integrale raamovereenkomst Jeugdhulp, Wmo en Beschermd Wonen. We zetten in op kwalitatief goede, en waar mogelijk, integrale zorg- en ondersteuningsproducten. Via een nieuw contractbeheersysteem is de zorg en ondersteuning die aanbieders bieden voor alle betrokkenen digitaal inzichtelijk, zodat inwoners nog beter gebruik kunnen maken van hun keuzevrijheid en verwijzers beter zicht hebben in het aanbod aan gecontracteerde zorg en ondersteuning.
- Brede Basisvoorziening inclusief Geheugensteunpunt**

De nadruk van de Brede Basisvoorziening ligt op (vroeg)signalering, ontmoeting, voorlichting en preventie en een sterke verbinding met het voorliggende veld (zowel partijen binnen het welzijnsveld als het verenigingsleven). Er zal gewerkt worden aan breder gebruik van het in september 2017 ingerichte Geheugensteunpunt. Door inwoners met een hulpvraag eerder in beeld te krijgen en preventief te ondersteunen kan escalatie naar zwaardere zorg voorkomen worden en kunnen mensen langer zelfstandig thuis blijven wonen.
- Huishoudelijke Hulp**

Met ingang van 2018 organiseert de gemeente de huishoudelijke hulp via de regionale raamovereenkomst Midden-IJssel/Oost-Veluwe, waar ook de Wmo-begeleiding is belegd. De bijdragen worden sindsdien inkomensafhankelijk geïnd via het CAK, conform de richtlijnen van het landelijke Uitvoeringsbesluit Wmo 2015. Nauwkeurige raming van de te innen bijdragen was bij de start niet mogelijk omdat de financiële draagkracht van de cliënten bij de gemeente niet bekend was. Er kwamen uiteindelijk minder bijdragen binnen dan geraamd. Met de start van het nieuwe abonnementstarief in 2019 wordt een aanzienlijke aanzuigende werking verwacht. De nieuwe AMvB reële prijs Wmo is toegepast en uit het aanbestedingsproces is een hoger tarief voor de huishoudelijke hulp gekomen. Loon- en prijscompensatie alsmede een compensatie voor het nieuwe abonnementstarief zijn door het rijk verwerkt in de inkomsten die de gemeente voor 2019 ontvangt.
- Begeleiding**

Verwacht wordt dat de uitgaven voor Wmo-begeleiding in 2019 fors zullen stijgen (prognose is een gemiddelde stijging van 17%). De AMvB reële prijs Wmo is toegepast en uit het aanbestedingsproces zijn hogere tarieven gekomen met ingang van 2019, met name voor de individuele begeleiding. Een aanzuigende werking in verband met het nieuwe abonnementstarief wordt binnen de begeleiding in mindere mate verwacht.
- Wmo-Hulpmiddelen**

Binnen regio Stedendriehoek bereiden we een nieuwe inkoop voor de Wmo-hulpmiddelen voor die op 1 oktober 2018 van start gaat. Ook binnen deze aanbesteding worden tariefstijgingen verwacht alsmede een aanzuigende werking in verband met het nieuwe abonnementstarief. De verwachting is dat een budgetverhoging voor 2019 niet noodzakelijk is omdat we in de afgelopen jaren meestal budget overhielden.
- Vervoer personen met verward gedrag**

De GGD Noord- en Oost-Gelderland (NOG) heeft samen met de betrokken ketenpartners (waaronder politie, RAV en Geestelijke Gezondheidszorg) geïnventariseerd welke hiaten er zijn om te komen tot passend vervoer voor personen met verward gedrag in de regio NOG. Op basis hiervan heeft het RAV Witte Kruis een subsidieaanvraag voor een pilot Passend Vervoer gedaan bij ZonMw. Over eventuele financiële consequenties voor gemeenten na afloop van de pilot medio 2020 is nog niets bekend.
- Plus-OV**

PlusOV heeft een moeizame start gekend. In de loop van het schooljaar 2017/2018 zijn er diverse maatregelen getroffen die geleid hebben tot verbetering van de dienstverlening door PlusOV. Het ingezette verbetertraject door PiM werpt zijn vruchten af. Al deze maatregelen zijn in 2018 geëvalueerd

en hebben in november 2018 geleid tot een beslissing over de verlenging van de Dienstverlenings-overeenkomst (DVO).

- **Mantelzorg**

We gaan in 2019 door met de ondersteuning van mantelzorgers, zoals beschreven in de in 2016 vastgestelde Nota Mantelzorgondersteuning, samen met Stichting Welzijn Hattem en andere partners. Mantelzorgers worden op een passende wijze gewaardeerd en ondersteund zodat zij de mantelzorg goed in hun leven in kunnen passen. Het Mantelzorgsteunpunt van Stichting Welzijn Hattem is volledig geïntegreerd in de Brede Basisvoorziening. Deze lijn willen we continueren. Ook zullen we het Mantelzorgcompliment in 2019 voortzetten.

- **Vrijwilligers**

Vrijwilligers spelen een grote rol in de samenleving en zijn onmisbaar binnen veel organisaties. We vinden het dan ook belangrijk om vrijwilligers op een goede manier te ondersteunen. Belangrijk hierin is het vrijwilligersplatform. Dit platform kent een brede vertegenwoordiging van vrijwilligersorganisaties. Eén van de speerpunten van het vrijwilligersplatform is de vrijwilligersacademie. In 2018 zijn hier vanuit thema avonden georganiseerd rondom verschillende thema's die aansluiten bij verschillende onderwerpen waar vrijwilligers mee te maken hebben in hun werk. In 2019 wordt hier verder op voortgebouwd. Er is een tendens zichtbaar dat er een steeds groter beroep wordt gedaan op vrijwilligers en daarnaast is het tegelijkertijd steeds moeilijker om vrijwilligers te vinden. Om deze reden worden manieren verkend om de vraag en aanbod van vrijwilligers op een eenvoudigere manier te presenteren zodat vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten. Hierbij wordt een nadrukkelijke verbinding gezocht met bestaande platformen zoals Samen Hattem en de Sociale kaart.

- **Participatieraad**

De Participatieraad treedt steeds meer naar buiten en wordt daardoor zichtbaarder binnen de Hattemse samenleving. Om de drempel voor inwoners om een vergadering bij te wonen te verlagen, vinden de vergaderingen plaats op steeds wisselende locaties in Hattem. De huidige vergoeding voor de leden van de Participatieraad stamt nog uit de tijd het de WMO raad betrof en vraagt om een herziening. Het budget voor de Participatieraad 2019 is na een benchmark onderzoek met andere gemeenten uitgebreid om zodoende een leden een reële vergoeding te kunnen geven en daarnaast scholing en onkosten te kunnen vergoeden.

- **Maatschappelijke Opvang/Beschermd Wonen (MO/BW)**

Met ingang van 2019 gaat de gemeente Hattem met MO/BW informeel over naar regio Oost-Veluwe en nemen we met dit onderdeel deel aan de integrale regionale inkoop Jeugdhulp/Wmo/MO-BW. De Transformatieagenda MO/BW is in september 2018 door de gemeenteraad vastgesteld. In 2021 vindt naar verwachting de decentralisatie van beschermd wonen plaats en ontvangt iedere gemeente een eigen budget. De decentralisatie gaat gepaard met een ingrijpende afschaling van beschermd wonen binnen een zoveel mogelijk inclusieve samenleving. Om straks goed op de decentralisatie voorbereid te zijn, zijn investeringen in de lokale infrastructuur nodig, zoals kleinschalige woonvormen met begeleiding en een algemene voorziening voor mensen met psychische kwetsbaarheid. Aan deze opgaven committeren we ons binnen de nieuwe regio. De mogelijk vrijkomende financiële voordelen uit het budget MO/BW kunnen hiervoor worden ingezet. De hoogte van de vrijvallende middelen is nog niet bekend en zal verwerkt worden in de voorjaarsnota 2019.

- **EPA en aanpak personen met verward gedrag**

Op het terrein van Ernstig Psychiatrische Aandoeningen (EPA) en personen met verward gedrag ontstaan steeds meer vraagstukken als gevolg van de ambulantisering in de GGZ en de hervorming van de langdurige GGZ. De Sluitende Aanpak Personen met Verward Gedrag wordt in september 2018 door de gemeenteraad vastgesteld. Een is aantal actiepunten is belegd in de Transformatieagenda MO/BW en wordt al dan niet in samenwerking met de Taskforce EPA uitgevoerd, zoals de realisatie van een regionaal 24/7 advies- en meldpunt Sociaal Domein. De GGD Noord- en Oost-Gelderland voert een pilot Passend

Vervoer en een inventarisatie van crisisplekken voor de regio uit. Deze projecten worden in cofinanciering gesubsidieerd via landelijke ZonMw-subsidies.

- **Veilig Thuis (Huiselijk geweld/Kindermishandeling)**

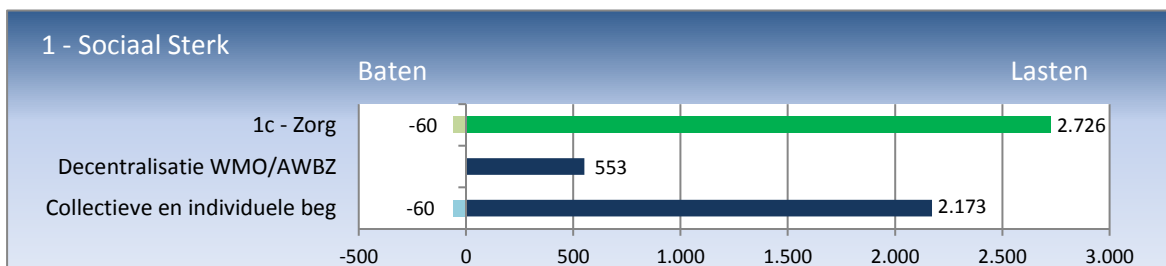
Sinds 1 januari 2017 is Stichting Veilig Thuis actief. Met de 22 samenwerkende gemeenten wordt verder gewerkt aan het realiseren van de doelen uit de uitvoeringsagenda die is opgesteld in samenwerking met Veilig Thuis. Extra aandacht wordt gegeven aan de samenwerking tussen Veilig Thuis en de lokale teams bij signalering en overdracht van casussen. In 2018 is per gemeente geïventariseerd hoe de samenwerking verloopt. In 2019 zal worden gewerkt aan de verbeteringen die zijn aangedragen in de gemeentelijke sessies. Doel is om adequate en snelle hulp in te zetten wanneer dat nodig is.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	2.319	2.627	2.725	2.811	2.839	2.914
Totaal baten	-71	-166	-60	-55	-55	-55
Resultaat voor bestemming	2.248	2.461	2.665	2.756	2.784	2.859
Onttrekking/storting reserves	539	-	-	44	126	173
Resultaat na bestemming	2.787	2.461	2.665	2.800	2.910	2.032

Beleidsveld

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'zorg' een nadelig saldo van € 205.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Collectieve en individuele begeleiding		1.851	2.113	262
- Decentralisatie WMO/AWBZ		610	553	-57
Zorg		2.461	2.666	205

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Collectieve en individuele begeleiding 262.000,-- N
 - zorg in natura Wmo
- Decentralisatie Wmo/Awbz 57.000,-- V
 - algemene voorziening Wmo

Reserve

-

Verwezen wordt naar paragraaf H – Decentralisaties

Sociaal sterk - Welzijn en sport

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Sport is een belangrijke verbinder en draagt bij aan een goede gezondheid en persoonlijk welbevinden. Het is vooral aan verenigingen om accommodaties te beheren en te onderhouden. Om daarin vanuit de gemeente financieel ondersteuning te bieden, stellen we in 2018 beleid vast onder welke voorwaarden Hattemse sportverenigingen leningen kunnen aanvragen voor (ver)bouw van sportaccommodaties. Om dit op een financieel verantwoorde wijze te doen, doen we dit samen met het Waarborgfonds Sport. Daarnaast zal een maximum totaal uit te lenen bedrag worden bepaald en ook bekeken worden of er een maximum per vereniging mede gebaseerd op het aantal leden, gehanteerd gaat worden. We willen in deze collegeperiode in ieder geval met de verenigingen en sportkoepel het gesprek aangaan over de toekomst van accommodaties.*
- *Inwoners van Hattem werken aan hun gezondheid. Dit verhoogt de kwaliteit van leven en draagt bij aan een vitaal Hattem, waar iedereen naar vermogen meedoet. Daarbij gaat het om een gezonde leefstijl, mentale gezondheid en een gezonde leefomgeving. Wij willen een gezonde levensstijl bevorderen.*
- *Kunst en cultuur geven kleur aan Hattem. We willen creatieve initiatieven faciliteren die de kleur van Hattem verrijken. We zijn trots op onze musea, die net als onze monumenten en ons rijke Hanzeverleden Hattem aantrekkelijk maken voor inwoners en bezoekers. We willen het verhaal van Hattem, decor, duiding en dynamiek van de Hanze, voor onze mooie stad laten renderen. We komen met een voorstel voor een Erfgoedprijs. Bij de promotie van Hattem speelt Rond Uit een belangrijke rol.*
- *We gaan verder met de koers die is ingezet met resultaatgericht subsidiëren. Waarderingsubsidies houden we in stand, omdat we onze waardering voor onze verenigingen en hun vrijwilligers niet alleen uit warme woorden willen laten bestaan. Ondersteuning willen we daarnaast vooral bieden door als gemeente niet met regels in de weg te zitten en een luisterend oor te hebben voor initiatieven. We hechten waarde aan de lokale omroep en waarderen dat vrijwilligers RTV Hattem met nieuw elan als een continue factor in de Hattemse samenleving willen behouden.*

RELEVANTE THEMA'S

1. KULTURHUS EN ZWEMBAD DE MARKE

Ontwikkelingen:

- **Zwembad en Kulturhus de Marke**

- Voor het Kulturhus is de exploitatiebijdrage voor 2019 tot stand gekomen nadat er een indexatie van de exploitatiebijdrage heeft plaatsgevonden en hier een taakstelling (Kracht) in is verdisconteerd.
- Voor zowel het Kulturhus als het zwembad speelt de aangekondigde BTW vrijstelling op sport per 1 januari 2019. Hierdoor kan de Marke niet langer BTW verrekenen op hun activiteiten. Dit heeft effect op de exploitatie van zowel MFC de Marke als het zwembad. Binnen de Marke worden scenario's onderzocht om met deze gewijzigde regelgeving om te gaan. Op dit moment is nog niet inzichtelijk wat de gevolgen zijn van deze gewijzigde regelgeving voor de subsidieverlening aan De Marke.

2. BIBLIOTHEEK

Ontwikkelingen:

- **Bibliotheek**

De bibliotheek is een belangrijke maatschappelijke partner binnen het Sociaal Domein. Binnen verschillende beleidsterreinen biedt de bibliotheek een aanbod waarmee de inwoner zijn zelfstandigheid kan vergroten. Hierbij wordt onder andere aandacht besteedt aan de basisvaardigheden taalvaardigheid en digivaardigheid door het aanbieden van diverse activiteiten en cursussen. Ook binnen de terreinen Werk en Inkomen, Geld en Gezondheid is de bibliotheek een partner.

3. SPORT

Ontwikkelingen:

- Samen met partners wordt ook in 2019 uitvoering gegeven aan de sportagenda. Onder andere de buurtsportcoaches, sportkoepel en sportverenigingen zijn betrokken bij de uitvoering. De uitvoeringsagenda wordt begin 2019 voor het eerst geactualiseerd.
- Het Nationaal Sportakkoord biedt extra mogelijkheden voor gemeenten en sportaanbieders om invulling te geven aan de ambities op het gebied van sport, bewegen en gezondheid. Er komt meer geld vrij voor de inzet van buurtsportcoaches. We zullen deze met name gaan inzetten op de landelijke doelen die aansluiten bij onze lokale Sportagenda: 'Inclusief sporten en bewegen', 'Vitale aanbieders' en 'Van jongs af aan vaardig bewegen'. Dit wordt doorvertaald naar de opdracht aan de buurtsportcoaches.
- Buurtsportcoaches zijn belangrijke sleutelfiguren voor de uitvoering van de sportagenda en de realisatie van de geformuleerde doelen. In 2019 is de inzet van de buurtsportcoaches en de uitvoering van de JOGG-aanpak onder het product Sportactiviteiten opgenomen in de subsidieregeling. De opdracht aan MFC de Marke voor de uitvoering van de regeling wordt verder uitgewerkt op inspanningen en resultaten. Er vindt in 2019 een verschuiving van taken plaats van de buurtsportcoaches.
- De nieuwe bestuurlijke afspraken in het kader van het Nationaal Sportakkoord tussen VWS, OCW en de VNG over de Brede regeling combinatiefuncties hebben geleid tot een verruimd budget en een verdeelsleutel voor de inzet van de financiële middelen. Vanwege deze verdeelsleutel is het niet mogelijk dezelfde formatie buurtsportcoaches voor 2019 te realiseren. Daarom is gekozen voor een scenario dat zo dicht mogelijk bij de situatie van 2018 ligt. Dit heeft tot gevolg dat de formatie van de buurtsportcoaches en de uitkering van het rijk worden opgehoogd. Dit betekent ook een extra bijdrage voor de lokale cofinanciering en de begroting 2019.
- De JOGG-aanpak is gecontinueerd voor de periode 2018-2020. In deze tweede fase wordt aan de hand van het plan van aanpak verder gewerkt aan de bevordering van een gezonde leefstijl en leefomgeving. De functie van JOGG-regisseur maakt in 2019 onderdeel uit van het team buurtsportcoaches en is in deze lijn bij MFC de Marke ondergebracht.
- Als gevolg van de BTW vrijstelling op sport heeft het Rijk een subsidieregeling in het leven geroepen voor amateursportorganisaties die willen investeren in accommodaties. Binnen de regeling zijn extra mogelijkheden voor investeringen in duurzaamheidsmaatregelen en toegankelijkheid van de accommodaties.
- Als gevolg van de BTW vrijstelling komt er voor gemeenten een 'specifieke uitkering stimulering sport' ter compensatie van de BTW die niet teruggevraagd kan worden. De gevolgen hiervan voor de gemeente worden onderzocht en op basis hiervan wordt indien nodig een subsidieaanvraag gedaan.
- In 2018 wordt beleid vastgesteld onder welke voorwaarden Hattemse sportverenigingen leningen kunnen aanvragen voor (ver)bouw van sportaccommodaties.

4. KUNST EN CULTUUR

Ontwikkelingen:

- De provincie heeft een nieuw cultuur en erfgoed beleid ontwikkeld voor de periode 2017-2020. Met de partners uit het cultuur- en erfgoedpact wordt een nieuw pact voorbereid voor de periode 2017-2020. De aanvraag daarvoor bij de provincie is in de eerste helft van 2018 goedgekeurd. In 2019 zullen het pact, met als drie pijlers Cultuureducatie, Cultuurparticipatie en Erfgoed & Gastvrijheid, tot uitvoering brengen in samenwerking met culturele en maatschappelijke partners in Hattem. Hierbij is het van belang om in te zetten op regionale samenwerking waar deze een versterkende werking heeft en lokale initiatieven een impuls te geven. Een voorbeeld van een versterkende werking zou een project met de gezamenlijke Hanze gemeenten kunnen zijn.
- Voor nieuwe activiteiten en evenementen die gericht zijn op de cultuurdeelname, educatie en/of (cultuur)historie van Hattem en haar inwoners, hebben we budget om éénmalig deze activiteiten te ondersteunen. In navolging van de voorgaande jaren zijn in de Subsidiebeleidsregels de voorwaarden opgenomen waaraan deze initiatieven moeten voldoen.
- In 2019 onderzoeken we hoe we de Erfgoedprijs kunnen vormgeven en welke partijen daarbij betrokken kunnen worden.

5. SUBSIDIEBELEID

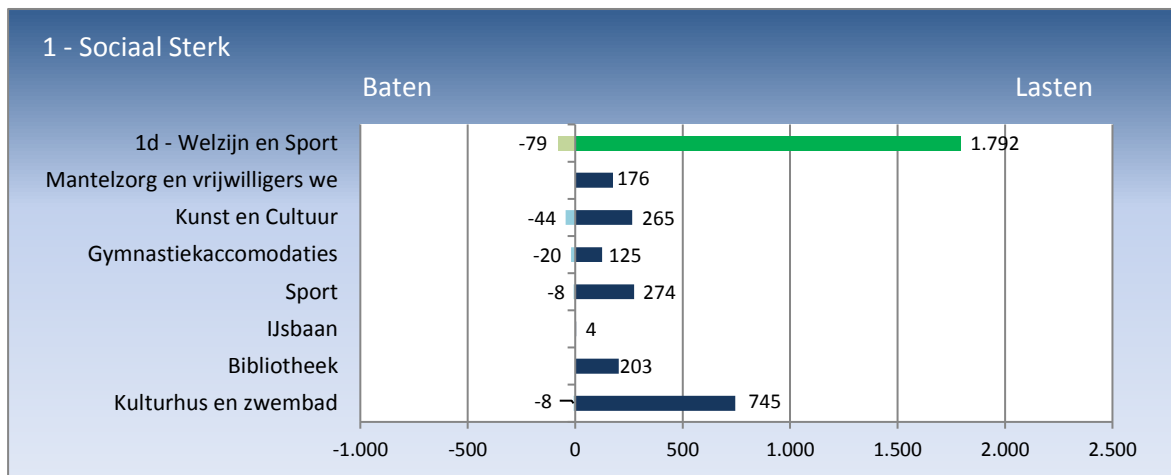
Ontwikkelingen:

- In 2017 en 2018 zijn de eerste stappen gezet om het resultaatgericht subsidiëren vorm te geven. Dat is een doorlopend proces waar gesprekken worden gevoerd met maatschappelijke partners die subsidie ontvangen. Daarbij bepaalt de gemeente de 'wat'-vraag en de partners de 'hoe'-vraag.
- Subsidies - indexering:
In 2019 worden alle subsidies geïndexeerd met een percentage van 2,4%. De posten in de begroting waar het om gaat zijn verhoogd met dit percentage.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022
Totaal lasten	2.278	1.771	1.792	1.784	1.768	1.771
Totaal baten	-85	-123	-79	-80	-66	-67
Resultaat voor bestemming	2.193	1.648	1.713	1.704	1.702	1.704
Onttrekking/storting reserves	-86	-74	-18	-18	-18	-18
Resultaat na bestemming	2.107	1.574	1.695	1.686	1.684	1.686

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'welzijn en sport' een nadelig saldo van € 65.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Kulturhus en zwembad		713	736	23
- Bibliotheek		207	203	-4
- IJsbaan		3	4	1
- Sport		227	267	40
- Gymnastiekaccomodaties		92	106	14
- Kunst en Cultuur		236	221	-15
- Mantelzorg en vrijwilligerswerk		170	176	6
Welzijn en sport		1.648	1.713	65

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Kulturhus en zwembad 23.000,-- N
 - exploitatiebijdrage Mfc (N)
 - exploitatiebijdrage zwembad (N)
- Sport 40.000,-- N
 - JOGG en buurtsportcoach
- Gymnastiekaccomodaties 14.000,-- N
 - buitengewoon onderhoud
- Kunst en Cultuur 15.000,-- V
 - buitengewoon onderhoud musea (2018)

Reserve

- Voor dekking van kapitaallasten van een drietal investeringen is de bekleemde reserve 'dekking kapitaallasten' aangewend.

2

Wonen, werken en recreëren

INLEIDING

Hatterem is een kleine maar stoere Hanzestad die centraal ligt tussen de natuurgebieden van de Veluwe en de uiterwaarden van de IJssel. Een bijzondere aantrekkelijke stad met een rijke cultuurhistorie waar de kwaliteit van wonen, leven, werken en verblijven hoog is.

AMBITIE

De komende jaren blijven we de kwaliteiten die Hatterem bijzonder maken versterken op een toekomstbestendige wijze. De speerpunten hierbij zijn:

- **Energie & klimaat (programma 2.a)**
We willen de zogenoemde energietransitie - de overgang naar een duurzame energievoorziening zoals zonnepanelen - versnellen. We werken toe naar een situatie waarin Hatterem energieneutraal is. Er ligt een uitvoeringsprogramma met maatregelen en projecten. Daar gaan we mee aan de slag. We ondersteunen initiatieven uit de samenleving zoals Powered by Hatterem. Om de ambitie te realiseren hebben we uitvoeringsgeld gereserveerd en versterken we de inzet.
- **Het jaar van de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan Buitengebied (programma 2.a)**
In 2019 werken we aan de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan Buitengebied. Dat zijn nieuwe instrumenten van de nieuwe Omgevingswet die in 2021 in werking treedt. Hiermee maken we het omgevingsrecht voor bewoners en bedrijven beter, simpeler en sneller. Verandering vindt niet plaats door erover te praten, maar door het te doen. Daarom werken we nu al aan de nieuwe instrumenten die een andere manier van werken stimuleren die aansluit bij de samenleving.

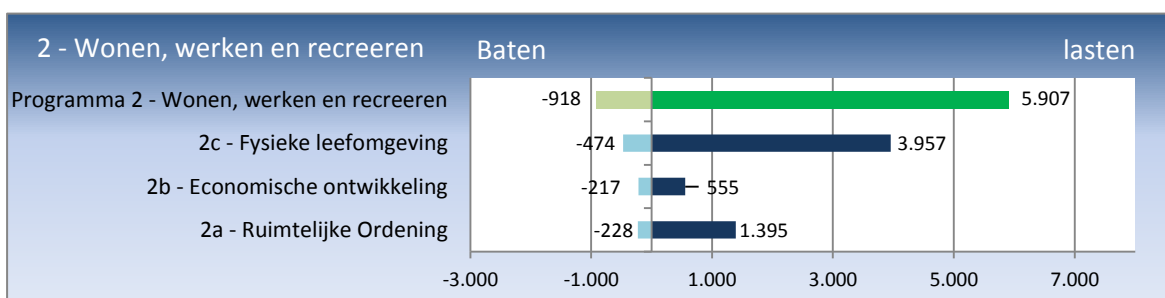
- **Nieuwe woongebieden realiseren (programma 2.a)**
We willen dat er in de toekomst genoeg woningen voor alle Hattemers zijn. Daarom komen er na Assenrade nog twee grote woongebieden; dat zijn 't Veen en de woonzorgzone(s). We werken samen met de verschillende betrokkenen en bereiden in 2019 de plannen voor, zodat de woningen op tijd klaar zijn.
- **Citymarketing (programma 2.b)**
Hattem is een prachtige Hanzestad op de Veluwe met een rijk verleden. Daar zijn Hattemers trots op. Maar dit biedt ook kansen om Hattem toeristisch en economisch sterker te maken. In 2019 gaan we gesprekken met 'de stad' voeren om Hattem goed te positioneren in de regio, als Hanzestad op de Veluwe. Dat doen we samen met de Veluwse Hanzesteden Elburg en Harderwijk, Ronduit Hattem, Marketing Oost, VisitVeluwe en de ondernemers.
- **Bedrijvenpark H2O (programma 2.b)**
We werken aan het mogelijk maken van het bedrijvenpark en de nieuwe aansluiting op de A28. Het doel voor 2019 is om de vastgestelde bestemmingsplannen voor het bedrijventerrein en de aansluiting onherroepelijk te laten zijn.
- **Herinrichting Binnenstad (programma 2.c)**
Samen met de Hattemers maken we een aantrekkelijke en toegankelijke historische binnenstad. We werken in 2019 gefaseerd en per deelgebied aan de herinrichting van de openbare ruimte.

FINANCIËEL

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	8.863	6.295	5.907	5.989	6.005	6.157
Totaal baten	-5.471	-1.158	-919	-1.172	-947	-1.000
Resultaat voor bestemming	3.392	5.137	4.988	4.817	5.058	5.157
Onttrekking/storting reserves	92	-499	-202	85	-114	-113
Resultaat na bestemming	3.484	4.638	4.786	4.902	4.944	5.044

Beleidsveld

Wonen, werken en recreëren - Ruimtelijke ontwikkeling

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *We willen de energietransitie versnellen en toewerken naar een situatie waarin Hattem energieneutraal is. In de komende periode brengen we in kaart wat daar voor nodig is. We sluiten daarbij geen oplossingsrichtingen uit. We hebben daarbij een “ja, mits” houding ten aanzien van duurzaamheidsinitiatieven. We gaan meer inzetten op de energietransitie en het klimaatactieprogramma. Daar gaan we een wijze van financiering bij voorstellen die ons in staat stelt om echte stappen te zetten, we denken aan bijvoorbeeld een duurzaamheidsfonds of -reserve.*
- *Aan onze inwoners bieden we instrumenten die het investeren in duurzame maatregelen aantrekkelijk maken. We denken daarbij aan duurzaamheidsleningen en uitbreiding van het Energieloket. Het minimabeleid willen we uitbreiden met maatregelen ter bestrijding van hoge energielasten (voorkomen van energiearmoede), zodat ook gezinnen met lage inkomens in staat zijn om duurzame maatregelen te nemen.*
- *We gaan uitvoering geven aan het convenant met Powered by Hattem en ondersteuning bieden in deze opstartfase. Plaatsing van zonnepanelen op de oude stortplaats (tussen Oranje Nassaulaan en Prinses Beatrixlaan) beschouwen wij als een kansrijk project.*
- *Triada is een belangrijke partner bij het realiseren van duurzame woningen in Hattem. We blijven daar in de prestatieafspraken op inzetten, maar staan ook open voor een actiever partnerschap om onze duurzaamheidsdoelstellingen te bereiken.*
- *Het Rijk zet in op aardgasvrije nieuwbouw en als Hattem willen we daar ook onverkort op inzetten. Op 't Veen gaat aardgasvrij gebouwd worden. We sluiten aan bij de landelijke regelgeving op dit punt en zullen zeer terughoudend omgaan met het geven van ontheffingen.*
- *We zoeken op het gebied van energietransitie de samenwerking met onze buurgemeenten op.*
- *Het Rijk neemt ook het ruimtelijk domein op de schop: een complete stelselwijziging met de invoering van de Omgevingswet. Dat is weer een forse opgave, maar ook één die kansen biedt. Kansen om meer nog dan voorheen samen met inwoners en ondernemers te bepalen hoe het Hattem van de toekomst eruit gaat zien. Een houding van “ja, mits” in plaats van “nee, tenzij” staat daarin centraal, samen met het thema duurzaamheid. We gaan de Hattemers actief betrekken bij het opstellen van de Omgevingsvisie.*
- *We ontwikkelen in Hattem twee woonzorgzones. We actualiseren het behoefteonderzoek naar zorgplekken in deze periode om helder te krijgen welke inzet nodig is op dit gebied. Als uit dit onderzoek blijkt dat er behoefte is aan meer zorgplekken, willen we ons als gemeente maximaal inzetten om zorgaanbod op algemene grondslag te realiseren. Voor de woonzorgzone Geldersedijk/ijsbaanterrein gaan we voor een integrale ontwikkeling van het gebied en willen daar, ook plek bieden aan initiatieven voor kleinschalige woonvormen voor bijzondere doelgroepen, zoals stichting de Luwte.*
- *Hattemers moeten hun hele leven een voor hen passende woonvorm in Hattem kunnen vinden. We willen de toekomstige woonwensen van Hattemers kunnen blijven faciliteren. Daarom willen we nieuwe locaties in beeld brengen die een aanbod voor divers types woningbouw kunnen betekenen, kwalitatieve inbreiding gaat daarbij voor uitbreiding. Er moet gebouwd worden naar behoefte, waarbij we oog hebben voor betaalbare huisvesting voor elke Hattemer. De kwaliteit van de sociale woningvoorraad houden we op peil.*
- *De ontwikkeling van 't Veen nemen we voortvarend ter hand. Ondergrondse verkabeling van de hoogspanningslijnen kan de kansen voor de ontwikkeling van het gebied vergroten.*
- *We blijven ons er voor inzetten dat er helderheid komt over de gevolgen van Lelystad Airport voor de gezondheid en het woongenot van onze inwoners. Insteek blijft daarbij: geen laagvliegroutes, eerst een herindeling van het luchtruim.*

1. RUIMTELIJKE ORDENING

Ontwikkelingen:

- **Het jaar van de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan**

De nieuwe instrumenten van de Omgevingswet zijn de Omgevingsvisie, het Omgevingsplan, het Programma en de Omgevingsvergunning. In 2019 werken we met de Hattemers en onze partners aan deze nieuwe instrumenten en aan de juiste digitale ondersteuning. Om dit te kunnen doen is naast scherpe prioritering van ons werk in de 2019 en 2020 continuering van de extra formatie conform 2018 nodig.

1. *Omgevingsvisie en Omgevingsplan*

In 2018 en in 2019 werken we aan de Omgevingsvisie Hattem. Een Omgevingsvisie is verplicht. Het geeft richting aan hoe Hattem zich kan ontwikkelen tussen nu en 2030. Dan gaat het niet alleen om de groei, landschap en leefbaarheid; waar bouwen we bijvoorbeeld woningen en voor wie, maar ook om klimaat, recreatie, onderwijs, welzijn en werkgelegenheid. De hoofdlijnen van bestaande beleidsnota's, waaronder de structuurvisie, maar ook sectorale nota's, gaan op in de Omgevingsvisie. We willen ook maatschappelijke thema's meenemen in de visie. De participatiecode is randvoorwaarde voor het proces. In de gemeentebegroting 2018 is € 90.000 opgenomen. Een groot deel van de werkzaamheden en budget verplaatsen we naar 2019. Omdat momenteel niet duidelijk is welk bedrag wordt ingezet in 2018, zal bij het opstellen van de jaarrekening het restantbudget worden overgeheveld naar 2019.

De visie Hoenwaard 2030 is een bouwsteen voor de Omgevingsvisie Hattem. De overheden en de betrokken bewoners werken samen aan een visie op de toekomst van de Hoenwaard. De Hoenwaard is een buitendijks gebied langs de IJssel, dat ligt in de gemeenten Heerde en Hattem. Naast de gemeenten Heerde en Hattem zijn provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, het waterschap en een vertegenwoordiging van inwoners partners in het proces. De visie gaat over de toekomst van de agrarische sector, natuurontwikkeling, de ecologische verbindingzone Hattemerpoort, waterveiligheid, recreatie en de waterhuishouding.

De activiteiten voor het Omgevingsplan Buitengebied lopen door in 2019. De herziening van de welstandstoets en resultaten van deregulering worden hierin meegenomen.

2. *Project deregulering en omgevingsvergunning*

De uitvoering gebeurt via twee lijnen:

- In 2019 gaan we verder met wat we 'ontslakken' noemen: we kijken naar nut en noodzaak van regels en eventuele tegenstrijdigheden. We gaan de regelingen, werkprocessen en dienstverlening aanpassen en verkorten.
- Het vinden van een nieuwe werkwijze waarbij het initiatief centraal wordt gesteld. Van "nee, tenzij," naar "ja, mits", waarbij het werkproces omgevingsvergunning wordt verkort van maximaal 26 naar maximaal 8 weken.

3. *Informatiehuishouding*

Inwoners en ondernemers kunnen de voordelen van de Omgevingswet pas benutten bij een goede digitale ondersteuning. Daarom wordt een digitaal stelsel voor de Omgevingswet (DSO) ontwikkeld. Hierdoor wordt het sneller en eenvoudiger bijvoorbeeld om een omgevingsvergunning aan te vragen. Het einddoel is dat met één klik op de kaart alle informatie voor iedereen beschikbaar en begrijpelijk is. Het DSO wordt op landelijk niveau stapsgewijs ontwikkeld. Onze prioriteit is ervoor zorgen dat wij per 1 januari 2021 het basisniveau op orde hebben en aangesloten zijn op het landelijke Digitale Stelsel Omgevingswet. Dit vraagt van ons dat wij de benodigde gegevens tijdig hebben aangeleverd en dat wij in staat zijn om alle vragen, aanvragen en meldingen die vanuit het

Digitaal Stelsel Omgevingswet ontvangen worden digitaal af te handelen, waar nodig in samenwerking met onze ketenpartners. Het gaat in elk geval om drie hoofdzaken:

- het leveren van gegevens aan de nieuwe landelijke zogenoemde 'Informatiehuizen';
- het realiseren van koppelingen zodat initiatieven, aanvragen en meldingen vanuit het DSO kunnen worden ontvangen en teruggekoppeld;
- het realiseren van koppelingen met ketenpartners zoals het waterschap en provincie.

Gevolgen begroting:

Het spoor Informatiehuishouding is een omvangrijke operatie. Wij onderzoeken momenteel welke inzet van mensen nodig is om bij de inwerkingtreding van de wet het basisniveau op orde te hebben. De voorlopige inschatting van de extra benodigde personele inzet voor 2019 is opgenomen in programma 3.d Gemeentelijke organisatie onder het kopje Verdergaande digitalisering en automatisering.

Een compleet overzicht van de financiële impact tot 2021 kunnen we niet bieden vanwege de 'Agile' ontwikkeling van het DSO. Dat betekent dat per stap het duidelijker wordt hoe het systeem eruit komt te zien. Het streven is om het Informatiespoor in samenwerking met andere gemeenten op te pakken om de kosten te drukken.

- **Lelystad Airport**

De geplande vliegroutes voor Lelystad Airport vormen een bedreiging voor de leefbaarheid op de Veluwe en de woonomgeving van Hattem. De gemeente Hattem zet zich samen met bewoners, omliggende gemeenten (Elburg, Heerde en Oldebroek), provincies en andere partners in voor het voorkomen van deze ontwikkeling. Er wordt zowel ingezet op lobby als op overleg met de belangrijkste instanties zoals het ministerie (I&W) van de luchtverkeersleiding (LVNL) en de provincie Gelderland. Het principe hierbij is: Geen laagvliegroutes; Eerst herindeling van het luchtruim, daarna pas opening van Lelystad Airport.

2. WONEN

Ontwikkelingen:

- **Nieuwe woongebieden realiseren**

Om de woningvraag van de toekomst te kunnen bedienen, heeft Hattem na Assenrade twee grotere inbreidingslocaties: 't Veer en de woonzorgzone(s). We werken samen met de verschillende betrokkenen en bereiden plannen voor, zodat tijdig in de woningbehoefte kan worden voorzien.

Assenrade

In 2019 is de laatste fase van Assenrade in uitvoering (fase 4). Het gaat hierbij om de laatste blokken met huur- en koopwoningen die projectmatig worden gerealiseerd. Ook zullen de in 2017 en 2018 uitgegeven vrije kavels verder worden bebouwd en werkt de gemeente aan het woonrijp maken van de laatste delen van de wijk, waaronder de groenzone langs de Geldersedijk. Tenslotte wordt er in 2019 en 2020 gewerkt aan de aanpassing van infrastructuur in de directe omgeving van de wijk, waaronder de aansluiting op de burgemeester Bijleveldsingel. De grondexploitatie zal naar verwachting eind 2020 worden afgesloten.

Woonzorgzones

In Hattem zijn twee woonzorgzones. De eerste is De Bongerd. Hiervan is woningstichting Habion eigenaar. Zorgverleners Hanzeheerd en Het Baken verzorgen hier de huisvesting voor ouderenzorg. De tweede is de Zone Geldersedijk. In deze zone heeft de gemeente grondeigendom. De zone bestaat uit het Uilennest, de Hof van Blom, de aanleunwoningen Triada en het voormalige Ijsbaanterrein. In beide locaties vinden ontwikkelingen plaats die invloed hebben op het aanbod van zorgwoningen. We willen samen oplopen met de diverse eigenaren en belanghebbenden zodat zij de realisatie van toekomstbestendige huisvesting voor Hattemers met een zorgvraag goed kunnen faciliteren. Wij vinden het van belang dat er keuzevrijheid bestaat voor de consument om te kiezen uit meerdere samenwerkende zorgaanbieders van verschillende grondslag. Door de samenwerking ontstaan gedragen Ontwikkelplannen voor beide zones. Hieruit volgt

ook een bouwprogramma (met ruimte voor kleine zorginitiatieven) voor het oude ijsbaanterrein dat door de gemeente wordt aanbesteed.

Herontwikkeling locatie 't Veen

Bedrijventerrein 't Veen is de laatste locatie binnen de gemeentegrenzen waar nog op enige schaal woningen kunnen worden gerealiseerd. Moeilijkheden hierbij zijn dat het momenteel een bedrijventerrein is waar de gemeente geen grondeigendom heeft en waar hoogspanningslijnen overheen lopen.

In het Ontwikkelingsperspectief 2013 is beschreven dat de gemeente de transformatie wil stimuleren door te anticiperen in plaats van te reageren. Stimuleren van initiatieven dus en verbinden van partijen.

De grote opgaven voor 2019 en daarna zijn:

- Realisatie van woningbouw op de locaties Consmema en Antarctica/BeterBed/Kringloop via bestemmingsplanprocedures.
- Samen met eigenaren in het gebied een Visie op deelgebieden annex Stedenbouwkundig Programma van Eisen verder uitwerken, voorzien van goede onderbouw, bouwprogramma en faseringsmogelijkheden;
- Haalbaarheidsonderzoek naar het ondergronds brengen van de hoogspanningsleidingen die momenteel nog de ontwikkeling van een groot deel van 't Veen belemmeren;
- Bedrijfsverplaatsingen;
- Verder verbinden van eigenaren/ondernemers aan de Visie op deelgebieden, om ook na 2023 de woningproductie op peil te houden;
- Visie op duurzame wijkontwikkeling.

De doelstelling blijft een samenhangend, duurzaam, gezond woon/werkgebied te realiseren dat aansluit bij de identiteit van 'stoer Hattem'. De kosten voor de genoemde opgaven worden opgenomen in het Meerjaren Investeringsprogramma (MIP) en verhaald via verplicht kostenverhaal (op grond van de Wet ruimtelijke ordening).

3. MILIEU EN DUURZAAMHEID

Ontwikkelingen:

- **Energie en klimaat**

Het beleidsthema klimaat staat stevig op de agenda. Het onlangs gesloten coalitieakkoord onderstreept opnieuw het belang.

In de raadsvergadering van 5 maart is de Uitvoeringsagenda klimaatbeleid Hattem 2018 vastgesteld. Deze uitvoeringsagenda is een actieplan op basis van de Klimaatnotitie 2018-2021. Eind 2018 worden de werkzaamheden geëvalueerd. Ook stellen we dan een meerjarenprogramma op zodat voor de komende jaren aandacht en (financiële) ruimte blijft bestaan voor uitvoering van de klimaatacties. In dit meerjarenprogramma worden ook de aanvullende verzoeken vanuit het coalitieakkoord opgenomen, zoals vergroening van het gemeentelijk wagenpark en de dienstreizen. Het beschikbaar maken van financiering middels een duurzaamheidsfonds en/of duurzaamheidslening. Het bestrijden van energiarmede zal hierin ook structureel een plek krijgen. Het actief ondersteunen en samenwerken met Powered by Hattem, ook met betrekking tot zonnepanelen op de oude stort blijft een aandachtspunt. Het college wil daarnaast een versterkte inzet op het partnerschap richting Triada. Samen met Triada zal gewerkt gaan worden aan de verduurzaming van huurwoningen. Klimaatadaptatie als thema krijgt ook meer en meer aandacht. Er zal gewerkt gaan worden aan het vergroten van de hemelwateropvang - en infiltratiecapaciteit. Vanuit de eenheid Realisatie en Beheer zal komende jaren een project lopen gericht op particulieren. Gestimuleerd zal worden dat zoveel mogelijk huishoudens hun dakoppervlak afkoppelen van het regenwaterriool en aanvullend de tuin inrichten op een verhoogde infiltratiecapaciteit.

In 2019 stellen we samen met buurgemeenten een Regionale Energie Strategie (RES) op. In de RES wordt de regionale vertaling van de nationale afspraken uit het Klimaatakkoord gemaakt.

Ten aanzien van aardgasloze nieuwbouw heeft het college aangegeven zeer terughoudend te willen omgaan met de ontheffingsmogelijkheid. Dit wordt meegenomen in het proces om te komen tot een Hattems warmteplan. Gemeenten zijn verplicht om in 2021 een eigen warmteplan op te leveren. Deze plannen worden opgesteld in samenwerking met Liander. In een warmteplan wordt helder welke wijken op welke termijn aardgasloos zullen worden. En welke vervangende techniek dan in de plaats komt.

In de begrotingscyclus is in 2018 het klimaatbudget eenmalig verhoogd om ruimte te bieden aan de uitvoering in 2018. Om de ambitie uit de klimaatnotitie waar te maken is het noodzakelijk om voor de komende jaren voldoende uitvoeringsbudget en meer ambtelijke capaciteit beschikbaar te hebben om dit beleid uit te voeren, in te bedden, externe partijen te begeleiden etc.. Wij gaan er van uit dat er structureel (2019 en verder) 0,8 fte aanvullende capaciteit nodig is voor alle klimaat-relevante taken en coördinatie en uitvoering van projecten. Daarnaast is structurele verhoging van het uitvoeringsbudget van € 50.000 per jaar nodig.

- **Onderhoud en verduurzaming gemeentelijke gebouwen**

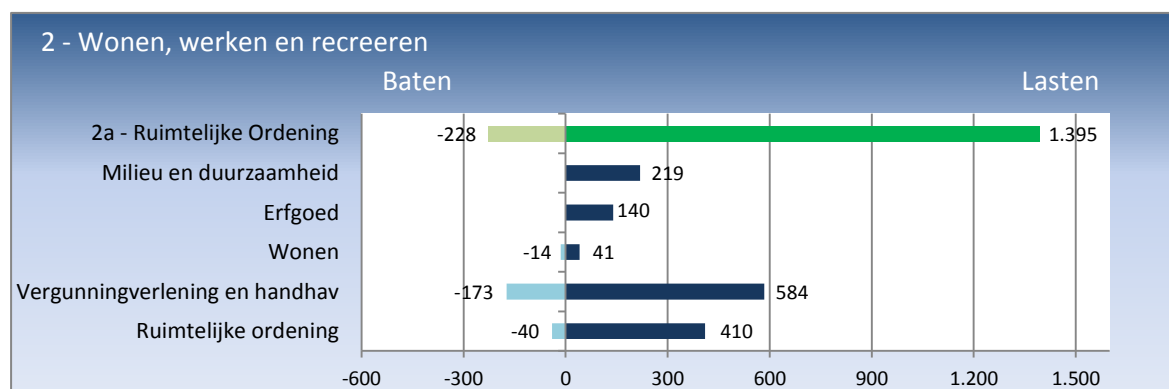
We maken een nieuwe onderhoudsplanning voor onze gemeentelijke gebouwen. Dit is nodig voor de onderbouwing van de gemeentelijke reserve. We inventariseren en digitaliseren daarbij de aanwezige installaties. In 2019 zijn daarnaast investeringen nodig om de gebouwen te verduurzamen. Dit verwerken we op het Meerjaren Investeringsprogramma (MIP).

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,-)	rekening	begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	1.044	1.507	1.395	1.380	1.284	1.277
Totaal baten	-445	-299	-228	-537	-342	-347
Resultaat voor bestemming	599	1.208	1.167	843	942	930
Ottrekking/storting reserves	-68	-204	-2	198	-2	-2
Resultaat na bestemming	531	1.004	1.165	1.041	940	928

Beleidsveld

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'ruimtelijke ordening' een voordelig saldo van € 41.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Ruimtelijke ordening		513	370	-143
- Vergunningverlening en handhaving		309	411	102
- Wonen		34	27	-7
- Erfgoed		150	140	-10
- Milieu en duurzaamheid		203	219	16
Ruimtelijke ordening		1.208	1.167	-41

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Ruimtelijke ordening 143.000,-- V
 - Incidentele kosten 2018 omgevingswet
- Vergunningverlening en handhaving 102.000,-- N
 - Bouwleges
- Erfgoed 10.000,-- V
 - Buitengewoon onderhoud 2018 molen
- Milieu en duurzaamheid 16.000,-- N
 - Uitvoeringsbudget en formatie

Reserve

- Voor dekking van kapitaallasten van de investering restauratie stadsmuur nabij de molen is de bekleemde reserve 'dekking kapitaallasten' aangewend.

Wonen, werken en recreëren - Economische ontwikkeling

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *We spannen ons in om het H2O bedrijventerrein zo snel mogelijk gevuld te krijgen. Het realiseren van het bestemmingsplan en de afrit zijn daarbij de eerste prioriteit. De transformatie van 't Veen wordt voortgezet en het planologisch mogelijk maken van de derde supermarkt wordt afgerond.*
- *Bereikbaarheid is een thema dat we vooral in regionaal verband oppakken. We hebben oog voor de gevolgen van de nieuwe afrit voor H2O voor het verkeer in Hattem.*
- *Hattem is een prachtige Hanzestad op de Veluwe. We vermarkten ons samen met de Hanzesteden langs de IJssel en op de Veluwe en op de schaal van de Veluwe. We willen het eigen verhaal van Hattem ook sterk neerzetten: decor, duiding en dynamiek zijn daarbij sleutelwoorden. We gaan ondernemers verleiden om samen het verhaal van Hattem verder te brengen en zo ook onze identiteit te versterken.*
- *De gemeente nodigt lokale ondernemers nadrukkelijk uit bij aanbestedingen door de gemeente.*
- *We gaan geen gebruik maken van de mogelijkheid voor verruiming van de openingstijden van winkels en handhaven de zondagsrust in Hattem.*
- *De Detailhandelsvisie en het convenant met de HAVO gaan we voortvarend uitvoeren. Het thema leegstand heeft daarbij urgentie en de uitwerking van een aanpak daarop.*

RELEVANTE THEMA'S

1. ECONOMIE

Ontwikkelingen:

- **Regio Zwolle**

De Regio Zwolle is een belangrijk samenwerkingsverband voor economische en bestuurlijke samenwerking. In Regio Zwolle-verband ondersteunen we onder andere Kennispoort en Trade Office, die bedrijven ondersteunen met vragen over innovatie en internationalisering. Vanaf 2019 werken we samen met andere gemeenten in de Regio Zwolle, het Regionaal Werkbedrijf, ondernemers (VNO-NCW en MKB Nederland) en onderwijsinstellingen samen rond het thema Human Capital. Voor een nadere toelichting, zie programma 3.a Netwerken en besturen.

De Regio Zwolle zet ook samen met de provincie Overijssel in op regionale acquisitie. Het doel daarvan is om meer (internationale) bedrijven naar onze Regio te trekken. Als regionaal bedrijventerrein speelt H2O BV daar ook een belangrijke rol in en is hier nauw bij betrokken.

- **Bedrijvenpark H2O**

We werken aan de afronding van planologische procedures van de het bedrijvenpark en de nieuwe aansluiting op de A28. De inhoud van het bestemmingsplan van het Hattemse plandeel is nauw verbonden met het bestemmingsplan voor het Oldebroeks plandeel en het bestemmingsplan voor de nieuwe aansluiting op de A28 (ook gemeente Oldebroek). Na vaststelling in 2018 is de doelstelling om de diverse

bestemmingsplannen zo snel mogelijk definitief/onherroepelijk te krijgen. Daarmee ligt er een basis voor vergunningverlening en kan de verdere ontwikkeling ook daadwerkelijk in gang worden gezet.

Parallel aan de procedure wordt in 2019 gewerkt aan de verdere voorbereiding van realisatie van de nieuwe aansluiting op de A28. Dit doen de H2O gemeenten in nauwe samenwerking met de provincie Gelderland en Hattermerbroek BV. Hattermerbroek BV staat aan de lat voor verdere uitgifte van kavels op het bedrijvenpark. Voor een positieve grondexploitatie is het van belang is om de stijgende lijn in kavelverkoop door te zetten.

- **Regionaal Programma Werklocaties**

Samen met Heerde, Oldebroek, Elburg en Nunspeet werken we aan een uitwerking voor een Regionaal Programma Werklocaties (bedrijventerreinen) in de regio Noord-Veluwe. Deze is naar verwachting rond 1 januari 2019 afgerond.

- **Binnenstad, ondernemerschap en citymarketing**

Komend jaar worden grote stappen gemaakt voor de herinrichting van de binnenstad. We werken als het ware aan de 'hardware' van ons stadshart. Vanuit economie vinden we het belangrijk om daarnaast ook te investeren in de 'software' van onze stad, zoals ondernemerschap en marketing. Daarbij willen samen optrekken met de HAVO en Rond Uit Hattem.

De HAVO organiseert, samen met de Rabobank, een zogeheten 'retailmaster'. Hierbij staan de vragen van de ondernemer centraal. Bijeenkomsten rond een thema en individuele coaching van ondernemers moeten ervoor zorgen dat ondernemers beter voorbereid zijn op recente ontwikkelingen die, met name de detailhandel, raken. Denk hierbij aan de toenemende vraag naar online winkelen of hoe in te spelen op de kracht van het 'merk' Hattem. De retailmaster is een samenwerking tussen de HAVO, de Rabobank en de gemeente Hattem.

We willen in 2019 ook extra inzetten op het thema citymarketing. Er gebeurt op dit gebied veel in en rond Hattem. Toch kan het beter en eenduidiger. Samen met ondernemers, Rond Uit Hattem en andere partners willen we komen tot een marketingplan en een manier waarop het thema 'citymarketing' op een structurele wijze ingebed kan worden in Hattem. In 2019 gaan we hiermee aan de slag.

2. RECREATIE EN TOERISME

Ontwikkelingen:

- **Samenwerkingen: Veluwse Hanze, Veluwe Agenda en Hanzesteden**

Sinds 2018 is de samenwerking op de Veluwe geformaliseerd en werken we als Veluwse gemeenten en andere partners (terreinbeheerders, recreatiesector etc.) samen aan de doelen van de Veluwe Agenda. De kosten hiervoor zijn opgenomen in de begroting 2019. Het thema 'Veluwse Hanze' heeft ook een plek gekregen in de VeluweAgenda, wat zeker voor de Veluwse Hanzesteden Elburg, Harderwijk en Hattem een mooi resultaat is. Op die manier kunnen we samen met onze Veluwse partners en de provincie verkennen waar er voor dat thema kansen liggen in de Veluwe Agenda. Zo zetten we onder andere in op de Hanze als icoon van de (Noord) Veluwe.

Er is ook een aantal concrete projecten in ontwikkeling waarmee we meer 'body' geven aan het thema (Veluwse) Hanze in Hattem. Zo is er vanuit de Veluwe interesse om in te zetten op het ontwikkelen van product-marktcombinaties met ondernemers; producten die het merk Hanze versterken in onze steden. Ook wordt er, onder coördinatie van Hanzesteden Marketing, een Interreg-aanvraag voorbereid. Met deze Europese subsidie (70% cofinanciering vanuit de EU) wordt het mogelijk voor ons om extra te investeren in het thema 'Hanze' in onze stad. Belangrijk onderdeel daarvan is het stimuleren van lokale betrokkenheid van ondernemers en andere partijen. Om deel te kunnen nemen aan deze initiatieven stellen we 7.000 euro hiervoor beschikbaar.

Een andere voorbeeld van samenwerking tussen de Hanzesteden zijn de jaarlijkse Internationale Hanzedagen. Daarbij werken we samen met andere Nederlandse Hanzesteden, zoals Zwolle en Kampen, om onszelf te presenteren. In 2019 vinden de Hanzedagen plaats in het Russische Pskov.

- **Rond Uit Hattem**

Rond Uit Hattem (RUH) is een belangrijke speler in de promotie van Hattem. Onder andere door de vele evenementen die ze organiseren zetten ze Hattem op de kaart. Als gemeente hechten wij veel waarde aan de coördinatiefunctie die RUH bekleedt: door het verbinden van ondernemers, musea en andere partijen, is RUH een onmisbare spil in het web voor ons als gemeente en voor de stad.

Tegelijkertijd staat RUH ook onder druk. Dit komt onder andere door de teruglopende inkomsten vanuit het Ondernemersfonds (o.a. veroorzaakt door toenemende leegstand in de binnenstad) en forse vaste lasten van de organisatie. Rond Uit Hattem heeft aangegeven behoefte te hebben aan meer financiële armslag. Dit is grotendeels voor het in stand houden van de huidige kwaliteit en aanbod van o.a. de evenementen en coördinatiefunctie. Daarnaast deelt ook Rond Uit Hattem onze ambitie als gemeente om Hattem meer op de kaart te zetten, door citymarketing en een actuele website.

We zijn, op het moment van schrijven, in gesprek met RUH over de mogelijkheden die wij als gemeente zien om hier aan bij te dragen. Voor 2019 nemen we daarom, eenmalig, 20.000 euro op in de begroting, bovenop de subsidie van 27.700 euro die RUH al jaarlijks krijgt. Op deze manier krijgt RUH voor komend jaar de ruimte om te zoeken naar een duurzame verbetering van haar financiële positie. De verhoogde ambitie van RUH rondom thema's als social media en marketing nemen we mee bij het plan van aanpak voor het marketingplan.

- **Apeldoorns Kanaal en De Bleek**

In het kader van investeringen rond de beleefbaarheid van het Apeldoorns Kanaal heeft de gemeente Hattem de herinrichting van de Bleek aangedragen als project. Vanuit het programma Apeldoorns Kanaal komt subsidie beschikbaar voor deze herinrichting, inclusief de verbindingroute naar de Binnenstad. De herinrichting wordt opgenomen in het project fase 2 Binnenstad. We verwachten in 2019 te starten met de ontwerpfase.

Naast fysieke investeringen rond het Apeldoorns Kanaal is er ook een gebiedsmakelaar aan de slag om allerlei initiatieven rond het Kanaal aan elkaar te verbinden. Denk hierbij aan een Kanaalweek of gezamenlijke promotieactiviteiten. Wij dragen hier als gemeente, naar rato van het aantal inwoners, aan bij.

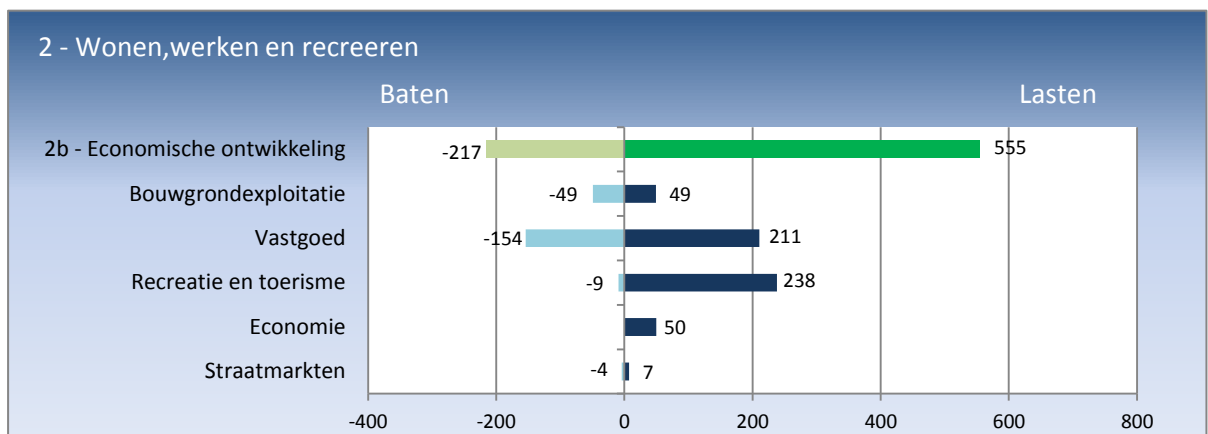
- **Jachthaven en Ioswal**

In 2018 heeft een pilot plaatsgevonden om te onderzoeken of het aantal camperplaatsen bij de jachthaven uitgebreid kan worden. Daarnaast zijn we als gemeente in gesprek met een initiatiefnemer en Rijkswaterstaat om een historisch schip aan de kade te leggen, geschikt voor rondvaarten over de IJssel. Op deze manier hopen we de Hanze-identiteit van onze stad verder te benadrukken en het water met de binnenstad te verbinden.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	Begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	4.328	725	555	494	456	459
Totaal baten	-4.417	-443	-217	-122	-86	-101
Resultaat voor bestemming	-89	282	338	372	370	358
Ottrekking/storting reserves	159	12	22	-	-	-
Resultaat na bestemming	70	294	360	372	370	358

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'economische ontwikkeling' een nadelig saldo van € 56.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Straatmarkten		3	3	-
- Economie		67	50	-17
- Recreatie en toerisme		204	229	25
- Vastgoed		8	57	49
- Bouwgrondexploitatie		-	-	-
Economische ontwikkeling		282	338	56

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Economie 17.000,-- V
 - 't Veen naar de balans
- Recreatie en toerisme 25.000,-- N
 - Promobureau
- Vastgoed 49.000,-- N
 - Verkoop 2018 gemeente-eigendommen

Reserve

- Met als onderlegger het meerjarenonderhoudsplan gebouwen worden de kosten van cyclisch onderhoud met de egalisatiereserve gebouwen verrekend. Daarnaast wordt ingaande 2017 jaarlijks aan de reserve gedoteerd.
- Aan de algemene reserve worden de opbrengsten van de verkopen van gemeente-eigendommen toegevoegd.
- Tevens zijn aan de algemene reserve de kosten onttrokken voor: ondernemerschap en citymarketing, regionale marketingorganisaties en een incidentele bijdrage voor Rond Uit Hattem.

Wonen, werken en recreëren - Fysieke leefomgeving

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *We zetten in op klimaatadaptatie via onder andere het afvalwaterketenplan en willen de bewustwording bij inwoners stimuleren om hun tuinen te vergroenen.*
- *De binnenstad is de parel van Hattem. We zijn trots op onze historische binnenstad en willen dat inwoners en bezoekers die kunnen beleven. We zien de toekomst van de Hattemse binnenstad als autoluw. De toegankelijkheid van de Markt wordt verbeterd.*
- *In de jaren van bezuinigingen was het noodzakelijk om voor een lager niveau van kwaliteit te gaan in de openbare ruimte. Dat heeft geleid tot verrommeling en achteruitgang van kwaliteit en comfort. We gaan de komende jaren weer investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte, te beginnen met het weer toevoegen van prullenbakken op logische plekken in Hattem en ze vaker legen waar dat nodig is. We hebben ook aandacht voor het aantrekkelijk houden van fiets- en wandelroutes door bijvoorbeeld het plaatsen van bankjes. Vlotte afhandeling van meldingen over de openbare ruimte door onze inwoners draagt daar ook aan bij.*
- *De fietser en de voetganger staan nadrukkelijk op één in Hattem. We pakken de uitvoering van het GVVP voortvarend op en komen dit jaar met een uitvoeringsplan. Jaarlijks bepalen we de prioriteiten voor de uit te voeren werkzaamheden. We gaan de oversteek op de Burgemeester Bijleveldsingel aanpakken. Daarmee geven we invulling aan een onderdeel van een fietssnelweg door Hattem naar Zwolle.*
- *Hattem moet goed bereikbaar blijven met het openbaar vervoer.*

RELEVANTE THEMA'S

1. WEGBEHEER EN VERKEER

Ontwikkelingen:

- **Herinrichting binnenstad**

Over het verbeteren van de toegankelijkheid van de Markt heeft het college 3 juli 2018 besloten vier proefvlakken aan te leggen. In het najaar neemt het college een definitief besluit over aanpassing van de Markt die dan in 2019 plaats kan vinden. Mogelijk is het beschikbare budget voldoende; zo niet zal een verzoek aan de raad worden gedaan voor aanvullend budget, waarschijnlijk ten laste van het uitvoeringsbudget voor fase 2.

In 2019 ronden we de voorbereiding af van de herinrichting van fase 2 van de binnenstad (alle straten behalve het plein rond de kerk). Dat doen we door:

- Een ontwerp te maken voor de herinrichting van de openbare ruimte van de binnenstad. Hierbij vervangen we ook de openbare verlichting en koppelen we regenwater af van het riool. We vervangen en vernieuwen de riolering en het straatwerk.
- het stimuleren en faciliteren van initiatieven in de openbare ruimte om de stad mooier te maken, zoals bijvoorbeeld verticaal groen en geveltuinen.
- een visie te vormen over de stadswallen rondom de binnenstad.

In de meerjarenbegroting zijn middelen gereserveerd voor deze projecten op het Meerjaren Investeringsprogramma (MIP) op de posten 'Reconstructie wegen en het Afval Water Plan (AWP). Daarnaast zijn middelen gereserveerd voor de Visie Groene Stadswal, Groene geveltuinen binnenstad. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen voorbereiding en uitvoering. Vanuit het programma Apeldoorns Kanaal komt subsidie beschikbaar voor herinrichting van De Bleek. Deze herinrichting, inclusief de verbindingroute via de Ridderstraat, willen we integreren in het project fase 2 Binnenstad.

De planvorming en uitvoering van deze projecten kan worden samengevoegd. Dat scheelt uren en hierdoor kunnen we de plannen integraal en in samenhang uitvoeren. We kijken ook of we subsidie kunnen krijgen voor de projecten.

Binnenstad autoluw

In het najaar 2018 evalueert het college de pilot voor de toegankelijkheid van de Markt. Het college doet dit mede op basis van een advies van de werkgroep met belanghebbenden.

- **Uitvoering van het GVVP**

In 2018 wordt het Gemeentelijk Verkeer en Vervoersplan (GVVP) uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma. Hier komen maatregelen uit voort voor de korte en middellange termijn. We verwerken het uitvoeringsprogramma in het Meerjaren Investeringsprogramma (MIP). Grote projecten op de korte termijn zijn de aanpassing van de Zuiderzeestraatweg, Hessenweg, Vechtstraat en de burgemeester Bijleveldsingel (aansluiting Assenrade). Daarnaast zal een buurt- en wijkgerichte aanpak worden ingezet voor een pragmatische aanpak van verbeter- en knelpunten.

- **Fietsverbindingen**

De provincie Gelderland heeft de fietser hoog op de agenda staan. Ook in het coalitieakkoord gaat er veel aandacht uit naar verbetering van fietsvoorzieningen. Vanuit de regio's Stedendriehoek/ Noord Veluwe heeft een inventarisatie plaatsgevonden voor het traject Epe- Zwolle (als onderdeel van het traject Apeldoorn - Zwolle). Er blijkt voldoende potentie én ambitie te zijn voor deze fietsverbindingen. Vanwege de te verwachten hoge kosten voor ontwerp en uitvoering zal actief moeten worden ingezet op het verkrijgen van cofinanciering.

- **Kwaliteit openbare ruimte verbeteren**

Na jaren van bezuinigen op de openbare ruimte willen wij in 2019 bekijken hoe wij de kwaliteit van de openbare ruimte vast kunnen houden. Ook onderzoeken we waar we het onderhoudsniveau op een hoger niveau kunnen brengen. Hiervoor willen wij met de raad van gedachten wisselen en uiteindelijke keuzes maken. Wat moet er beter en wat hebben wij daarvoor over.

Na overdracht van de projecten Assenrade, het Hattemse Loo en het uitloopegebied Assenrade naar beheer vindt er een zogenoemde 'areaaluitbreiding' plaats zodat we deze nieuwe woongebieden mee kunnen nemen in het beheer. Deze uitbreiding is verwerkt in de productenraming.

Het uitvoeringsprogramma (uit 2013) van de Groennota is aan herziening toe, om nog meer resultaat uit o.a. groenadoptie te kunnen halen. De ambitie is om dit te herzien in samenhang met de Omgevingsvisie (zie programma 2.a Ruimtelijke ontwikkeling).

Aanpak hondenpoep

Hondenbezitters zijn verplicht om de uitwerpselen van de hond op te ruimen. Dat gebeurt lang niet altijd. De vervuiling door hondenpoep is een grote ergernis voor Hattemers. In de raadsvergadering van 25 juni 2018 is besloten de overlast door hondenpoep te gaan aanpakken. Hiervoor nemen we structureel middelen op in de begroting.

Begraafplaats

In 2017 is een onderzoek gestart naar de kostendekkendheid van de begraafplaats. Uit dit onderzoek komen aanbevelingen en maatregelen om de kostendekkendheid van de begraafplaats te verhogen. Vooruitlopend op de besluitvorming door de raad is op basis van het concept-rapport uitgegaan van een kostendekkendheid van circa 80%.

2. Water

Ontwikkelingen:

- **Klimaatadaptatie**

Klimaatadaptatie is Hattem aanpassen aan de klimaatverandering. Hierbij moet gedacht worden aan alle ruimtelijke aanpassingen die nodig zijn om de gevolgen van de klimaatveranderingen waar mogelijk het hoofd te bieden. Hierbij spelen we in op wateroverlast, watertekort (droogte) en hittestress. In 2018 is een stresstest uitgevoerd.

De resultaten zijn opgenomen in de klimaatatlas www.klimaatvalleienveluwe.nl. In 2019 gaan we de kwetsbare locaties in beeld brengen. In een plan van aanpak of klimaatrapport zullen wij aangeven welke maatregelen genomen moeten worden en op welke termijn.

- **Afvalwater**

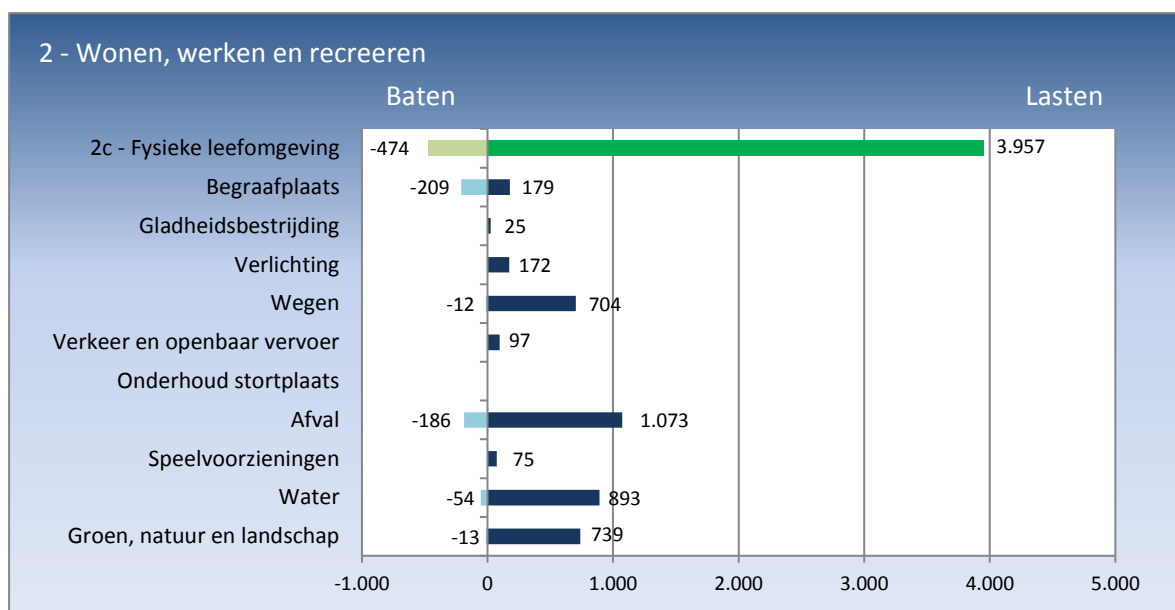
De termijn van het huidige Afvalwaterketenplan loopt in 2018 af. In 2019 zal het huidige plan financieel worden geactualiseerd en waar dit noodzakelijk is ook beleidsmatig. Verder zal het plan worden voorbereid en afgestemd op de totstandkoming van de Omgevingsvisie (zie programma 2.a Ruimtelijke ontwikkeling).

Om vuilophoping voor kolken tijdens buien en slib in de riolering te verminderen is de veegfrequentie verhoogd. Dit draagt tevens bij aan een schonere openbare ruimte. In 2019 zullen wij dit evalueren en meenemen bij de actualisatie van het afvalwaterketenplan.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022
Totaal lasten	3.491	4.063	3.957	4.115	4.265	4.421
Totaal baten	-609	-416	-474	-513	-519	-552
Resultaat voor bestemming	2.882	3.647	3.483	3.602	3.746	3.869
Onttrekking/storting reserves	1	-307	-222	-113	-112	-111
Resultaat na bestemming	2.883	3.340	3.261	3.489	3.634	3.758

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'fysieke leefomgeving' een voordelig saldo van € 164.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Groen, natuur en landschap		610	727	117
- Water		858	839	-19
- Speelvoorzieningen		82	75	-7
- Afval		765	887	122
- Onderhoud stortplaats		-	-	-
- Verkeer en openbaar vervoer		117	97	-19
- Wegen		934	691	-243
- Verlichting		169	172	3
- Gladheidsbestrijding Water		27	25	-2
- Begraafplaats		85	-30	-115
Fysieke leefomgeving		3.647	3.483	-164

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Groen, natuur en landschap 117.000,-- N
 - openbaar groen en openlucht recreatie (N)
 - onderzoek WSW en herijking beeldkwaliteit groen
 - hondenpoep (N)
- Water 19.000,-- V
 - rente en afschrijving investeringen (V)
 - straatvegen (N)
 - resultaat taakveld wordt verrekend met de voorziening (V)

• Afval	122.000,--	N
- bijdrage Rova (N)		
- opbrengst Nedvang (N)		
• Verkeer en openbaar vervoer	19.000,--	V
- budgetoverheveling Konijnenbergerweg en GVVP (2018) (V)		
• Wegen	243.000,--	V
- budgetoverheveling planmatig groot onderhoud (2018) (V)		
- rente en afschrijving investeringen (V)		
• Begraafplaats	115.000,--	V
- budgetoverheveling saneringskosten (2018) (V)		
- kostendekkendheidspercentage (V)		

Reserve

- Met de Algemene reserve zijn de kosten als gevolg van de uitwerking 'Beleidsplan openbare verlichting' verrekend.
De reserve is tevens ingezet voor dekking van een aantal incidentele kosten. Te weten kosten voor wegininspecties, onderzoek WSW en herijking beeldkwaliteit groen en extra keuring speeltoestellen en -weiden. Daarnaast zijn incidenteel de kosten van de BOA voor hondenpoep gedekt.
- De reserve afvalstoffenheffing wordt ingezet voor egalisatie van het basistarief. Tevens wordt de reserve ingezet voor een compensatiebedrag voor de Binnenstad.
- De bekleemde reserve 'dekking kapitaallasten' wordt aangewend voor de kapitaallasten van de investering 'speeltoestellen 2003', 'toegangspoort begraafplaats' en de ondergrondse afvalopslag.

3

Besturen en organiseren

INLEIDING

Programma 3 bevat die randvoorwaarden die de gemeente in staat stelt om de gewenste resultaten uit programma's 1 en 2 te realiseren, zoals besturen en netwerken, dienstverlening en financiën. Met ingang 2018 zijn de kosten van de gemeentelijke organisatie als 'overhead' verantwoord in programma 4 - Bedrijfsvoering. Zoals al eerder genoemd veranderen zowel de samenleving als ook de rol van de overheid en inwoners. Dat vraagt om nieuwe en andere aanpakken, rollen, taken en verantwoordelijkheden. Dat betekent ook het nodige voor de manier waarop de gemeente Hattem bestuurt en voor de ambtelijke organisatie. Op een open en gelijkwaardige manier werken we samen met partners en belanghebbenden in de stad.

AMBITIE

Hieronder staan de uitgangspunten die de gemeente in staat stellen om de gewenste resultaten uit de programma's 1 en 2 te realiseren.

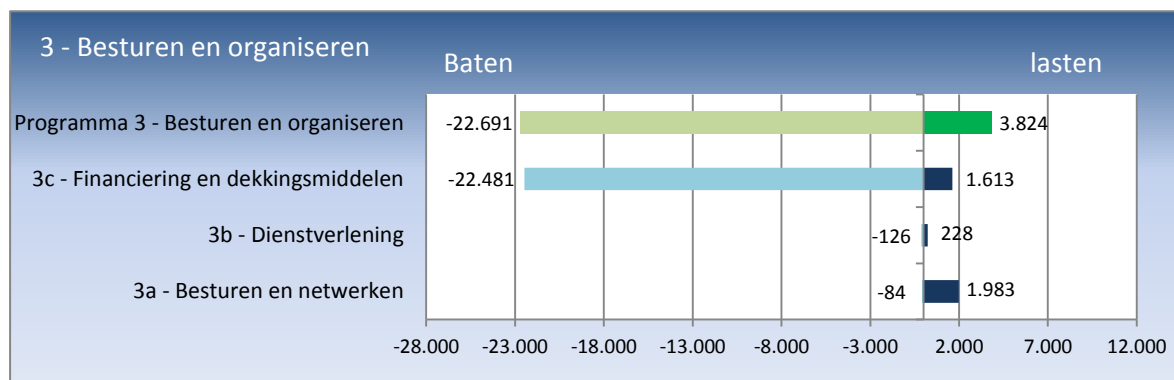
- Het hoge peil van dienstverlening in onze gemeente willen we vasthouden en verder ontwikkelen.
- Effectiviteit en efficiëntie zijn in onze manier van werken de uitgangspunten.
- De dienstverlening sluit aan bij de wensen van de inwoners en ondernemers en is zo optimaal mogelijk. Dit zowel digitaal als aan de balie.
- De organisatie is krachtig, ondernemend en innovatief.
- Regels zijn nodig, maar daar waar we invloed op uit kunnen oefenen, zullen we onnodige regels weglaten.
- De begroting is structureel in evenwicht en we gaan behoedzaam om met financiële middelen.

FINANCIËEL

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	2.789	2.643	3.524	3.047	3.344	3.104
Totaal baten	-20.611	-20.076	-21.080	-21.846	-22.363	-22.392
Resultaat voor bestemming	-17.822	-17.433	-17.556	-18.799	-19.019	-19.288
Onttrekking/storting reserves	-561	-146	-770	-106	-89	-70
Exploitatieresultaat	1.482	-100	93	186	38	24
Resultaat na bestemming	-16.901	-17.679	-18.233	-18.719	-19.070	-19.334

Beleidsveld

* saldo programma besturen en organiseren wijkt af omdat alle verrekeningen met de reserves hier worden verantwoord.

Besturen en organiseren

- Netwerken en besturen

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Samen Hattem en het gedachtegoed dat daarbij hoort, is onderdeel van het DNA van het Hattems gemeentebestuur geworden. We gaan de ingezette lijn voortzetten: we bekijken participatie samen met inwoners, per project of initiatief. De door de Raad vastgestelde participatiecode is daarbij leidend.*
- *We gaan ook onderwerpen kiezen waarop er met nieuwe vormen van meer directe democratie gewerkt gaat worden, bijvoorbeeld met een gelote burgerraad.*
- *We willen participatie ook bevorderen door het ondersteunen van vrijwilligers. Het gaat ook over betrokkenheid bij de stad en bij elkaar. De gemeente kan ook "slechts" een rol als verbinder hebben en wordt niet altijd partij.*
- *We creëren een budget om de opstart en/of ondersteuning van initiatieven van inwoners mogelijk te maken.*
- *Hattem is een relatief veilige gemeente, maar niet vrij van ergernissen of overlast. Nu ligt het zeker niet altijd op het pad van de gemeente om tussen inwoners in te gaan staan, maar hebben inwoners daar zelf het voortouw en hun verantwoordelijkheid in te nemen. Als gemeente hebben we, doordat we regels stellen, daar ook een rol in. We willen in de komende periode projectmatig extra handhavingscapaciteit (BOA) inzetten op de bestrijding van ergernis en overlast op het gebied van bijvoorbeeld hondenpoep en foutparkeren.*
- *Wij blijven investeren in de bestuurskracht van Hattem. Onze gemeente wil betekenisvol zelfstandig blijven en de voordelen van de kleine schaal en de nabijheid tot onze inwoners benutten. We kunnen snel schakelen in de regio. Wij realiseren onze bestuurskracht door zelf sterk te zijn en krachtig in onze netwerken te staan en daarin te investeren. Sterke samenwerkingsverbanden komen ten goede aan onze inwoners en investeringen daarin renderen direct of indirect voor Hattem.*
- *We continueren onze huidige samenwerkingsverbanden:*
 - *voor het ruimtelijk domein ligt daarbij de nadruk op de buurgemeenten op de Veluwe en de Samenwerking Noord Veluwe;*
 - *op het sociaal domein werken we vooral samen in de regio Midden-IJssel/Oost-Veluwe (Apeldoorn);*
 - *voor economie en arbeidsmarkt ligt de focus duidelijk op de regio Zwolle. We voorzien deelname in het Cluster Logistiek (als H2O) en de thema's Human Capital Agenda en Bereikbaarheid (die laatste vanuit de samenhang met ons gastheerschap in de SNV op het thema bereikbaarheid A28). Voor het thema Energietransitie bezien we of samenwerking in de Zwolse regio of in SNV verband het meest logisch is;*
 - *op bedrijfsvoering continueren we de samenwerking die tot stand is gekomen in H2O en zouden we de samenwerking op ICT graag uitgebreid zien met meer gemeenten.*
- *We onderhouden goede contacten met de provincies Gelderland en Overijssel en het Waterschap Vallei en Veluwe.*
- *We willen als college volop in contact staan met de samenleving en onze inwoners. Open, toegankelijk, vertrouwen, ruimte laten en praktisch zijn voor ons kernbegrippen. We streven naar besluiten met een breed draagvlak in de raad. We nodigen initiatieven uit. We zijn een betrouwbare partner voor onze inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en de bestuurlijke partners waarmee we samenwerken. We zoeken naar de gezamenlijke winst en focussen ons daarbij op de langere termijn.*

1. BESTUUR:

Ontwikkelingen:

- **Gemeenteraad**

Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 heeft ook Hattem een nieuwe gemeenteraad. De nieuwe raad heeft tussen april en november een inwerkprogramma doorlopen. Daarnaast blijven we continu aandacht besteden aan diverse aspecten van het raadswerk. Ook in 2019 zullen er bijeenkomsten georganiseerd worden die de raad ondersteunen in zijn functioneren. Het thema burgerparticipatie (Samen Hattem) maakt hier onderdeel van uit.

Vanuit de nieuwe gemeenteraad is een werkgroep Raadscommunicatie ingesteld. Het is nadrukkelijk de bedoeling de komende periode actiever in te zetten op raadscommunicatie. De werkgroep maakt een overkoepelend communicatieplan en koppelt hier een activiteitenkalender voor 2018-2019 aan. De griffie regisseert en organiseert de raadscommunicatie, met ondersteuning van de afdeling Communicatie en, indien nodig, leden van de werkgroep. Om de in te zetten middelen voor raadscommunicatie te bekostigen, heeft het presidium besloten dat er een apart budget van €2500,- voor Raadscommunicatie wordt ondergebracht bij de griffie.

Ook is er vanuit de raad een werkgroep Transformatieagenda opgericht. Deze non-politieke werkgroep fungeert als sparringpartner en meedenker van het college namens de raad. De verwachting is dat de werkgroep in 2019 zo'n vier keer bij elkaar komt.

De participatiecode, die in mei 2017 door de vorige raad is vastgesteld, en de daarmee samenhangende democratische vernieuwing die we hebben ingezet, krijgt ook in deze raad een vervolg.

De notulist van de raad (tevens griffiemedewerker) is medio 2018 met pensioen gegaan. In het presidium is afgesproken dat de notulen vervangen gaan worden door digitale verslaglegging en live streamen van audio op de website van de gemeente Hattem. Een en ander wordt verwerkt in de i-begroting 2019.

Per 1 juli 2018 is een nieuwe griffiemedewerker in dienst getreden als opvolger van de griffiemedewerker die met pensioen is gegaan.

Op 5 maart 2018 besloot de raad de rekenkamercommissie voortaan te laten bestaan uit twee raadsleden of burgercommissieleden (één uit de coalitie en één uit de oppositie), twee externe leden en een externe voorzitter. Op 25 juni 2018 zijn de leden benoemd. De kosten die de benoeming van externe leden met zich meebrengt, zijn begrepen in de bijdrage die de raad op 5 maart 2018 voor de rekenkamercommissie heeft vastgesteld, te weten 1 euro per inwoner.

- **Integrale veiligheid**

Integrale veiligheid is een terrein dat steeds dichterbij het sociaal domein staat. We zien dit vooral terug in casussen. Om dit goed op te vangen zijn er intern korte lijntjes, maar wordt er ook regionaal aandacht besteed aan kennisdeling. Daarnaast zijn de gemeenten en het Veiligheidshuis aan het kijken op welke aandachtsgebieden behoefte is voor ondersteuning vanuit het Veiligheidshuis.

In 2017 is het aantal woninginbraken wederom gedaald. Dit is een trend die ook in de rest van de regio te zien is en zich lijkt voort te zetten in 2018. We blijven aandacht besteden aan het voorkomen van woninginbraken. Preventieve acties zoals bewustwording, stimuleren van whatsapp groepen in buurten en periodieke acties.

In 2018 zijn we gestart met Buurtbemiddeling. 2019 wordt het eerste volledige jaar dat Buurtbemiddeling actief is. Samen met onze partners Triada en de politie evalueren we het eerste jaar. Het inzetten van Buurtbemiddeling draagt bij aan preventie en oplossing van de onenigheid voordat de kwestie escaleert.

Voor het starten van Buurtbemiddeling is een post van € 3.000,- opgenomen binnen Integrale Veiligheid. Dit bedrag wordt gematcht door Triada. Waar mogelijk wordt de samenwerking gezocht met Buurtbemiddeling in Heerde, bijvoorbeeld bij PR en uitwisseling van bemiddelaars.

In 2018 zijn we in samenwerking met de politie en het RIEC gekomen tot een lokaal ondermijningsbeeld. Om ondermijning (vermenging van boven- en onderwereld) onder de aandacht te houden zetten we in 2019 een intern meldpunt op voor signalen die op ondermijning kunnen duiden. Daarnaast kijken we in overleg met de politie naar de uitkomsten van het ondermijningsbeeld en kijken we waar we gezamenlijk op gaan inzetten.

Samen met de gemeenten Elburg, Epe, Heerde, Nunspeet en Oldebroek starten we met de voorbereidingen naar een nieuw Integraal Veiligheidsplan. Hierin betrekken we zowel lokale thema's als de speerpunten die door de politie en het OM worden aangedragen.

In 2019 gaan we verder met het actief aandacht besteden aan Burgernet. In navolging van de whatsapp groepen, waar bewoners in Hattem al actief mee zijn, zetten we in op het bekend maken van Burgernet en het aansporen van Hattemers om zich daarvoor aan te melden. Via Burgernet zendt de politie berichten uit waarin de hulp van Hattemers wordt gevraagd, bijvoorbeeld door een getuigenoproep of het uitkijken naar een vermist persoon.

Sinds 2012 ondersteunen wij als gemeente het project Hart veilig Wonen, in 2019 gaan we nog drie AED's plaatsen binnen de gemeente zodat de dekking binnen de gemeente verbeterd.

- **Samenwerking**

- Regio Zwolle*

- Hattem participeert in de Regio Zwolle. De Regio Zwolle heeft in 2018 haar 'Nieuwe Agenda' gepresenteerd. Naast Economie, zijn nu ook Menselijk Kapitaal, Leefomgeving, Bereikbaarheid en Energie aangeduid als vraagstukken waar we in regionaal verband antwoord op willen geven. Rond het thema Bereikbaarheid zien we een sterke verbinding met het thema A28 en Smart Mobility, waar we in SNV-verband gastheergemeente voor zijn. Ook zien we kansen voor H2O en het cluster Logistiek. In dat verband werken we ook in de Regio Zwolle samen rond het thema acquisitie.

- Uit het onderzoek 'Regio Zwolle stapt over eigen grenzen' (vanuit de proeftuin 'Maak Verschil') zijn een aantal aanbevelingen gekomen, waaronder dus de nieuwe agenda. Andere onderwerpen waren onder andere governance en financiën. De kernvraag daarbij was: Hoe kan de regio haar lichte en flexibele vorm van samenwerking behouden en tegelijkertijd meer slagkracht (bestuurlijk, financieel en organisatorisch) creëren?

- De basisbijdrage voor de Regio Zwolle is in 2019 nog 1,23 euro per inwoner (17.000 euro). Vanaf 2020 is dat 2,75 euro per inwoner (33.000 euro). Deze hogere bijdrage, in combinatie met een slagvaardiger governance model, moet ervoor zorgen dat de Regio Zwolle effectiever en slagvaardiger kan opereren. De kosten hiervoor zijn opgenomen in de programmabegroting 2019-2022.

- Human Capital Agenda*

- Er is op dit moment een tekort aan arbeidsplaatsen in diverse sectoren en dat wordt de komende jaren alleen maar groter. In onze regio geeft 1 op de 3 ondernemers aan niet te kunnen groeien door (dreigend) personeelstekort. Dat heeft een remmende werking op onze regionale economische groei. Daarnaast hebben gemeenten en ondernemers met de Participatiewet een taak om ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zicht op werk te geven. Dat betekent dat we komende jaren genoeg te doen hebben en is het een gezamenlijke opgave van de domeinen Economische Zaken als Werk en Inkomen. De Regio Zwolle en het Regionaal Werkbedrijf werken daarom samen aan een Human Capital Agenda. Dit is een samenwerking van zowel overheid, ondernemers als onderwijs (zogenaamde 'triple helix samenwerking').

De agenda zet in op wendbaarheid (leven lang leren), beschikbaarheid (vraag en aanbod arbeidskrachten in balans) en inclusiviteit (iedereen aan het werk).

De totale omvang van de Human Capital Agenda bedraagt 30 miljoen euro, waarvan de helft beschikbaar wordt gesteld door het Rijk middels een Regio Envelop. De andere helft dragen de regiopartners aan als cofinanciering. Daarbij gaat het met name om gemeenten, provincies en samenwerkingspartners als onderwijs en ondernemers.

Samenwerking Noord-Veluwe (SNV)

Per 1 januari 2018 is de meervoudige centrumregeling SNV gestart. De gemeente Hattem doet met een aantal taken mee aan deze regeling, voornamelijk op beleidsniveau. Het gaat daarbij om regionale afstemming en projecten, die ook al in Regio Noord Veluwe (RNV)-verband samen opgepakt werden.

In het kader van de nieuwe samenwerking Noord-Veluwe (SNV) heeft Hattem de strategische taak Mobiliteit en Bereikbaarheid Noord-Veluwe op zich genomen. Doel van dit thema is om de bereikbaarheid van onze regio te verbeteren. Onderdeel hiervan is de gezamenlijke lobby met de Regio Zwolle voor een verbeterde doorstroming op de A28. Bereikbaarheid is echter meer dan alleen meer asfalt. We kijken ook naar 'smart mobility' zoals slimmer gebruik maken van voertuigen, andere vormen van vervoer en samen kijken hoe het spitsverkeer meer kan worden verspreid. Het thema duurzaamheid is hier belangrijk onderdeel van (fietsverbindingen stimuleren, transporten combineren etc.).

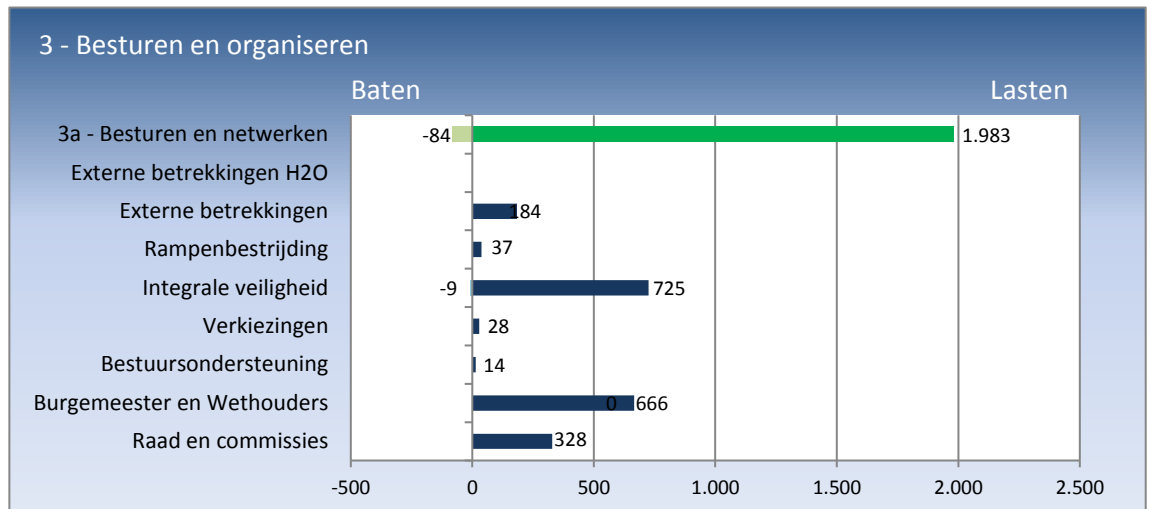
Voor 2019 verwachten we geen extra kosten, de trekkersrol van Hattem en de ambtelijke inzet worden bekostigd uit de samenwerking van de zeven gemeenten.

De aanpak vindt plaats langs twee lijnen: enerzijds invloed uitoefenen op het MIRT-onderzoek A28 dat het rijk gestart is en waarvan de uitkomst medio 2019 verwacht wordt, anderzijds planvorming om duurzaam vervoer te bevorderen in de beide deelgebieden (Noord-Veluwe en West-Overijssel). Wanneer uit dit laatste plan maatregelen komen die betrekking hebben op Hattem (bv. snelfietspaden etc.) zullen die op de gebruikelijke wijze aan u worden voorgelegd.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,-)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	1.810	1.762	1.983	1.952	1.924	1.905
Totaal baten	-45	-41	-84	-84	-84	-84
Resultaat voor bestemming	1.765	1.721	1.899	1.868	1.840	1.821
Onttrekking/storting reserves	-	-	-120	-106	-89	-70
Resultaat na bestemming	1.765	1.721	1.779	1.762	1.751	1.751

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'besturen en netwerken' een nadelig saldo van € 179.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Raad en commissies		310	328	18
- Burgemeester en Wethouders		550	666	116
- Bestuursondersteuning		14	14	-
- Verkiezingen		20	28	8
- Integrale veiligheid		685	716	31
- Rampenbestrijding		26	37	11
- Externe betrekkingen		115	109	-6
- Externe betrekkingen H2O		-	-	-
Besturen en netwerken		1.721	1.900	179

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Raad en commissie 18.000,-- N
 - formatie griffie
- Burgemeester en wethouders 116.000,-- N
 - formatie college (N)
 - wachtgeldvergoeding wethouders (N)
- Integrale veiligheid 31.000,-- N
 - buitengewoon onderhoud brandweerkazerne (N)
 - lijkschouwingen
- Rampenbestrijding 11.000,-- N
 - project Hart Veilig Wonen

Reserve

- Met de algemene reserve zijn de wachtgeldvergoedingen van de wethouders en de frictiekosten personeel verrekend.
- De kosten voor het project Hart Veilig Wonen (vervanging en aanschaf AED's) zijn ten laste van de algemene reserve gebracht.

Besturen en organiseren

- Dienstverlening

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *We willen dienstverlening die past bij wat we als gemeente uit willen stralen. Het stadhuis is een uitnodigende plek voor onze inwoners.*

RELEVANTE THEMA'S

1. DIENSTVERLENING:

Ontwikkelingen:

- **Dienstverlening**

Het bestaande Programma Dienstverlening 2014-2018 loopt tegen het eind. Er is gewerkt aan een opvolger ervan. De opvolger is het Programma Verbetering Dienstverlening en de activiteiten en projecten die daaruit voortvloeien zijn opgenomen in een Agenda. De ambities zullen met uw raad worden gedeeld in het najaar van 2018.

Het Programma Verbetering Dienstverlening is een meerjarig programma waarin langs de drie hoofdopgaven KCC, Digitaal en Mentaal een bijdrage geleverd wordt aan de ambities om integraler, professioneler, digitaal en klantgericht te werken. Het Programma levert een belangrijke bijdrage aan de doorontwikkeling van de organisatie.

We zullen een KCC gaan vormgeven door het bestaande Servicecentrum door te ontwikkelen. De regie op telefonisch klantcontact zal bij het KCC worden belegd. Het KCC wordt in staat gesteld meer informatie uit de backoffice aan de klant te kunnen verstrekken. Voor de bezoeker willen we de ontvangstruimte van het stadhuis een transformatie laten ondergaan door het vervangen van het 'receptiegebouwtje' door centrale zitjes, de introductie van een gastvrouw met een afsprakenzuil en de verplaatsing van de telefonie naar elders in het stadhuis. Hiermee bevorderen we voor de klant de mogelijkheden voor self-service. Voor het realiseren van deze KCC ambities zullen we een plan opstellen waarvoor we een voorbereidingskrediet nodig hebben. Het gevraagde voorbereidingskrediet is verwerkt in de begroting. Op basis van het op te leveren KCC-plan zal medio 2019 een besluit kunnen worden genomen voor de realisatie ervan. De uitvoering is op zijn vroegst voorzien in de tweede helft van 2019.

Bij de digitale opgave gaan we onder andere e-Herkenning en DigiD-machtigen invoeren en zorgen we ervoor dat we de e-IDAS-verordening implementeren. Op de website zullen we het aantal e-formulieren verder gaan uitbreiden en kijken hoe we het toepassingsbereik van MijnOverheid kunnen vergroten.

Vanuit de mentale opgave wordt gewerkt aan het versterken van integraal werken, het vereenvoudigen en versnellen van processen, deregulering en het vaststellen van servicenormen over onze dienstverlening. Om te bepalen hoe tevreden de inwoner is over onze dienstverlening gaan we investeren

in onderzoeken naar onze dienstverlening. Om vervolgens actief aan de slag te gaan met de uitkomsten ervan. Medewerkers worden getraind in het versterken van hun klachtgerichte competenties.

Secretarieleges Burgerzaken

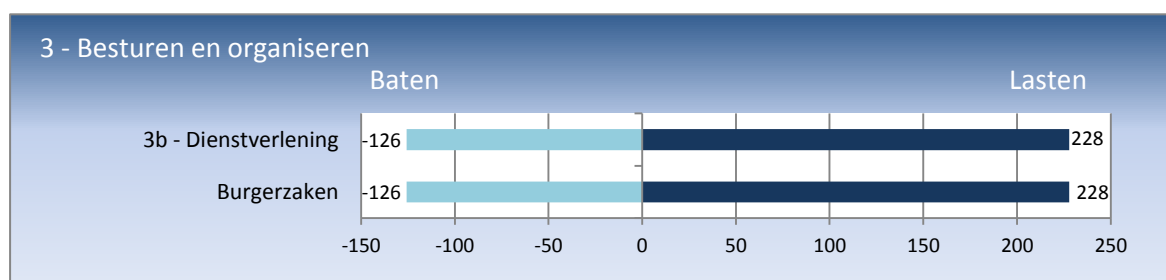
Vanaf 2019 en volgende jaren gaan de inkomsten van de secretarieleges burgerzaken fors omlaag, vanwege de verruiming naar 10 jaar van de geldigheid van reisdocumenten voor volwassenen. Pas in 2024 kunnen hogere inkomsten worden verwacht. Er zijn rekenmodellen waarbij landelijk wordt verwacht dat het aantal aanvragen voor paspoorten de komende vijf jaar met 75 % zal afnemen en het aantal ID-kaarten met 68%. Verwacht wordt dat de legesinkomsten met € 100.000 (N) zullen dalen. Hiertegenover staat een daling van de lasten met € 50.000 (V) door een lager aantal in te kopen reisdocumenten. De formatie van burgerzaken is gedeeltelijk naar beneden toe bijgesteld op deze ontwikkeling met als uitgangspunt enkele bezetting aan de front-office, hetgeen tevens het minimum is zonder te tornen aan de openingstijden.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022
Totaal lasten	268	270	228	228	228	228
Totaal baten	-262	-220	-126	-131	-137	-142
Resultaat voor bestemming	6	50	102	97	91	86
Ottrekking/storting reserves	-	-	-	-	-	-
Resultaat na bestemming	6	50	102	97	91	86

Beleidsveld

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'dienstverlening' een nadelig saldo van € 52.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
-	Burgerzaken	50	102	52
	Dienstverlening	50	102	52

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Burgerzaken 52.000,-- N
 - leges paspoorten, rijbewijzen etc.

Reserve

-

Besturen en organiseren

- Financiën

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Hattem is een mooie woongemeente waar we de lastendruk zoveel mogelijk beperken.*
- *De gemeente krijgt extra geld om uitvoering te geven aan de afspraken in het Interbestuurlijk Programma. Daarnaast kent de gemeente ook autonome ontwikkelingen die financiële consequenties kennen. Wij zullen een verantwoord financieel beleid voeren, waarbij we de financiële ruimte die ontstaat in de stad investeren.*
- *De weerstandsratio handhaven we op minimaal 1.4.*
- *Ons beleid is er op gericht dat we blijven voldoen aan de provinciale normen om onder repressief toezicht te vallen. De begroting is zowel in het eerste als in het laatste jaar van het meerjarenperspectief in evenwicht.*
- *We gaan ervoor zorgen dat de extra heffing die Vitens oplegt aan huishoudens vanwege de precario op leidingen, niet tot hogere totale lasten leidt voor de Hattemse huishoudens.*

RELEVANTE THEMA'S

- **Algemeen**
Artikel 212 van de Gemeentewet regelt dat de raad bij verordening de uitgangspunten vaststelt voor het financiële beleid, het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie. De verordening waarborgt dat aan de eisen van rechtmatigheid, verantwoording en controle wordt voldaan. De verordening is in werking getreden op 1 januari 2018 en vervangt de Financiële verordening gemeente Hattem 2008, de nota waardering en afschrijving activa gemeente Hattem 2009 en het Treasurystatuut gemeente Hattem 2012. De verordening zal voor het begrotingsjaar 2019 op een aantal punten worden geactualiseerd. Onder andere de ontwikkeling dat kapitaallasten worden berekend en het door belastingen in het jaar na realisatie van de investering.
- **Belastingen**
Onroerendezaakbelastingen
Het besluit bij de begroting 2018 om in de jaren 2019 en 2020 bovenop de inflatiecorrectie de OZB met 5% extra te verhogen, blijft gehandhaafd. Gelet op het financiële perspectief kan voor 2021 en 2022 worden volstaan met het doorvoeren van alleen de inflatiecorrectie van 2,4%.

Onbenutte belastingcapaciteit
Met het in de meicirculaire 2018 bekend gemaakte tarief afgezet tegen de WOZ-waarde per 1 januari 2018 van de Hattemse woningen en niet-woningen, kan de onbenutte belastingcapaciteit voor het jaar 2019 worden berekend op een bedrag van € 332.000.

Precariobelasting

De precariobelasting op kabels, buizen en leidingen is bij wet afgeschaft. Voor de gemeente Hattem geldt een overgangstermijn om te mogen blijven heffen tot 1 januari 2022, voor maximaal het tarief uit 2016. De afbouw van de precariobelasting is daarmee gesteld op vijf jaar. In de begroting is tot en met 2021 jaarlijks € 525.000 aan baten precariobelasting geraamd. Om de begroting door het wegvallen van de precarioheffing in evenwicht te brengen wordt jaarlijks ten laste van de exploitatie een oplopend bedrag gedoteerd aan een voorziening. In de periode 2019-2021 voor in totaal € 0,8 mln.

De gerechtelijke procedure met Liander heeft tot een onherroepelijke uitspraak geleid. In de procedure met Vitens wordt voor eind 2019 een uitspraak verwacht waartegen partijen in beroep kunnen gaan.

Compensatie precario

In het coalitieakkoord 2018-2022 gemeente Hattem is opgenomen 'We gaan ervoor zorgen dat de extra heffing die Vitens oplegt aan huishoudens vanwege precario op leidingen, niet tot hogere totale lasten leidt voor Hattemse huishoudens'.

Daartoe wordt in 2019 een lastenbudget van € 0,65 mln. opgevoerd waardoor compensatie betreffende de jaren 2016-2019 mogelijk wordt. De lasten worden gedekt uit de algemene reserve. De reserve kan de komende jaren worden aangevuld door het vrijvallen van de gevormde voorziening.

Omzetbelasting

In 2016 is een onderzoekproject gestart of we activiteiten anders (gunstiger) dienen aan te merken dan tot nu toe gebeurt. De belastingadviseur heeft namens de gemeente de benodigde stukken ingediend bij de Belastingdienst. Begin oktober 2018 is de status van dit project dat we wachten op een schriftelijke reactie van de Belastingdienst.

Met ingang van 2019 wordt de btw-sportvrijstelling uitgebreid. Voor gemeenten leidt dit tot een financieel nadeel. Zij worden hiervoor gecompenseerd door een specifieke uitkering. De wetswijziging kan ook tot nadeel leiden voor sportbesturen. Hoewel zij gebruik kunnen maken van een subsidiemogelijkheid van het Rijk, komt de btw op de exploitatielasten niet voor compensatie/subsidie in aanmerking (waaronder ook btw op energiekosten en inhuur van personeel). De door het ministerie aangegeven onbedoelde effecten zijn momenteel onderwerp van gesprek tussen Rijk, de VNG en de VSG (Vereniging Sport en Gemeenten).

Vennootschapsbelasting

Uit een inventarisatie van activiteiten die mogelijk belastingplichtig zijn, is alleen de grondexploitatie (grex) Assenrade gekomen. Voor de inventarisatie en de berekening maakt de Gemeente Hattem gebruik van de expertise van een belastingsspecialist. Omdat in berekeningen de geraamde fiscale winst uitkomt op nul, wordt ervan uit gegaan dat er geen sprake is van te betalen vennootschapsbelasting. Voor het laatste jaar van de grondexploitatie Assenrade geldt voorsnog hetzelfde. De grex wordt begin 2019 geactualiseerd, waarmee dan een actueel beeld ontstaat van de eventueel te betalen vennootschapsbelasting.

Formatie reductie NUP

Het Rijk heeft de gemeenten gekort vanuit de 'NUP-digitaliseringslag'-gedachte die inhoudt dat verdergaande digitalisering haar effect heeft op de personele omvang van de gemeente. Vanaf het begrotingsjaar 2019 is de voorgenomen taakstelling van € 81.000 van kracht.

• Algemene uitkering

- De algemene uitkering is voor de jaren 2019 en verder begroot op basis van de gegevens zoals die bij de decembercirculaire 2017 en de maart-, de mei- en septembercirculaire 2018 bekend zijn gemaakt.
- De algemene uitkering is via de Financiële verhoudingswet gekoppeld aan bepaalde uitgaven in de Rijksbegroting (trap-op-trap-af methode) genoemd.
- De circulaires hebben per saldo tot aanzienlijke voordelige bijstellingen in de begroting geleid voor de jaren 2019 en verder.

Deze stijging ziet er als volgt uit:

	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>			
	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Voordelig effect decembercirculaire	13	13	13	14
Voordelig effect maartcirculaire	493	856	1.138	1.494
Voordelig effect meicirculaire	3.290	3.213	3.173	3.044
Voordelig effect septembercirculaire	62	124	141	203

* *Bedragen zijn inclusief taakmutaties en stelpost*

De grote stijging via de meicirculaire komt doordat de WMO, de Jeugdzorg en de Participatiewet voor het grootste deel zijn overgeheveld van uitkering sociaal domein naar algemene uitkering. Daarnaast speelt globaal over de drie circulaire de stijging van de accessen door de trap-op-trap-af systematiek, veroorzaakt door hogere rijksuitgaven. Tenslotte is er de toename van de aan de berekening ten grondslag liggende hoeveelheden.

Uit onderstaand overzicht blijkt de totale algemene uitkering van jaar tot jaar, uitgaande van de septembercirculaire 2018:

Algemene uitkering	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>				
	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Uitkering gemeentefonds	9.640	13.720	14.261	14.684	15.127
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		4.080	541	423	443

- Btw compensatiefonds.
 - Bij de meicirculaire van 2018 is de algemene uitkering ontdaan van het voorschot BCF. Het gaat om de ruimte onder het plafond. Voorheen werd die ruimte meerjarig geraamd via de periodieke circulaire van het gemeentefonds. De spelregel gaat luiden: met ingang van 2019 gaat de septembercirculaire elk jaar (t) aangeven wat het voorschot van dat jaar wordt. De meicirculaire van jaar t+1 gaat dat voorschot afrekenen. Niet langer meerjarig, maar incidenteel – alleen van jaar t. Dat is iets van technische aard: deze ruimte - laat staan meerjarig - kan lastig op voorhand bepaald worden. Feitelijk verandert er dus niets, daarom kunnen we de verlaging van de algemene uitkering nuanceren door een stelpost ‘voorschot plafond BCF’ op te nemen. VNG en het Rijk zijn tot het standpunt gekomen (en hebben dit besproken met de provinciale toezichthouders) dat *“als er in het verleden jaarlijks sprake is geweest van baten ten aanzien van deze ruimte en als daarin geen wijzigingen worden voorzien, dan kan dit gezien worden als een structurele inkomstenpost.”*

Niet alleen uit de meicirculaire maar ook uit de septembercirculaire 2018 is af te leiden dat ook de komende jaren sprake is van ruimte onder het BCF plafond. De circulaire bieden een methode om de ruimte te berekenen naar de situatie van een individuele gemeente. Daarmee hebben wij een reeks bedragen berekend over de jaren 2019-2022 waarvan we voorzichtigheidshalve 60% van het jaarbedrag van 2019 opgenomen hebben. Voor de meerjarenraming is de algemene uitkering bijgesteld.

Algemene uitkering	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>			
	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Btw compensatiefonds – 60%	97	137	172	213

- Integratie-uitkering sociaal domein

- De integratie-uitkering sociaal domein is voor de jaren 2019 en verder begroot op basis van de gegevens zoals die bij de meicirculaire 2018 bekend zijn gemaakt. De grote daling via de meicirculaire komt doordat het integreerbare deel van het sociaal domein (de WMO; de Jeugdzorg en de Participatiewet) zijn overgeheveld naar de algemene uitkering. In de septembercirculaire zijn de uitkeringen niet gewijzigd ten opzichte van de meicirculaire.
- In de meerjarenbegroting is het uitgangspunt 'hekje om het sociaal domein' gehandhaafd.
- De meicirculaire heeft tot nadelige bijstellingen in de begroting geleid voor de jaren 2019 en verder. Deze daling ziet er als volgt uit:

	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>			
	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Decentralisatie Awbz naar Wmo	-1.363	-1.360	-1.367	-1.491
Decentralisatie Jeugdzorg	-2.047	-2.059	-2.073	-2.073
Decentralisatie Participatiewet	-922	-861	-818	-783

- Uit onderstaand overzicht blijkt de totale algemene uitkering van jaar tot jaar, uitgaande van de meicirculaire 2018:

<u>Uitkering sociaal domein</u>	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>				
	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Decentralisatie Awbz naar Wmo	1.419	0	0	0	0
Decentralisatie Jeugdzorg	2.106	0	0	0	0
Decentralisatie Participatiewet	993	0	0	0	0
Integratie-uitkering Participatiewet	0	826	765	717	694
Integratie-uitkering Voogdij/18+	0	304	304	304	304
Totaal	4.518	1.130	1.069	1.021	998
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		-3.387	-62	-48	-23

De septembercirculaire 2018 heeft geen invloed gehad op deze integratie-uitkering.

- Loon- en prijsstijgingen

De gemeentelijke salarisstaat is gebaseerd op het salarispeil van 1 januari 2018.

Op 4 juli 2017 is tussen de sociale partners een principeakkoord voor de CAO Gemeenten gesloten. De nieuwe cao loopt van 1 mei 2017 tot 1 januari 2019. Voor 2019 is uitgegaan van het in de Kadernota 2019 opgenomen percentage voor loonkostenstijgingen van 3%. Er wordt rekening gehouden met stijgende pensioenpremie (werkgeversdeel) en verwachte loonstijging.

De raming van de loonkostenstijging is verwerkt in de salariscomponent op de reguliere producten. Verder wordt verwezen naar de staat van salarissen 2019.

- Dividend

- Alliander

Na de verkoop van de aandelen NUON Energy heeft Hattem alleen nog aandelen van Alliander in bezit; 169.659 stuks. Op grond van de prognoses is een bedrag van € 152.700 aan dividend te verwachten.

- Vitens NV

De gemeente Hattem bezit 10.682 aandelen. Vanaf boekjaar 2018 (uitbetaling in ons begrotingsjaar 2019) is een significant lagere dividenduitkering te verwachten. Het dividend zal uitkomen op € 0,90 per aandeel (€ 9.600).

- NV Bank voor Nederlandse Gemeenten
De gemeente Hattem bezit 30.030 aandelen. Aanhoudende onzekerheden en ingrijpende ontwikkelingen in wet- en regelgeving maken het BNG niet mogelijk een uitspraak te doen over de hoogte van de toekomstige nettowinst. Geraamd is een dividend uitkering van € 30.000.
- NV Rova Holding
De gemeente Hattem bezit 172 aandelen. Het resultaat op publieke taken vertaalt zich in lagere tarieven. Het resultaat op commerciële taken en het resultaat op de stortplaats worden in de vorm van dividend uitgekeerd. Geraamd is een dividend van € 51.000.

- Reservepositie

De kadernota van 2019 heeft het uitgangspunt dat de ratio van het weerstandsvermogen hoger moet liggen dan 1,4. De reserves zijn dan ruim voldoende om risico's op te vangen. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing van de begroting 2019 is de weerstandsratio berekend op 1,47. De jaarrekening 2017 presenteert een ratio van 2,22. Beide meetgegevens geven aan dat het weerstandsvermogen ruim voldoende is.

Ons uitgangspunt '*een krachtig en stabiel financieel beleid*' dat gericht is op een blijvend en structureel evenwicht tussen inkomsten en uitgaven en de ambitie om een robuuste reservepositie te hebben, maakt dat we de ontwikkeling van de weerstandsratio continu monitoren.

De begroting van 2019 bevat een beoordeling van de onderlinge verhouding van de voorgeschreven kengetallen in relatie tot onze financiële positie. We willen beleid maken op de richting waarin de kengetallen zich moeten ontwikkelen. Najaar 2017 is de nota reserves en voorzieningen herzien.

In het onderstaande overzicht is de ontwikkeling van de reservepositie over de afgelopen jaren weergegeven:

<u>Reservepositie</u>	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>							
<u>(stand per 1/1)</u>	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>	<u>2017</u>	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>
Algemene reserves	11.969	10.603	9.774	8.451	6.531	6.435	7.078	6.000
Bestemmingsreserves	2.095	2.165	2.368	2.429	2.389	2.367	2.018	1.638
Bestemmingsreserves (beklemd)	919	884	880	995	943	892	841	790
Voorzieningen	369	319	1.316	2.210	4.515	1.907	1.906	1.974
Saldo van baten en lasten	-754	78	-392	-1.115	500	1.483	-103	93
Totaal reserves en voorzieningen	14.598	14.049	13.946	12.970	14.878	13.084	11.740	10.496

Aan de reserves is over 2019 per saldo een bedrag van € 1,4 miljoen onttrokken. Te weten aan:

<u>Reserve ontwikkeling 2019</u>	<i>(bedragen x € 1.000,--)</i>
Algemene reserve	975
Egalisatiereserve decentralisaties	261
Egalisatiereserve afvalstoffenheffing	104
Egalisatiereserve onderhoud gebouwen	14
Reserve dekking kapitaallasten	51
Totaal:	1.405

- Rente

Het omslagpercentage (de gemiddelde toegerekende rente) is ten opzichte van 2018 ongewijzigd en komt voor 2019 ook uit op 1,5%. De kosten voor rente en afschrijving voor nieuwe investeringen zoals opgenomen op het meerjareninvesterings-programma zijn ook voor 2019 geraamd op een volledig jaar. De rente wordt in werkelijkheid berekend over de boekwaarde per 1 januari 2019. Het treasury-resultaat voor de rente over 2019 wordt geraamd op € 37.300,-- voordelig. Verdere informatie is terug te vinden in de paragraaf Financiering.

- Investerings

Als basis voor het meerjaren-investeringsprogramma geldt de jaarschijf 2019 e.v. die bij de behandeling van de begroting 2018 door de raad is vastgesteld. Aanvullend hanteren we een aantal uitgangspunten en hebben we de ambities verwerkt die vanuit het coalitie-accord zijn geformuleerd. Daarbij willen we onze bedrijfsvoering continueren waarbij de lijn van control op investeringen wordt doorgezet. Aan de hand van een projectplan wordt beoordeeld of de investering wordt uitgevoerd en daarvoor beschikbaar gestelde middelen worden ingezet. Hierbij betrekken we nadrukkelijk het participatieaspect.

Het investeringsvolume is ten opzichte van de voornemens uit 2018 en het vertrekpunt uit de kadernota toegenomen. Belangrijke ontwikkelingen zijn het uitvoeringsprogramma GVP, de reconstructie van wegen en de binnenstad, de bouw van cluster I onderwijshuisvesting en het opvoeren van de gemeentelijke budgetten uit het CIO-convenant (ICT).

De ruimte die voor 2019 op de exploitatie wordt gevraagd bedraagt € 83.000.

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 worden op grond van de richtlijnen uit het BBV de kapitaallasten rechtstreeks verantwoord op de desbetreffende programma's en beleidsvelden. Voor een aantal beleidsvelden geldt dat de kapitaallasten worden gedekt uit een hiervoor gevormde reserve.

Deelprogramma	Beleidsveld		Bedragen jaarlasten in:			
			2019	2020	2021	2022
4a - bedrijfsvoering	A004	Documentaire informatie	12.900	17.200	21.500	21.500
	A008	Huisvesting en werkplek	11.492	29.424	29.424	29.424
	A009	ICT	35.047	82.947	101.594	119.692
	A010	Accommodatie buitendienst			863	863
	A017	Materieel	13.300	13.300	29.400	29.400
1a - opgroeien en ontwikkelen	A102	Onderwijshuisvesting		1.200	277.200	277.200
1d - welzijn en sport	D102	IJsbahn		3.750	3.750	3.750
	D103	Sport			903	4.204
	D104	Gymnastiekaccommodaties		6.360	6.360	6.360
	D105	Kunst en cultuur	3.103	3.103	3.103	3.103
2a - ruimtelijke ontwikkeling	A203	Erfgoed			10.560	10.560
2c - fysieke leefomgeving	C200	Groen, natuur en landschap		17.447	23.078	34.324
	C201	Water		79.324	126.770	202.720
	C202	Speelvoorzieningen		1.029	4.549	4.720
	C203	Afval			4.723	4.723
	C205	Verkeer en openbaar vervoer	3.471	3.471	3.471	3.471
	C206	Wegen	3.650	183.672	304.917	399.007
	C207	Verlichting		8.120	9.925	12.443
	C208	Gladheidbestrijding				
	C209	Begraafplaats				3.680
3a - raad en commissies	A304	Integrale veiligheid		1.665	1.665	1.665
		Totaal:	82.962	452.012	963.753	1.172.809

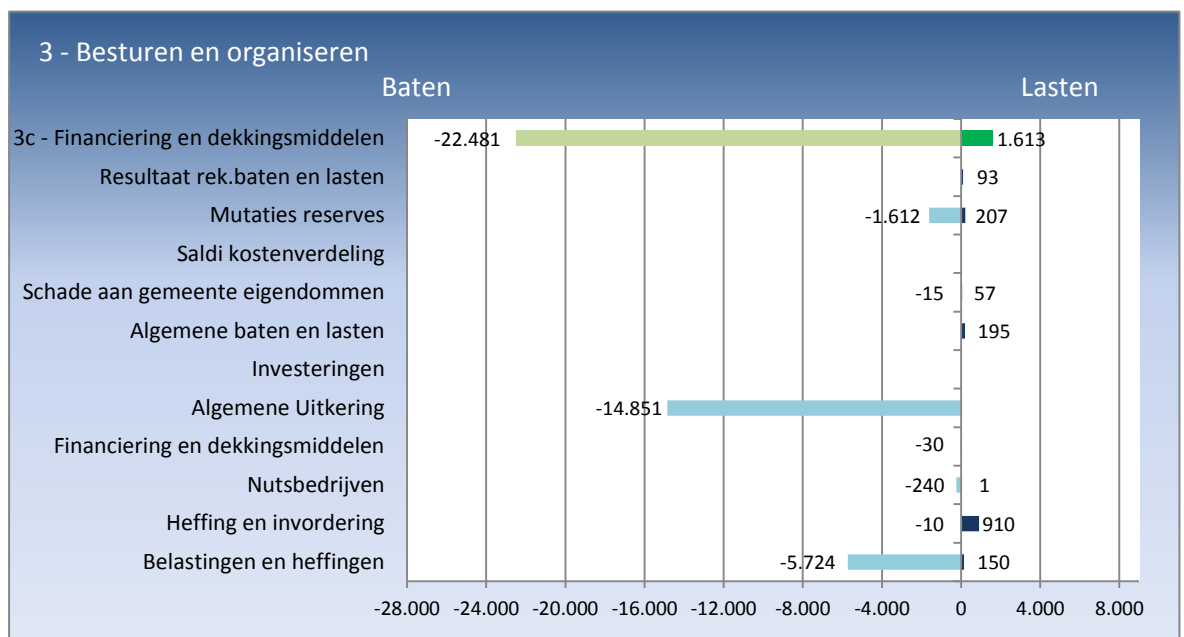
- Onvoorzien
Voor onvoorzien uitgaven wordt jaarlijks een raming opgenomen van € 1,35 per inwoner. Voor 2019 is uitgegaan van een inwoneraantal van 12.000.
- Financieel evenwicht
In de kadernota is de ambitie verwoord om een structureel en reëel sluitende meerjarenbegroting op te leveren. Voortbordurend op de uitgangspunten en aannames is bereikt dat ieder begrotingsjaar een positief exploitatiesaldo heeft. Cumulatief in de periode 2019-2022 voor een bedrag van € 341.000.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	711	611	1.313	867	1.192	971
Totaal baten	-20.304	-19.815	-20.870	-21.631	-22.142	-22.166
Resultaat voor bestemming	-19.593	-19.204	-19.557	-20.764	-20.950	-21.195
Onttrekking/storting reserves	-561	-146	-650	-	-	-
Exploitatieresultaat	1.482	-100	93	186	38	24
Resultaat na bestemming	-18.672	-19.450	-20.114	-20.578	-20.912	-21.171

Beleidsveld

* saldo deelprogramma financiering en dekkingsmiddelen wijkt af omdat alle verrekeningen met de reserves hier worden verantwoord.

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'financiering en dekkingsmiddelen' een voordelig saldo van € 319.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Belastingen en heffingen		-5.232	-5.574	-342
- Heffing en invordering		125	900	775
- Nutsbedrijven		-279	-239	40
- Financiering en dekkingsmiddelen		-76	-30	46
- Algemene Uitkering		-14.057	-14.850	-793
- Investerings		-	-	-
- Algemene baten en lasten		271	195	-76
- Schade aan gemeente eigendommen		42	42	-
- Saldi kostenverdeling		-	-	-
- Mutaties reserves *		-1.243	-1.405	-162
- Resultaat rekening van baten en lasten		-100	93	193
Financiering en dekkingsmiddelen		-20.549	-20.868	-319

* Betreft verrekening totale reserves

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

• Belastingen en heffingen	342.000,--	V
- diverse belastingsoorten		
• Heffing en invordering	775.000,--	N
- dotatie voorziening precario (N)		
- compensatie huishoudens precario (Vitens) (N)		
• Nutsbedrijven	40.000	N
- rente en dividend		
• Financiering en dekkingsmiddelen	46.000,--	N
- dividend BNG		
• Algemene uitkering	793.000,--	V
- gegevens gebaseerd op de septembercirculaire 2018		
• Algemene baten en lasten	76.000	V
- uitkeringenadministratie (V)		
- stelpost loon- en prijsstijgingen (N)		
• Mutaties reserves	162.000	V
- per saldo meer onttrokken aan de reserves		
• Begrotingsresultaat	193.000	N
- voordelig saldo ten opzichte van 2018 (voorjaarsnota)		

Reserve

- de algemene reserve is ingezet voor de compensatieregeling precario (Vitens)
- in de nota van aanbieding wordt voorgesteld de begrotingsresultaten te verrekenen met de algemene reserve.

- Begrotingsresultaat

De baten en lasten met betrekking tot het begrotingsjaar 2019 zijn als volgt over de (deel)programma's verwerkt:

(Bedragen x € 1.000)	rekening	begroting	begroting 2019		
	2017	2018	lasten	baten	saldo
Lasten en baten programma's					
1 Sociaal sterk					
1a - opgroeien en ontwikkelen	3.118	3.481	3.954	144	3.810
1b - werk	2.218	1.958	3.765	1.753	2.012
1c - zorg	2.248	2.461	2.725	60	2.665
1d - welzijn en sport	2.193	1.648	1.792	79	1.713
2 Wonen, werken en recreëren					
2a - ruimtelijke ontwikkeling	599	1.208	1.395	228	1.167
2b - economische ontwikkeling	-89	282	555	217	338
2c - fysieke leefomgeving	2.882	3.647	3.957	474	3.483
3 Besturen en organiseren					
3a - netwerken en besturen	1.765	1.721	1.983	84	1.899
3b - dienstverlening	6	50	228	126	102
3c - financiën					0
4 Bedrijfsvoering					
4a - overhead					
	3.841	4.090	4.242	564	3.678
totaal	18.781	20.546	24.596	3.729	20.867
Algemene lasten en baten					
Lasten:					
- Lokale heffingen	468	282	1.060		1.060
- Algemene uitkeringen					
- Dividend	2	1	1		1
- Saldo van de financieringsfunctie	241	312			0
- Overige algemene dekkingsmiddelen			236		236
- Onvoorziene uitgaven		16	16		16
Baten:					
- Lokale heffingen	-6.315	-5.388		5.735	-5.735
- Algemene uitkeringen	-9.110	-9.635		13.720	-13.720
- Algemene uitkeringen - deelfonds	-4.498	-4.422		1.130	-1.130
- Dividend	-321	-355		270	-270
- Saldo van de financieringsfunctie	-11				0
- Overige algemene dekkingsmiddelen	-49	-15		15	-15
Resultaat voor bestemming:	-812	1.342	25.909	24.599	1.310
Bestemming resultaat:					
Beoogde onttrekking (bate) en	-5.433	-1.912		1.612	-1.612
Toevoegingen (last) reserves	4.763	670	207		207
Resultaat na bestemming:	-1.482	100	26.116	26.211	-95

Besturen en organiseren

- Gemeentelijke organisatie

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Bij bestuurlijke zelfstandigheid hoort een toekomstbestendige gemeentelijke organisatie. En ambities zijn niet te realiseren zonder uitvoeringskracht. Blijvend inzetten op participatie, de transformatie in het sociaal domein, het waar kunnen maken van een “ja, mits” insteek in het ruimtelijk domein, zijn thema’s die een permanente doorontwikkeling van de gemeentelijke organisatie vragen. Wij realiseren ons dat ambities en ontwikkelingen ook investeringen in de gemeentelijke organisatie vragen. Daarbij verwachten wij van de organisatie dat zij het werk op een slimme manier, “lean”, organiseert en investeert in haar flexibiliteit en lerend vermogen.*

RELEVANTE THEMA’S

1. ORGANISATIEONTWIKKELING EN PERSONEELSBELEID:

Ontwikkelingen:

- **Doorontwikkeling van de organisatie**
Samen Hatterm vormt het kernprogramma voor de doorontwikkeling van de organisatie. In de manier waarop wij ons willen organiseren, willen wij het volgende bereiken:
 - We verrichten betekenisvol werk voor inwoners en bedrijven
 - We kennen onze stad en inwoners en we doen het samen met hen
 - We zijn voorspelbaar en betrouwbaar in ons handelen
 - Lenigheid (als middel, niet als doel) van de organisatie: slim uitbesteden, afwegen wat we wel/niet zelf doen
 - We werken opgavegericht en procesgericht, niet incident gedreven
 - Bij alles wat we doen, staat de inwoner centraal
 - Bij zowel uitbesteding als samenwerking streven we naar congruentie op domeinen

We pakken de doorontwikkeling van de organisatie op een verantwoorde manier aan, rekening houdend met de belastbaarheid van onze medewerkers én het besef van veranderen en vernieuwen onderdeel uitmaken van onze dagelijkse opgaven.

In onze aanpak hebben we gekozen voor opgaven en thema’s die in hun samenhang bijdragen aan de vernieuwing van onze manier van werken.

Het gaat om de volgende opgaven en thema's:

Thema's	Opgaven
Visie	Transformatie agenda
Dienstverlening	Toegang loket 0-100
Medewerkers	Garantiebanen / PSO/ SROI
Cultuur	Omgevingswet
Management & Sturing	Binnenstad (ruimtelijke projecten)
ICT	Bestuurlijke vernieuwing
Organisatie-inrichting	
Participatie	
Financiën	
Leergroep	

We zijn een lerende organisatie. De inhoudelijke vraagstukken van de opgaven vormen de leer-opgaven voor de thema's. Werkende weg ontstaat vernieuwing op aanpak, organisatie en manier van werken. Uiteraard met als doel dat (beleids)effecten bijdragen aan de stad die we willen zijn én een vitale organisatie bewerkstelligt met medewerkers die in staat - en toegerust zijn om te blijven vernieuwen. Mede met behulp van de door de raad vastgestelde participatiecode, en bijbehorende participatieladder, bekijken we per onderwerp hoe we de stad kunnen betrekken bij het realiseren van onze opgaven en thema's.

Binnen de programma's van deze kadernota wordt beschreven waar we op de verschillende opgaven en thema's staan en welke stappen we in het komende jaar voor ogen hebben.

Het MT heeft regie op de samenwerking om de vernieuwing te realiseren. Er is een leergroep gevormd om de veranderingen vanuit verschillende invalshoeken te verdiepen en te verbreden naar de rest van de organisatie. De leergroep is samengesteld uit de trekkers van opgaven en thema's. Voor het thema organisatie inrichting en – besturing wordt een beroep gedaan op een externe adviseur.

Het budget voor de doorontwikkeling wordt ingezet om kosten voor opleiding en inhuur van tijdelijke externe ondersteuning te dekken. We verwachten dat het komende jaar meer faciliteiten nodig zijn om de medewerkers verder te bekwamen in o.a. opgave-gericht werken, procesgericht werken en eigenaarschap. Voor het KCC zal tijdelijke externe ondersteuning nodig zijn.

De doorontwikkeling van onze organisatie geeft daarnaast aanleiding om structurele maatregelen te treffen. Het gaat in dat geval hoofdzakelijk om nieuwe rollen en taken die voortvloeien uit wetgeving, het in beheer nemen van nieuwe systemen in combinatie met hogere eisen die aan de uitvoering van het werk worden gesteld. In de afgelopen jaren hebben we gemeld dat onze organisatie op onderdelen zou moeten opschalen in kwalitatieve en kwantitatieve zin.

Huisvesting

We bevinden ons in de eindfase van de herinrichting van werkvertrekken. Voor enkele specifieke ruimten - waar onder de oude monumentale raadzaal en spreekkamer 2 - hebben we onderzocht hoe deze ruimten op een eigentijdse / multifunctionele manier gebruikt kunnen worden. Inmiddels hebben we een integraal plan in voorbereiding waarin o.a. de huidige geluidinstallatie in de raadzaal wordt vervangen.

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Ingaande 2017 vallen, door de wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), de kosten van de gemeentelijke organisatie onder programma 4 – Bedrijfsvoering / Overhead.

4

Bedrijfsvoering

INLEIDING

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 is een nieuw programma (4) aan de begroting toegevoegd. Onder de noemer 'Bedrijfsvoering' wordt de ondersteuning van de primaire processen (financieel) in beeld gebracht.

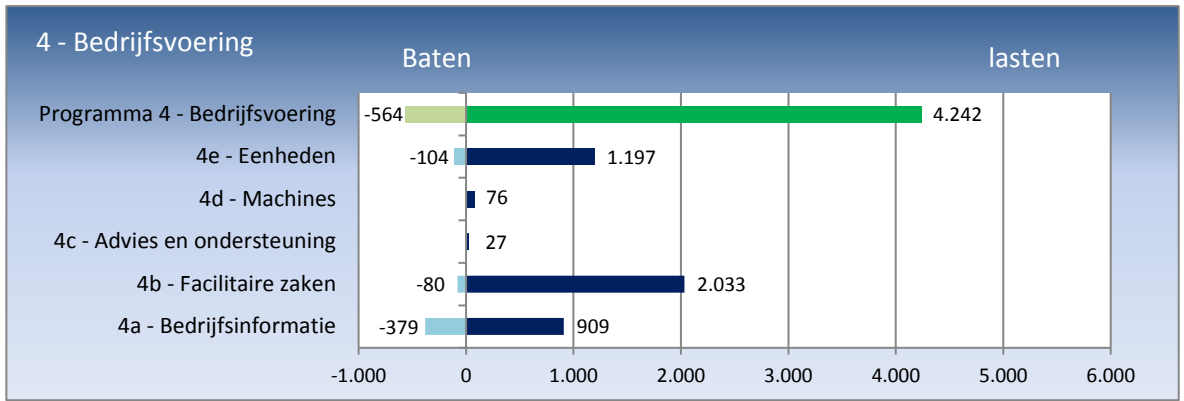
AMBITIE

- We willen als gemeente transparant zijn in ons doen en laten en dus ook in de doelstelling, activiteiten en financiën van de Bedrijfsvoering.

FINANCIEEL

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening 2017	begroting 2018	begroting 2019	meerjarenraming 2020	meerjarenraming 2021	meerjarenraming 2022
Totaal lasten	5.071	4.651	4.242	4.508	4.327	4.315
Totaal baten	1.230	-561	-564	-542	-468	-468
Resultaat voor bestemming	3.841	4.090	3.678	3.966	3.859	3.847
Onttrekking/storting reserves	-584	-412	-56	-29	-15	-15
Resultaat na bestemming	3.257	3.678	3.622	3.937	3.844	3.832

Bedrijfsvoering

- Bedrijfsvoering en overhead

COALITIEAKKOORD 2018-2022

- *Geen.*

RELEVANTE THEMA'S

1. Bedrijfsvoering

Ontwikkelingen:

Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV)

- Ingaande het begrotingsjaar 2017 is het wijzigingsbesluit BBV van toepassing en kennen we onder andere een uniforme indeling in taakvelden, een uniforme basisset van beleidsindicatoren en financiële kengetallen. Overeenkomstig de nieuwe voorschriften geven we inzage in de financiële ontwikkelingen op de diverse taakvelden.

Ten behoeve van de begroting 2019 zijn door de commissie BBV het afgelopen jaar een viertal notities verstrekt. In de notities geeft de commissie BBV aan op welke wijze betreffende onderwerpen in de begroting en de jaarrekening verwerkt en verantwoord kan of moet worden. Kan, omdat de regelgeving meerdere verwerkingsopties toestaat en moet als de regelgeving verplicht tot een bepaalde verwerkingwijze. De BBV-notities bevatten dan ook aanbevelingen en stellige uitspraken voor de juiste toepassing en uitvoering van het BBV.

De gepubliceerde notities zijn:

- Notitie materiële vaste activa
(aandacht voor recente beheerplannen en hersteltermijnen achterstallig onderhoud)
- Nadere uitleg tussentijdse winstneming
(aandacht voor voorzichtigheidsbeginsel en risicobeheersing)
- Notitie gebeurtenissen na balansdatum
(aandacht voor de eenduidige interpretatie van begroting en jaarstukken)
- Notitie structurele en incidentele baten en lasten
(aandacht voor een adequate wijze toepassen van haar autorisatiefunctie door de raad)

De strekking van de notities wordt betrokken bij het opstellen van de begroting en de jaarstukken.

Overzicht taakvelden

Taakvelden Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)	2018			2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
0.1 Bestuur	989	0	989	1.193	-75	1.118
0.10 Mutaties reserves	670	-2.013	-1.343	207	-1.612	-1.406
0.11 Saldo van de rekening	0	0	0	93		93
0.2 Burgerzaken	291	-220	70	256	-126	130
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	274	-159	15	205	-141	64
0.4 Overhead	4.344	-253	4.092	3.860	-185	3.675
0.5 Treasury	307	-663	-356	382	-649	-267
0.61 OZB woningen	146	-2.044	-1.898	150	-2.199	-2.049
0.62 OZB niet-woningen	0	-634	-634	0	-681	-681
0.64 Belastingen overig	101	-637	-537	876	-631	245
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	-14.057	-14.057	0	-14.851	-14.851
0.8 Overige baten en lasten	271	0	271	195	0	195
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	684	-41	643	681	-9	672
1.2 Openbare orde en veiligheid	175	-8	167	187	-8	178
2.1 Verkeer en vervoer	1.262	-27	1.235	1.002	-27	974
2.2 Parkeren	54	0	54	53	0	53
3.1 Economische ontwikkeling	47	0	47	50	0	50
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	20	0	20	0	0	0
3.3. Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	7	-4	3	7	-4	3
3.4 Economische promotie	168	-181	-13	194	-204	-10
4.2 Onderwijshuisvesting	29	-8	22	29	0	29
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	279	0	279	281	0	281
4.1 Openbaar basisonderwijs	622	-191	431	560	-212	348
4.2 Onderwijshuisvesting	120	0	120	166	0	166
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	868	-45	823	857	-16	842
5.1 Sportbeleid en activering	167	-30	137	160	-15	145
5.2 Sportaccommodaties	110	-28	82	90	-29	62
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	150	0	150	140	0	140
5.4 Musea	207	0	207	203	0	203
5.5 Cultureel erfgoed	759	-28	731	807	-35	772
5.6 Media	654	0	654	676	0	676
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	583	0	583	583	0	583
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	2.276	-1.704	571	2.379	-1.704	675
6.2 Wijkteams	1.029	0	1.029	974	0	974
6.3 Inkomensregelingen	365	-13	352	356	0	356
6.4 Begeleide participatie	406	-5	401	375	-5	370
6.5 Arbeidsparticipatie	1.890	-161	1.729	2.018	-55	1.963
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.503	0	1.503	1.895	0	1.895
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	52	0	52	54	0	54
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	584	0	584	600	0	600
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	861	-986	-125	893	-1.081	-188
7.1 Volksgezondheid	967	-1.164	-197	1.086	-1.177	-91

Taakvelden Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)	2018			2019		
7.2 Riolering	552	-14	538	567	-14	553
7.3 Afval	224	-139	85	179	-209	30
7.4 Milieubeheer	242	-40	202	239	-40	199
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	158	-158	0	49	-49	0
8.1 Ruimtelijke Ordening	524	-237	288	402	-165	238
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijven terreinen)	989	0	989	1.193	-75	1.118
8.3 Wonen en bouwen	670	-2.013	-1.343	207	-1.612	-1.406
Totaal:	25.994	-25.994	0	26.209	-26.209	0

2. Bedrijfsvoering

Ontwikkelingen:

BBV - Beleidsindicatoren

- Met de wijziging van het BBV in 2017 is de gemeente met ingang van dat begrotingsjaar ook gehouden de maatschappelijke effecten die met de verschillende programma's worden beoogd of gerealiseerd, toe te lichten aan de hand van beleidsindicatoren. Deze indicatoren dragen bij om de begroting en jaarverslagen beleidsmatiger te maken, zodat de raad op de belangrijke momenten in een beleidscyclus zich een beeld kan vormen over behaalde beleidsresultaten en te behalen beleidsresultaten.

Voor de gemeenten is door de Vereniging Nederlandse Gemeenten VNG en Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING), met raadpleging van enkele gemeenten, een lijst van indicatoren ontwikkeld en samengesteld. Daarbij is een aantal belangrijke uitgangspunten gehanteerd:

- de indicatoren leveren een bijdrage aan de versterking van het horizontaal toezicht;
- de indicatoren zijn van toepassing op alle gemeenten;
- de indicatoren zijn gebaseerd op landelijke bronnen waardoor er geen extra informatie uitvraag hoeft te worden gedaan en zodat gemeenten automatisch deelnemen;
- er worden bestaande bronnen gebruikt;
- de indicatoren worden regelmatig door de bronnen gepubliceerd;
- voor de indicatoren met betrekking tot het 'sociaal domein' is aangesloten bij de reeds bestaande 'Gemeentelijke monitor sociaal domein'.

Omdat er voor gekozen is om voor de indicatoren aan te sluiten bij reeds bestaande bronnen is de informatie voor de indicatoren voor alle gemeenten beschikbaar en toegankelijk. Via de website 'waarstaatjegemeente.nl' zijn alle gegevens voor het opnemen van de indicatoren eenvoudig en in één keer te downloaden. Via deze website zal ook meer achtergrondinformatie over de gekozen indicatoren worden gegeven en de bronnen.

In 2017 zijn de verplichte beleidsindicatoren voor het eerst opgenomen in de programmabegroting. Hierbij wordt opgemerkt dat niet alle beleidsindicatoren even relevant zijn voor onze gemeente.

De indicatoren zijn, met uitzondering van de indicatoren die betrekking hebben op taakveld 0 - Bestuur en ondersteuning -, afkomstig van externe instanties. Dat is ook de reden dat de periode waarop de indicator betrekking heeft, varieert van 2015 tot en met 2018.

Gelet op het voorgaande en het gegeven dat de indicatoren voor het eerst in 2017 in de begroting zijn opgenomen, verbinden wij aan deze beleidsindicatoren op dit moment nog geen harde conclusies. Het jaar 2019 willen wij benutten om te onderzoeken hoe wij in de toekomst met deze systematiek willen omgaan en hoe we de ontwikkelingen moeten lezen en kunnen gebruiken voor ons beleid.

Overzicht beleidsindicatoren

Taakveld	nr.	Indicator	Eenheid	Bron	NL	Hattem			
					1)	2019	2018	2017	2016
0. Bestuur en ondersteuning	1	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens		7,6	7,0	6,8	
	2	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens		8,2	7,2	7,4	
	3	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	Eigen gegevens		736,5	678,2	703,8	
	4	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen gegevens		9	3,8	4,6	
	5	Overhead	% van totale lasten	Eigen gegevens		14,2	15,8	16,8	
1. Veiligheid	6	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw. 12-17 jr	Bureau Halt	131			180	266,1
	7	Hardekern jongeren	per 10.000 inw. 12-14 jr	Korps Landelijke Politiediensten (KLPD)	1,3				
	8	Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen	2,2			0,4	0,4
	9	Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen	5			2,5	1,7
	10	Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen	2,9			0,8	2,5
	11	Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen	4,8			2,9	4,6
2. Verkeer en vervoer	12	Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met een motorvoertuig	%	VeiligheidNL	8				7 (2015)

Taakveld	nr.	Indicator	Eenheid	Bron	NL	Hattem			
					1)	2019	2018	2017	2016
	13	Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met een fietser	%	VeiligheidNL	9				7 (2015)
3. Economie	14	Funcziemenging	%	LISA	52,4			44,1	43,5
	15	Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	LISA	139,7			133,3	128,9
4. Onderwijs	16	Absoluut verzuim	per 1.000 inwoners	Ingrado	1,82			3,49	3,97
	17	Relatief verzuim	per 1.000 inwoners	Ingrado	26,58			16,9	18,35
	18	Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	%	DUO - Dienst Uitvoering Onderwijs	1,7				1,1
5. Sport, cultuur en recreatie	19	Niet-sporters	%	Gezondheids- enquête (CBS/RIVM)	48,7				50,1
6. Sociaal domein	20	Banen	per 1.000 inw 15-64jr	LISA	758,2			571,8	551,7
	21	Jongeren met delict voor rechter	%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel	1,45				0,95 (2015)
	22	% kinderen in armoede	%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel	6,58				3,08 (2015)
	23	Netto arbeidsparticipatie	%	CBS - Arbeidsdeelname	66,7			70	68,1
	24	% jeugdwerkloosheid	%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel	1,52				0,44 (2015)
	25	Bijstandsuitkeringen	per 1.000 inw 18jr eo	CBS - Participatie Wet	41,9			20,2	18,4
	26	Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inw 15-65jr	CBS - Participatie Wet	17,1			26,1	33,3
	27	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS - Beleidsinformatie Jeugd	11,2			9,7	10,3

Taakveld	nr.	Indicator	Eenheid	Bron	NL	Hattem			
					1)	2019	2018	2017	2016
	28	Jongeren met jeugdbescherming	%	CBS - Beleidsinformatie Jeugd	1			0,6	0,4
	29	Jongeren met jeugdreclassering	%	CBS - Beleidsinformatie Jeugd	0,4			?	?
	30	Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 10.000 inw	CBS - Monitor Sociaal Domein WMO	57			21	17
7. Volksgezondheid en Milieu	31	Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	CBS - Statistiek Huishoudelijk afval	189				62
	32	Hernieuwbare elektriciteit	%	Rijkswaterstaat Klimaatmonitor	?				4,3
8. Vhrosv	33	WOZ-waarde woningen	duizend euro (per 1 januari)	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken	216			253	244
	34	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	ABF - Systeem Woningvoorraad	7,2				12,6
	35	Demografische druk	%	CBS - Bevolkingsstatistiek	69,6		86,6	84,8	83,9
	36	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	COELO, Groningen	649		728	733	687
	37	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	COELO, Groningen	721		742	814	768

Voetnoot 1) In de kolom 'NL' staat de voor Nederland als totaal relevante waarde. Van het laatst bekende jaar.

3. Bedrijfsvoering

Ontwikkelingen:

BBV - Overhead

- Naast de indeling in taakvelden vragen de voorschriften ook inzicht in de gemeentelijke overhead en (rente)kosten. In het programma 'Bedrijfsvoering' is een overzicht opgenomen van de kosten van de overhead.

In de overige programma's zijn de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces. Het uitgangspunt hierbij is dat direct toe te rekenen kosten onderdeel uit maken van de directe producten en derhalve niet onder de overhead vallen. De kosten die verband houden met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces (eenheids-managers) en de kosten van communicatie, klachtenafhandeling en de receptie worden wel onder de overhead gerekend.

Overhead is toegerekend aan grondexploitaties, investeringen en andere projecten. In de paragraaf lokale heffingen is een passage over de kostendekkendheid van de lokale heffingen opgenomen. Voor het berekenen van de kostendekkende tarieven wordt rekening gehouden met de feitelijke rente en overhead.

Voor de tarieven van de afvalstoffen- en rioolheffing wordt daarnaast rekening gehouden met de BTW.

De personeelskosten die betrekking hebben op het primaire proces zijn aan de hand van een individuele urenplanning tegen een eenheidsuurtarief rechtstreeks toegerekend aan de beleidsvelden. Voor de eenheden zijn hiervoor de volgende uurtarieven berekend:

Eenheid	2018	2019
Ontwikkeling & Advies	€ 51,24	€ 53,40
Publiek & Service	€ 41,94	€ 44,28
Realisatie & Beheer Binnen	€ 46,59	€ 48,13
Realisatie & Beheer Buiten	€ 32,11	€ 32,96
Ingeleend personeel	€ 65,00	€ 65,00

Voor de overhead is extra comptabel een tweetal uurtarieven berekend; één voor de binnen- en één voor de buitendienst. De tarieven zijn opgebouwd uit een vijftal bedrijfsvoerings-onderdelen.

Te weten:

Bedrijfsvoeringsonderdelen
Personeel
Bedrijfsinformatie
Facilitaire zaken
Advies en ondersteuning
Machines

Het saldo van de totale lasten en baten is naar rato afgezet tegen het totaal aantal productieve uren van de binnen- en buitendienstmedewerkers. Voor de overhead zijn de volgende uurtarieven berekend:

Organisatieonderdeel	2017	2018
Binnendienst	€ 43,33	€ 40,63
Buitendienst	€ 19,67	€ 20,75

WAT GAAT HET KOSTEN ?

Financieel

Meerjarenraming (x € 1.000,--)	rekening	begroting	begroting	meerjarenraming		
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Totaal lasten	5.071	4.651	4.242	4.508	4.327	4.315
Totaal baten	1.230	-561	-564	-542	-468	-468
Resultaat voor bestemming	3.841	4.090	3.678	3.966	3.859	3.847
Ottrekking/storting reserves	-584	-412	-56	-29	-15	-15
Resultaat na bestemming	3.257	3.678	3.622	3.937	3.844	3.832

ANALYSE

Toelichting

De voorliggende begroting kent ten opzichte van 2018 op het deelprogramma 'overhead' een voordelig saldo van € 367.000,-- en is opgebouwd uit:

Verschillenanalyse				
Begroting	(x € 1.000,--)	2018	2019	verschil
- Kapitaallasten		-1	2	3
- Bedrijfsinformatie		762	527	-235
- Facilitaire zaken		1.977	1.952	-25
- Advies en ondersteuning		29	27	-2
- Machines		84	76	-8
- Personeel		1.239	1.093	-146
Bedrijfsvoering / overhead		4.090	3.723	-367

Dit voor- c.q. nadeel is hoofdzakelijk ontstaan op:

- Bedrijfsinformatie 235.000,-- V
 - inzet percentage loonsom initiatiefvoorstellen (V)
 - vrijval frictiekosten (V)
 - advies en controlekosten (N)
- Facilitaire zaken 25.000,-- V
 - buitengewoon onderhoud stadhuis en werf (2018) (V)
 - rente en afschrijving stadhuis (N)
- Personeel en inhuur 146.000,-- V
 - cao gemeentepersoneel (N)
 - formatiemutaties en inschaling (N)
 - doorbelasting overhead aan investeringen en projecten (V)

Reserve

- Met de algemene reserve is de incidentele personele inzet voor documentaire informatievoorziening verrekend.
- De reserve is daarnaast aangewend voor het onderzoek 'Waarstaatjegemeente.nl'.
- De beklemde reserve 'dekking kapitaallasten' wordt gebruikt voor de kapitaallasten van de investering 'nieuwbouw werkplaats'.

Paragrafen

INLEIDING

De begroting bevat zeven voorgeschreven paragrafen. De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de financiële aspecten van de begroting gezien vanuit een bepaald perspectief. Het gaat met name om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten. Deze kunnen grote financiële gevolgen hebben. Mogelijk is hun politieke betekenis groot, of zijn ze van belang voor het realiseren van de programma's. De paragrafen geven de raad de mogelijkheid om de kaderstellende en controlerende rol ook op de beheersmatige aspecten waar te maken. Met andere woorden: de raad geeft zo bewust de kaders aan waarbinnen het college de beleidsuitvoering vervult zonder dat de raad die uitvoering op detail hoeft te volgen.

Met ingang van het begrotingsjaar 2015 is een nieuwe paragraaf toegevoegd; 'Decentralisaties'. In deze paragraaf zijn de drie integratie-uitkeringen 'sociaal domein' voor de taakvelden WMO, Jeugdzorg en Participatiewet opgenomen.

Elke paragraaf gaat in op de hoofdlijnen van het desbetreffende aspect. Zoals voorgeschreven in de nieuwe regels van het Besluit Begroting en Verantwoording zijn er zeven paragrafen waarbij per paragraaf het artikel uit het BBV is aangegeven:

- A. Lokale heffingen (artikel 10)
- B. Weerstandsvermogen, inclusief risicoparagraaf (artikel 11)
- C. Onderhoud kapitaalgoederen (artikel 12)
- D. Financiering (artikel 13)
- E. Bedrijfsvoering (artikel 14)
- F. Verbonden partijen (artikel 15)
- G. Grondbeleid (artikel 16)
- H. Decentralisaties

Lokale heffingen

INLEIDING

In deze paragraaf wordt u geïnformeerd over het beleid ten aanzien van de lokale heffingen en de kwijtschelding, de geraamde inkomsten en hoe deze ramingen tot stand zijn gekomen, de lokale lastendruk, de tariefstructuur en het doel van de verschillende gemeentelijke heffingen.

In de gemeente Hattem worden in 2019 de volgende heffingen opgelegd:

- a. de onroerendezaakbelastingen;
- b. de afvalstoffenheffing;
- c. de rioolheffing;
- d. de precariobelasting;
- e. de reclamebelasting;
- f. de forensenbelasting;
- g. de toeristenbelasting;
- h. de begraafrechten;
- i. de leges, waaronder de WABO-leges.

Deze lokale heffingen vormen een belangrijk onderdeel van de inkomsten van de gemeente en zijn daarom een integraal onderdeel van het gemeentelijk beleid.

De inkomsten uit de onroerendezaakbelastingen, toeristenbelasting, forensenbelasting en precariobelasting gebruiken we als algemeen dekkingsmiddel. Dat wil zeggen dat de opbrengst vrij aanwendbaar is ter dekking van de algemene gemeentelijke kosten en aanvullend is op de uitkering uit het gemeentefonds. De inkomsten van de reclamebelasting betalen we, na aftrek van de gemeentelijke kosten, door aan het Ondernemersfonds.

De afvalstoffenheffing, rioolheffing, begraafrechten en leges wordt geheven ter gehele of gedeeltelijke compensatie van de kosten die de gemeente maakt bij de realisering en het onderhoud van die voorzieningen of de verleende diensten.

Op grond van de Gemeentewet beschikt de gemeente Hattem over verordeningen inzake de boven genoemde heffingen. Hierin zijn de grondslagen opgenomen voor de berekening van prijzen en tarieven voor rechten.

TARIEVENBELEID

Het beleid inzake de lokale lasten is opgenomen in:

- de diverse belastingverordeningen;
- het kwijtscheldingsbeleid gebaseerd op de Invorderingswet 1990;
- de nota lokale heffingen 2004;
- de kadernota 2019.

Uitgangspunt is kostendekkende tarieven voor afvalstoffenheffing, leges, begraafrechten en rioolheffing.

Als gevolg daarvan worden:

- de opbrengsten rioolheffing naast het inflatiepercentage (2,4%) structureel met 2% verhoogd (Afvalwaterketenplan H2OW).
- de OZB-opbrengsten, gebaseerd op de werkelijke baten in 2018, overeenkomstig de kadernota met het inflatiepercentage (2,4%) verhoogd. En daarnaast jaarlijks met 5% in de jaren 2019 en 2020.
- de begraafrechten en leges met 2,4% verhoogd.

BELASTINGSOORTEN

- **Wet WOZ/Onroerende zaakbelastingen**

Feiten:

Vanaf 2006 is het wettelijk verplicht dat jaarlijks alle onroerende zaken worden gewaardeerd. Conform de Wet WOZ vindt op dit moment een hertaxatie plaats van alle onroerende zaken per prijspeildatum van 1 januari 2018. De vastgestelde waarden gelden voor belastingjaar 2019. In januari 2019 ontvangen de belanghebbenden de gecombineerde aanslag gemeentelijke heffingen met daarop de vastgestelde WOZ-waarde. De WOZ-beschikkingregel staat op dit aanslagbiljet vermeld.

Ontwikkeling:

Voor de begroting 2019 zijn de begrote baten 2018 het uitgangspunt van de OZB-opbrengst. Deze OZB-opbrengst is naast de indexatie 2019 jaarlijks verhoogd met 5% in de jaren 2019 en 2020.

- **Afvalstoffenheffing**

Feiten:

In de Nota Omgekeerd Inzamelen is bepaald dat Hattem gefaseerd over gaat op een nieuw inzamelsysteem. De afgelopen jaren is deze overgang voorbereid en in de loop van 2016 geëffectueerd. Door de toenemende kosten van afvalverwijdering (Rova) en verlaging van de opbrengsten (Nedvang) is volledige compensatie vanuit de egalisatiereserve afvalstoffen niet langer mogelijk. Op basis van de beleidsuitgangspunten dat o.a. de afvalstoffenheffing kostendekkend moet zijn, wordt een verhoging doorgevoerd. Het basistarief (vast recht) wordt in 2019 verhoogd met € 10,- per aansluiting.

- **Reclamebelasting**

Feiten:

In het kader van KRACHT is besloten met ingang van 2014 een reclamebelasting voor het centrumgebied van Hattem in te voeren. Tevens is ingestemd met het instellen van een ondernemerfonds op basis van het ondertekende convenant tussen de gemeente Hattem en het beoogde ondernemersfonds. De ingevoerde reclamebelasting heeft geen financiële consequenties voor de gemeente. De uitgaven en inkomsten van de reclamebelasting lopen voor de gemeente budgettair neutraal. Op basis van de ingediende begroting 2019 van het ondernemersfonds en de nieuwe WOZ-waarden worden de tarieven voor de reclamebelasting berekend.

- **Rioolheffing**

Feiten:

Overeenkomstig het door de raad in 2014 vastgestelde Afvalwaterketenplan H2OW, wordt vanaf 1 januari 2015 de rioolheffing voor de komende 15 jaar structureel met 2% verhoogd. Op deze wijze wordt het zogenaamde rioolfonds optimaal benut. Verder is uitgegaan van een jaarlijks inflatiepercentage van 2,4%.

- **Precariobelasting**

Feiten:

Bij de berekening van de opbrengsten voor de kabels en leidingen is geen jaarlijks inflatiepercentage toegepast (zie onderstaande ontwikkeling). Voor de opbrengsten van de terrassen en standplaatsen is uitgegaan van een jaarlijkse inflatie van 2,4%.

Ontwikkeling:

- De precariobelasting op kabels, buizen en leidingen is per 1 juli 2017 bij wet afgeschaft en voor de gemeente Hattem geldt een overgangstermijn om te mogen blijven heffen tot 1 januari 2022. De afbouw van deze precariobelasting is daarmee gesteld op vijf jaar. Bij deze afschaffing wordt er tevens vanuit gegaan dat de tarieven met ingang van 1 januari 2017 niet verder mogen oplopen. Het gehanteerde tarief van 1 januari 2016 geldt dan ook tot 1 januari 2022. Een indexering van het tarief is derhalve niet toepasbaar.
- Eén van de belastingplichtigen, Vitens, berekent de opgelegde precariobelasting rechtstreeks door aan de inwoners en bedrijven van de gemeente die de precariobelasting heft. Dit in tegenstelling tot de andere belastingplichtigen die deze kosten omslaan over alle gebruikers in hun verzorgingsgebied. Het voorstel om de *extra heffing die Vitens oplegt te compenseren waardoor dit niet tot hogere totale lasten leidt voor Hattemse huishoudens* (bron: coalitieakkoord 2018-2022 Hattem) is in de begroting verwerkt.

• Leges

Ontwikkeling:

Vanaf 2019 gaan de inkomsten van de secretarieleges burgerzaken fors omlaag vanwege de verruiming (naar 10 jaar) van de geldigheid van reisdocumenten voor volwassenen. Pas in 2024 kunnen hogere inkomsten worden verwacht. Er zijn rekenmodellen waarbij landelijk wordt verwacht dat het aantal aanvragen voor paspoorten de komende vijf jaar met 75% zal afnemen en het aantal ID-kaarten met 68%. Verwacht wordt dat de legesinkomsten met € 100.000,- zullen dalen. Hiertegenover staat een daling van de lasten met € 50.000,- door een lager aantal in te kopen reisdocumenten.

• Begraafrechten

Feiten:

In het kader van KRACHT heeft de raad besloten om de begraafplaats vanaf 1-1-2014 kostendekkend te maken. De begraafrechten zijn toen structureel verhoogd met 34,6%. In deze stijging is rekening gehouden met het inflatiepercentage. Mede naar aanleiding van de herinrichting van de begraafplaats is een onderzoek gestart naar de kostendekkendheid. Vooruitlopend op de besluitvorming door de raad is op basis van het concept-rapport uitgegaan van een kostendekkendheid van circa 80%. De voor 2019 vast te stellen tarieven zijn inclusief het inflatiepercentage van 2,4%.

• Overige belastingen/rechten

Ontwikkeling:

Voor de overige belastingsoorten zijn geen nieuwe ontwikkelingen te vermelden. De belastingaanslagen van deze belastingsoorten worden in 2019 opgelegd zodra de belastingplicht ontstaat.

OVERZICHT BEGROTE INKOMSTEN

Op basis van de begroting 2019 dienen de volgende opbrengsten te worden gegenereerd:

Belastingsoort	Opbrengst heffingen
de onroerende zaakbelastingen:	
• OZB woningen - eigenaren	2.199.300
• OZB woningen - gebruikers	420.500
• OZB niet woningen - gebruikers	260.400
Forensenbelasting	3.400
Precariobelasting	546.000
Toeristenbelasting	201.000
Reclamebelasting	75.000

Voor onderstaande belastingsoorten is, conform het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV), de kostendekkendheid in beeld gebracht.

Tabel kostendekkendheid:

Belastingsoort	kosten taakveld	inkomsten taakveld	inkomsten belastingen	Toe te rekenen kosten	Overhead	BTW	Totale kosten	Totale baten	Dekkingspercentage
afvalstoffenheffing	1.045.618	208.063	991.504	2.794	55.265	199.166	1.303.843	1.199.567	92,00%
rioolheffing	852.585	2.500	1.026.900	11.908	109.524	106.528	1.080.545	1.029.400	95,27%
begraaf-rechten	150.216	0	180.224	0	71.482	0	221.698	180.224	81,29%
leges:									
• Titel 1	174.113	0	131.518	0	104.836	1.929	280.878	131.518	46,82%
• Titel 2	198.539	0	206.576	0	131.789	10.657	340.985	206.576	60,58%
• Titel 3	4.557	0	856	0	2.935	106	7.598	856	11,27%

* Afvalstoffenheffing: middels een onttrekking uit de egalisatiereserve van € 104.276,-- wordt het verschil tussen baten en lasten gedekt.

Rioolheffing: middels een onttrekking uit de voorziening van € 51.145,-- wordt het verschil tussen baten en lasten gedekt.

De overhead is berekend overeenkomstig de voorschriften van het BBV.

Bij de onroerende zaakbelastingen, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing is het bedrag dat zal worden kwijtgescholden aan belastingplichtigen, conform het BBV, niet meer in mindering gebracht op de opbrengst, maar wordt apart verantwoord.

KWIJTSCHELDING

Het gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid is van toepassing op de onroerende zaakbelasting zakelijk recht, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Bij de afrekening diftar is een maximaal aantal ledigingen voor kwijtschelding mogelijk. Bij de vaststelling van de belastingverordeningen voor belastingjaar 2012 is besloten om voor dit maximum aansluiting te zoeken bij het gemiddeld aantal ledigingen genoemd in de afvalmonitor. Voor 2019 is het maximum aantal ledigingen voor het ondergrondse systeem 20 aanbiedingen. De uitvoering van de kwijtschelding, die betrekking heeft op een doelgroep bestaande uit globaal 150 personen/gezinnen, is gebonden aan de wetgeving van het rijk. Daartoe worden 2 maal per jaar normbedragen van het rijk ontvangen. Deze worden gebruikt bij de beoordeling van de kwijtscheldingsverzoeken.

Met ingang van het jaar 2013 worden de aanvragen automatisch getoetst door het inlichtingenbureau. Het percentage van toetsing lag in 2018 op 60%. Hierop vindt een controle plaats door de gemeente. De resterende aanvragen worden op basis van het aanvraagformulier kwijtschelding berekend.

INVORDERING

Feiten:

- Het gemeentelijke invorderingsbeleid volgt nauwkeurig en actueel de wetgeving. De basis voor bevoegdheden en de rechten en plichten m.b.t. invorderen van gemeentelijke heffingen ligt besloten in diverse wetten met name in de Gemeentewet, de Algemene Wet Rijksbelastingen (AWR) en de Invorderingswet.
Om meer duidelijkheid zowel intern als extern te hebben over het beleid en de uitvoering, is inmiddels besloten de landelijke Leidraad Invordering Gemeentelijke Belastingen van toepassing te verklaren.
- Voor de aanslagen 2019 zal het invorderingstraject binnen het betreffende belastingjaar worden opgestart.
Maandelijks zal een incassobestand worden verwerkt voor de automatische incassanten. Daarnaast worden de ontvangsten dagelijks verwerkt. Tevens worden er maandelijks invorderingsmaatregelen (herinnering, aanmaning, dwangbevel, beslagopdrachten) getroffen bij die belastingplichtigen die niet tijdig aan hun betalingsverplichting voldoen.

Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

INLEIDING

Het weerstandsvermogen is het vermogen om (onverwachte) financiële tegenvallers op te kunnen vangen, zonder dat de continuïteit of de dienstverlening van de organisatie direct in gevaar komt of financiële noodmaatregelen nodig zijn.

De omvang van het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door de omvang van de beschikbare weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's.

De beschikbare weerstandscapaciteit is het geheel aan vrij aanwendbare financiële middelen om mogelijke risico's met financiële gevolgen op te kunnen vangen.

In artikel 11 van de BBV zijn de minimaal aan deze paragraaf te stellen eisen opgenomen.

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit vier onderdelen:

- a. de reserves;
- b. de voorzieningen;
- c. de ruimte op de begroting/rekening;
- d. de onbenutte belastingcapaciteit.

ONTWIKKELINGEN

Bepaling weerstandscapaciteit

Zoals hier boven is verwoord, bestaat de weerstandscapaciteit uit vier onderdelen.

Bij het analyseren van de reserves en voorzieningen is uitgegaan van de berekende actuele stand per 31 december 2017 als ook de geraamde mutaties in 2018 en verder op basis van de besluitvorming tot en met 31 augustus 2018.

a. Reserves.

Voor de bepaling van de weerstandscapaciteit zijn die reserves meegenomen die vrij aanwendbaar zijn.

De hieronder opgenomen Reserves en voorzieningen zijn gebaseerd op de Nota Reserves en voorzieningen 2017.

1. Algemene reserve vaste buffer.

De Algemene reserve vaste buffer is de basis voor het beschikbaar weerstandsvermogen. De bodem en het plafond zijn bepaald op € 4.500.000. De verwachte stand per 31 december 2018 bedraagt daarom € 4.500.000.

2. Algemene reserve.

Voor deze reserve is geen plafond bepaald. De verwachte stand per 31 december 2018 bedraagt afgerond € 2.475.000.

3. Reserve grondexploitatie

De reserve grondexploitatie laat het weerstandsvermogen zien van de grondexploitatie en dient als buffer voor het opvangen van risico's en nadelige saldi van de complexen.

De verwachte stand per 31 december 2018 bedraagt afgerond € 83.000.

4. Stille reserves

De gemeente kent eigendommen die niet voor de openbare dienst zijn bestemd en waarvan de waarde niet in de financiële administratie is opgenomen. Die eigendommen kunnen worden gezien als stille reserves. Het betreffen diverse percelen los land vrij verkoopbaar, diverse percelen verpachte gronden, volkstuintencomplexen en groenstroken. De geschatte waarde bedraagt per 31 december 2017 ongeveer € 1.313.000.

b. Voorzieningen.

Voor de bepaling van de weerstandscapaciteit komen alleen die voorzieningen in aanmerking die vrij aanwendbaar zijn. Er zijn geen voorzieningen die in aanmerking komen voor opnemings in de beschikbare weerstandscapaciteit.

c. Ruimte op de begroting/rekening.

Op begrotingsbasis is de verwachting dat wij over 2018 een nadelig saldo van afgerond € 103.000 hebben. Dit verwachte resultaat is verrekend met de Algemene reserve per 31-12-2018.

Het geprognosticeerde begrotingsresultaat 2019 bedraagt € 93.000 positief.

d. Onbenutte belastingcapaciteit.

Onder de onbenutte belastingcapaciteit wordt de ruimte verstaan om de belastingen en retributies te verhogen, of om andere belastingen in te voeren.

1. OZB

Voor de berekening van de weerstandscapaciteit wordt uitgegaan van het tarief van de artikel 12-norm. Dat is het tarief dat jaarlijks door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt bekendgemaakt. Dit tarief geldt als toelatingseis om voor een uitkering volgens artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet in aanmerking te komen.

In de Meicirculaire 2018 van het Gemeentefonds is het tarief gesteld op 0,1905% (in 2017 was dit 0,1952%). Op het moment van schrijven zijn de WOZ-waarden van woningen € 1.337.668.000 en voor niet-woningen € 131.577.000. De verwachte stijging van de woningen is 6% en van niet-woningen 2%. Daarmee komt de verwachte waarde van woningen per 1 januari 2018 uit op € 1.418.000.000 en van niet-woningen op € 134.000.000. Op basis van het percentage voor toelating tot artikel 12 van 0,1905% kan hieruit een opbrengst worden verkregen van (de OZB waarden van de niet-woonruimten mag tweemaal worden meegenomen):

- 0,1905% x € 1.686.000.000	3.212.000
- geraamde opbrengst OZB begroting 2019	2.880.000
- berekende onbenutte belastingcapaciteit	<u>332.000</u>

De onbenutte belastingcapaciteit is niet exact aan te geven. Het staat de gemeenten vrij om tarieven te hanteren boven het normtarief voor toelating tot artikel 12 van de Financiële Verhoudingswet.

2. Rioolrecht en Afvalstoffenheffing.

De kosten van de reiniging en riolering worden voor 100% doorberekend aan de inwoners.

e. Recapitulatie.

De volgende weerstandscapaciteit is aanwezig:

Exploitatie:

- Begrotingsresultaat	93.000
- Onbenutte belastingcapaciteit OZB	332.000
- Onvoorzien (12.000 inwoners à € 1,35)	16.000
Totaal weerstandscapaciteit exploitatie	<u>441.000</u>

Vermogen:

- Algemene reserve vaste buffer	4.500.000
- Algemene reserve	2.475.000
- Reserve grondexploitatie	83.000
- Stille reserves	1.313.000
Totaal weerstandscapaciteit vermogen (incidenteel)	<u>8.371.000</u>

De incidentele weerstandscapaciteit voor de bouwgrondexploitatie is gelijk aan de reserve grondexploitatie van € 83.000. De overige incidentele weerstandscapaciteit in het vermogen bedraagt daarmee € 8.288.000.

Bij de berekening van de incidentele weerstandscapaciteit zijn de overige niet bekleemde bestemmingsreserves voor een verwacht totaalbedrag van € 2.018.000, per 31 december 2018, buiten beschouwing gelaten. De raad kan indien noodzakelijk over deze reserves beschikken en de bestemming wijzigen.

Risico's

De risico's worden ingedeeld in de categorieën Algemeen, Concreet en Specifiek.

Voor algemene risico's worden in de regel geen reserves aangehouden en ook geen weerstandsvermogen opgebouwd. Voor concrete risico's zijn in principe bestemmingsreserves of voorzieningen gevormd.

a. Algemene risico's.

Het is wenselijk om voor de algemene risico's een deel van het weerstandsvermogen te reserveren. Uitgegaan kan worden van 5% van de omzet. Dit percentage is ten opzichte van 2018 met 2% verhoogd, omdat wij een nieuwe inschatting hebben gemaakt van niet concrete algemene risico's, zoals bijvoorbeeld fouten die blijken uit een belastingcontrole, compensatie precarioheffing of een lagere algemene uitkering.

Dit betekent dat een bedrag van afgerond € 1.230.000 (5% van € 24,599 miljoen) aangehouden kan worden als mogelijk risico.

b. Concrete risico's.

Bij concrete risico's is de omvang van de te verwachten verplichtingen redelijkerwijs in te schatten. Voor deze risico's zijn bestemmingsreserves en voorzieningen ingesteld.

c. Specifieke risico's.

De volgende specifieke risico's zijn zoveel mogelijk gekwantificeerd en kunnen zowel op korte als lange termijn voordoen.

Exploitatie

<i>Waarborg/achtervangpositie garantieleningen met een publiek belang € 36 miljoen</i> De gemeente staat garant voor door derden verstrekte leningen aan derden. In het verleden is voor een totaalbedrag van € 225 miljoen aan dergelijke leningen verstrekt. De boekwaarde op het moment van schrijven van deze leningen bedraagt ongeveer € 90 miljoen. Daarvan staat de gemeente voor € 36 miljoen garant. Deze garanties betreffen hoofdzakelijk aan woningbouwverenigingen (€ 23 miljoen). Een garantie van € 13 miljoen heeft betrekking op de geldleningen van de Ontwikkelingsmaatschappij Hattemberbroek en wordt hieronder met een percentage van 10% apart als risico meegenomen. Van de resterende € 23 miljoen aan gegarandeerde leningen kan 3% als risico worden opgenomen.	690.000
<i>Zwembad</i> De afgelopen jaren liep een juridische procedure tegen de aannemer van de bouw van het zwembad met betrekking tot ingediende facturen. In 2015 deed de raad van arbitrage uitspraak waarbij de gemeente Hattem de rentelasten aan de aannemer vergoed (voltooid) en de aannemer zou overgaan tot herstel van het tegelwerk. Er is op het moment van schrijven nog niet besloten over een vaststellingsovereenkomst tussen de	250.000

<p>gemeente en de aannemer. De geschetste ontwikkeling en het voornemen brengen ons ertoe om het risicobedrag te handhaven op € 250.000.</p>	
<p><i>Risico's van de decentralisaties van het rijk naar gemeenten.</i> De risico's rondom Participatie, AWBZ en Jeugdzorg zijn moeilijk in te schatten. Per 31 december 2018 staat de reserve Sociaal Domein naar begroot op € 866.000. Zie verder de paragraaf decentralisaties.</p>	-,
<p><u>Bedrijvenpark Hattemerbroek</u> <u>Omschrijving</u> De gemeenten Hattem, Heerde en Oldebroek hebben een samenwerkingsovereenkomst voor het realiseren en exploiteren van een bedrijvenpark. Het bedrijvenpark richt zich vooral op het aantrekken van bedrijven in de logistieke sector. Om dat te realiseren is het bedrijvenpark aangewezen als 'bovenregionaal' bedrijventerrein. De (nieuwe) bestemmingsplannen voor beide plandelen (Oldebroek en Hattem) en voor een nieuw op- en afrittenstelsel als aansluiting van het bedrijvenpark op de A28 worden naar verwachting in september 2018 vastgesteld.</p> <p><u>Jaarrekening 2017</u> Op 31 mei 2018 hebben de aandeelhouders van het Bedrijvenpark H2O de jaarrekening 2017 vastgesteld. In die jaarrekening is de uitkomst van de geactualiseerde grondexploitatieberekening verwerkt. De uitkomst (contante waarde) is € 1.003.000 negatief. De omvang van de verliesvoorziening moet op basis van die berekening € 335.000 per gemeente bedragen. Op basis van de uitkomsten van een eerdere analyse (is de hoogte van de verliesvoorziening eind 2016 € 765.000 per gemeente. Daarom hebben wij de verliesvoorziening met € 430.000 verlaagd. In het kader van de risicoanalyse is de aannemelijkheid van de grondexploitatieberekening van het Bedrijvenpark door de accountant van het Bedrijvenpark en door de gemeenten getoetst en zijn de gekozen uitgangspunten – o.a. rente, kosten & opbrengstenniveau en uitgifte tempo – reëel bevonden.</p> <p><u>Garantstellingen</u> Wij staan garant voor (de dekking van) een deel van de financiering van het nieuwe op en afrittenstelsel. De garantstelling is € 1 miljoen per gemeente. Er wordt aan gewerkt om deze garantstelling zoveel als mogelijk in te vullen met bijdragen van derden. In het risicoprofiel in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing was een risico van 75% opgenomen voor de situatie dat de gemeenten geen bijdragen van derden zouden ontvangen. Wij stellen voor het bedrag waarmee de verliesvoorziening wordt verlaagd (€ 430.000) te reserveren voor de bijdrage in de kosten van de aanleg van een nieuw op- en afrittenstelsel. Daarvoor wordt een bestemmingsreserve ingesteld. Ten laste van de bestemmingsreserve kunnen de afschrijvingslasten van een eventuele bijdrage te zijner tijd worden gedekt. Als een financiële bijdrage van de gemeente niet nodig is, zal de bestemmingsreserve via een raadsbesluit vrijvallen of een andere bestemming kunnen krijgen. Het resterende bedrag van de garantstelling (€ 570.000) nemen wij op in het risicoprofiel. Tot de start van de aanleg van een nieuw op- en afrittenstelsel in 2020 / 2021 hebben de gemeenten de tijd bijdragen van derden te zoeken voor het bedrag waarvoor we garant staan.</p> <p>Verder staan de gemeenten garant voor de leningen die door financiers aan het Bedrijvenpark H2O zijn verstrekt. De totale garantstelling is € 39 miljoen. Elk van de drie gemeenten staan garant voor een derde deel van dat bedrag. Wij hebben het risico van de garantstelling bepaald op 10% van het bedrag waarvoor we garant staan.</p>	570.000

<p><u>Wijze van berekening</u> Door elk van de drie gemeenten is voor een bedrag van € 13 miljoen aan garantstelling ten opzichte van financiers verleend. Het risicobedrag is 10% van deze € 13 miljoen. Door elk van de drie gemeenten is voor een bedrag van € 1 miljoen garantstelling verleend voor (de dekking van) een deel van de financiering van het nieuwe op en afrittenstelsel. Voor een bijdrage in de kosten van de afslag is in de resultaatbestemming 2017 een bestemmingsreserve gevormd van € 430.000. Het restant van € 1.000.000 min bestemmingsreserve € 430.000 = € 570.000 wordt meegenomen als risico.</p> <p><u>Beheersing van het risico</u> Om de risico's te beheersen wordt er jaarlijks een risicomangementrapportage opgesteld voor de betrokken gemeenten en wordt jaarlijks een grondexploitatieberekening en een liquiditeitsprognose gemaakt door het Bedrijvenpark.</p>	1.300.000
<p><i>Bouwgrondexploitatie Assenrade</i> Met de exploitatie van grond zijn risico's gemoeid. Te denken valt hierbij aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de mate en de snelheid waarin uitgeefbare kavels kunnen worden verkocht. Dit is sterk afhankelijk van externe factoren (rentestand, economische ontwikkelingen, woning-contingenten) en heeft grote invloed op het eindresultaat van de exploitaties. • risico op bodemverontreiniging. • kostenstijgingen etc. • Risicoprofiel woningbouw Assenrade in de Grex 2018: € 431.000 	431.000
<p><i>Oude IJsbaanlocatie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Risicoprofiel ijsbaanlocatie (boekwaarde d.d. 31-12-2017 + toerekening van € 350.000 van het Uitloopgebied Assenrade)</i> 	764.000
<p><i>'t Veen</i> Investerings gedaan tot en met 2018 zijn opgenomen als kosten te verhalen via anterieure overeenkomsten. Deze kosten dienen volgende de Commissie BBV binnen vijf jaar verhaald te worden. De gemaakte kosten tellen in het eerste jaar mee voor 20% in het risico/financieel gevolg. Na twee jaar betreft dit 40% t/m het vijfde jaar 100%. De gemaakte kosten zijn: 2011 → € 390.000 2018 → € 110.000 (geraamd)</p> <p>Naast de gerealiseerde investeringen is ook het uitgangspunt dat de hoogspanningskabels van Tennet deels onder de grond komen. De verwachting is dat een deel van die kosten ook voor rekening van de gemeente komen. Het is nog te prematuur of dit zal gebeuren en om hiervoor een bedrag op te nemen.</p> <p>Ten slotte heeft het College besloten in 't Veen een woning op te kopen, dat vergoed wordt door de Rijksoverheid. Het risico bestaat dat de vergoeding nihil wordt als de hoogspanningskabel onder de grond wordt geplaatst. Het risico ontstaat zodra wij de woning daadwerkelijk hebben gekocht. Op het moment van schrijven is dat nog niet het geval.</p>	434.000
<p><i>Rentestijging</i> De rente staat historisch laag. Voor de aangetrokken leningen staat de rente vast. Voor de nog aan te trekken leningen wordt uitgegaan van de huidige marktrente van 1,12%. Wij nemen het risico/financieel gevolg op dat de komende vier jaar de rente jaarlijks met 0,25% stijgt naar 2,12% in 2022 over de periode 2019-2022.</p>	325.000

Bepaling weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor geen maatregelen getroffen zijn.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit is als volgt berekend:

- Incidentele weerstandscapaciteit 8.371.000
- Structurele weerstandscapaciteit 441.000
- 8.812.000

Risico's

De risico's kunnen worden onderverdeeld in 3 onderdelen:

- Incidentele risico's exploitatie:
 - algemene risico's 1.230.000
 - specifieke risico's 3.135.000
- 4.365.000
- Incidentele risico's bouwgrondexploitatie 1.629.000
- 5.994.000

Weerstandvermogen

Omschrijving	Weerstandscapaciteit	Risico's	Totaal
<u>Exploitatie</u>			
• incidenteel	8.288.000	4.365.000	3.923.000
• structureel	441.000	-,-	441.000
<u>Bouwgrondexploitatie</u>			
• incidenteel	83.000	1.629.000	-/- 1.546.000
<u>Generaal totaal</u>	<u>8.812.000</u>	<u>5.994.000</u>	<u>2.818.000</u>

Eind 2018 resteert er een verwacht weerstandsvermogen van € 2.818.000 om de niet gekwantificeerde risico's op te vangen.

Conclusie

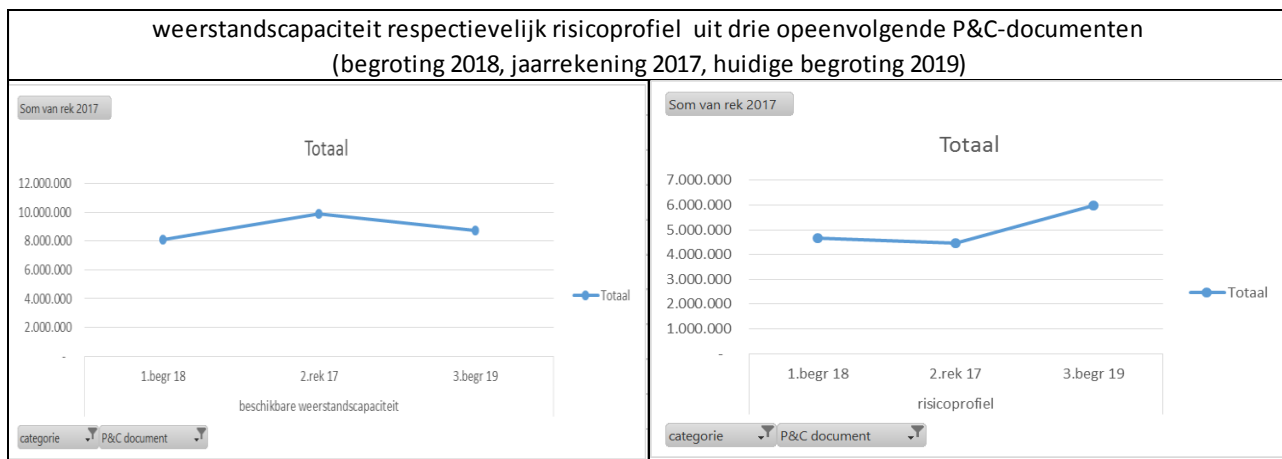
Om financiële tegenvallers op te kunnen vangen zodra risico's ontstaan heeft de gemeente een buffer nodig. Het weerstandsvermogen - de relatie tussen weerstandscapaciteit en risico's - bepaalt in hoeverre de gemeente in staat is de financiële gevolgen van opgetreden risico's op te vangen. Met de weerstandsratio wordt het weerstandsvermogen van de gemeente uitgedrukt in een verhoudingsgetal.

Gebruikelijk wordt de ratio als volgt weergegeven:

$$\text{Weerstandratio} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Risico's (risicoprofiel)}} = \frac{\text{€ 8.812.000}}{\text{€ 5.994.000}} = 1,47$$

Het weerstandsvermogen is ruim voldoende (> 1,4) om de gevolgen van de risico's op te kunnen vangen. Ter vergelijking: De ratio van de in november 2017 vastgestelde begroting van 2018 was 1,73. In de jaarrekening van 2017 was deze ratio 2,22.

Onderstaand is te zien dat deze drie uitkomsten fluctueren wat te verklaren is uit het verloop van de weerstandscapaciteit respectievelijk de risico's in deze P&C-documenten.

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen gebruiken we een waarderingstabel die in samenwerking tussen het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR) en de Universiteit Twente is opgesteld. Ons weerstandsvermogen valt in de waarderingsklasse B en is daarmee 'ruim voldoende' om de gevolgen van de risico's op te kunnen vangen.

Waardering	Ratio weerstandsvermogen	betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	> 1,4 – 2,0	Ruim voldoende
C	> 1,0 – 1,4	Voldoende
D	> 0,8 – 1,0	Matig
E	> 0,6 – 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

- Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV)

In 2015 is naar aanleiding van het rapport van de commissie Depla een wijziging van het BBV doorgevoerd. Deze wijziging heeft betrekking op het verplicht opnemen in de gemeentebegroting van een set financiële kengetallen. De kengetallen geven zicht op de financiële positie van de gemeente en bieden de mogelijkheid om gemeenten onderling te vergelijken. De kengetallen dragen daarmee bij aan de controlerende en de kaderstellende taak van de raad. De vijf kengetallen zijn:

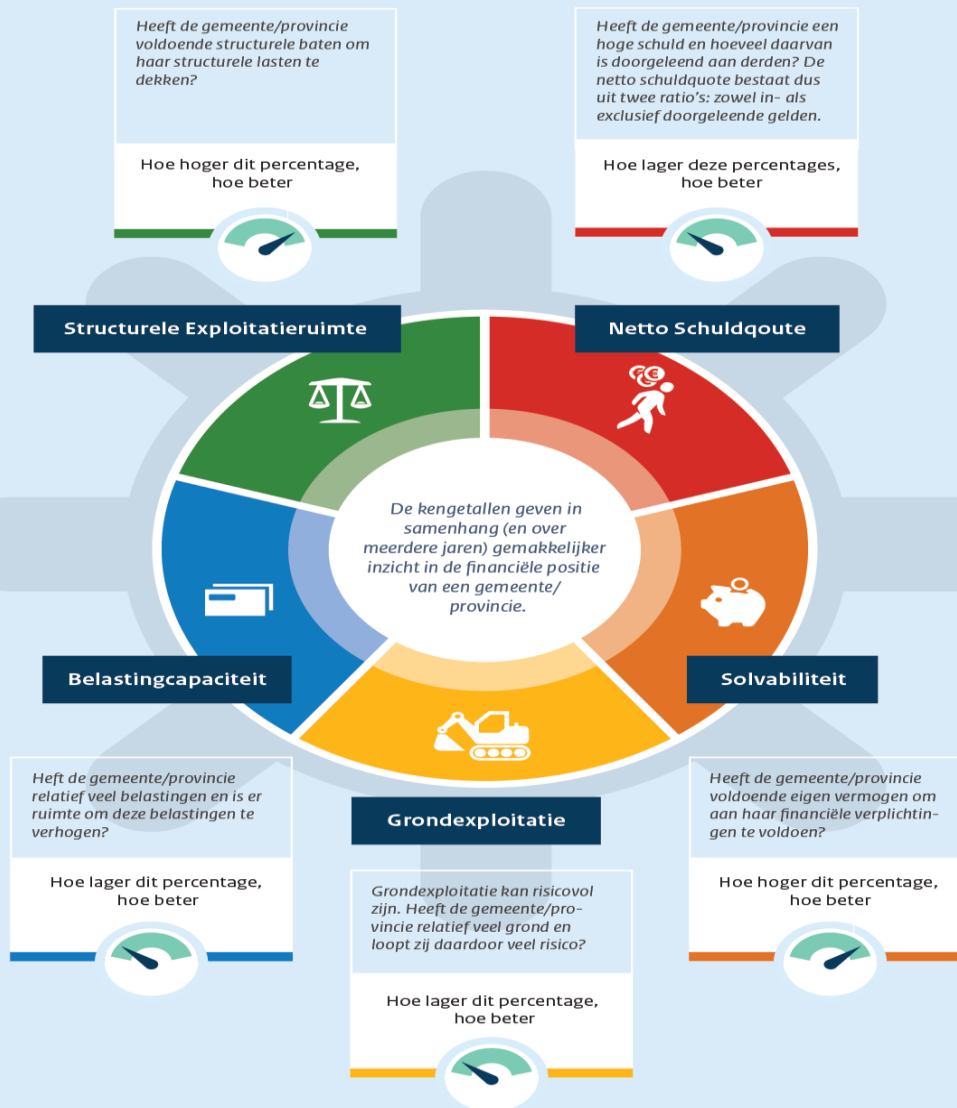
1. Netto schuldquote
2. Solvabiliteitsratio
3. Grondexploitatie
4. Structurele exploitatieruimte
5. Belastingcapaciteit

Begroting 2019		Verloop van de kengetallen						
Vaststelling kengetallen (in procenten)		2017 (rekening)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Netto schuldquote	85	100	126	161	172	175	187
	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen en kapitaal	53	64	92	128	140	143	156
2	Solvabiliteitsratio	26	24	18	15	14	14	13
	Solvabiliteitsratio gecorrigeerd excl. doorleningen	33	30	22	17	16	16	15
3	Structurele exploitatieruimte	-1,82	-2,22	-3,64	1,21	-0,21	0,34	0,34
4	Grondexploitatie	5,09	-3,81	-4,24	-2,38	0,00	0,00	0,00
5	Belastingcapaciteit	110	113	118	122	122	122	122

Sturen met financiële kengetallen

Financiële situatie gemeente / provincie

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Netto schuldquote

1. De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de medeoverheid ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Omdat bij leningen onzekerheid kan bestaan of ze allemaal terug worden betaald wordt bij de berekening van de netto schuldquote onderscheid gemaakt door het kengetal te berekenen, zowel inclusief als exclusief de doorgeleende gelden. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen in de exploitatie is en ook wat dat betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote

gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

Begroting 2019 (x € 1.000)		(A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%													
Netto schuldquote		2017 (rekening)		2018		2019		2020		2021		2022		2023	
A	Totaal vaste schulden	23.683		21.492		28.878		38.991		42.100		43.074		46.323	
B	Totaal netto vlottende schulden	3.068		4.772		4.915		4.908		4.929		4.928		4.928	
C	Totaal overlopende passiva	2.821		2.821		2.821		2.821		2.821		2.821		2.821	
D	Totaal financiële vaste activa/gecorrigeerd	0	9.159	0	8.670	0	8.538	0	8.404	0	8.269	0	8.179	0	8.086
E	Totaal uitzettingen	2.599		2.599		2.599		2.599		2.599		2.599		2.599	
F	Totaal liquide middelen	22		22		22		22		22		22		22	
G	Totaal overlopende activa	2.895		2.895		2.859		2.859		2.859		2.859		2.859	
H	Totaal saldo van baten en lasten	28.335		23.981		24.599		25.625		25.831		25.915		25.915	
	Kengetal (%)	85	53	100	64	126	92	161	128	172	140	175	143	187	156

Solvabiliteitsratio

2. De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de medeoverheid in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen.

Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het totale balanstotaal. Het eigen vermogen van een gemeente bestaat uit de reserves (zowel de algemene reserve als de bestemmingsreserves) en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

De gemeente heeft een noemenswaardig deel van haar vermogen doorgeleend aan derden. In onderstaande tabel geven wij ook inzicht in het kengetal exclusief deze doorleningen.

Begroting 2019 (x € 1.000)		(A/B x 100%)													
Kengetal solvabiliteitsratio:		2017 (rekening)		2018		2019		2020		2021		2022		2023	
A	Eigen vermogen	11.177		9.834		8.522		8.487		8.295		8.261		8.285	
B	Balanstotaal	42.655		41.279		47.110		47.110		57.371		60.613		60.983	
	Kengetal	26%		24%		18%		15%		14%		14%		13%	
	Doorleningen	8.668		8.226		8.142		8.056		7.968		7.878		7.786	
	Balanstotaal excl. doorleningen	33.988		33.053		38.968		49.315		52.644		53.105		56.471	
	Kengetal excl. doorleningen	33%		30%		22%		17%		16%		16%		15%	

Structurele exploitatieruimte

3. Dit kengetal is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte de gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt thans het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten.

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten uit te drukken in een percentage.

In het BBV wordt een overzicht gevraagd van de geraamde incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma tenminste de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd en de overige posten als een totaal bedrag kunnen worden opgenomen. In het BBV wordt ook een overzicht gevraagd van de beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves. Deze gegevens moeten ook worden verstrekt voor de meerjarenraming.

Op basis van deze gegevens kan het saldo van de structurele baten en structurele lasten worden berekend. Daarbij wordt het saldo opgeteld van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves.

Begroting 2019 (x € 1.000)		$((B-A) + (D-C))/(E) \times 100\%$						
Kengetal structurele exploitatieruimte:		2017 (rekening)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A	Structurele lasten	27.570	23.868	24.457	25.337	25.907	25.851	25.851
B	Structurele baten	27.102	23.297	23.457	25.544	25.750	25.834	25.834
C	Structurele toevoegingen aan de reserves	100	100	100	100	100	100	100
D	Structurele onttrekkingen aan de reserves	51	142	204	204	204	204	204
E	Saldo baten	28.335	23.871	24.599	25.625	25.831	25.915	25.915
	Kengetal	-1,82%	-2,22%	-3.64%	1,21%	-0,21%	0,34%	0,34%

Grondexploitatie

4. Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten. Voor de berekening van dit kengetal worden de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting en uitgedrukt in een percentage. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop.

Begroting 2019 (x € 1.000)		$(A+B)/C \times 100\%$						
Kengetal grondexploitatie		2017 (rekening)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A	Niet in exploitatie genomen gronden	0	0	0	0	0	0	0
B	Bouwgronden in exploitatie	1.441	-909	-1.044	-610	0	0	0
C	Saldo baten	28.335	23.871	24.599	25.625	25.831	25.915	25.915
	Kengetal	5,09%	-3.81%	-4.24%	-2.38%	0,00%	0,00%	0,00%

Belastingcapaciteit

5. De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde.

De uitkomst van de berekening van dit kengetal is voor het jaarverslag hetzelfde als bij de begroting. Het kengetal hoeft dus voor het opnemen in het jaarverslag niet opnieuw te worden berekend. Het toch opnieuw opnemen houdt verband met het feit dat de kengetallen gezamenlijk en in samenhang bezien inzicht geven in de financiële positie van een gemeente.

Begroting 2019 (x € 1,--)		(E/F) x 100%						
Kengetal belastingcapaciteit:		2017 (rekening)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A	OZB-lasten gezin	456,17	464	487	511	511	511	511
B	Rioolheffing gezin	168,26	171	175	175	175	175	175
C	Afvalstoffenheffing gezin	172	181	191	191	191	191	191
D	Heffingskorting	0	0	0	0	0	0	0
E	Totale woonlasten gezin (A+B+C-D)	796,43	816	853	877	877	877	877
F	Woonlasten landelijk gemiddelde voorafgaand jaar	723	723	721	721	721	721	721
	Kengetal	110%	113%	118%	122%	122%	122%	122%

Onderhoud kapitaalgoederen

INLEIDING

De gemeente Hattem heeft ongeveer 2.428 hectare aan openbare ruimte in beheer. Veel activiteiten vinden hier plaats zoals wonen, werken, zich verplaatsen en recreëren. Voor deze activiteiten zijn kapitaalgoederen nodig zoals wegen, riolering, openbaar groen, verlichting en gebouwen.

Het beleid van de gemeente Hattem voor het onderhoud kapitaalgoederen is onder meer opgenomen in de nota's:

- Beleidskader Afvalwaterketenplan H2OW;
- Visiedocument Beheer Openbare Ruimte
- Rapportage Rationeel wegbeheer 2005 – 2009;
- Beleidsplan openbare verlichting gemeente Hattem;
- Gemeentelijk Verkeers Veiligheidsplan (GVVP);
- Nota Groenbeleid gemeente Hattem;
- Kwaliteitsboek Inrichting Openbare Ruimte gemeente Hattem;
- Meerjarenonderhoudsplan gebouwen

ONTWIKKELINGEN

• Waterhuishouding en Rioolbeheer

- Met het vaststellen van het scenario “Duurzaam Toekomstgericht” in 2014 heeft de gemeenteraad gekozen voor een hogere kwaliteitsniveaus op diverse fronten. Hiermee biedt dit scenario een uitstekend functionerende waterketen met nauwelijks risico's. Met de extra aandacht voor (gescheiden) inzameling en verwerken van hemelwater anticipeert dit scenario het best op de toenemende neerslagintensiteit in de toekomst. Hiermee gaan we verder dan regulier afkoppelopgave.
De termijn van het huidige Afvalwaterketenplan loopt in 2018 af. In 2019 zal het huidige plan financieel worden geactualiseerd en waar dit noodzakelijk is beleidsmatig. Verder zal het plan worden voorbereid en afgestemd op de totstandkoming van de Omgevingsvisie (zie programma 2.a Ruimtelijke ontwikkeling).
- Om vuilophoping voor kolken tijdens buien en slib in de riolering te verminderen is de veegfrequentie verhoogd. Dit draagt tevens bij aan een schonere openbare ruimte. In 2019 zullen wij dit evalueren en meenemen bij de actualisatie van het afvalwaterketenplan.
- De keuze voor (extra) degelijke en verantwoorde technieken en materialen in het afvalwatersysteem maken het systeem minder storingsgevoelig en duurzamer.
- Afstemming met wegenbeheer zal leiden tot een efficiënt gebruik van de financiële middelen voor riolering en wegen.
- 2018 gebruiken we om de voorbereiding van het project Herinrichting Binnenstad af te ronden en de uitvoering op te starten.
- We gaan een andere manier van rioolbeheer doorvoeren. Het “optimale” moment om het riool te repareren, renoveren of vervangen wordt in samenhang met de rest van de openbare ruimte (wegen, groen) bepaald.

Het meten en monitoren van de kwaliteit van de rioolleidingen speelt hierbij een belangrijke rol. Met deze andere aanpak wordt de theoretische levensduur van de rioleringsbuizen losgelaten. De kwaliteit van de rioolleidingen is een belangrijk aspect waarop het "optimale" moment wordt bepaald. Ook wordt er meer naar nieuwe methoden gekeken om een ongestoorde afvoer van ons afvalwater te garanderen.

De koppeling met wegbeheer blijft belangrijk, omdat een deel van de verharding wordt bekostigd vanuit de rioolheffing.

- Klimaatadaptatie is Hatterm aanpassen aan de klimaatverandering. Hierbij moet gedacht worden aan alle ruimtelijke aanpassingen die nodig zijn om de gevolgen van de klimaatveranderingen waar mogelijk het hoofd te bieden. Hierbij spelen we in op wateroverlast, watertekort (droogte) en hittestress. In 2018 is een stresstest uitgevoerd.

De resultaten zijn opgenomen in de klimaatatlas www.klimaatvalleienveluwe.nl. In 2019 gaan we de kwetsbare locaties in beeld brengen. In een plan van aanpak of klimaatrapport zullen wij aangeven welke maatregelen genomen moeten worden en op welke termijn.

- Ingaande 2017 (jaarrekening) is de egaliseringsreserve opgesplitst in een deel voorziening en een deel reserve. Reden is de toepassing van de richtlijnen uit het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) die bepalen dat als er een financieel voordeel wordt behaald op de riolering en dit niet is ontstaan vanuit efficiency of aanbestedingsvoordelen, het resultaat gestort moet worden in een daarvoor gevormde voorziening.
- Naast de reguliere onderhoudsbudgetten bedraagt het investeringsvolume dat voor de periode 2019 t/m 2022 op het meerjareninvesteringsprogramma is opgenomen voor het taakveld water respectievelijk:

2019	2020	2021	2022
€ 2,2 miljoen	€ 1,3 miljoen	€ 2,2 miljoen	€ 1 miljoen

- **Beheer Openbare Ruimte (BOR)**

- 22 juni 2009 heeft de Raad de nota 'Evaluatie BOR' vastgesteld. Dit document is het beleidskader voor het onderhoud van groen en wegen, zowel ten aanzien van het technisch onderhoud als het schoonhouden van deze openbare ruimte. Voor alle onderdelen van de openbare ruimte en typen gebieden staat in de 'Evaluatie BOR' de wenselijke en haalbare onderhoudskwaliteit. De raad kan het onderhoudsniveau jaarlijks wijzigen, dit is in 2013 voor het laatst gebeurd. Voor een meerjaren perspectief is het noodzakelijk om voor het gehele areaal inzicht te krijgen in de gewenste kwaliteit en daarmee gemoeide investeringen op de middellange termijn. Voor de openbare ruimte wordt eind 2018 een beheerplan opgesteld. Na jaren van bezuinigen op de openbare ruimte willen wij in 2019 bekijken hoe wij de kwaliteit van de openbare ruimte vast kunnen houden. Ook onderzoeken we waar we het onderhoudsniveau op een hoger niveau kunnen brengen. Hiervoor willen wij met de raad van gedachten wisselen en uiteindelijke keuzes maken.
- Bestaande en toekomstige adoptanten worden ondersteund bij het onderhoud van de geadopteerde percelen. Het uitvoeringsprogramma (uit 2013) van de Groennota is aan herziening toe, om nog meer resultaat uit o.a. groenadoptie te kunnen halen. De ambitie is om dit te herzien in samenhang met de Omgevingsvisie.
- De openbare ruimte in beheer van de gemeente Hatterm is circa 2,1 miljoen m² groot en is opgebouwd uit bos (ca. 76 ha), wegen (ca. 69 ha) en groen (ca. 64 ha). In deze openbare ruimte staat een groot aantal te beheren objecten, zoals bomen, banken, lichtmasten, verkeersborden, etc.

In onderstaande tabel is de kwaliteit van het vastgestelde straatbeeld weergegeven.

	stadshart	woonwijk	buiten wonen	buitengebied	begraafplaats	bedrijventerrein	hoofdstructuur wegen
verharding	B	C	C	C	B	C	C
groen	B	C	C	C	B	C	C
meubilair	B	C	C	C	B	C	C
onkruid /zwerfvuil	B	C	C	C	B	C	C

• Wegbeheer

- Nu het onderhoudsniveau van de wegen op niveau C is vastgesteld loopt het comfort en aanzien van de wegen in Hattem licht achteruit. Als goed beheerder zoeken we naar een optimale verhouding tussen de onderhoudskosten en de vervangingsinvesteringen.
- Met de vaststelling van het Ambitiedocument voor de Binnenstad zijn de kaders geboden van waaruit men de komende jaren stapsgewijs de vernieuwing van deze openbare ruimte ter hand kan nemen. Met dit Ambitiedocument wordt er meer eenheid gebracht in de inrichting en de bestrating van ons centrum.
- De afstemming tussen de uitvoeringsplannen wegen en riolering wordt in het voorjaar na de cyclische inspectieronde van de wegen geactualiseerd.
- In 2018 wordt het Gemeentelijk Verkeer en Vervoersplan (GVVP) uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma. Hier komen maatregelen uit voort voor de korte en middellange termijn. We verwerken het uitvoeringsprogramma in het Meerjaren Investeringsprogramma (MIP).
- Naast de reguliere onderhoudsbudgetten bedraagt het investeringsvolume dat voor de periode 2019 t/m 2022 op het meerjareninvesteringsprogramma is opgenomen voor het taakveld wegen respectievelijk:

2019	2020	2021	2022
€ 4,2 miljoen	€ 3 miljoen	€ 1,9 miljoen	€ 1,1 miljoen

• Civiel technische kunstwerken

- De gemeente Hattem heeft 16 bruggen in beheer. De totale waarde van het areaal kunstwerken is circa € 2.600.000. Voor 2019 staan een aantal aanpassingen en vervangingen op de planning.

• Openbare Verlichting

- In 2012 heeft de raad de visie “duurzaamheid in de openbare verlichting H2O” en het beleidsplan “Openbare verlichting gemeente Hattem” vastgesteld. De raad heeft ervoor gekozen om het maatregelenpakket uit te laten voeren waarbij de verduurzaming van de openbare verlichting versneld wordt uitgevoerd. De onderdelen uit de jaarschijven betreffende de binnenstad worden meegenomen met het herinrichtingsproject van de binnenstad.
- Naast de reguliere onderhoudsbudgetten bedraagt het investeringsvolume dat voor de periode 2019 t/m 2022 op het meerjareninvesteringsprogramma is opgenomen voor vervanging van armaturen en lichtmasten respectievelijk:

2019	2020	2021	2022
€ 118 duizend	€ 22 duizend	€ 34 duizend	€ 55 duizend

- **Onderhoud gebouwen**

- De gebouwen worden op basis van de meerjaren onderhoudsplannen sober en doelmatig onderhouden. Voor het opvangen van de financiële begroting- en rekening fluctuaties als gevolg van de jaarlijks muterende onderhoudskosten is bij de begroting 2016 een egalisatiereserve onderhoud gebouwen ingesteld. Vanuit de algemene reserve is een 'bodem' aangelegd van € 500.000. Daarnaast vindt er een jaarlijkse dotatie plaats van € 100.000 waarmee de onderhoudskosten worden verrekend. In hoeverre de jaarlijkse dotatie (nog) toereikend is zal blijken uit een actualisatie van de onderhouds-planning in samenhang met een nieuw gebouwenbeheer programma. Dit is nodig voor de onderbouwing van de gemeentelijke reserve. We inventariseren en digitaliseren daarbij de aanwezige installaties. In 2019 zijn daarnaast investeringen nodig om de gebouwen te verduurzamen. Voor 2019 is een bedrag aan investeringen op het meerjareninvesteringsprogramma (MIP) opgenomen van € 267.000.

- **Speeltuinen en speelweiden**

- Voor 2019 staat een uitgebreide keuring gepland van de speelweiden en -toestellen. De eenmalige kosten zijn opgenomen in de exploitatie en gedekt uit de algemene reserve.
- Naast de reguliere onderhoudsbudgetten bedraagt het investeringsvolume dat voor de periode 2019 t/m 2022 op het meerjareninvesteringsprogramma is opgenomen voor vervanging van speeltoestellen respectievelijk:

2019	2020	2021	2022
€ 4,2 miljoen	€ 3 miljoen	€ 1,9 miljoen	€ 1,1 miljoen

INLEIDING

Bij de uitoefening van de financieringsfunctie worden de regels in acht genomen, welke in de wet Financiering decentrale overheden (wet Fido), de door raad vastgestelde financiële verordening en in het BBV zijn opgenomen. De wet Fido bevat instrumenten om de risico's te beperken die gemeenten lopen bij het lenen en het uitzetten van financiële middelen. In deze wet is onder meer een verbod opgenomen voor het inzetten van financieringsmiddelen voor andere dan publieke doelen.

Samen met de financiële regelgeving van de Gemeentewet en de Financiële verhoudingswet, met het artikel 12-regime en het financiële toezicht draagt de wet Fido bij aan het grote vertrouwen van de financiële sector in de overheid. Overheidsorganen hebben daardoor gunstige financieringsvoorwaarden.

ONTWIKKELINGEN

- **BBV wijzigingen**

In juli 2016 heeft de commissie BBV de nieuwe BBV regelgeving voor de rente gepubliceerd voor het onderdeel rente. Het doel van de wijzigingen is om harmonisatie van en inzicht in de wijze van rentetoerekening en de berekening van het renteomslag percentage door gemeenten. Dit leidt tot een verbetering van de transparantie van de financiële positie van de gemeente. De notitie bevat een aantal wettelijke bepalingen en een aantal aanbevelingen. Voor de berekeningen van de rente voor de grondexploitatie zijn de wijzigingen al in het boekjaar 2016 ingegaan.

De belangrijkste wijzigingen zijn, samengevat, de volgende:

- Voor de berekening van het rentepercentage voor het grondbedrijf wordt rekening gehouden met het aandeel eigen vermogen waarover de gemeente beschikt.
- De berekening van het rente omslagpercentage is veranderd.
- Het te hanteren rentepercentage mag maximaal 0,5% afwijken van het berekende rente omslagpercentage.
- In de paragraaf financiering komt een renteschema te staan waaruit de toerekening van rente aan de diverse onderdelen blijkt. In deze paragraaf is het genoemde renteschema opgenomen.

- **Algemeen**

- De treasuryfunctie is als volgt te definiëren:
De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. De treasuryfunctie bestaat uit vier deelfuncties: risicobeheer, gemeentefinanciering, kasbeheer en debiteuren- en crediteurenbeheer. De financieringsfunctie dient zich te beperken tot financieringen ten behoeve van de publieke functie, en dient tevens prudent te zijn.

- **Schatkistbankieren**

- Schatkistbankieren houdt in dat de tegoeden van decentrale overheden worden aangehouden in de Nederlandse schatkist. Het doel is het verlagen van de schuld van de Economisch Monetaire Unie (EMU). Gemeenten dienen overtollige (liquide) middelen aan te houden in de schatkist of bij andere decentrale overheden. Het woord 'overtollig' verwijst naar alle middelen die decentrale overheden niet onmiddellijk nodig hebben voor de publieke taak. Door het verplichte schatkistbankieren, hoeft de Nederlandse staat minder geld te lenen op de financiële markten en daalt de staatsschuld en de EMU-schuld. Een neveneffect is dat de risico's die decentrale overheden lopen met hun tegoeden worden geminimaliseerd. Een decentrale overheid behoudt de mogelijkheid om leningen te verstrekken en uitzettingen te verrichten voor publieke taken. Voor het aanhouden van liquide middelen buiten de schatkist bestaat een drempel. Voor Hattem is deze drempel voor 2019 € 250.000; het meerdere dient bij de schatkist te worden ondergebracht. Het drempelbedrag is gelijk aan 0,75% van het begrotingstotaal indien het begrotingstotaal lager is dan € 500 miljoen, met een minimum van € 250.000.

- **Wet Houdbaarheid Overheidsfinanciën (Wet Hof) en het EMU-saldo**

- De Europese regeringsleiders hebben in 2011 afspraken gemaakt om de financiële stabiliteit van de EU en de eurozone te waarborgen. De Europese afspraken ten aanzien van begrotingsdiscipline zijn in Nederland opgenomen in de Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof). De hoogte van de overheidsschuld en de jaarlijkse groei van de overheidsschuld (EMU-saldo) zijn daarbij genormeerd. Alle decentrale overheden samen krijgen een plafond voor het totale EMU-tekort van gemeenten, provincies en waterschappen in een jaar.

Dit kan onder andere tot gevolg hebben dat bijvoorbeeld forse incidentele investeringen in activa in een bepaald jaar tot een tekort leiden. Bij een individuele gemeente zal het EMU-saldo hoge schommelingen te zien geven. Indicatief is de referentiewaarde ongeveer 4,5% van het begrotingstotaal. Voor de gemeente Hattem is dat ongeveer € 1,1 miljoen.

In artikel 20 en 23 van het nieuwe BBV is bepaald dat gemeenten het meerjarige EMU-saldo in beeld dient te brengen. Dit saldo is hieronder in de vorm van een kasstroombalans per ultimo van het jaar terug te vinden naast het EMU-saldo van het huidige en vorige verslagjaar.

financiële sfeer

<i>x € 1.000</i>	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Investeringen Financiële Vaste Activa	10.366	10.235	10.101	9.965	9.875	9.783
Financieringsoverschot/werkkapitaal	-435	-2.220	-2.213	-2.234	-2.233	-2.233
Vaste Schuld	-23.589	-28.878	-38.991	-42.100	-43.074	-46.323
Vorderingen saldo (Cumulatief EMU)	-13.657	-20.864	-31.103	-34.369	-35.431	-38.774
Toename/afname EMU-saldo	-457	-7.207	-10.240	-3.266	-1.063	-3.342

Het EMU-saldo neemt in de jaren 2018 t/m 2023 af voornamelijk door de hoge investeringsambitie van de gemeente Hattem, zoals hierna terug te vinden bij de toename van de materiële vaste activa.

reële sfeer

<i>x € 1.000</i>	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal Eigen Vermogen	9.834	8.522	8.487	8.295	8.261	8.285
Totaal Materiële Vaste Activa	-26.305	-32.403	-42.365	-45.131	-45.592	-48.958
Voorzieningen	1.906	1.974	2.164	2.468	1.900	1.900
Voorraad grondbedrijf	909	1.044	610			
Vorderingen saldo (Cumulatief EMU)	-13.657	-20.864	-31.103	-34.369	-35.431	-38.774
Toename/afname EMU-saldo	-457	-7.207	-10.240	-3.266	-1.063	-3.342

In de septembercirculaire 2018 zijn de referentiewaarden per gemeente meegegeven. Voor Hattem is deze referentiewaarde: -3,79% van het begrotingstotaal € 24.935.000 = € 945.000. Dit betekent dat binnen de macro-norm de gemeente Hattem meetelt voor een afname van het EMU-saldo van € 945.000. Doordat in werkelijkheid deze waarde structureel lager uitvalt, zal binnen de macro-norm ruimte nodig zijn van gemeenten die een hogere werkelijk EMU-saldo hebben dan de referentiewaarde.

- **Risicobeheer.**

In de wet FIDO staan de uitgangspunten van het risicobeheer genoemd. Onder risico's worden hierin verstaan renterisico's, koersrisico, kredietrisico, intern liquiditeitsrisico en valutarisico.

Onder het renterisicobeheer vallen de volgende activiteiten:

1. Het per kwartaal bepalen van de kasgeldlimiet
2. Het jaarlijks bepalen van de renterisiconorm

1. Kasgeldlimiet

Dit is een hulpmiddel om de renterisico's op korte financiering te beperken. Jaarlijks wordt door het ministerie aangegeven, welk bedrag gefinancierd mag worden met kort geld (rekening-courant en kortlopende leningen): **de kasgeldlimiet**. Het betreft een percentage (momenteel 8,5%) van het totaal van de begroting bij aanvang van het begrotingsjaar. Ieder kwartaal wordt de gemiddelde liquiditeitspositie berekend. Dit gebeurt door het bepalen van het gemiddelde kassaldo over het betreffende kwartaal. Dit saldo wordt getoetst aan de berekende kasgeldlimiet. Bij structurele overschrijding van deze limiet (langer dan 3 kwartalen) dient de vlottende schuld geconsolideerd te worden door het afsluiten van een langlopende geldlening. Tevens dient bij een overschrijding de provincie hiervan op de hoogte gebracht te worden, en een ontheffing te worden aangevraagd. Uit onderstaand overzicht blijkt het kasgeldlimiet voor de jaren 2018 tot en met 2022:

Kasgeldlimiet	(Bedragen x EUR 1.000)				
	2018	2019	2020	2021	2022
	budget	budget	budget	budget	budget
Begrotingstotaal (lasten) primaire begroting	24.438	26.116	26.040	26.284	26.269
Kasgeldlimiet 8,5% hierover	2.077	2.220	2.213	2.234	2.233

2. Renterisiconorm

Jaarlijks bij de begroting dient de renterisiconorm over de langlopende schulden te worden berekend. Deze bedraagt 20% van het begrotingstotaal. Daarnaast dient te worden berekend het renterisico van de totale vaste schuld. Het berekende renterisico wordt vergeleken met de renterisiconorm.

Het doel van de renterisiconorm is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rentelasten van de gemeente. Dit wordt bereikt door een limiet te stellen aan dat deel van de vaste schuld waarover het rentepercentage in een jaar mag worden aangepast aan de marktrente.

Per jaar mag maximaal 20% van het begrotingstotaal een rentewijziging ondergaan. Uit onderstaand overzicht blijkt dat het bedrag waarover renterisico wordt gelopen lager is dan de renterisiconorm.

(Bedragen x EUR 1.000)					
	2018	2019	2020	2021	2022
	budget	budget	budget	budget	budget
Renterisico op vaste schuld					
1. Renteherzieningen	0	0	0	0	0
2. Aflossingen	2.936	939	942	942	949
3. Renterisico op vaste schuld (1 + 2)	2.936	939	942	945	949
4 Renterisiconorm					
4a. Begrotingstotaal (lasten, volgens prim. begroting)	24.438	26.116	26.040	26.284	26.269
4b. Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%	20%
4. Renterisiconorm	4.888	5.223	5.208	5.257	5.254
Toets Renterisiconorm					
3. Renterisico op vaste schuld	2.936	939	942	945	949
4. Renterisiconorm	4.888	5.223	5.208	5.257	5.254
5. Ruimte onder de norm	1.952	4.284	4.266	4.312	4.305

Bij het afsluiten van leningen wordt rekening gehouden met de renterisiconorm door te kiezen voor een spreiding in looptijden van de leningen, en/of door te kiezen voor een jaarlijkse aflossing.

Renterisico op nog aan te trekken leningen

In bovenstaand overzicht is uitgegaan van de bestaande vaste schuld. Er is ook een meerjarenraming voor de financieringsbehoefte tot en met 2022 opgesteld. Uit dat overzicht blijkt dat volgens de ramingen in 2019 een financiering (kort geld) van € 143.000 wordt aangetrokken. Verder wordt voor lang geld € 7,9 miljoen aangetrokken. De benodigde financiering lang geld loopt op naar € 24,9 miljoen in 2022. Hierbij is er overigens van uitgegaan dat alle investeringen volgens het Meerjareninvesteringsprogramma plaatsvinden en bestaande leningen worden (deels) afgelost. Er is in deze begroting overigens niet uitgegaan van de extra aflossingsverplichtingen die de extra aan te trekken leningen met zich mee zullen brengen. Wel is in deze begroting uitgegaan van een structureel extra rentelast van € 32.000 in 2019 oplopend naar € 300.000 in 2022. Voor de nog aan te trekken leningen wordt uitgegaan van de marktrente op het moment van schrijven van 1,12%. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is een risico opgenomen van € 325.000 mocht de rente de komende 4 jaar jaarlijks met 0,25% stijgen naar 2,12% in 2022. Het gemiddelde rentepercentage van de bestaande langlopende leningen is 3,09%.

- **Kasbeheer**

Het kasbeheer omvat het beheer van alle geldstromen, gericht op alle kas- en rekening-courant posities, waaronder het aantrekken van gelden op de geldmarkt en het beleggen van overtollige middelen. Het 'AFS kasstroomoverzicht' op de volgende pagina geeft zicht op de kasstromen van deze meerjarenbegroting per ultimo jaar.

Tabel: AFS Kasstroomoverzicht per ultimo jaar

x € 1.000	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
<i>Liquide middelen 01-01</i>	17	22	22	22	22	22	22
Resultaat ná bestemming	1.483	-103	93	186	38	24	24
Mutaties in de reserves	-669	-1.240	-1.406	-220	-231	-57	
Resultaat uit bedrijfsvoering	814	-1.343	-1.312	-35	-193	-34	24
<i>Aanpassingen voor:</i>							
Afschrijvingen materiële vaste activa	1.367	1.226	1.259	1.419	1.712	1.823	1.883
Desinvestering in materiële vaste activa	135						
<i>Cashflow</i>	2.315	-117	-53	1.385	1.520	1.789	1.907
Aanpassingen resultaat uit bedrijfsvoering:	-2.624	-19	52	173	287	-585	-17
Kasstroom op winstbasis	-309	-135	-1	1.558	1.807	1.204	1.890
Verkoop voorraad grondbedrijf	2.843	3.357	796				
Investerings voorraad grondbedrijf	-950	-1.007	-661	-434	-610		
Veranderingen in werkkapitaal, exclusief geldmiddelen en kortlopende schulden:	1.752						
Kasstroom uit operationele activiteiten	3.336	2.215	134	1.124	1.196	1.204	1.890
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-1.281	-1.467	-6.492	-10.514	-3.610	-1.460	-4.423
<i>Vrije kasstroom</i>	2.055	748	-6.358	-9.389	-2.413	-256	-2.533
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-2.050	-748	6.358	9.389	2.413	256	2.533
Mutatie geldmiddelen	5	0	0	0	0	0	0
<i>Liquide middelen 31-12</i>	22	22	22	22	22	21	22

- **Rentevisie**

- De markrente voor leningen 10 jaar met een lineaire aflossing is in 2018 licht gestegen naar 0,74% (september 2018). Deze bedroeg per 31-12-2017 0,71%. Voor 15 jaar vast is de rente op het moment van schrijven 1,10% en voor 25 jaar 1,49%. De verwachting is, mede door het afbouwen van de steunmaatregelen door de Europese Centrale Bank, dan de rente ook in 2019 licht zal stijgen. Voor de meerjarenbegroting is uitgegaan van een rentetarief bij het aantrekken van langlopende leningen van 1,12%.
- De korte rente bleef nagenoeg gelijk; het geldmarktrentetarief voor 3 maands euribor rente steeg in 2018 licht van -0,33% (31-12-2017) naar -0,319% (september 2018). De verwachting is dat ook deze korte rente licht zal stijgen. Deze rente betalen wij (negatief is een baat) bij het aantrekken van korte geldleningen (kasgeld oftewel daggeld). Het beleid is gericht op het maximaal aantrekken van kort geld tot maximaal de kasgeldlimiet.

- **Financiering**

De ontwikkeling van de financieringspositie is afhankelijk van de behoefte aan middelen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de aanwezige eigen financiële middelen en de voorgenomen investeringen.

- Het verloop van het werkkapitaal wordt het komende jaar beïnvloed door diverse factoren vanwege de financieringsbehoefte met betrekking tot de lopende investeringen.
- Langlopende activa (langer dan 1 jaar) worden zoveel mogelijk gefinancierd met lang vermogen. Uit onderstaand overzicht blijkt de begrote meerjarige financieringsbehoefte voor de jaren 2018 t/m 2022 per 31 december:

<i>(Bedragen x EUR 1.000)</i>	2018	2019	2020	2021	2022
Financieringsbehoefte (A):					
Vaste activa + grondbedrijf	35.763	41.951	52.421	56.199	56.491
Financieringsmiddelen (B):					
Geldleningen > 1 jaar*	23.589	30.064	40.730	44.718	46.701
Reserves en voorzieningen	11.740	11.137	10.920	10.609	9.525
Totaal vaste passiva	35.328	41.201	51.650	55.327	56.225
Financieringstekort A - B (1)	435	749	771	873	266
Kasgeldlimiet (2):	2.067	2.077	2.036	2.070	2.090
Financieringstekort boven de kasgeldlimiet (1) - (2):	-1.642	-1.287	-1.299	-1.163	-1.804

* In bovenstaand overzicht geldleningen zijn nieuw aan te trekken leningen opgenomen van:

2019: € 07,871 miljoen

2020: € 11,055 miljoen

2021: € 04,054 miljoen

2022: € 01,922 miljoen

- **Rente omslag en renteresultaat**

In de begroting is de renteomslag berekend volgens de nieuwe methodiek die het BBV voorschrijft. De omslagrente voor het begrotingsjaar 2019 is net als voor 2018 1,50%.

- In het schema op de volgende pagina is weergegeven hoe de rente aan de investeringen, grondexploitaties en taakvelden is toegerekend.
- Hierna zijn de totale rentelasten weergegeven. Die komen voor 2019 uit op € 672.286. Hiervan heeft een deel betrekking op leningen die zijn doorgeleend aan derden zoals verbonden partijen. Daar staan rentebaten tegenover.

- Uit het schema blijkt dat het renteresultaat uitkomt op een positief saldo van € 42.655. Dit saldo ontstaat doordat gekozen is voor een renteomslag van 1,5%, waarbij gebruik is gemaakt van de mogelijkheid om het berekende percentage van 1,30% af te ronden binnen de wettelijke bandbreedte van 0,5%.

Renteschema BBV

a.	De externe rentelasten over lange en korte financiering	660.959	
b.	De externe rentebaten	405.602	
	Totaal door te rekenen externe rente		255.357
c1.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend (Assenrade)		18.925
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend		0
	Saldo door te rekenen externe rente		274.282
d1.	Rente over eigen vermogen		0
d2.	Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		0
	De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente		274.282
e.	De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (renteomslag)		311.644
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-37.362
Berekening omslagrente percentage:			
	Vaste activa begrote boekwaarde per 1-1-2018 totaal:		35.017.854
	Af:		
	Deelnemingen (Vitens/ROVA)	443.594	
	Intergemeentelijk bedrijventerrein	3.522.290	
	Uitgeleende gelden	8.226.190	
	Aandelen	1.696.677	
			<u>13.888.751</u>
	Over		21.129.103
	Toe te rekenen rente aan taakvelden		274.282
	Rente (274.282/21.129.103)		1,30%
	Te hanteren omslagrente (gelijk aan begrote omslagrente, afwijking is minder dan <25%)		1,40%
	Renteresultaat:	0,2019% x 21.129.103 =	42.655

INLEIDING

Zoals bekend wordt in programma 3 de ambitie voor besturen en organiseren nader toegelicht. Samen Hattem vormt het kernprogramma om deze ambitie te verwezenlijken.

De vakdisciplines van bedrijfsvoering zijn mede richtinggevend én ondersteunend aan de uitvoering van dat programma. Er wordt gewerkt vanuit business-partnerschap zodat vakkennis nadrukkelijk(er) wordt ingezet én ontwikkeld ten gunste van goed (be)sturen en functioneren van de organisatie.

In deze paragraaf worden de belangrijkste ontwikkelingen beschreven. Wij verwijzen hier naar deze resultaten. In deze paragraaf benoemen we concreet wat we gaan doen.

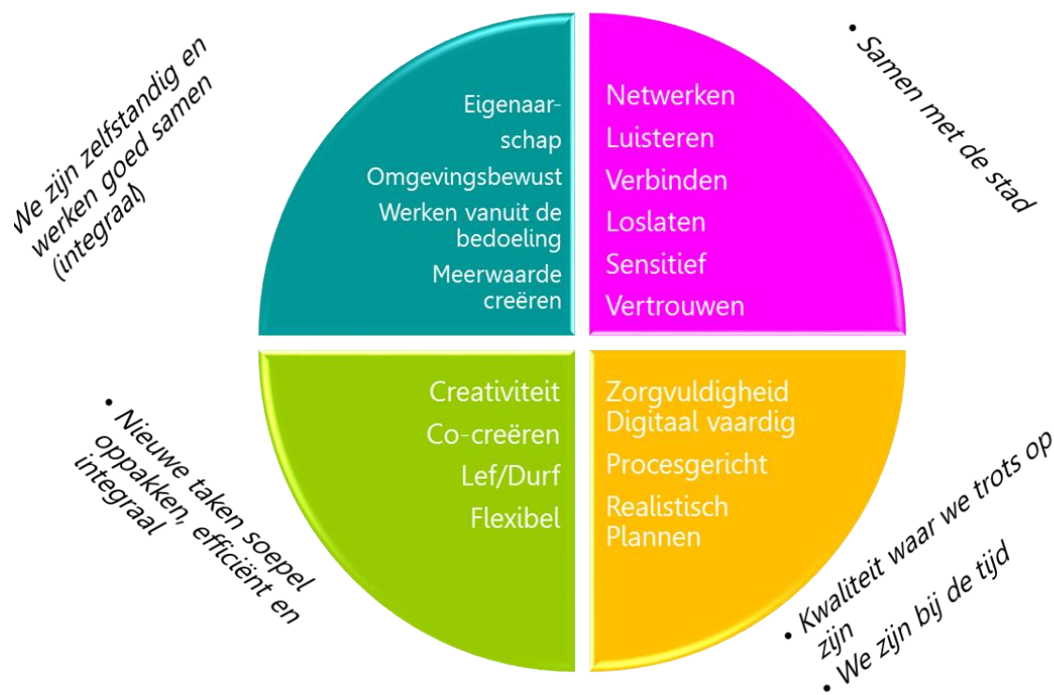
RELEVANTE ONTWIKKELINGEN

- **HRM**

Werken voor Hattem = werken in een compacte organisatie. Dat heeft veel voordelen – de beslis lijnen zijn kort, wederzijdse betrokkenheid is groot, bemoeienis in de breedte van je vak en ruimte om je te ontwikkelen zodat je van betekenis bent en blijft voor je werk. De laatste jaren staan deze kenmerken onder druk vanwege de komst van nieuwe taken, de toegenomen eisen aan de uitvoering van het werk (denk bv aan de druk van externe verantwoording) en bovenal de permanente verandering van het werk en de context waarbinnen het werk zich afspeelt. We zien op onderdelen dat het generalisten profiel van functies niet langer voldoet en dat moet worden ‘opgeschaald’ en taken moeten worden (her)verdeeld met deels nieuwe functies tot gevolg. We proberen in de verandering van werkorganisatie en –verdeling uiteraard direct aan te sluiten bij de doorontwikkeling van de organisatie als geheel. In dat kader spelen ontwikkelingen zoals het organiseren van rollen i.p.v. functies, opgave gericht werken, heroverwegen scheiding tussen beleid-uitvoering en lijn-staf taken.

Onze organisatie en daarmee onze medewerkers, zijn tot veel in staat. De bezieling voor Hattem zit als het ware diep in hun DNA. Dit koesteren we, maar tegelijkertijd realiseren we ons dat we moeten blijven investeren in kennis en menskracht. We zijn ons bewust van de impact van een grote flexibele schil op onze organisatie en zoeken naar een optimale balans in het gebruik maken van externe expertise, het faciliteren van deze tijdelijke inzet en het borgen van kennis in de organisatie.

Thema's die op HR beleid een belangrijke rol spelen, zijn Integraliteit, Participatie, Regievoering, Eigenaarschap en Flexibiliteit. De bijbehorende competenties zullen aandacht krijgen in de vorm van Opleiding, Vorming en Training, maar bijvoorbeeld ook in het Werving & Selectiebeleid. We willen vooral leren door het aanpakken van de inhoudelijke opgaven heen. Ontwikkelen en Ontwerpen gaan daarbij hand in hand. Dit zal net als in het afgelopen jaar, het komende jaar veel van ons vragen. We hebben er vertrouwen in dat we het (aan)kunnen.

Op het gebied van de rechtspositie voor ambtenaren, bereiden we ons voor op de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren. In de loop van 2018 zal meer bekend worden wat deze wet betekent voor onze lokale rechtspositie en welke aanpassingen er aan komen.

Zoals ook is gebleken uit de personeelsmonitor 2017 van het A+O fonds voor gemeenten, wordt het steeds moeilijker om de juiste medewerkers te vinden m.n. op de brede functies die wel veel inhoudelijke kennis vragen. Het is belangrijk om onervaren (jonge) medewerkers hierin intern op te leiden. Het in 2018 vastgestelde Generatiepact kan hierbij een oplossing bieden omdat jonge, minder ervaren medewerkers het vak kunnen leren van oudere medewerkers die een deel van hun werktijd hiervoor inleveren.

Kerngegevens		
	Per 31-12-2017	Per 01-07-2018
Formatie in fte	84,37	87,3
Bezetting	86,9	87,3
Gemiddelde leeftijd	46,4	46,3
Aantal medewerkers	98	102
Aantal mannen	51	48
Aantal vrouwen	47	54
Ziekteverzuim in %	8,28	4,85
Banen voor mensen met een arbeidsbeperking in % van aantal Fte's	4,0	4,0

Het ziekteverzuim is behoorlijk gedaald, doordat een aantal langdurig zieke medewerkers is gere-integreerd of ten gevolge van een afkeuringsprocedure de organisatie is uitgestroomd. Verder is sprake van een historische trendbreuk - het aantal vrouwen is hoger dan het aantal mannen. Wel gezellig natuurlijk.

- **Inkoop en aanbesteding**

Onze inkooporganisatie in H2O-verband zet zich in op de rechtmatig, doelmatig en doeltreffende inkooptrajecten aan de hand van de volgende pijlers: inkoopmanagement, personeel, inkoopbeleid en -doelen, systemen en procedures, inkoopprocessen en inkoopresultaten.

De inkoopkalender wordt jaarlijks in overleg met management en decentrale inkopers geactualiseerd. Het overzicht dat hierdoor ontstaat biedt:

- Een kader om te kijken waar inkoop samenwerking binnen H2O/ISNV of ander samenwerkingsverband mogelijk is om zodoende kennis en kosten te delen.
- De mogelijkheid om aan te geven welke vorm van inkoopbegeleiding (advies, inkoopcoördinatie of begeleiding gehele inkooptraject) gewenst is zodat de juiste capaciteit en kwaliteit van InkoopH2O beschikbaar is.
- Inzicht in waar extra kansen liggen om beleidsdoelstellingen (social return / SROI, duurzaamheid, lokaal/MKB), naast de toepassing van de criteria zoals vastgelegd in het inkoopbeleid dat door de colleges van de H2O gemeenten is vastgesteld, in te vullen.

Een overzicht van een aantal complexe en/of Europese H2O aanbestedingen waarbij de inkooporganisatie is betrokken:

- Verbijzonderde interne controle – Hattem en Oldebroek (Europees, afgerond)
- Omgevingsvisie – Hattem en Heerde (meervoudig onderhands, afronding)
- Planschadeadviesdiensten – Heerde, Oldebroek en Nunspeet, met optie Hattem en Elburg (meervoudig onderhands, afgerond)
- Project binnenstad – Hattem (loopt)
- M2A Datadistributie (afgerond)
- M2A Burgerzaken (afgerond)
- M2A Integrale bedrijfsvoering
- M2A Sociaal domein
- M2A Domeinen BAG/Kadaster/NHR/ WKbp, Geo en Belastingen

We onderzoeken op welke wijze de inkooporganisatie georganiseerd kan worden zodat inkooptrajecten efficiënter en effectiever doorlopen kunnen worden. Dit om uiteindelijk de kwaliteit van het totale inkoopproces te verbeteren en daarmee met de uitkomst een bijdrage te leveren aan de organisatie- en inkoopbeleidsdoelstellingen van de gemeenten binnen de wettelijke kaders.

Vanaf 1 juli 2017 is digitaal aanbesteden verplicht voor Europese aanbestedingen. Omdat we de voordelen van digitaal aanbesteden zien, zetten we ook specifiek in op de digitalisering van meervoudig onderhandse aanbestedingen. Digitaal aanbesteden betekent een lastenverlichting voor zowel de leverancier als de aanbestedende dienst en bevordering van de transparantie van een aanbesteding. Dit sluit aan bij de doelstellingen van ons inkoopbeleid. Ook zetten we in op het gebruik van het tenderstartformulier, bedoeld om bij een inkoopbehoefte melding te doen en te checken of de inkoopbehoefte aan de wet- en regelgeving en het gemeentelijke inkoopbeleid voldoet. We hebben een projectvoorstel in voorbereiding voor de contractmodule met het voorstel om een aantal scenario's te onderzoeken.

• **Juridische kwaliteitszorg**

De bewaking van de juridische kwaliteit vraagt permanent onze aandacht. We beraden op de mogelijkheid om dit methodisch aan te pakken in samenwerking met de gemeente Heerde. De beoogde aanpak zal aan moeten sluiten bij de aanpak van (integraal) risicomangement. Door gemeentelijke producten en diensten te toetsen willen we bereiken:

Binnen de gemeentelijke organisatie

- bevorderen van het risicobesef;
- primaire processen minder kwetsbaar maken;
- juridische kennis bevorderen.

Relatie burgers en gemeente

- het verminderen van incidenten, schadeclaims en procedures;
- het verhogen van de legitimiteit en geloofwaardigheid van de gemeente;
- het vergroten van draagvlak voor beslissingen.

- **I-Functie**

We zien dat maatschappelijke en technische ontwikkelingen elkaar snel volgen en impact hebben op de I-functie. Denk bijvoorbeeld aan:

- de kracht van social media en de kracht van burgers die zich op een nieuwe manier organiseren,
- meer samenwerkingsverbanden waar kennis en kunde wordt gebundeld. Regievoering wordt belangrijk
- nieuwe wetgeving die enerzijds burgers beschermen en anderzijds bedienen: AVG en Omgevingswet
- technische ontwikkelingen zoals internet of things, big -data en appifrisering.

De veranderingen zijn deels "techniek-gedreven" en worden ook wel aangeduid als de digitale transformatie. We beseffen ons dat onze interne organisatie moet meebewegen. En dat dit een stevige impact heeft op de I-functie van onze (h2O)gemeente(n). De I-functie omvat in dit verband het afstemmen van organisatie-, informatievoorziening en technologie op strategisch en operationeel niveau als ook de daarmee samenhangende besturing.

Door de landelijke overheid wordt nieuwe wetgeving geïntroduceerd. De wet Generieke Digitale Infrastructuur verplicht gemeenten aan de sluiten op www.mijnoverheid.nl. Dit lijkt hét digitale portaal voor de burger te worden; één plek waar alle overheidsdiensten op geconcentreerd worden.

De VNG heeft een aantal van deze ontwikkelingen benoemd in haar agenda. Eén ding komt stevig naar voren: hoe zorgt de gemeente er voor dat ze voorbereid is op haar toekomst? Hoe zorgt de gemeente er voor dat ze bestaansrecht heeft en richting kan geven aan de ontwikkelingen?

Hoofdrichting

Samen Hattem vormt het kernprogramma voor de ontwikkeling van de gemeente. De bedrijfsvoering en dienstverlening willen we flexibel en wendbaar inrichten. De organisatie staat met het gezicht naar de samenleving en streeft een betrouwbare én innovatieve manier van werken na. Een belangrijke leidraad daarbij is dat uitdagingen altijd vanuit verschillende perspectieven wordt benaderd:

- vanuit de burger (gedegen en betrouwbaar)
- vanuit de vakdisciplines (volgens wetgeving, digitaal en innovatief)
- vanuit management voor resultaten en mensen (coachend)
- vanuit medewerkers (uitdaging en vakvolwassenheid)
- vanuit ICT en informatievoorziening (eenvoud en standaardisatie)
- vanuit financiën (prijs-prestatie)
- vanuit werkprocessen (efficiënt en zaakgericht)
- vanuit beveiliging en privacy (veilig en persoonlijk)

Inzet & ontwikkeling I en A

De inzet en ontwikkeling van I en A bouwt verder op de beleidslijnen van het college en de doelen voor de doorontwikkeling van de organisatie. Informatievoorziening en ICT is een integraal onderdeel bij de aanpak van onze opgaven en vraagstukken.

We zetten stevig in op standaardisatie van informatiestromen zodat het werken in ketens efficiënt en effectief kan verlopen. Ook de ontwikkelingen van de digitale agenda 2020 worden omarmt en als belangrijk fundament gezien voor de informatievoorziening van onze gemeente (*Samengevat in 4 thema's - Gebruik data / Collectieve infra / kenniscentrum DV en BDV / informatiebeveiliging en privacy*)

De inzet & ontwikkeling van I en A verloopt langs 5 sporen. De sporen zijn richtinggevend voor de opgaven en projecten binnen dit vakgebied. Het gaat om:

Spoor 1. Doorontwikkeling Dienstverlening

Onze visie vertalen we in gedegen, betrouwbare en innovatieve dienstverlening - Digitaler, klantgericht en Integraler. De acties die we voor ogen hebben, maak onderdeel uit van het programma voor de doorontwikkeling van de organisatie. Voor een toelichting verwijzen we naar programma 3.

Spoor 2. Doorontwikkeling van Bedrijfsvoering

Zaakgericht werken:

Vanaf 1 oktober 2018 werkt de organisatie grotendeels zaakgericht met behulp van een centraal zaaksysteem, dat is of wordt gekoppeld met een aantal kernapplicaties. Binnen het sociaal domein zal een afzonderlijk project digitale transformatie worden gestart. Voor de DIV-functie neemt registratietijd af door automatisering en sturing op digitale aanvragen. Daarentegen neemt de tijd voor controle op correcte digitalisering, zaakregistratie en afdoening toe (digitaal wordt leidend). DIV maakt een verandering door van focus op uitvoering naar focus op regie.

Digitaal samenwerken, intern en extern:

Werkprocessen worden zoveel mogelijk gedigitaliseerd ingericht. We willen tegelijkertijd aandacht besteden aan het digitaal vaardig krijgen en houden van onze medewerkers.

Optimalisatie van werkprocessen:

In de doorontwikkeling van zaakgericht werken worden processen zoveel mogelijk lean ingericht waarbij gebruik zal worden gemaakt van standaard/generieke procesmodellen. Gemeentelijke diensten willen we voor inwoners en partners op een herkenbare manier uitvoeren. Generieke processen dragen daaraan bij. Gelijktijdig willen we mogelijkheden benutten om productiviteit en kwaliteit scherper in beeld te krijgen en te houden.

Digitale duurzaamheid:

Informatiebeheer moet voldoen aan kwaliteitscriteria voor digitale dossiervorming en archiefvorming. We beraden ons op de inzet van een kwaliteit-systeem dat speciaal hiervoor is ontwikkeld.

E-facturering:

De Europese richtlijn 2014/55/EU bepaalt dat alle aanbestedende diensten in de EU landen eind 2018 e-facturen moeten kunnen ontvangen en verwerken. De invoering zal projectmatig worden opgepakt

Informatieveiligheid en privacy:

De gezamenlijke projectaanpak in H2O-verband wordt eind 2018/begin 2019 afgebouwd. Dan zal structurele inbedding van de taken op dit gebied in de bedrijfsvoeringsorganisaties van de H2O-gemeenten en bij de I-dienst geregeld zijn. De rollen van de Chief Information Security Officer (CISO), van de Functionaris Gegevensbescherming (FG) en de Privacy Officer (PO) zijn dan definitief ingevuld - óf op H2O-niveau óf per gemeente - en de bijbehorende taken vastgesteld. Voor de invulling van deze (intergemeentelijke) rollen is informatie beschikbaar. Afhankelijk van de organisatie inrichting zal blijken of dit voldoende is.

De landelijk ingevoerde verantwoordingsmethodiek Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA) met o.a. de horizontale verantwoording van het college van B&W aan de gemeenteraad, zal in 2019 zijn beslag krijgen. Het gaat hierbij om het afleggen van verantwoording over de implementatie en uitvoering van de Baseline Informatieveiligheid Gemeenten (BIG) met inbegrip van specifieke normenkaders op de domeinen BRP, PUN, DigiD, BAG, BGT en SUWI. Als vervanger van de BIG wordt momenteel gewerkt aan de Baseline Informatieveiligheid Overheid (BIO), die verplichte maatregelen bevat en zoals het er nu naar uitziet voor de gemeenten vanaf 2020 van kracht wordt.

Voor 2018 en 2019 is een nieuw integraal uitvoeringsplan informatieveiligheid en privacy opgesteld. Belangrijk onderdeel ook van dit plan is het kweken van bewustwording bij bestuur en medewerkers: hoe gaan we om met (persoons)gegevens, onze informatie en privacy? Andere onderdelen zijn technische

maatregelen, als het optimaliseren van de huidige technische infrastructuur aandacht en de aanbevelingen van de externe auditor in het kader van de ENSIA verantwoording 2017, waaronder de aanschaf van een Information Security Management System (ISMS). Daarnaast geven we door middel van een roadmap inhoud en sturing aan de uitvoering van de Algemene verordening Gegevensbescherming (AVG), zoals het opstellen van een register van alle verwerkingen.

Werken onder architectuur en applicatierationalisatie:

Ons doel is om ons ICT landschap te vereenvoudigen, de kosten te verlagen en de effectiviteit van het gehele systeem te vergroten. Werken onder architectuur wordt meer een standaard onderwerp bij aanschaf van elke nieuwe applicatie. Het programma M2A voldoet aan deze doelstelling.

Outsourcing van de automatisering:

De automatisering is ondergebracht bij de (GR) bedrijfsvoeringsorganisatie i-Dienst. Dit vraagt regievoering op uitvoering van afspraken over dienstverlening en services. De afspraken worden vastgelegd en gemonitord.

Spoor 3. Door ontwikkelen van de Organisatie & informatiefunctie

De Chief Information Office (CIO) krijgt een belangrijke positie binnen de gehele bedrijfsvoering van de (h2O)gemeente(n). Het convenant dat hiervoor door de H2O gemeenten is gesloten, vormt de basis voor de besturing van IT. De governance 'staat', maar zal moeten worden ingericht en ontwikkeld. Inhoudelijk een complexe opgave en mentaal een beproeving. We blijven overtuigd van het nut om vanwege schaalvoordelen de (be)sturing van IT gezamenlijk vorm te geven. Er zijn diverse functies nodig om de informatie functie duidelijk(er) en beter op de kaart te zetten. Denk o.a. aan functioneel applicatiebeheer, gegevensmanagement en architecten (voor het informatie - en applicatie landschap).

We realiseren ons wel dat vanuit bedrijfsrisico binnen afzienbare tijd resultaten gehaald moeten worden. Als een gezamenlijke aanpak of organisatie niet mogelijk blijkt, zullen alternatieve scenario's worden onderzocht.

Spoor 4. Regievoering en samenwerking

Regievoering:

Bij het uitbesteden van werkzaamheden naar partners, worden afspraken over uitwisseling van informatie van groot belang. Denk aan klant-, status-, beveiliging- en managementinformatie. Regie op de uitvoering van de afspraken is belangrijk.

Omgevingswet; één loket voor de burger voor de openbare ruimte. Dit vraagt (een goed ingerichte) afstemming tussen vakafdelingen, klanten, andere overheden en ketenpartners. We richten ons op het gebruik van informatiehuizen en het OLO die door de landelijke overheid worden ingevoerd.

Spoor 5. De data gedreven gemeente

Gebruik van basis- en kerngegevens:

De kwaliteit van de basisregistraties is belangrijk om efficiënt en effectief te kunnen werken. Gegevens moeten betrouwbaar, relevant en actueel zijn. Denk aan het principe "eenmalig uitvraag, meervoudig gebruik".

We zien dat data meer kan worden ingezet voor beleidsbepaling en sturen op cijfers tijdens de uitvoering. We beschikken over veel data - intern en d.m.v. audits - maar kunnen daar meer informatie uit krijgen. We willen onderzoeken op welke manier we hier ervaring mee op kunnen doen.

Financiën

De financiële impact van de i-functie zorgt voor structureel toenemende kosten, maar tegelijkertijd worden voordelen behaald binnen dienstverlening en bedrijfsvoering. Onze inzet is dat de totale kosten en baten in balans blijven.

De begroting van de GR i-dienst is gebaseerd op de PDC. De kosten voor de "A" worden verdeeld onder de deelnemers aan de hand van de afgesproken (nieuwe) systematiek.

De kosten voor de "I" zijn gebaseerd op de licentie en onderhoudslasten van ons applicatielandschap. De besparingen als gevolg van M2A zijn hierin verwerkt en worden periodiek gerapporteerd.

Voor de ontwikkeling van de CIO en invullingen van diverse functies, hebben we een stelpost opgenomen.

De totale kosten liggen in lijn van de prognose voor de exploitatieontwikkeling en investeringen.

In het meerjaren-investeringsoverzicht 2016-2019 zijn gelden gereserveerd voor digitaliseringsopgaven (o.a. bepaalde archiefbestanden).

• Interne beheersing en control

De kwaliteit van de bedrijfsvoering wordt systematisch gecontroleerd op 'beheersing' van administratieve organisatie, financieel beheer, rechtmatigheid van uitgaven en beïnvloeding van risico's. De controle wordt vormgegeven vanuit business-partnerschap zodat verbeterpotentieel in werkprocessen snel en doelmatig kunnen worden opgespoord en aangepakt.

Goed ingerichte processen (procesinrichting) en een goede procesbeheersing (inclusief IT) zijn noodzakelijk voor het "in control" zijn van de organisatie. Het "in control zijn" is een randvoorwaarde voor het afgeven van een rechtmatigheidsverklaring door middel van een zogenaamd In Control Statement door het college van B&W. We werken ernaar toe, dat het college vanaf 2020 deze verklaring kan afgeven en dat vraagt van ons de nodige voorbereidingen in de jaren ervoor.

Daarom hebben we voor de jaren 2018-2021 samen met de gemeente Oldebroek en onze business-partner E&M-consultants een plan opgesteld voor de (verbijzonderde) interne controle. Het plan omvat per jaar een aantal speerpunten.

De belangrijkste punten voor de komende jaren zijn:

1. het opstellen en nader inkleuren van een visie op "in control" met de productverantwoordelijke medewerkers en het management van de organisatie
2. het vastleggen van de rollen en verantwoordelijkheden in de organisatie
3. het ervoor zorgen dat de automatiseringsomgeving van alle processen voldoet aan de eisen die aan informatiebeveiliging worden gesteld, zodat ze bijdragen aan de getrouwheid en rechtmatigheid van de uitvoering van de werkprocessen.
4. inventarisatie van de aanwezigheid van procesbeschrijvingen en het maken van een plan voor actualisatie c.q. ontwerpen van procesbeschrijvingen.

OVERHEAD

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 worden de kosten die verband houden met de gemeentelijke bedrijfsvoering verantwoord op een nieuw gevormd programma 4 - Bedrijfsvoering.

Verbonden partijen

INLEIDING

Deze paragraaf omvat een lijst van verbonden partijen. Per partij is aangegeven hoe deze bijdraagt aan de realisatie van beleidsdoelstellingen.

Het begrip verbonden partij is in artikel 1, eerste lid, onderdeel b van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) als volgt gedefinieerd: “Een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft.”

Bestuurlijk belang

Bestuurlijk belang wordt gedefinieerd als: “Zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht”.

Financieel belang

Financieel belang wordt gedefinieerd als: “Een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is als de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt”.

Een verbonden partij betekent participatie in N.V.’s, B.V.’s, Commanditaire Vennootschappen en gemeenschappelijke regelingen. Ook stichtingen en verenigingen, bedrijfsvoeringsorganisaties en een centrumgemeente-constructie kunnen onder verbonden partijen vallen.

Het BBV schrijft verder voor dat vanaf de begroting 2017 de verbonden partijen gecategoriseerd worden opgenomen in de vorm van een lijst met de volgende onderverdeling:

1. gemeenschappelijke regelingen;
2. vennootschappen en coöperaties;
3. stichtingen en verenigingen, en,
4. overige verbonden partijen;

Lijst van verbonden partijen:

Ad1: gemeenschappelijke regelingen

- GGD Noord en Oost Gelderland
- Archeologie Hattem-Zwolle-Zwartewaterland
- Omgevingsdienst Noord Veluwe
- Sociale recherche IJssel-Vechtstreek
- Streekarchivariaat
- Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland
- ICT samenwerking Hattem, Heerde en Oldebroek (H2O)
- Samenwerkingsverband Noord Veluwe
- Vervoercentrale Stedendriehoek / Plus OV

Ad2: vennootschappen en coöperaties

- Alliander NV
- Vitens NV
- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG NV)
- NV Rova
- Ontwikkelingsmaatschappij Hattemerbroek B.V
- Leisurelands

Ad3: stichtingen en verenigingen

-

Ad4: overige verbonden partijen

-

ONTWIKKELINGEN

De paragraaf verbonden partijen is kaderstellend. De betekenis daarvan is echter onder meer afhankelijk van de vraag of er een door de Raad vastgestelde actuele nota verbonden partijen aanwezig is die een zelfstandige kaderstellende rol heeft. Als dat zo is, kan de paragraaf verbonden partijen in de begroting voor wat betreft de visie op en beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen worden beperkt tot een verwijzing naar betreffende kadernota verbonden partijen. Het beleid op de verbonden partijen zal in de nieuwe raads- en collegeperiode geactualiseerd worden. Hierin zal de strategie van Hattem ten aanzien van de verbonden partijen zijn beschreven.

Momenteel wordt in samenspraak met de regiogemeenten onderzocht hoe de grip zowel ambtelijk als bestuurlijk op de verbonden partijen verbeterd kan worden. Kernbegrippen hierbij zijn risicomanagement, besluitvormingsproces en structuren en werkwijzen.

De eerste stap om te komen tot een intentieverklaring om hierbij als gemeenten gezamenlijk op te trekken is gezet en is vertaald in een 'Regionale notitie Grip op de verbonden partijen'; Hoe komen we tot een gezonde balans tussen controle en vertrouwen.

De doelstelling van de notitie is tweeledig:

- Inzicht geven in de onderwerpen waarop we regionaal stappen kunnen en willen zetten ter verbetering van de grip op verbonden partijen en de onderwerpen waaraan juist lokaal invulling gegeven kan worden.
- Inzicht geven in concrete vervolgstappen/producten op de onderwerpen die we gezamenlijk aan willen pakken. Hoe vinden de onderwerpen hun weg in de praktijk?

Vanuit het nieuwe BBV is voorgeschreven per verbonden partij financiële informatie op te nemen. Voor de verbonden partijen waarvan deze informatie bekend is, zijn de gegevens toegevoegd. De komende periode zal de overige informatie verzameld worden.

DEELNEMINGEN GEMEENTE HATTEM

GGD

GGD Noord- en Oost Gelderland gevestigd te Warnsveld

De gemeenten in de regio Noord- en Oost Gelderland zetten zich op bepaalde terreinen van lokale gezondheidszorg samen in voor hun inwoners. Een belangrijke plek daarin hebben gezondheid en hulpverlening.

Doel:

De GGD Noord- en Oost Gelderland heeft tot taak de behartiging van het gemeenschappelijke belang van de deelnemende gemeenten op het gebied van volksgezondheid en milieubeheer.

Betrokkenen:

GGD Noord- en Oost-Gelderland is de gezondheidsdienst van 22 gemeenten in de regio's Achterhoek, Midden-IJssel/Oost-Veluwe en Noord-Veluwe, waaronder de gemeente Hattem.

Bestuurlijk belang/participatie:

De deelnemende gemeenten hebben hun samenwerking vastgelegd in een gemeenschappelijke regeling, de 'statuten' van de GGD. Hattem neemt deel in het bestuur. Verder wordt bestuurlijk en ambtelijk deelgenomen in diverse portefeuillehoudersoverleggen van de regio.

Financieel belang:

- *Verdeling kosten:* de gemeente Hattem draagt evenals de andere deelnemers middels een jaarlijkse bijdrage per inwoner bij in de kosten van de gemeenschappelijke regeling.
- *Aandelen:* n.v.t.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Vermogen 2019:* in de begroting 2019 wordt het nadelige resultaat verrekend met de reserves.

x € 1.000,--	Begroot 2019	Begroot 2018	31-12-2017	31-12-2016	31-12-2015
<i>Eigen vermogen</i>	2.581	2.742	3.156	2.825	2.948
<i>Vreemd vermogen</i>	2.900	2.850	2.793	3.618	2.818
<i>Resultaat</i>	-138	-273	193	-53	224

Ontwikkelingen:

De GGD geeft in de programmabegroting 2019 aan dat het Rijk de bestuurlijke en financiële verantwoordelijkheid voor het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) per 1 januari 2019 over wil hevelen naar de gemeenten. De Wet publieke gezondheid heeft dit vastgelegd.

BNG

N.V. Bank voor Nederlandse Gemeenten gevestigd te 's Gravenhage

Doel:

De bank Nederlandse Gemeenten is voor overheden en instellingen voor het maatschappelijke belang. Met gespecificeerde financiële dienstverlening draagt de BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. De strategie van de bank is gericht op het behouden van substantiële marktaandeelen in het Nederlands maatschappelijk domein en het handhaven van een excellente kredietwaardigheid (Triple A). Daarnaast streeft zij naar een redelijk rendement voor haar aandeelhouders. De BNG biedt financiële diensten op maat, zoals kredietverlening, betalingsverkeer, advisering en elektronisch bankieren. Daarnaast neemt zij deel aan projecten in de vorm van publiek private samenwerking.

Betrokkenen:

Overheden en instellingen op het gebied van volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, cultuur en openbaar nut (publieke sector).

Bestuurlijk belang/participatie:

De gemeente Hattem participeert in het aandelenkapitaal.

Financieel belang:

- *Algemeen:* De bank is een structuurvennootschap. Het rijk is houder van de helft van de aandelen, de andere helft is in handen van gemeenten, provincies en het waterschap. Aangezien de aandeelhouders van de bank alle overheden zijn, is de BNG vanzelfsprekend onderdeel van de publieke sector.
- *Aandelen:* de gemeente Hattem heeft per 1 januari 2019 een aantal van 30.030 aandelen in bezit met een nominale waarde van € 2,50 per aandeel.

- *Dividend*: voor 2019 wordt een dividend geraamd van € 30.000,--. Het beleid van de bank is erop gericht om in de jaren 2011 t/m 2018 een dividend uit te keren van 25% van de netto winst.
- *Uitgekeerd dividend 2017* (€ 2,53 per aandeel) voor Hattem € 76.000
- *Uitgekeerd dividend 2016* (€ 1,64 per aandeel) voor Hattem € 49.000
- *Uitgekeerd dividend 2015* (€ 1,03 per aandeel) voor Hattem € 30.500

<i>x € 1 mln</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>Begroot 2018</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>	5.000	4.500	4.953	4.486	4.163
<i>Vreemd vermogen</i>	135.000	149.500	135.041	149.483	144.348
<i>Resultaat</i>	-	-	393	369	226

Ontwikkelingen:

Er is met betrekking tot de BNG een onzekere ontwikkeling van het financieel resultaat en daarmee onzekere winstuitkering voor gemeente. Het resultaat staat onder invloed van een verwachte achterblijvende kredietvraag, een aanhoudend lage rente en stijgende bedrijfslasten om te voldoen aan toenemende (Europese) wet- en regelgeving.

Beleidsvoornemens:

Behoud van substantiële marktaandelen in de Nederlandse publieke sector en semi-publieke domein.

Alliander

N.V. Alliander gevestigd te Amsterdam.

Doel:

Alliander is een netwerkbedrijf dat zorgt voor het vervoeren van energie en daaraan gerelateerde producten aan particuliere en zakelijke klanten op een betrouwbare, veilige en maatschappelijk verantwoorde manier.

Betrokkenen:

Aandeelhouder is een aantal provincies en een groot aantal gemeenten in Zuid-Holland, Friesland, Gelderland, Noord-Brabant en Noord-Holland.

Bestuurlijk belang:

De aandeelhoudersvergaderingen worden bijgewoond door de portefeuillehouder.

Financieel belang:

- Aandelen: de gemeente Hattem heeft per 1 januari 2018 een aantal van 169.659 aandelen NV Alliander in bezit met een nominale waarde van € 1,65 per aandeel.
- Dividend: voor 2019 wordt een dividend geraamd van € 152.700.
- *Uitgekeerd dividend 2017*: € 113.500
- *Uitgekeerd dividend 2016*: € 128.500
- *Uitgekeerd dividend 2015*: € 131.500

<i>x € 1,-- miljoen</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
• <i>Eigen vermogen</i>		3.942	3.864	3.687
• <i>Vreemd vermogen</i>		4.127	3.871	4.039
• <i>Resultaat</i>		203	282	235

Ontwikkelingen:

N.V. Alliander is het netwerkbedrijf dat in 2009 werd afgesplitst van Nuon.

De gegevens voor het jaar 2019 zijn tijdens het begrotingsproces nog niet beschikbaar.

Beleidsvoornemens:

Geen

Vitens

Vitens N.V. gevestigd te Zwolle

Doel:

Het uitoefenen van een publiek (drink)waterbedrijf, daaronder begrepen de winning, productie, transport, verkoop en distributie van water, evenals het verrichten van alles wat met de publieke watervoorziening verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

Betrokkenen:

Aandeelhouders van de vennootschap Vitens N.V. is een aantal provincies en een groot aantal gemeenten in Gelderland, Overijssel, Flevoland en Midden-Nederland.

Bestuurlijk belang:

De gemeente Hattem heeft een wethouder in de aandeelhoudersvergadering.

Financieel belang:

- *Aandelen:* de gemeente Hattem heeft 10.682 aandelen in bezit met een nominale waarde van € 1,--. Jaarlijks zal de directie een voorstel voor dividenduitkering doen van 40% tot 75% van het nettoresultaat.
- *Dividend:* voor 2019 wordt een dividend geraamd van € 9.600.
- *Uitgekeerd dividend 2017:* € 35.000
- *Uitgekeerd dividend 2016:* € 36.000
- *Uitgekeerd dividend 2015:* € 41.000

<i>x € 1,-- miljoen</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>		534	489	472
<i>Vreemd vermogen</i>		1.195	1.249	1.243
<i>Resultaat</i>		48	49	55

- *Achtergestelde lening:* Daarnaast is ingaande 1 januari 2006 een achtergestelde lening verstrekt van € 716.100,-- met een looptijd van 15 jaar. De jaarlijks te vergoeden rente wordt bepaald door het rentepercentage te fixeren op de laatste werkdag van het jaar volgens het Financieel Dagblad, vermeerderd met 1%. Het jaarlijkse aflossingsdeel is bepaald op € 47.740,--. Het saldo van de achtergestelde lening bedraagt per 1 januari 2019 € 143.220.

Ontwikkelingen:

Vanaf Vitens' boekjaar 2018 (uitbetaling in ons begrotingsjaar 2019) zal het dividend per aandeel hard dalen als gevolg van toepassing van de WACC. Dat is een ratio die wordt vastgelegd door de Autoriteit Consument en Markt. De ratio heeft als gevolg dat wanneer het bedrijfsresultaat van Vitens boven de WACC uit komt, Vitens de overwinst het jaar daarop in de tarieven moet teruggeven. In de AvA van april 2016 is dit al aangekondigd en in de vergadering van ons platform Nuval (maart 2018) is dit bevestigd. In de begroting 2019-2022 kunnen we een dividend verwachten van € 0,90 per aandeel. N.B. dat is gebaseerd op de maximumwaarde van de WACC. De directie van Vitens overweegt een lager percentage te begroten. Aandeelhouders van Vitens horen daar nog van.

Beleidsvoornemens:

Geen

Leisurelands Leisurelands gevestigd te Arnhem

Doel:

De handelsnaam van RGV Holding BV is Leisurelands. Leisurelands heeft tot taak de behartiging van het gemeenschappelijke belang van de deelnemende gemeenten wat betreft de ontwikkeling van recreatieve en toeristische mogelijkheden in het gebied, dit met bescherming van het landschappelijke karakter. RGV Holding B.V. is eigenaar van in totaal veertien openbare, laagdrempelig toegankelijke recreatiegebieden waaronder jachthaven Hattem en Heerderstrand.

Betrokkenen:

Aan de recreatiegemeenschap wordt onder andere door Veluwe gemeenten deelgenomen, waaronder de gemeente Hattem.

Bestuurlijk belang:

De vergaderingen van het algemeen bestuur worden bijgewoond door de portefeuillehouder.

Financieel belang:

- *Aandelen:* de gemeente Hattem heeft 1 aandeel in Leisurelands.
- *Dividend:* n.v.t.

<i>x € 1.000</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>		57.556	56.279	55.004
<i>Vreemd vermogen</i>		21.679	20.195	20.958
<i>Resultaat</i>		1.277	1.275	2.621

Ontwikkelingen:

Hattem heeft om niet aandelen verworven in de besloten vennootschap RGV Holding. Het verwerven van de aandelen dient een algemeen belang. Met het verkrijgen van de aandelen worden geen financiële verplichtingen aangegaan

De verhouding eigen vermogen/totaal vermogen bedraagt 72,6%. Dit veronderstelt een laag risico voor de eigenaren. Het resultaat van Leisurelands is sterk afhankelijk van opbrengsten uit vermogensbeheer. Uit de jaarstukken blijkt dat dergelijke financiële baten van belang zijn om de RGV financieel gezond te houden. Het operationele resultaat laat echter een stijgende lijn zien. Was in het verleden het operationele resultaat negatief, vanaf 2015 is sprake van een positief resultaat. Als deze lijn wordt vastgehouden wordt het belang van de financiële baten minder en nemen de financiële risico's af. Gezien de solvabiliteit en een geschatte afname van de financiële risico's wordt het risico voor de gemeente laag ingeschat.

Rova

N.V. ROVA gevestigd te Zwolle

Doel:

Het op financieel, milieutechnisch en maatschappelijk verantwoorde wijze exploreren en exploiteren van de afvalzorgplicht van gemeenten.

Betrokkenen:

Aandeelhouders van de vennootschap N.V. ROVA is een groot aantal gemeenten.

Bestuurlijk belang:

De gemeente is vertegenwoordigd in de algemene vergadering van aandeelhouders.

Financieel belang:

- *Aandelen:* de gemeente Hattem heeft 172 aandelen A in bezit met een nominale waarde van € 113,45.
- *Dividend:* voor 2019 wordt een dividend geraamd van € 51.000
- *Uitgekeerd dividend 2017 aandelen A:* voor Hattem € 103.500
- *Uitgekeerd dividend 2016 aandelen A:* voor Hattem € 128.000
- *Uitgekeerd dividend 2015 aandelen A:* voor Hattem € 96.000

<i>x € 1,-- miljoen</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
• <i>Eigen vermogen</i>		36,5	35,8	30,8
• <i>Vreemd vermogen</i>		47,0	50,5	51,1
• <i>Resultaat</i>		7,4	9,1	6,8

- *Achtergestelde lening:* In 2001 is er een achtergestelde lening met de NV ROVA holding afgesloten met een looptijd van 10 jaar, rente 8%. Het saldo van de achtergestelde lening is € 300.374,-- Op 21 februari 2016 is de lening verlengd voor een periode van 5 jaar tegen dezelfde rente van 8% met daarna een stilzwijgende verlenging van telkens 5 jaar. Hiermee ontstaat een betere mogelijkheid om tussentijds in overleg te bepalen of verlenging van de overeenkomst wenselijk is of dat ineens wordt afgelost.

Met ingang van 2012 is het beleid van de Rova om te streven naar een “genormeerd” resultaat van € 3 miljoen. In de begroting van 2019 is uitgegaan van een dividend per aandeel van € 300,--.

Ontwikkelingen:

Geen.

Beleidsvoornemens:

Continuering van het huidige niveau van dienstverlening, tegen zo laag mogelijke kosten. N.V. Rova wil de aandeelhouders meer betrekken bij het financiële verloop. Daarom is voorgesteld om niet alleen over de jaarrekening ambtelijk te vergaderen, maar met ingang van najaar 2018 ook over de begroting (2019).

H2O

[Ontwikkelingsmaatschappij Hattemerbroek B.V. gevestigd te Oldebroek](#)

Doel:

Het samen met de gemeenten Oldebroek en Heerde ontwikkelen van een gemeentelijk bedrijventerrein waarbij de focus primair ligt op :

- *werving van bedrijven in de logistiek en distributie (op circa 2/3 deel van terrein);*
- *vulling door lokale bedrijfsverplaatsingen (op ca. 1/3 deel van het terrein).*

Betrokkenen:

De drie gemeenten Heerde, Hattem en Oldebroek zijn aandeelhouders elk voor een gelijk deel.

Bestuurlijk belang:

De structuur van Ontwikkelingsmaatschappij Hattemerbroek BV is in 2010 aangepast. Met de nieuwe structuur en doelstellingen ontstaat een constructie waarbinnen de B.V. zich uitsluitend kan focussen op het bedrijventerrein zelf. Als onderdeel van het Vernieuwde Perspectief wordt de governance verscherpt; het belang daarbij is een duidelijke en op de rol toegesneden deskundige invulling van de samenwerking (door de Directeur/bestuurder van de BV, de Raad van Commissarissen en de aandeelhouders).

Financieel belang:

- *Aandelen:* de gemeente Hattem heeft 1 aandeel in de Ontwikkelingsmij. Hattemerbroek B.V. met een nominale waarde van € 6.000,--.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Garantstelling:* Momenteel staat elk van de 3 gemeenten garant voor € 13 miljoen.

<i>x € 1.000,--</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>		-985	-1.518	-1.281
<i>Vreemd vermogen</i>		33.140	34.653	35.705
<i>Resultaat</i>		533	-489	693

Ontwikkelingen:

Het Vernieuwd Perspectief voor het Bedrijvenpark is vastgesteld.

Beleidsvoornemens:

De Ontwikkelingsmaatschappij Hattemerbroek BV is verantwoordelijk voor de aan- en verkopen. Dekking vindt plaats uit de opbrengsten in de grondexploitatie. Door de verbeterde marktsituatie is de verkoop van kavels hoger dan enkele jaren geleden. Vaststelling van de bestemmingsplannen en de verplaatsing van de aansluiting A28 (realisatie vernieuwd perspectief) zijn mede bepalend voor de toekomstige uitgifte van de kavels.

Archeologie [Archeologie Hattem-Zwolle-Zwartewaterland gevestigd te Zwolle.](#)

Doel:

Het betreft een gemeenschappelijke regeling met het doel om de samenwerking tussen de gemeenten Hattem, Zwartewaterland en Zwolle voort te zetten waarbij de archeologische opgravingsexpertise van de gemeente Zwolle ook wordt ingezet in de gemeente Hattem en aldus tevens wordt gedragen aan het vergroten van inzicht in de regionale archeologische informatie en in de samenhangende bewoningsgeschiedenis van dit gebied. Uitgangspunt hierbij is ook het verdrag van Malta dat beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter (integraal) te beschermen. Het gaat om archeologische resten als nederzettingen, grafvelden, en gebruiksvoorwerpen.

Betrokkenen:

Gemeente Hattem, Zwolle en Zwartewaterland.

Bestuurlijk belang:

Verantwoordelijkheid nemen voor archeologie en daarin zelfstandig beleid willen voeren.

Financieel belang:

- *Algemeen:* de kosten voor de adviezen van de archeoloog worden berekend aan de hand van de standaard uurtarieven binnen de eenheid Expertisecentrum van de gemeente Zwolle. De uurtarieven worden jaarlijks aangepast.
- *Aandelen:* n.v.t.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Eigen vermogen 2019:* n.v.t.
- *Vreemd vermogen 2019:* n.v.t.
- *Resultaat:* n.v.t.

Ontwikkelingen:

Geen.

Beleidsvoornemens:

Geen.

Omgevingsdienst Noord Veluwe gevestigd te Harderwijk

Doel:

De Omgevingsdienst voert de milieutaken op de Noord-Veluwe uit. Dit gebeurt in opdracht van haar deelnemers.

De Omgevingsdienst biedt hoogwaardige kennis en expertise op het gebied van vergunningverlening, toezicht, handhaving en milieud advies. De gemeente Hattem is toegetreden voor de basis milieutaken.

Betrokkenen:

Aan de Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Noord-Veluwe wordt door negen deelnemers deelgenomen, waaronder acht Noord-Veluwse gemeenten en de provincie Gelderland.

Bestuurlijk belang:

De gemeente heeft een vertegenwoordiger in het algemeen bestuur.

Financieel belang:

- *Algemeen:* de gemeente Hattem is jaarlijkse een vaste bijdrage verschuldigd voor de uitvoering van de aan de Omgevingsdienst overgedragen basis milieutaken.
- *Aandelen:* n.v.t.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Eigen vermogen 2019:* n.v.t.
- *Vreemd vermogen 2019:* n.v.t.
- *Resultaat:* n.v.t.
- *De gemeenten betalen een bijdrage aan de omgevingsdienst voor het uitvoeren van de taken.* Voor 2019 is een bijdrage geraamd van € 138.500.

Ontwikkelingen:

De Omgevingsdienst is operationeel sinds 1 april 2013. De gemeente Hattem is toegetreden per 1 juli 2013.

Beleidsvoornemens:

Geen.

Sociale recherche IJssel-Vechtstreek, gevestigd te Zwolle

Doel:

De taak en doelstelling van de Sociale recherche is het voorkomen en opsporen van fraude en misbruik van sociale verzekeringswetten en een consultfunctie.

De Gemeenschappelijke Regeling is ontstaan uit het oogpunt van effectiviteit. In een groter dienstverband kan een betere kwaliteit en dienstverlening worden geboden.

Betrokkenen:

Aan de unit Regionale Sociale Recherche van de gemeente Zwolle zijn negen gemeenten aangesloten; Zwolle, Dalfsen, Hardenberg, Ommen, Zwartewaterland, Olst-Wijhe, Kampen, Dronten en Hattem.

Bestuurlijk belang/participatie:

In het bestuursoverleg participeren de wethouders uit de deelnemende gemeenten.

Financieel belang:

- *Algemeen:* de gemeente Zwolle voert de werkzaamheden uit. De kosten worden verrekend op basis van het aantal uitkeringsgerechtigden.
- *Aandelen:* n.v.t.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Eigen vermogen 2019:* n.v.t.
- *Vreemd vermogen 2019:* n.v.t.
- *Resultaat:* n.v.t.
- *In de begroting 2019 is een gemeentelijke bijdrage geraamd van € 15.000.*

Ontwikkelingen:

Geen

Beleidsvoornemens:

Zoveel mogelijk voorkomen en opsporen van fraude en misbruik.

**Streek-
archief**

Gemeenschappelijke Regeling Streekarchivariaat gevestigd te Epe

Doel:

Het beheer en toezicht op openbare archiefbescheiden van de deelnemende gemeenten op en door derden overgebrachte archief kundige wijze uitvoeren.

Betrokkenen:

Aan deze gemeenschappelijke regeling doen de gemeenten Epe, Heerde en Hattem mee.

Bestuurlijk belang:

De drie colleges van B&W nemen de besluiten voor een goede uitvoering van de Archiefwet 1995.

Financieel belang:

- *Algemeen:* De gemeenten worden ondersteund door een archiefcommissie uit hun midden. Deze commissie adviseert hen over aangelegenheden in de archief technische of personele sfeer.
- *Verdeling kosten:* de bijdrage in het streekarchief bedraagt een deel van de salariskosten van de streekarchivaris en van de kosten van de archiefbewaarplaats. Het aandeel in de exploitatielasten wordt verdeeld op basis van de strekkende meters archiefruimte, die elk van de gemeenten in de archiefbewaarplaats gebruiken. Deze verdeling wordt eens in de vijf jaar vastgesteld.
- *Aandelen:* n.v.t.
- *Dividend:* n.v.t.
- *Eigen vermogen 2019:* n.v.t.
- *Vreemd vermogen 2019:* n.v.t.
- *Resultaat:* n.v.t.
- *In de begroting 2019 is een gemeentelijke bijdrage opgenomen van € 32.800.*

Ontwikkelingen:

Geen

Beleidsvoornemens:

Geen

Doel:

De VNOG wil een maatschappelijk aanvaardbaar niveau van veiligheid bereiken. Dit doet de VNOG door te zorgen voor een doelmatig georganiseerde hulpverlening op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding, crisisbeheersing geneeskundige hulpverlening bij rampen en handhaving van openbare orde en veiligheid.

De opgave voor de VNOG is: "Minder: incidenten, slachtoffers en schade".

Om dit te bereiken zijn er drie maatschappelijke doelstellingen geformuleerd:

1. Het voorkomen en beperken van incidenten, rampen en crisis.
2. Het bestrijden van incidenten, rampen en crisis.
3. Herstel na een ontwrichte situatie.

Betrokkenen:

In deze gemeenschappelijke regeling werken 22 gemeenten - onderverdeeld in een zestal clusters - in de provincie Gelderland samen op het gebied van veiligheid.

De gemeente Hattum vormt samen met de gemeenten Elburg, Heerde en Oldebroek het cluster Veluwe-Noord.

Bestuurlijk belang:

Het Algemeen Bestuur wordt gevormd door alle burgemeesters van de deelnemende gemeenten. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de bestuurlijke vertegenwoordigers (burgemeesters) van de clusters.

Financieel belang:

- Algemeen: De gemeenteraad wordt geïnformeerd aan de hand van de planning & control documenten van de VNOG. De vergaderfrequentie van het Algemeen- en Dagelijks Bestuur is vier keer per jaar.
- Verdeling kosten: de gemeentelijke bijdrage is het aandeel in de exploitatielasten en is gebaseerd op een bedrag per inwoner.

<i>x € 1 mln</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>Begroot 2018</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>	1.775	1.775	1.775	1.385	5.569
<i>Vreemd vermogen</i>	50.883	52.383	45.360	45.693	35.365
<i>Resultaat</i>	-	-	930	-211	354

- Resultaat: -
- Aandelen: n.v.t.
- Dividend: n.v.t.
- In de begroting 2019 is een gemeentelijke bijdrage opgenomen van € 518.000.

Ontwikkelingen:

Op 1 januari 2017 is de nieuwe Gemeenschappelijke Regeling van de VNOG van kracht. Onderdeel van de nieuwe regeling is een nieuw financieel verdeelmodel, gebaseerd op het gemeentefonds.

De programmabegroting 2019-2022 is een vervolg op de zero based begrotingen van 2017 en 2018, waarbij evenwicht is aangebracht in beleid en financiën gerelateerd aan de ambitie en doelen van de VNOG en de gesignaleerde nieuwe ontwikkelingen. De insteek daarbij is een sobere en doelmatige organisatie. Ondertussen wordt ook gekeken naar innovatieve ontwikkelingen/modernisering die op termijn mogelijk ook tot besparingen kunnen leiden.

Beleidsvoornemens:

Geen

ICT H2O

ICT samenwerking Hattem, Heerde en Oldebroek (H2O)

Doel:

De samenwerking moet leiden tot schaalvoordelen en kostenbesparingen op het gebied van automatisering.

Het doel van deze gemeenschappelijke regeling is een verder professioneel beheer van onze IT infrastructuur en services op het gebruik van moderne tooling.

Betrokkenen:

Aan deze gemeenschappelijke regeling doen de gemeenten Hattem, Heerde en Oldebroek mee.

Bestuurlijk belang:

Het bestuur van de GR wordt gevormd uit de portefeuillehouders van de afzonderlijke colleges.

Financieel belang:

Begroting van de GR is gebaseerd op een Producten en Diensten Catalogus (PDC). Deze wordt jaarlijks gemonitord. De kosten worden specifiek toegerekend aan de gemeenten (vertaald in een deelnemer bijdrage per gemeente)

Ontwikkelingen:

Bij de inzet en ontwikkelingen van techniek wordt geanticipeerd op het realiseren van de doelstellingen (dienstverlening en bedrijfsvoering).

Beleidsvoornemens:

Geen.

SNV

Samenwerkingsverband Noord Veluwe

Doel:

Uitwisseling van expertise, schaalvoordelen en kostenbesparingen.

Betrokkenen:

Aan deze gemeenschappelijke regeling doen de gemeenten Hattem, Heerde en Oldebroek mee en de gemeenten Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Putten, Zeewolde, Sociale Dienst Veluwerand (SDV), Regio Noord-Veluwe (RNV), Gastvrije Randmeren en Omgevingsdienst Noord-Veluwe (ODNV).

Bestuurlijk belang:

Geen formele samenwerking, maar wel een ambtelijke afstemming.

Financieel belang:

Aanvankelijk van aantal aanbestedingstrajecten.

Ontwikkelingen:

In dit samenwerkingsverband heeft Hattem de strategische taak Mobiliteit en Bereikbaarheid Noord-Veluwe op zich genomen. Doel is een behoud en verbetering van de doorstroming op de A28. In het kader van Smart Mobility komt voor onze gemeente onder meer een snelfietspad naar Apeldoorn in beeld.

Beleidsvoornemens:

Geen.

Plus OV

Vervoerscentrale Stedendriehoek / Plus OV te Lochem

Doel:

Samenwerking op het gebied van aanvullend openbaar vervoer. Door het combineren van vervoersstromen kan het vervoer efficiënter worden vormgegeven.

Betrokkenen:

Aan deze gemeenschappelijke regeling doen de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Hattem, Heerde, Lochem, Voorst en Zutphen mee.

Bestuurlijk belang:

In het bestuur zitten wethouders uit alle 9 gemeenten.

Financieel belang:

De gemeentelijke bijdrage bedraagt over 2019 € 248.000.

<i>x € 1.000,--</i>	<i>Begroot 2019</i>	<i>Begroot 2018</i>	<i>31-12-2017</i>	<i>31-12-2016</i>	<i>31-12-2015</i>
<i>Eigen vermogen</i>	149	149			
<i>Vreemd vermogen</i>	3.000	2.967			
<i>Resultaat</i>	-	-			

Ontwikkelingen:

De uitvoering van het vraagafhankelijk vervoer (voorheen regiotaxi) is per januari 2017 overgenomen van de provincie. Per augustus 2017 is voor alle 9 gemeenten het routegebonden vervoer (leerlingenvervoer en vervoer naar dagbesteding/ jeugdhulp) gestart. PlusOV is een organisatie in opbouw en is aan het door ontwikkelen. Het jaar 2019 zal in het teken staan van het organiseren van kwalitatief goed vervoer, het behalen van de servicelevels uit de dienstverlenings-overeenkomst en het beheersen van de kosten. Eventueel worden de vervoerscontracten opnieuw aanbesteed.

Beleidsvoornemens:

Geen.

INLEIDING

Grondexploitatie is het proces waarbij grond wordt aangekocht, bouw- en woonrijp wordt gemaakt om vervolgens de grond te verkopen voor de bouw van woningen of bedrijven. Gronden welke buiten het grondexploitatieproces vallen worden door de Algemene Dienst beheerd.

Het grondbeleid heeft een grote financiële impact. De grondexploitatie (inclusief de resultaten hieruit) is een onderdeel van de totale exploitatie van de gemeente. Gelet op de risico's in relatie tot de omvang van de bedragen, waarover het op dit terrein gaat, zijn de financiële risico's van groot belang voor de algemene financiële positie van de gemeente.

ONTWIKKELINGEN

In 2019 speelt het volgende in Hattem op het gebied van grondbeleid.

Assenrade

- Assenrade is de nieuwste woonwijk van Hattem waar 270 woningen worden gebouwd. In 2019 is fase 4 als laatste in uitvoering. De resterende kavels worden uitgegeven en de in 2018 uitgegeven vrije kavels worden bebouwd. Ook werkt de gemeente aan het woonrijp maken van de laatste delen van de wijk waaronder een groenzone langs de Geldersedijk. De uitvoering vindt plaats conform de exploitatieopzet die de raad jaarlijks in geactualiseerde vorm vaststelt. Dekking van de kosten vindt plaats uit de opbrengsten in de grondexploitatie. Naar verwachting wordt de grondexploitatie eind 2020 afgesloten.

Bedrijvenpark H2O

- Op Bedrijvenpark H2O wordt in totaal circa 50 ha (netto) bedrijfsgrond ontwikkeld. De Ontwikkelingsmaatschappij Hattermerbroek BV is verantwoordelijk voor de aan- en verkopen. Dekking vindt plaats uit de opbrengsten in de grondexploitatie. Door de verbeterde marktsituatie is de verkoop van kavels hoger dan enkele jaren geleden. Vaststelling van de bestemmingsplannen en de verplaatsing van de aansluiting A28 (realisatie vernieuwd perspectief) zijn mede bepalend voor de toekomstige uitgifte van de kavels. Najaar 2018 hebben de raden van Hattem en Oldebroek het bestemmingsplan van het bedrijvenpark en aansluiting op snelweg A28 vastgesteld. Later beslissen de Provinciale Staten over de € 3,9 miljoen die Gedeputeerde Staten juli 2018 op verzoek van de gemeenten beschikbaar wil stellen voor het aanleggen van de aansluiting.

Als algemene risico's in de grondexploitatie kunnen genoemd worden:

- het niet tijdig kunnen verwerven van gronden en het stijgen van aankooprijzen;
- stagnerende vraag naar grond (bijv. economische omstandigheden);
- planschadeclaims;
- milieu/bodemrisico's;
- tijdsduur/renteverliezen;
- hogere kosten en lagere opbrengsten dan voorzien in de exploitatieberekeningen;
- gewijzigde wetgeving;
- planologische procedure wordt niet succesvol afgerond.

In de exploitatieberekeningen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met deze risico's. Verder worden de exploitatieopzetten jaarlijks herzien om de financiële situatie zo goed mogelijk in beeld te brengen en zo nodig maatregelen te nemen.

FINANCIËLE POSITIE

Voor elk door de gemeente geïnitieerd ruimtelijk plan wordt een berekening opgesteld, die in feite de financiële vertaalslag is van de voorgenomen ruimtelijke ingreep. Deze berekening ofwel grondexploitatie geeft (een financieel) inzicht in het geheel van activiteiten en werkzaamheden voor verwerving, het bouw- en woonrijp maken en de uitgifte van gronden, en is daarmee het instrument op basis waarvan de financieel-economische uitvoerbaarheid van ruimtelijke plannen kan worden afgeleid. Na vaststelling van deze grondexploitatie door de raad, geldt deze als (financieel) kader voor de uitvoering. Vervolgens wordt de grondexploitatie jaarlijks geactualiseerd.

Voor het grondbeleid is de "bestemmingsreserve grondexploitatie" in het leven geroepen. De stand van deze reserve laat het weerstandsvermogen zien van de grondexploitatie, waaruit de eventuele financiële risico's dienen te worden opgevangen. Als in 2019 een complex wordt afgesloten, dan wordt het voordelige of nadelige saldo van dat complexen verrekend met deze reserve. In de Nota Reserves en Voorzieningen 2017 is als bodem voor deze reserve een percentage van 2,5% van de boekwaarde van alle grondexploitaties vastgesteld.

De stand van de Reserve grondexploitatie per 1 januari 2019 bedraagt € 83.000.

Exploitatie/Resultaatverwachting

- Het complex Assenrade is al meerdere jaren in exploitatie. Het plan voor het voormalige ijsbaanterrein is nog in voorbereiding. De planning is mede afhankelijk van de ontwikkelingen rond de Hof van Blom. De exploitatie van het bedrijvenpark H2O is met ingang van 2006 overgenomen door de Ontwikkelingsmaatschappij Hattermerbroek B.V. (exclusief de grondaankopen).
 - Bedrijvenpark H2O
In het kader van het vernieuwd perspectief is bij de jaarrekening 2012 besloten om het plandeel Hattermer voorlopig tot 2020 op non-actief te zetten. Op non-actief zetten betekent conform BBV overboeken van de grondexploitatie naar de activastaat van de Algemene Dienst en afboeken naar de hoogte van de marktwaarde. Het afboeken heeft in 2012 door de drie gemeenten plaats gehad. Voorlopig (2020) maakt het bedrijvenpark H2O geen onderdeel meer uit van de grondexploitatie.
 - Assenrade
In 2011 is gestart met het bouwrijp maken van het complex Assenrade. De uitgifte van de gronden vindt gefaseerd plaats en per fase is het globale bestemmingsplan uitgewerkt. Per deelgebied is de verdeling van de verschillende woningtypen bepaald, passend binnen de afspraken van de realisatieovereenkomst tussen de gemeente en de V.O.F. Assenrade.
 - Voormalig Ijsbaanterrein
Na de beslissing van Driezorg om niet over te gaan tot herbouw van de Hof van Blom, is er onzekerheid ontstaan over de invulling van de woonzorgzone. De locatie is ondertussen overgenomen door Nijhuis

Rijssen BV. Met verschillende betrokken partijen wordt gekeken naar hoe invulling gegeven kan worden aan de locatie Hof van Blom.

Oktober 2017 besloot het college om een stapsgewijze strategie te formuleren voor de ontwikkeling van de woonzorgzones. Vier randvoorwaarden liggen aan de basis van deze strategie: a) intramurale zorg is kwantitatief op orde, b) intramurale zorg is kwalitatief op orde, c) keuze voor de consument vanuit levensovertuiging en d) wens voor samenwerking tussen zorgleverende partijen.

Vervolgens bouwt Nijhuis de Hof van Blom volgens de geldende omgevingsvergunning. Daarna wordt de Nota vraag en aanbod intramurale ouderenzorg Hattem (2017) als uitgangspunt genomen voor een samenhangend vervolg voor de gemeentelijke gronden in de woonzorgzones. Daarbij wordt rekening gehouden met de onzekerheden van de wijze waarop Hof van Blom wordt ingevuld, de (verwachte) effecten van de invoering van een nieuw huisvestingsconcept op De Bongerd en de locatiekeuze basisonderwijs.

In 2018 is door het college een plan van aanpak voor de woonzorgzones vastgesteld en is in het coalitieakkoord een actualisatie van het woonbehoefte onderzoek opgenomen.

INLEIDING

Integratie-uitkering sociaal domein

Gemeenten zijn met ingang van 1 januari 2015 verantwoordelijk geworden voor de extra taken op het terrein van de jeugdzorg, langdurige zorg en begeleiding naar werk. Het geldt dat daarvoor nodig is, ontvingen gemeenten tot en met 2018 in het gemeentefonds via drie integratie-uitkeringen sociaal domein (Wmo, Participatie en Jeugd).

Vanaf 2019 worden alleen de integratie-uitkeringen Participatie en Voogdij / 18+ (Jeugd) nog tot het sociaal domein gerekend. In de meircirculaire gemeentefonds 2018 staat hierover het volgende:

(citaat)

1.3 Overheveling integratie-uitkering sociaal domein

In het Regeerakkoord is opgenomen dat het integreerbare deel van de integratie-uitkering Sociaal domein met ingang van 2019 opgaat in de algemene uitkering en daarmee deel uitmaakt van de trap-op-trap-af systematiek. De betreffende budgetten zijn reeds bij de maartcirculaire 2018 aan de algemene uitkering 2019 van het gemeentefonds toegevoegd. Het betreft de volgende onderdelen:

- IUSD Wmo, met uitzondering van Beschermd wonen;
- IUSD Jeugdhulp, met uitzondering van Voogdij/18+;
- IUSD Participatie, onderdeel Re-integratie klassiek;
- IU Wmo.

In deze circulaire is de overheveling van de verdeelmodellen verder (technisch) uitgewerkt. Hierbij zijn met de VNG en de vakdepartementen de volgende vijf voorwaarden opgesteld waaraan de overheveling moet voldoen.

1. De herverdeeleeffecten bij overheveling worden minimaal gehouden
2. Het moet mogelijk blijven om de integreerbare onderdelen na de overheveling de komende jaren te volgen in de algemene uitkering
3. De overheveling moet zo eenvoudig en begrijpelijk mogelijk worden vormgegeven
4. De overheveling moet zo dicht mogelijk bij de huidige werkwijze blijven
5. Het aantal momenten waarop herverdeling plaats vindt van de middelen in het gemeentefonds wordt zoveel mogelijk beperkt

Op het Bestuurlijk overleg financiële verhoudingen van 23 mei jl. is tot een werkwijze van de overheveling besloten. De besloten werkwijze heeft geen herverdeeleeffecten tot gevolg doordat deze herverdeeleeffecten zullen worden opgeheven door middel van een suppletie-uitkering. Deze suppletie-uitkering blijft van toepassing tot de verdeelmodellen sociaal domein binnen het gemeentefonds naar verwachting in 2021 integraal zijn aangepast. Een uitgebreide technische toelichting op de werkwijze van de overheveling is opgenomen in paragraaf 2.4.4.

1.4 Niet- integreerbare delen integratie-uitkering Sociaal domein

Een aantal onderdelen van de integratie-uitkering Sociaal domein kan per 2019 nog niet overgeheveld worden. Concreet betreft dit de volgende onderdelen:

- IUSD Wmo onderdeel Beschermd wonen;
- IUSD Jeugd onderdeel Voogdij/18+;
- IUSD Participatie onderdelen: voorheen Wajong, Begeleid werken (ex Wsw-regulier en ex Wsw/Beschut werk) en de Wsw -'oude stijl'.

In afstemming met de VNG en de vakdepartementen is besloten om deze uitkeringen met ingang van 2019 bekend te laten staan als de integratie-uitkering Beschermd wonen, de integratie-uitkering Voogdij/18+ en de integratie-uitkering Participatie. De verwachting is dat het onderdeel Voogdij/18+ en de onderdelen voorheen Wajong en het onderdeel regulier werk van begeleid werken (voorheen Wsw) per 2020 overgaan naar de algemene uitkering.

In het bestuurlijk overleg Beschermd wonen van 24 mei jl. is opnieuw gesproken over het moment van invoering van een objectief verdeelmodel beschermd wonen/maatschappelijke opvang/Wmo 2015 begeleiding. Aanleiding is het traject om te komen tot een gewijzigde verdeling van de middelen voor het sociaal domein in het gemeentefonds per 2021 (zie paragraaf 5.3). Vanwege de inhoudelijke samenhang tussen de diverse onderdelen in het sociaal domein hebben Rijk en VNG afgesproken dat de doorontwikkeling van het objectieve verdeelmodel hierin in beginsel meeloopt.

Tenzij nadere inzichten de implementatie in de weg staan, zal invoering van het objectieve verdeelmodel daarmee plaatsvinden vanaf 2021.

Voor de onderdelen Wsw en voorheen Wsw/Beschut werk (onderdeel van begeleid werken) van de oude de integratie-uitkering Sociaal domein Participatie is weinig perspectief op overheveling naar de algemene uitkering. Deze onderdelen zullen op het moment dat de Participatie-onderdelen voorheen Wajong en voorheen Wsw-regulier werk worden overgeheveld naar de algemene uitkering worden omgezet in een decentralisatie-uitkering.

Wat betreft de indexatie zal voor de onderdelen waarbij overheveling is voorzien gelden dat zij tot en met één jaar na de overheveling loon- en prijsontwikkeling (en volumegroei voor Beschermd wonen) ontvangen bij de meicirculaire van het lopende jaar (onderdelen genereren pas vanaf één jaar na overheveling accres). De onderdelen waarvoor geen overheveling is voorzien zullen op de gebruikelijke wijze loon- en prijsontwikkeling blijven genereren. *(einde citaat)*

De meicirculaire en de septembercirculaire 2018 wijken niet af van elkaar wat betreft de beschikbaar gestelde middelen.

- **Baten, zowel uit de integratie uitkeringen sociaal domein als uit de algemene uitkering:**

De inkomsten vanuit de verschillende uitkeringen zijn:

		<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Participatie	WSW & nieuw Wajong & nieuw Begeleiding	826.500	764.500	717.000	693.500
Jeugd	Voogdij / 18+	304.000	304.000	304.000	304.000
<i>pd 593002</i>	<i>Uitkeringen sociaal domein</i>	<i>1.130.500</i>	<i>1.068.500</i>	<i>1.021.000</i>	<i>997.500</i>
Participatie	Algemene Middelen voor WSW	245.000	245.000	245.000	245.000
Participatie	overheveling uit sociaal domein - Reintegratie	69.500	73.500	76.500	80.500
Wmo	overheveling uit sociaal domein	1.524.500	1.603.500	1.710.500	1.783.000
Jeugd	overheveling uit sociaal domein	1.896.500	1.986.000	2.056.000	2.133.000
<i>pd 593001</i>	<i>Algemene uitkering</i>	<i>3.735.500</i>	<i>3.908.000</i>	<i>4.088.000</i>	<i>4.241.500</i>
	Totaal baten	4.866.000	4.976.500	5.109.000	5.239.000

In de meircirculaire wordt in paragraaf 5.3 Evaluatie verdeelmodellen sociaal domein toegelicht: *‘In het bestuurlijk overleg van 23 mei 2018 hebben Rijk en VNG gesproken over de noodzakelijke vervolgstappen en de gewenste aanpak daarbij. Besloten is om de evaluatie te vervolgen met een breed kwantitatief vervolgonderzoek gericht op een integrale nieuwe verdeling van de middelen in het gemeentefonds voor het sociaal domein per 2021.’*

Dat de verdeling van de middelen in de toekomst gaat wijzigen is een zekerheid. Hoe dit uitpakt voor gemeenten moet in de toekomst blijken.

- **Lasten, totaal sociaal domein naar kostensoorten**

Vanwege BBV-voorschriften worden vanaf 2017 uitsluitend de directe personele kosten op de producten geboekt, maar het overhead-deel van het uurtarief niet meer. De integrale personele kosten worden extra-comptabel berekend.

	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Direct	4.198.000	4.200.000	4.190.000	4.167.000
Personeel	382.000	382.000	382.000	382.000
Uitvoering	222.000	222.000	222.000	222.000
Overhead	310.000	310.000	310.000	310.000
Totaal lasten	5.112.000	5.114.000	5.104.000	5.081.000

De directe kosten zijn voor het overgrote deel personele kosten van WSW-ers bij WEZO en kosten van PGB's en Zorg in natura (ZIN) bij Wmo en Jeugd. In vergelijking tot de begroting 2018 zijn de bedragen in de jaren 2019-2022 nogal gewijzigd. Voor PGB worden lagere kosten verwacht. Voor ZIN worden hogere kosten verwacht.

Bij Wmo is er voor ZIN sprake van een gemiddelde tariefstijging van circa 15% en er wordt een volumestijging verwacht doordat met ingang van 2019 de eigen bijdrageregeling wordt vervangen door een abonnementstarief (landelijk beleid). Naar verwachting gaat dit leiden tot een toename van de zorgvraag binnen onderdelen van de Wmo. In de calculaties is rekening gehouden met een volumestijging van 10%. Bij Jeugd blijft de tariefstijging beperkt tot 1% maar is de trend dat het aantal voorzieningen toeneemt vooral bij SGGZ en bij Jeugdbescherming en Jeugdreclassering.

Bij Participatie is er sprake van dalende kosten omdat rekening is gehouden met de uitstroom van WSW-ers vanwege pensionering.

- **Baten versus Lasten**

	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Participatie	1.162.000	1.129.000	1.094.000	1.034.000
Wmo	1.508.000	1.543.000	1.568.000	1.593.000
Jeugd	2.442.000	2.442.000	2.442.000	2.454.000
Totaal lasten	5.112.000	5.114.000	5.104.000	5.081.000
Participatie	1.141.000	1.083.000	1.038.500	1.019.000
Wmo	1.524.500	1.603.500	1.710.500	1.783.000
Jeugd	2.200.500	2.290.000	2.360.000	2.437.000
Totaal baten	4.866.000	4.976.500	5.109.000	5.239.000
Totaal BATEN minus LASTEN	246.000-	137.500-	5.000	158.000

Het overzicht geeft aan wat de baten en lasten zijn als in 2019 het sociaal domein als één deelfonds wordt beschouwd op de wijze waarop we dat ook doen in 2018. De overschotten en tekorten per domein worden onderling 'uitgeruild'. Anders dan in de begroting 2018 levert dit geen sluitende exploitatie per jaar op. Dit noodzaakt tot het ramen van een onttrekking uit de reserve in 2019 en 2020 en van een toevoeging aan de reserve sociaal domein in 2021 en 2022.

- Weerstandsvermogen en reserve sociaal domein**

Egalisatiereserve sociaal domein	begroting 2019					
	<u>2017</u>	<u>2018</u>	<u>2019</u>	<u>2020</u>	<u>2021</u>	<u>2022</u>
Stand reserve 1 januari		967.856	866.192	605.130	467.623	472.373
* Maatwerkfonds		-15.000	-15.000			
* Loket 0-100		-86.664				
* Begroot resultaat			-246.062	-137.507	4.750	158.188
Begrote mutaties sociaal domein		-101.664	-261.062	-137.507	4.750	158.188
* Sociaal domein	855.033					
* Wtcg	112.823					
Stand reserve 31 december	967.856	866.192	605.130	467.623	472.373	630.561

Bij de jaarrekening 2014 is uit algemene middelen de reserve sociaal domein ad € 300.000,= gevormd, als een eerste buffer om tegenvallers op te vangen. In 2016 zijn er middelen toegevoegd vanuit de compensatie ziektekosten regeling Wtcg waarvan ultimo 2017 nog € 113.000,= beschikbaar is. In de jaren 2015 tot en met 2017 zijn de positieve rekeningresultaten uit het sociaal domein ad € 555.000,= aan de reserve toegevoegd.

In bovenstaand overzicht zijn de geraamde reservemutaties opgenomen. De reserve per 1 januari 2018 wordt geacht voldoende te zijn om nagekomen facturen over 2017 en eerder te kunnen bekostigen. Er is geen prognose van het exploitatieresultaat 2018 verwerkt.

De reserve sociaal domein telt niet mee voor de bepaling van het weerstandsvermogen.

AWBZ naar WMO

- Decentralisatie AWBZ naar Wmo**

Voor dit taakveld ontvangen wij in 2019 van het Rijk een bedrag van € 1,525 miljoen. Dit bedrag wordt ingezet voor personele en uitvoeringskosten, Zorg in Natura (ZIN), Persoonsgebonden Budget (PGB), Brede Basisvoorziening, cliëntondersteuning, ondersteuning mantelzorgers, compensatie ziektekosten en Wtcg.

JEUGDZORG

- Decentralisatie Jeugdzorg**

Voor dit taakveld ontvangen wij in 2019 van het Rijk een bedrag van € 2,2 miljoen. Voor het deel van de integratie-uitkering sociaal domein dat met ingang van 2019 opgaat in de algemene uitkering een bedrag van € 1,9 miljoen en voor Voogdij / 18+ een bedrag van € 0,3 miljoen.

Deze bedragen worden ingezet voor personele en uitvoeringskosten, Zorg in Natura (ZIN), Persoonsgebonden Budget (PGB), bijdrage Veilig Thuis en innovatiebudget.

Hatterm participeert voor Jeugdzorg in de regio Midden-IJssel / Oost-Veluwe. Deze regio maakt deel uit van de 7 Gelderse Jeugdregio's.

PARTICIPATIE

- **Decentralisatie nieuwe Participatiewet**

In totaal ontvangen wij in 2019 voor dit taakveld € 0,9 miljoen. Waarvan € 826.000,= om de Wsw te bekostigen en € 70.000,= voor re-integratie. Daarnaast zetten we uit eigen middelen ook nog € 245.000,= in. Deze extra middelen blijven voorlopig noodzakelijk om de Wsw te bekostigen.

Deze bedragen worden ingezet voor Wsw, WWB klassiek, nieuw Wajong, Begeleid werken – onderdeel regulier werk en Begeleid werken – onderdeel beschut werk. En het bedrag van circa € 120.000,= dat tot en met 2019 vanwege de overdracht van aandelen in WEZO NV aan de gemeente Zwolle wordt betaald.

HEKJE OM HET SOCIAAL DOMEIN

- **Kadernota 2019**

In de kadernota is toegezegd te onderzoeken wat de aanpassing van de rijksfinanciën betekent voor het wel of niet handhaven van het hekje om het sociaal domein.

- **Oorsprong en uitvoering 'hekje om het sociaal domein'**

De gedachte achter het hekje om het sociaal domein is gebaseerd op:

- Het Rijk stelt vanaf 2015 middelen beschikbaar via het deelfonds sociaal domein. De middelen mogen uitsluitend worden besteed aan de taken die in de Wmo 2015 en de Jeugdwet aan gemeenten zijn toegekend en aan de taak voor gemeenten om participatievoorzieningen aan te bieden.
- De gemeenteraad heeft in november 2014 een bestemmingsreserve sociaal domein ingesteld die het karakter van een egaliseringsreserve heeft. Het doel van de reserve is omschreven als *“De reserve is beschikbaar voor zowel de risico's en kosten van de uitvoering van bestaande c.q. nieuwe taken binnen de drie decentralisaties (jeugdzorg, Wmo en Participatiewet) als de risico's en kosten die verbonden zijn aan de transformatie van het sociaal domein.”*.

De praktische vertaling van dit gedachtegoed is:

- In de begroting en de rekening wordt onderscheid gemaakt tussen het exploitatieresultaat sociaal domein en het resultaat op alle andere beleidsvelden.
- Begroting: de middelen die door het Rijk vanuit het deelfonds (formeel; de drie integratie-uitkeringen sociaal domein) voor een boekjaar beschikbaar worden gesteld, worden voor hetzelfde bedrag aan lasten begroot voor de drie domeinen. Voor participatie wordt uit algemene middelen € 245.000,= extra beschikbaar gesteld. Al met al budgetneutraal op begrotingsbasis.
- Realisatie: De positieve rekeningresultaten sociaal domein uit de jaren 2015-2017 zijn aan de reserve sociaal domein toegevoegd. Wel met de verwachting dat zorgaanbieders nog facturen uit eerdere jaren kunnen declareren waardoor de reserve aangesproken moet worden.

- **Veranderingen in de financiering / baten**

Met ingang van 2019 bestaat het sociaal domein niet meer uit een deelfonds maar nog uit slechts uit twee integratie-uitkeringen: Participatie, hoofdzakelijk Wsw voor circa € 825.000,= in 2019 en afnemend naar € 693.000,=. En bij Jeugd, voor Voogdij / 18+, voor structureel € 300.000,=. Zowel in de mei- als de septembercirculaire staat dat er binnen een paar jaar nog meer verschuivingen gaan plaatsvinden.

Het overgrote deel van het deelfonds sociaal domein anno 2018, zowel inhoudelijk als financieel (circa € 4 miljoen) valt vanaf 2019 onder de algemene uitkering.

Hierdoor ontstaat de bijzondere situatie dat wat in Hatterm sociaal domein wordt genoemd in 2022 voor 80% bestaat uit algemene middelen.

- **Verwachte ontwikkeling van de lasten**

In 2018 is het beeld zichtbaar dat de lasten van ZIN bij Wmo en Jeugd toenemen door volume- en prijsstijgingen. En ook door toename van zwaardere vormen van zorg en langere doorlooptijden van trajecten nemen naar verwachting de lasten toe. De verwachting is dat de lasten niet incidenteel maar een structureel toenemen. Daarom zijn de lasten voor de jaren 2019 en verder in de begroting 2019 hoger geraamd dan in de begroting 2018.

- **Budgettair neutrale exploitatiebegroting vanaf 2019**

De verwachting is dat in 2019 en 2020 de lasten hoger zullen zijn dan de baten. Vanaf 2021 verwachten we een ommekeer. In alle jaren is er derhalve geen sprake van een budgettair neutrale exploitatie. Daarom wordt in de begroting een onttrekking dan wel toevoeging uit de reserve sociaal domein geraamd. Daarmee wordt recht gedaan aan het karakter van de egalisatiereserve.

- **Verwachte ontwikkeling van de reserve sociaal domein**

De verwachte, begrote stand van de reserve bereikt ultimo 2020 een minimum van 468.000,=. Hierin is het rekeningresultaat van 2018 niet in verwerkt. Op basis van de in 2018 van zorgaanbieders Wmo en Jeugd ontvangen facturen over 2016 en 2017, blijkt dat het in de jaarrekening 2017 opgenomen bedrag voor 'nog te betalen bedragen – NTB' niet toereikend is. Verwacht wordt een overschrijding van circa € 450.000,=. Hiermee rekening houdend en los van het exploitatieresultaat in 2018, is de reserve sociaal domein 2020 nagenoeg nihil.

- **Toekomst hekje om het sociaal domein**

Baten: de financiering door het Rijk vanaf 2019 is dermate ingrijpend gewijzigd door de verschuiving van het overgrote deel van het deelfonds sociaal domein naar algemene middelen, dat er de facto geen sprake meer is van een sociaal domein naar Hattemse maatstaven. De vraag komt dan ook op wat de toegevoegde waarde is van het in stand houden van een 'sociaal domein Hattem' in de wetenschap dat 80% van de baten als algemene middelen worden ontvangen.

Lasten: net zoals de werkwijze voor de begroting 2018, zijn de lasten in de jaren 2019-2022 geraamd op basis van de trends en ontwikkelingen die worden verwacht.

Reserve: anders dan tot en met de begroting 2018, wordt de egalisatiereserve sociaal domein in 2019 ingezet om op begrotingsbasis jaarlijks een sluitende begroting 'sociaal domein Hattem' te verkrijgen. Dit is mogelijk zolang er sprake is van een positief saldo van de reserve sociaal domein.

Verder verwachten we in 2018 op rekeningbasis een onttrekking uit de reserve vanwege de overschrijding op de NTB 2017. Om deze beide redenen is het in 2019 in stand houden van een reserve sociaal domein van toegevoegde waarde. Dit past ook naadloos in de eerder genoemde gedachten die ten grondslag liggen aan het hekje om het sociaal domein.

De **toekomst van het hekje** om het sociaal domein is: handhaven in 2019 en afhankelijk van de ontwikkeling van het saldo van de reserve en de financiering door het Rijk, vanaf 2020 het hekje om zowel de exploitatie als de reserve op te heffen.

MEERJARENAMING 2020 T/M 2022

BIJLAGEN

Pag. 2	Overzicht van baten en lasten 2017 t/m 2022
Pag. 3	Toelichting overzicht van baten en lasten 2017 t/m 2022
Pag. 5	Overzicht van incidentele baten en lasten
Pag. 6	Overzicht structureel begrotingsaldo 2019-2022
Pag. 7	Meerjareninvesteringsprogramma (MIP)
Pag. 21	Meerjarenraming staat van reserves en voorzieningen
Pag. 23	Toelichting meerjarenraming staat van reserves en voorzieningen

Overzicht van baten en lasten 2017 t/m 2022

Programma	Rekening 2017						Begroting na wijziging 2018						Begroting 2019						Begroting 2020						Begroting 2021						Begroting 2022					
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo						
Programma's:																																				
1	Sociaal sterk																																			
	1a - opgroeien en ontwikkelen	3.280	162	3.118	3.631	150	3.481	3.954	144	3.810	3.889	177	3.712	4.153	3.974	4.163	180	3.983																		
	1b - werk	4.082	1.864	2.218	3.705	1.747	1.958	3.765	1.753	2.012	3.634	1.753	1.881	3.588	1.753	3.528	1.753	1.775																		
	1c - zorg	2.319	71	2.248	2.627	166	2.461	2.725	60	2.665	2.811	55	2.756	2.839	55	2.914	55	2.859																		
	1d - welzijn en sport	2.278	85	2.193	1.771	123	1.648	1.792	79	1.713	1.784	80	1.704	1.768	66	1.771	67	1.704																		
2	Wonen, werken en recreëren																																			
	2a - ruimtelijke ontwikkeling	1.044	445	599	1.507	299	1.208	1.395	228	1.167	1.380	537	843	1.284	942	1.277	347	930																		
	2b - economische ontwikkeling	4.328	4.417	-89	725	443	282	555	217	338	494	122	372	456	370	459	101	358																		
	2c - fysieke leefomgeving	3.491	609	2.882	4.063	416	3.647	3.957	474	3.483	4.115	513	3.602	4.265	519	4.421	552	3.869																		
3	Besturen en organiseren																																			
	3a - netwerken en besturen	1.810	45	1.765	1.762	41	1.721	1.983	84	1.899	1.952	84	1.868	1.924	84	1.840	1.905	84	1.821																	
	3b - dienstverlening	268	262	6	270	220	50	228	126	102	228	131	97	228	137	228	142	86																		
	3c - financiën																																			
	3d - gemeentelijke organisatie																																			
4	Bedrijfsvoering																																			
	4a - overhead	5.071	1.230	3.841	4.651	561	4.090	4.242	564	3.678	4.508	542	3.966	4.327	468	4.315	468	3.847																		
	Subtotaal programma's	27.971	9.190	18.781	24.712	4.166	20.546	24.596	3.729	20.867	24.795	3.994	20.801	24.832	3.689	21.143	24.981	3.749	21.232																	
Algemene dekkingsmiddelen:																																				
	- Lokale heffingen	468	6.315	-5.847	282	5.388	-5.106	1.060	5.735	-4.675	573	6.016	-5.443	688	6.154	-5.466	288	5.760	-5.472																	
	- Algemene uitkering		9.110	-9.110		9.635	-9.635		13.720	-13.720		14.262	-14.262		14.684	-14.684		15.126	-15.126																	
	- Integratie uitkering sociaal domein		4.498	-4.498		4.422	-4.422		1.130	-1.130		1.069	-1.069		1.021	-1.021		998	-998																	
	- Dividend		2	321	-319	1	355	-354	1	270	-269	1	269	-268	1	268	-267	1	267	-266																
	- Saldo van de financieringsfunctie		241	11	230				312	15	221			277	15	262		487	15	651																
	- Overige algemene dekkingsmiddelen		49	-49					236	15	221							666	15	651																
	Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	711	20.304	-19.593	595	19.815	-19.220	1.297	20.870	-19.573	851	21.631	-20.780	1.176	22.142	-20.966	955	22.166	-21.211																	
	Onvoorziene uitgaven				16		16		16		16		16		16		16		16																	
	Heffing vennootschapsbelasting (VPB)																																			
	Begroort totaal saldo van baten en lasten	28.682	29.494	-812	25.323	23.981	1.342	25.909	24.599	1.310	25.662	25.625	37	26.024	25.831	193	25.952	25.915	37																	
Toevoeging/onttrekking aan reserves:																																				
1	Sociaal sterk																																			
	1a - opgroeien en ontwikkelen		3	-3					240	-240																										
	1b - werk		44	-44		111	-111		21	-104																										
	1c - zorg		539																																	
	1d - welzijn en sport		86	-86		74	-74		18	-18																										
2	Wonen, werken en recreëren																																			
	2a - ruimtelijke ontwikkeling		68	-68		204	-204		2	-2																										
	2b - economische ontwikkeling		185	26	159	277	265	12	172	150	22	100	100	100	100	100	100	100	100																	
	2c - fysieke leefomgeving		226	225	1	24	331	-307	14	251	-237	9	137	-128	10	122	-112	11	122	-111																
3	Besturen en organiseren																																			
	3a - netwerken en besturen								120	-120																										
	3b - dienstverlening																																			
	3c - financiën																																			
	3d - gemeentelijke organisatie																																			
4	Bedrijfsvoering																																			
	4a - overhead		584	-584		412	-412		56	-56																										
	Exploitatiesaldo				236	336	-100																													
	Totaal mutaties reserves	4.763	5.433	-670	670	2.012	-1.342	207	1.612	-1.405	378	598	-220	260	490	-230	317	375	-58																	
	Begroort resultaat	33.445	34.927	-1.482	25.993	25.993		26.116	26.211	-95	26.040	26.223	-183	26.284	26.321	-37	26.269	26.290	-21																	

Toelichting overzicht baten en lasten 2017 tot en met 2022.

Begrotingsrichtlijnen 2019

Voor die instellingen waarmee meerjarensubsidie-afspraken zijn gemaakt is het niet nodig richtlijnen te verstrekken. Het subsidiebedrag ligt immers vast in het contract.

Voor de overige instellingen en de interne ramingen zijn de vastgestelde richtlijnen van toepassing geweest. Er is rekening gehouden met een indexering van 2,4%.

De ramingen voor 2019, gebaseerd op het takenpakket 2018, zijn gebaseerd op de ramingen voor 2018. Wel zijn conform de gevolgde methode van de laatste jaren de ramingen ten behoeve van diensten door derden en overige materiële kosten gestegen. Per geval is, onder andere op basis van de laatst bekende rekeningcijfers, afgewogen of de bijstelling noodzakelijk is om het huidige voorzieningenniveau te handhaven.

Belastingvoorstellen 2019

In de begroting 2019 zijn de volgende tariefsverhogingen verwerkt. De tarieven afvalstoffenheffing en rioolheffing worden in een afzonderlijk voorstel aan de raad voorgelegd.

Uitgangspunten van de tarieven van de lokale heffingen zijn: <ul style="list-style-type: none">• kostendekkende tarieven voor afvalstoffenheffing, leges, begraafrechten, precario-rechten en rioolheffing.	
<ul style="list-style-type: none">• de leges	2,4%
<ul style="list-style-type: none">• de bouwleges (tarief omgevingsvergunning):	2,4%
<ul style="list-style-type: none">• de afvalstoffenheffing Door de toenemende kosten van afvalverwijdering en verlaging van de opbrengsten is volledige compensatie vanuit de egaliseringsreserve afvalstoffen niet langer mogelijk. Op basis van de beleidsuitgangspunten dat o.a. de afvalstoffenheffing kostendekkend moet zijn, wordt een verhoging doorgevoerd. Het basistarief (vast recht) wordt in 2019 verhoogd met € 10,-- per aansluiting. De onderbouwing van de tarieven voor afvalstoffenheffing is weergegeven in bijlage 1.	€ 10,--
<ul style="list-style-type: none">• de onroerende zaakbelastingen In de begroting 2018 is een verhoging van de opbrengsten van de onroerende-zaakbelastingen in 2019 en 2020 opgenomen. In de voorliggende begroting 2019 wordt de al begrote verhoging met 5% in stand gelaten. Met de verhoging is nadrukkelijk de relatie gelegd met de wegvallende inkomsten uit de precariobelasting. Gelet op het financiële perspectief kan voor 2020 en 2021 worden volstaan met het doorvoeren van alleen de inflatiecorrectie.	7,4%
<ul style="list-style-type: none">• rioolheffing Overeenkomstig het door de raad in 2014 vastgestelde Afvalwaterketenplan H2OW, wordt vanaf 1 januari 2015 de rioolheffing voor de komende 15 jaar structureel met 2% verhoogd. Op deze wijze wordt het zogenaamde rioolfonds optimaal benut. Verder is uitgegaan van een jaarlijks inflatiepercentage van 2,4%. Het ingestelde fonds heeft een vastgesteld plafond van € 1 miljoen.	4,4%
<ul style="list-style-type: none">• de begrafenisrechten Mede naar aanleiding van de herinrichting van de begraafplaats is in 2018 een hernieuwd onderzoek gestart naar de kostendekkendheid van de begraafplaats. Vooruitlopend op de besluitvorming door de raad is op basis van het concept-rapport uitgegaan van een	nnb

kostendeckendheid van circa 80%. De voor 2019 vast te stellen tarieven zijn inclusief het inflatiepercentage van 2,4%.	
• de toeristenbelasting	2,4%
• de forensenbelasting	2,4%
• de precariorechten	2,4%
• de reclamebelasting De tarieven zijn gebaseerd op de begroting van 2019 van het ondernemersfonds.	
• de tarieven voor de overdekte accommodaties	2,4%

Overzicht incidentele baten en lasten

(o.g.v. artikel 19 BBV (begroot) en artikel 28 BBV (rekening))

Progr.	Omschrijving	2019	2020	2021	2022
		Primaire begroting Lasten	Primaire begroting Lasten	Primaire begroting Lasten	Primaire begroting Lasten
Lasten					
<i>Programma's:</i>					
1	Sociaal sterk				
- 1a	opgroeien en ontwikkelen	78.000			
- 1b	werk	98.000			
- 1c	zorg				
- 1d	welzijn en sport	17.700			
2	Wonen, werken en recreëren				
- 2a	ruimtelijke ontwikkeling	130.600	114.700	6.000	
- 2b	economische ontwikkeling	40.000	10.000	10.000	
- 2c	fysieke leefomgeving	138.300	24.700		
3	Besturen en organiseren				
- 3a	netwerken en besturen	45.900	9.400		
- 3b	dienstverlening				
- 3c	financiën	650.000			
- 3c	financiën (verrekening reserves)	71.500			
4	Bedrijfsvoering				
- 4a	bedrijfsvoering	128.200	112.000		
	Totaal incidentele lasten	<u>1.398.200</u>	<u>270.800</u>	<u>16.000</u>	

Progr.	Omschrijving	2019	2020	2021	2022
		Primaire begroting Baten	Primaire begroting Baten	Primaire begroting Baten	Primaire begroting Baten
Baten					
<i>Programma's:</i>					
1	Sociaal sterk				
- 1a	opgroeien en ontwikkelen				
- 1b	werk				
- 1c	zorg				
- 1d	welzijn en sport				
2	Wonen, werken en recreëren				
- 2a	ruimtelijke ontwikkeling				
- 2b	economische ontwikkeling	71.500			
- 2c	fysieke leefomgeving	10.000			
3	Besturen en organiseren				
- 3a	netwerken en besturen				
- 3b	dienstverlening				
- 3c	financiën (verrekening reserves)	978.600			
4	Bedrijfsvoering				
- 4a	bedrijfsvoering				
	Totaal incidentele baten	<u>1.060.100</u>			

	vrijval van de kapitaallasten	2019			2020			2021			2022		
		Primaire begroting			Primaire begroting			Primaire begroting			Primaire begroting		
		Lasten	Baten	Dekk.	Lasten	Baten	Dekk.	Lasten	Baten	Dekk.	Lasten	Baten	Dekk.
	mutatie bedragen t.o.v. begroting 2019	pm	pm		pm	pm		pm	pm		pm	pm	
571500	Centra Jeugd en Gezin	78.000											
560009	Bijzondere Bijstand	15.000		res.									
560301	Begleiding nieuwkomers	83.000		res.									
550003	Musea	8.800		res.									
550102	Gymnastiekaccommodaties	8.900		res.									
550202	Rijksmonumenten in gemeentelijk eigendom	15.900		res.									
570502	Milieu	6.000			6.000			6.000					
580002	Omgevingswet	108.700			108.700								
530101	Economische zaken	10.000		res.									
550401	Toerisme	10.000			10.000			10.000					
550403	Promobureau	20.000		res.									
530301	Vastgoed, gronden, gebouwen etc.		71.500	res.									
520001	Wegen, straten en pleinen	16.000		res.									
520001	Wegen, straten en pleinen				9.600								
520101	Verkeersmaatregelen	15.100			15.100								
550301	Openbaar groen	20.000		res.									
550301	Openbaar groen	25.000		res.									
550303	Speeltuinen, speelweiden en JOP's	7.500		res.									
570305	Hondenpoep	44.700		res.									
570401	Riolering en waterzuivering	10.000	10.000										
500102	Verkiezingen	10.900											
510006	Brandweerkazerne	17.800		res.									
510007	Regionale brandweer	9.400			9.400								
510008	Rampenbestrijding	7.800		res.									
590301	Lasten gemeentelijke heffingen	650.000		res.									
601002	Personele informatie	100.000			100.000								
601006	Kwaliteitszorg	6.000		res.									
602001	Huisvesting en werkplek	22.200		res.									
602003	Accommodatie buitendienst				12.000								
	Totaal:	1.326.700	81.500		270.800			16.000					
	Saldo geraamde incidentele baten en lasten:		<u>338.100</u>		<u>270.800</u>			<u>16.000</u>					

Presentatie van het structureel begrotingssaldo 2019-2022

	2019			2020			2021			2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Programma 1 -	12.236	2.036	-10.200	12.118	2.065	-10.053	12.348	2.053	-10.295	12.376	2.055	-10.321
Programma 2 -	5.907	918	-4.989	5.989	1.172	-4.817	6.005	947	-5.058	6.157	1.000	-5.157
Programma 3 -	2.211	210	-2.001	2.180	215	-1.965	2.152	221	-1.931	2.133	226	-1.907
Totaal van de programma's	20.354	3.164	-17.190	20.287	3.452	-16.835	20.505	3.221	-17.284	20.666	3.281	-17.385
Algemene dekkingsmiddelen	1.297	20.870	19.573	851	21.631	20.780	1.176	22.142	20.966	955	22.166	21.211
Overhead	4.242	564	-3.678	4.508	542	-3.966	4.327	468	-3.859	4.315	468	-3.847
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorziene uitgaven	16	0	-16	16	0	-16	16	0	-16	16	0	-16
Subtotaal	25.909	24.598	-1.311	25.662	25.625	-37	26.024	25.831	-193	25.952	25.915	-37
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	207	1.612	1.405	378	598	220	260	490	230	317	375	58
Geraamd resultaat	26.116	26.210	94	26.040	26.223	183	26.284	26.321	37	26.269	26.290	21
Incidentele baten en lasten	1.398	1.060	338	271	271	0	16	16	0	0	0	0
Stelposten	54	81	-27	54	81	-27	101	81	20	101	81	20
Structureel begrotingssaldo			405			427			73			41

MEERJARENINVESTERINGSPROGRAMMA (MIP)
2019 TOT EN MET 2022

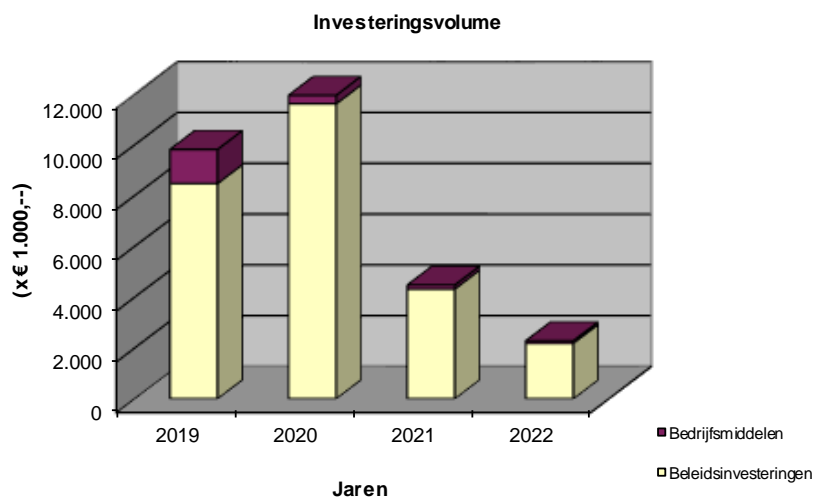
GEMEENTE HATTEM

Investeringsstaat (als bedoeld in het "Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV)) 2011.

1. In deze staat zijn per programma de voorgenomen investeringen opgenomen voor de periode 2019 tot en met 2022 en later.
2. Het meerjareninvesteringsprogramma kent een categoriale indeling voor wat betreft de beslissingsbevoegdheid.
Programma 1, 2 en 3:
 - **raad**: de beslissingsbevoegdheid ligt bij de raad als de investering betrekking heeft op nieuw of verandering van het beleid. De "burgergevoeligheid" en dus ook de politieke opvattingen zijn van invloed op de te maken keuze.
 - **college**: met betrekking tot het opvoeren en wijzigen van investeringen ter continuering van het beleid.
Programma 4:
 - **secretaris**: met betrekking tot de vervanging van investeringen waarvan de omvang en soort gelijkwaardig blijft. Grotendeels gaat het hier om de vervanging van bedrijfsmiddelen om de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen.
3. Voor de berekening van de kapitaallasten is een rentepercentage van 1,5 gehanteerd.
4. De uit de investeringen voortvloeiende kapitaallasten worden rechtstreeks verantwoord op de beleidsvelden. Eventueel vindt dekking van de kapitaallasten plaats uit gevormde reserves.

5. Investeringsvolume. Dit bedraagt voor de jaren:

	Bedrijfsmiddelen		Totaal:
2019	8.478	1343	9.821
2020	11.620	330	11.950
2021	4.322	157	4.479
2022	2.185	98	2.283
Totaal:	<u>26.605</u>	<u>1.928</u>	<u>28.533</u>

Investeringsprogramma 2019 t/m 2022:

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief €	jaar 100 verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totaal investering	dekking	dekking t.l.v.
P1		Sociaal sterk							
		- Nog uit te voeren werken 2018				38.000	38.000		
		- Programma 2019	31.400			7.261.550	7.292.950		
		totaal:	31.400			7.299.550	7.330.950		
P2		Wonen, werken en recreëren							
		- Nog uit te voeren werken 2018	87.500			135.000	222.500	110.000	
		- Programma 2019	1.850.400			17.178.225	19.028.625	2.177.425	
		totaal:	1.937.900			17.313.225	19.251.125	2.287.425	
P3		Besturen en organiseren							
		- Nog uit te voeren werken 2018							
		- Programma 2019				23.000	23.000		
		totaal:				23.000	23.000		
P4		Bedrijfsvoering							
		- Nog uit te voeren werken 2018	30.000			564.753	594.753		
		- Programma 2019	76.000			1.256.918	1.332.918		
		totaal:	106.000			1.821.671	1.927.671		
Totaal uren inzet 2019:			13.140						
Generaal totaal:			2.075.300			26.457.446	28.532.746	2.287.425	
Budget 2019 op basis van Investeringsprogramma MJB 2018 (inv.ruimte + riolering)									
totale overschrijding beschikbare ruimte									

Dekking in exploitatie:

te activeren	afs. jr.	jaarlast	2019	vaste rekenrente: 1,5 %				overige expl. lasten	toelichting
			2020	2021	2022	2023			
38.000		3.103	3.103						
7.292.950		301.514	11.310	276.903	3.302				
7.330.950		304.617	3.103	11.310	276.903	3.302			
112.500		7.121	7.121						
16.851.200		777.876	285.941	194.930	187.656	109.349			
16.963.700		784.996	7.121	285.941	194.930	187.656	109.349		
23.000		1.665	1.665						
23.000		1.665	1.665						
594.753		72.738	72.738						
1.332.918		139.396	70.133	39.909	18.098	11.255			
1.927.671		212.134	72.738	70.133	39.909	18.098	11.255		
26.245.321	1.303.412	82.962	369.049	511.742	209.056	120.603			
		-159.422	-278.514	-106.633	-106.633				
		-76.460	90.535	405.109	102.423				
		-76.460	14.076	419.184	521.607			(Exclusief verrekeningen met reserves)	

Programma 1
Sociaal sterk

Investeringsprogramma 2019 t/m 2022:

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief € 100	jaar verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totale investering	dekking	dekking t.l.v.
2018									
Noq uit te voeren werken:									
18.01.01	D105	- museum Achterstraat - verwarmingsinstallatie vervangen		2018	N	19.000	19.000		res. ondh.geb.
18.01.02	D105	- museum Anton Pieck - luchtbehandelingskast vervangen		2018	N	19.000	19.000		res. ondh.geb.
						38.000	38.000		
2019									
Programma:									
19.01.01	D104	- renovatie douches, sanitair kleedkamers de Hunze		2019	N	55.200	55.200		res. ondh.geb.
19.01.02	D104	- vervanging vloerbedekking de Hunze		2019	N	6.900	6.900		res. ondh.geb.
19.01.03	D104	- legionella doorspoelinrichting de Hunze		2019	N	10.000	10.000		res. ondh.geb.
19.01.04	D104	- legionella doorspoelinrichting Spoorstraat		2019	N	12.000	12.000		res. ondh.geb.
19.01.05	A102	- onderwijshuisvesting - voorbereiding cluster I	30.000	2019	N		30.000		
19.01.06	D102	- restant boekwaarde uitloopgebied Assenrade - IJbaan		2019	N	250.000	250.000		
20.01.01	A102	- onderwijshuisvesting cluster I		2020	N	6.900.000	6.900.000		
20.01.02	D103	- machine nr. 55 Verluchtingsmachine/schudfrees - sportvelden	400	2020	N	7.450	7.850		
21.01.01	D103	- machine nr. 11 Aanhanger - sportvelden	200	2021	N	7.500	7.700		
21.01.02	D103	- machine nr. 54 Cirkelmaaier Major (sportvelden)	800	2021	N	12.500	13.300		
						31.400	7.261.550	7.292.950	
						31.400	7.299.550	7.330.950	
mutatie t.o.v. begrotingsjaar									
mutatie t.o.v. vorig jaar									

te activeren	afs. jr.	jaarlast	vaste rekenrente: 1,5 %				overige expl. lasten	toelichting
			2019	2020	2021	2022		
19.000	15	1.552	1.552				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
19.000	15	1.552	1.552				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
38.000		3.103	3.103					
55.200	25	3.036		3.036			MJOP - dekking uit gevormde reserve	
6.900	10	794		794			MJOP - dekking uit gevormde reserve	
10.000	10	1.150		1.150			MJOP - dekking uit gevormde reserve	
12.000	10	1.380		1.380			MJOP - dekking uit gevormde reserve	
30.000	40	1.200		1.200			Voorbereidingskosten cluster I. Kosten begroot in 2018.	
250.000	25	13.750		3.750			Verwacht saldo inclusief vergoedingsregeling. Beoordelen in hoeverre de IJsbahn ingebracht kan worden als bovenwijdse voorziening in de Grex. Assenrade.	
6.900.000	40	276.000		276.000			Berekend is de rente over de boekwaarde.	
7.850	10	903		903			Op basis van het concept onderwijshuisvestingsplan.	
7.700	10	886				886	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
13.300	6	2.416				2.416	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
7.292.950		301.514		11.310	276.903	3.302		
7.330.950		304.617	3.103	11.310	276.903	3.302		
			8.206	273.799	198	-3.103		
			8.206	265.593	-273.601	-3.302		

Programma 2
Wonen, werken en recreëren

Investeringsprogramma 2019 t/m 2022:

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief € 100	jaar verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totale investering	dekking	dekking t.l.v.
2018									
<u>Noq uit te voeren werken:</u>									
18.02.01	C206	- maatregelen sluipverkeer Kanaaldijk-Hezenbergerweg		2018	G	30.000	30.000		
18.02.07	C205	- vervanging verkeerregelinstanties	2.500	2018	N	40.000	42.500		
18.02.11	C206	- Vervangingen houten bruggen	5.000	2018	N	35.000	40.000		
18.02.12	B201	- Herontwikkeling locatie t Veen - overlopend actief	80.000	2018	N	30.000	110.000	110.000	Anterieure ovk
			87.500			135.000	222.500	110.000	
2019									
<u>Programma:</u>									
<u>GVVP</u>									
19.02.01	C206	- voorbereidingsfase GVVP	178.200	2019	N	70.000	248.200		
20.02.01	C206	- uitvoeringsprogramma GVVP fase I - Vechtstraat / Bijleveldsingel	100.000	2020	N	1.000.000	1.100.000	250.000	grex Assenrade
21.02.01	C206	- uitvoeringsprogramma GVVP fase II - Hessenweg	50.000	2021	N	500.000	550.000		
<u>Binnenstad</u>									
19.02.02	C206	- reconstructie wegen 2016 - herinrichting Binnenstad - voorber. Fase II	163.600	2019	G		163.600		
19.02.03	C201	- AWP 2016 - herinrichting Binnenstad - voorbereiding Fase II	245.400		G		245.400		rioolrecht
19.02.04	C206	- reconstructie wegen 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III			N	55.000	55.000		
19.02.05	C201	- AWP 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III		2019	N	431.000	431.000		rioolrecht
19.02.06	C206	- reconstructie wegen 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III		2019	N	300.000	300.000		
19.02.07	C201	- AWP 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III		2019	N	1.100.000	1.100.000		rioolrecht
19.02.08	C200	- visie groene Stadswal		2019	N	25.000	25.000		
19.02.09	C200	- groene geveltuinen Binnenstad		2019	N	25.000	25.000		
<u>Diversen</u>									
19.02.10	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2018 - Masten	5.000	2019	N	22.400	27.400		
19.02.11	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2018 - Armaturen	2.500	2019	N	57.700	60.200		
19.02.12	C202	- vervanging speelvoorzieningen 2018	1.000	2019	N	9.600	10.600		
19.02.13	C206	- reconstructie wegen 2018 - parallelweg Geld.dijk, Kl. Gracht, Nieuwstad	16.400	2019	N	950.000	966.400		
19.02.14	C206	- Herinrichting De Bleek - planvorming	24.000	2019	N	25.000	49.000		
19.02.15	C201	- AWP 2018 -	16.000	2019	N	97.000	113.000		rioolrecht
19.02.16	C206	- aanleg rotonde Hilsdijk / Zuiderzeestraatweg		2019	G	427.425	427.425	427.425	
19.02.17	C206	- reconstructie wegen volgens beheerplan - 2016 - Zuiderzeestraatweg	154.400	2019	N	1.750.000	1.904.400		
19.02.18	C201	- AWP 2019 -	31.500	2019	N	252.000	283.500		rioolrecht
19.02.19	C202	- vervanging speelvoorzieningen 2019	2.000	2019	N		2.000		
19.02.20	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2019 - Masten	2.500	2019	N	6.700	9.200		
19.02.21	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2019 - Armaturen	5.000	2019	N	16.300	21.300		
19.02.24	C206	- herstel Botterstreng nabij IJsselstein.	8.000	2019	N	30.000	38.000		
19.02.25	B201	- herontwikkeling locatie t Veen - overlopend actief	251.200	2019	N	62.500	313.700	313.700	Anterieure ovk
19.02.26	C200	- investeringen t.b.v. bestrijding hondenpoep		2019	N	42.000	42.000		
19.02.27	C209	- investeringen t.b.v. kostendekkendheid begraafplaats		2019	N				
19.02.28	C200	- machine - extra werktuigdrager	1.000	2019	N	53.000	54.000		
19.02.29	C200	- omvorming Voermanplein	8.000	2019	N	40.000	48.000		
19.02.30	A202	- restant boekwaarde Woonzorgzone - overlopend actief	102.300	2019	N	765.000	867.300	867.300	Anterieure ovk

te activeren	afs. jr.	jaarlast	vaste rekenrente: 1,5 %				overige expl. lasten	toelichting
			2019	2020	2021	2022		
30.000	30	1.450	1.450					
42.500	15	3.471	3.471					
40.000	25	2.200	2.200					
	30							
112.500		7.121	7.121					
248.200	30	11.996		11.996				
850.000	30	41.083			41.083		Concretiseren van het ontwikkelperspectief naar uitvoeringsprogramma's op deelgebieden, zie voor verdere toelichting tekst Programma 2, Ruimtelijke Ordening	
550.000	30	26.583				26.583	Fasering Hessenweg. Vooralnog alleen kosten voor groot onderhoud asfalt	
163.600	30	7.907		7.907				
245.400	30	11.861		11.861				
55.000	30	2.658		2.658				
431.000	50	15.085		15.085			In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de bestrating van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de riolering (gescheiden afvoeren hemelwater en verbeteren of vervangen gemengde stelsel) Investering is verlaagd met € 50.000 voor de inrichting van het Molenplein waarvoor in 2016 middelen beschikbaar zijn gesteld. Project duurt circa 3 jaar. Verwachting is dat de uitvoering start medio 2020. Kosten +/- 10%. De rest volgt in de periode 2021 t/m 2022. Alternatieve dekking in de vorm van subsidie wordt gezocht binnen de Veluwe Hanze.	
300.000	30	14.500		14.500			In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de riolering van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de bestrating .	
1.100.000	50	38.500		38.500			In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de bestrating van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de riolering . Alternatieve dekking in de vorm van subsidie wordt gezocht binnen de Veluwe Hanze.	
25.000	30	1.208		1.208			In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de riolering van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de bestrating .	
25.000	30	1.208		1.208			Te activeren onderzoekskosten ter voorbereiding op krediet	
27.400	40	1.096		1.096			Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vastgesteld is scenario 3 - vooruitstrevend	
60.200	15	4.916		4.916			Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vastgesteld is scenario 3 - vooruitstrevend	
10.600	15	866		866			Vervanging o.b.v. speelruimtenota.	
966.400	30	46.709		46.709			Dit zijn de uitvoeringsgelden voor aanpassing van dit gebied. Hierbij is rekening gehouden met de uitkomsten en beleid vanuit het GVP.	
49.000	30	2.368		2.368			Mogelijkheden onderzoeken om de voorzieningen op en rondom De Bleek beter te benutten. Incl. het realiseren van een Toeristisch OpstapPunt. Onder voorbehoud van 50% co-financiering.	
113.000	50	3.955		3.955			Op basis van het Afalwaterketenplan scenario 3 (duurzaam en toekomstgericht)	
	30						Aanleg is afhankelijk van nadere besluitvorming en (door)ontwikkeling van bedrijventerrein Hattemerbroek.	
1.904.400	30	92.046		92.046			Cultuurhistorisch herinrichten. Project is aangemeld voor subsidie voor gebiedsgerichte opgave Regio Veluwe. Deze wordt ook opgepakt volgens richtlijnen GVP. Afhankelijk van de ontwikkelingen van het industrieterrein.	
283.500	50	9.923		9.923			Op basis van het Afalwaterketenplan scenario 3 (duurzaam en toekomstgericht)	
2.000	15	163		163			Vervanging o.b.v. speelruimtenota. Kracht is hierin meegenomen.	
9.200	40	368		368			Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012.	
21.300	15	1.740		1.740			Vastgesteld is scenario 3 - vooruitstrevend	
38.000	30	1.837		1.837			Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012.	
	30						Vastgesteld is scenario 3 - vooruitstrevend	
	30						Vanuit een particulier initiatief en onder voorbehoud van 50% co-financiering vanuit de subsidieaanvraag programma Veluwe Hanze	
42.000	10	4.830		4.830			Concretiseren van het ontwikkelperspectief naar uitvoeringsprogramma's op deelgebieden, zie voor verdere toelichting tekst Programma 2, Ruimtelijke Ordening	
	10						De directe kosten zijn voor adviezen planeconomie, juridisch en civiel technisch.	
54.000	8	7.560		7.560			Nieuw ten behoeve van areaaluitbreiding en bestrijding hondenpoep	
48.000	25	2.640		2.640			In afwachting van uitkomst onderzoek kostendekkendheid	
	25						Nieuw ten behoeve van areaaluitbreiding en bestrijding hondenpoep	
							Dit plantvak doet het niet goed, is arbeidsintensief en voorgeschreven planten zijn deels niet meer verkrijgbaar. Planten en grond worden vervangen met behoud van architectonische uitgangspunten.	
							Verwacht saldo	

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief € 100	jaar verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totale investering	dekking	dekking t.l.v.
20.02.02	C206	- reconstructie wegen 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III	60.000	2020	N	300.000	360.000		
20.02.03	C201	- AWP 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III	70.000	2020	N	1.100.000	1.170.000		rioolrecht
20.02.04	C206	- herinrichting De Bleek - uitvoering	38.000	2020	N	345.000	383.000	191.500	
20.02.05	C206	- reconstructie wegen 2020	27.000	2020	N	1.080.000	1.107.000		
20.02.06	C201	- AWP 2020 -	15.000	2020	N	120.000	135.000		rioolrecht
20.02.07	C202	- vervanging speelvoorzieningen 2020	2.000	2020	N	41.100	43.100		
20.02.08	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2020 - Armaturen	5.000	2020	N	17.100	22.100		
20.02.09	C200	- uitwerkingsplan visie groene Stadsval		2020	N				
20.02.10	C201	- machine nr. 40 Rioolontstopper - waterhuishouding	400	2020	N	15.000	15.400		rioolrecht
20.02.11	A203	- restauratie molen De Fortuin	20.000	2020	N	172.000	192.000		
20.02.13	B201	- herontwikkeling locatie 't Veen - overlopend actief	80.000	2020	N	47.500	127.500	127.500	Anterieure ovk
20.02.14	C200	- machine nr. 7 Toyota dyna - plantsoenen	1.000	2020	N	30.000	31.000		
20.02.15	C203	- machine nr. 9 Fiat Doblo (afval)	1.000	2020	N	25.000	26.000		afval
21.02.02	C206	- reconstructie wegen 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III	60.000	2021	N	300.000	360.000		
21.02.03	C201	- AWP 2017 - herinrichting Binnenstad - uitvoering Fase III	70.000	2021	N	1.100.000	1.170.000		rioolrecht
21.02.04	C206	- machine nr. 52a Frontbezem - wegen	400	2021	N	6.600	7.000		
21.02.05	C209	- machine nr. 8a New Holland - begraafplaats	2.000	2021	N	30.000	32.000		
21.02.06	C200	- machine nr. 3 Mercedes - groen / plantsoenen	1.000	2021	N	27.600	28.600		
21.02.07	C202	- vervanging speelvoorzieningen 2021	1.000	2021	N	1.100	2.100		
21.02.08	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2021 - Masten	2.500	2021	N	3.500	6.000		
21.02.09	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2021 - Armaturen	5.000	2021	N	22.900	27.900		
21.02.10	C206	- reconstructie wegen 2021 -		2021	N	1.000.000	1.000.000		
21.02.11	C201	- AWP 2021 -		2021	N	1.000.000	1.000.000		rioolrecht
21.02.12	C200	- omvorming Heestervakken	10.000	2021	N	100.000	110.000		
21.02.13	C206	- machine nr. 6 Tandemasser	400	2021	N	6.500	6.900		
22.02.01	C206	- reconstructie wegen 2022 -		2022	N	1.000.000	1.000.000		
22.02.02	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2022 - Masten	2.500	2022	N	6.200	8.700		
22.02.03	C207	- uitvoering beleidsplan openbare verlichting - 2022 - Armaturen	5.000	2022	N	41.000	46.000		
22.02.04	C201	- AWP 2022 -		2022	N	1.000.000	1.000.000		rioolrecht
22.02.05	C203	- machine nr. 9 Fiat Doblo Worker (afval)	1.000	2022	N	25.000	26.000		afval
22.02.06	C206	- machine nr. 10A Weedheater	400	2022	N	17.500	17.900		
22.02.07	C206	- machine nr. 11A Weedheater	400	2022	N	17.500	17.900		
22.02.08	C206	- machine nr. 4A Fiat Doblo	1.000	2022	N	22.500	23.500		
22.02.09	C208	- machine nr. 60 Nido 4 m3 (revisie) - gladheidsbestrijding	400	2022	N	45.000	45.400		
			1.850.400			17.178.225	19.028.625	2.177.425	
Totaal			1.937.900			17.313.225	19.251.125	2.287.425	
mutatie t.o.v. begrotingsjaar									
mutatie t.o.v. vorig jaar									

te activeren	afs. jr.	jaarlast	2019	vaste rekenrente: 1,5 %			overige expl. lasten	toelichting
			2020	2021	2022	2023		
360.000	30	17.400		17.400			In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de bestrating van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de riolering .	
1.170.000	50	40.950		40.950			Alternatieve dekking in de vorm van subsidie wordt gezocht binnen de Veluwe Hanze. In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de riolering van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de bestrating .	
191.500	30	9.256		9.256			Zie 19.02.14, onder voorbehoud van 50% cofinanciering	
1.107.000	30	53.505		53.505			Om de negatieve effecten van het lage kwaliteitsonderhoud te beheersen is het van belang de werkwijze en de middelen efficiënt in te zetten. Het onderhoud is gescheiden van de totale rehabilitatie maatregelen. Naar aanleiding van het rapport "Review en Vooruitblik Wegen 2015-2020 zijn de rehabilitatiekosten in de MIP opgenomen.	
135.000	50	4.725		4.725			Op basis van het Afvalwaterketenplan scenario 3 (duurzaam en toekomstgericht)	
43.100	15	3.520		3.520			Vervanging o.b.v. speelruimtenota. Kracht is hierin meegenomen.	
22.100	15	1.805		1.805			Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012.	
	30						Vastgesteld is scenario 3 - vooruitstrevend	
							De visie moet nader uitgewerkt worden in een uitvoeringsplan. Indicatief wordt rekening gehouden met een bedrag van € 500.000.	
15.400	10	1.771		1.771			Alternatieve dekking wordt onderzocht in het kader van de Veluwe Hanze.	
192.000	25	10.560		10.560			Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
							Grootschalige renovatie van het houtwerk en de Wieden. Door het versterken vna de kwaliteit van het decor wordt het Hanze-product Hattem als onderdeel van de Veluwe versterkt. Onder voorbehoud van 50% co-financiering vanuit programma Veluwe Hanze.	
	30						B&W-besluit 6-12-'17 bedrag van € 78.000 beschikbaar gesteld voor renovatie wieden.	
							Concretiseren van het ontwikkelperspectief naar uitvoeringsprogramma's op deelgebieden, zie voor verdere toelichting tekst Programma 2, Ruimtelijke Ordening	
31.000	6	5.632		5.632			De directe kosten zijn voor adviezen planeconomie, juridisch en civiel technisch.	
26.000	6	4.723		4.723			Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
360.000	30	17.400				17.400	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
							Agenda Binnenstad - In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de bestrating van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de riolering .	
1.170.000	50	40.950				40.950	Alternatieve dekking in de vorm van subsidie wordt gezocht binnen de Veluwe Hanze.	
							Agenda binnenstad - In het kader van de Agenda Binnenstad wordt de riolering van de binnenstad aangepakt. Dat doen we in samenhang met de bestrating .	
7.000	8	980				980	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
32.000	10	3.680				3.680	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
28.600	6	5.196				5.196	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
2.100	15	172				172		
6.000	40	240				240		
							Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vervangingen op basis van nog verder uit te werken uitvoeringsplan.	
27.900	15	2.279				2.279	Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vervangingen op basis van nog verder uit te werken uitvoeringsplan.	
1.000.000	30	48.333				48.333		
1.000.000	50	35.000				35.000		
110.000	25	6.050				6.050		
							Vervangen van technisch afgeschreven beplantingsvakken.	
							Tot 2021 niets uitvoeren in verband met onderzoek WSW/inzet ROVA en Wezo.	
6.900	10	794				794	4 jaarschijven 2018-2021 zijn samengevoegd tot een bedrag van € 100.000 in 2021.	
1.000.000	30	48.333				48.333	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
							Reconstructie wegen 2022 (geen bedrag in rap wegbeheer 2017) ca. 35000m2 wegen is ouder dan 60 jaar ----> reconstructie = 2,5mljn of totale oppervlakt wegen = 1506340 m2 / 60 = 1,8 mln per jaar vooralsnog 1.000.000 opnemen in MJP	
8.700	40	348				348	Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vervangingen op basis van nog verder uit te werken uitvoeringsplan.	
46.000	15	3.757				3.757	Op basis van beleidsplan openbare verlichting 2012. Vervangingen op basis van nog verder uit te werken uitvoeringsplan.	
1.000.000	50	35.000				35.000		
26.000	6	4.723				4.723	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
17.900	5	3.849				3.849	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
17.900	5	3.849				3.849	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
23.500	6	4.269				4.269	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
45.400	10	5.221				5.221	Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
16.851.200		777.876	285.941	194.930	187.656	109.349		
16.963.700		784.996	7.121	285.941	194.930	187.656	109.349	
			278.821	187.809	180.535	102.228		
			278.821	-91.012	-7.274	-78.307		

Programma 3
Besturen en organiseren

Investeringsprogramma 2019 t/m 2022:

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief € 100	jaar verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totale investering	dekking	dekking t.l.v.
2018									
Noq uit te voeren werken:									
2019									
Programma:									
19.03.01	A304	- vervanging dakbedekking gedeelte uitrukgarage brandweer		2019	N	15.000	15.000		
19.03.02	A304	- legionelladoorspoel en registratiesysteem brandweer		2019	N	8.000	8.000		
						23.000	23.000		
mutatie t.o.v. begrotingsjaar							23.000	23.000	
mutatie t.o.v. vorig jaar									

te activeren	afs. jr.	jaarlast	vaste rekenrente: 1,5 %				overige expl. lasten	toelichting
			2019	2020	2021	2022		
15.000	15	1.225		1.225			MJOP - dekking uit gevormde reserve (<u>amendement Voorjaarsnota 2018</u>)	
8.000	25	440		440			MJOP - dekking uit gevormde reserve	
23.000		1.665		1.665				
23.000		1.665		1.665				
				1.665	-1.665			

Programma 4
Bedrijfsvoering

Investeringsprogramma 2019 t/m 2022:

nr.	beleidsveld	omschrijving	Tarief € 100	jaar verv.	G N	(Gewenst) (Noodzaak) investering	totale investering	dekking	dekking t.l.v.
2018									
<u>Noq uit te voeren werken:</u>									
18.04.01	A004	- digitaliseren archief (2016)	10.000	2018	N	10.000	20.000		
18.04.02	A004	- digitaliseren archief (2017)	10.000	2018	N	10.000	20.000		
18.04.03	A004	- digitaliseren archief (2018)	10.000	2018	N	10.000	20.000		
18.04.04	A017	- machine nr. 14 LM machinedrager - wegen		2018	N	95.000	95.000		
18.04.05	A008	- stadhuis - vervanging luchtbehandelingskasten		2018	N	50.000	50.000		res. ondh.geb.
18.04.06	A008	- stadhuis - verl.armaturen hal/gang/keuken		2018	N	14.000	14.000		res. ondh.geb.
18.04.07	A008	- stadhuis - leidingwerk koelinstallatie		2018	N	30.000	30.000		res. ondh.geb.
18.04.08	A008	- stadhuis - vervanging CV ketelhuis K4		2018	N	21.000	21.000		res. ondh.geb.
18.04.09	A008	- stadhuis - veil.aanp. Noodstroomaggregaat		2018	N	20.000	20.000		res. ondh.geb.
18.04.10	A009	- CIO-convenant - software 2018		2018	N	57.183	57.183		
18.04.11	A009	- CIO-convenant - software restantbudgetten PPM2018		2018	N	41.784	41.784		
18.04.12	A009	- CIO-convenant - software 2018 - M2A		2018	N	205.786	205.786		
			30.000			564.753	594.753		
2019									
<u>Programma:</u>									
19.04.01	A004	- digitaliseren archief	10.000	2019	N	10.000	20.000		
19.04.02	A008	- koeling aanpassen Stadhuis		2019	N	30.000	30.000		
19.04.03	A008	- fietsenstalling Stadhuis		2019	N				
19.04.04	A008	- fysieke beveiliging Stadhuis		2019	N				
19.04.05	A008	- inrichting oude raadzaal, werkplekken etc. Stadhuis	36.000	2019	N	190.500	226.500		ged.ondh.geb.
19.04.07	A008	- stadhuis - bouw.aanp. Ruimten na herinrichting		2019	N	10.000	10.000		res. ondh.geb.
19.04.08	A008	- voorbereidingskrediet fysieke herinrichting centrale hal Stadhuis	20.000	2019	N	25.000	45.000		
19.04.09	A009	- CIO-convenant - software 2019		2019	N	11.922	11.922		
19.04.10	A009	- CIO-convenant - software 2019 - M2A		2019	N	404.607	404.607		
20.04.01	A017	- machine nr. 1 MAN knijperauto		2020	N	140.000	140.000		
20.04.02	A004	- digitaliseren archief	10.000	2020	N	10.000	20.000		
20.04.03	A010	- machine nr. 10 Aanhanger - werkplaats		2020	N	7.500	7.500		
20.04.04	A009	- CIO-convenant - software 2020		2020	N	32.062	32.062		
20.04.05	A009	- CIO-convenant - software 2020 - M2A		2020	N	130.081	130.081		
21.04.01	A009	- CIO-convenant - software 2021		2021	N	157.378	157.378		
22.04.01	A009	- CIO-convenant - software 2022		2022	N	97.868	97.868		
			76.000			1.256.918	1.332.918		
Totaal						1.821.671	1.927.671		
mutatie t.o.v. begrotingsjaar									
mutatie t.o.v. vorig jaar									

te activeren	afs. jr.	jaarlast	vaste rekenrente: 1,5 %				overige expl. lasten	toelichting
			2019	2020	2021	2022		
20.000	5	4.300	4.300				Voor het digitaliseren van het archief (relatie zakensysteem) wordt in 5 jaar (voor de periode 2016-2020) een investering gevraagd van jaarlijks € 10.000,-. Bekeken wordt nog in hoeverre opgetrokken kan worden in samenwerkingsverband met de gemeente Oldebroek.	
20.000	5	4.300	4.300					
20.000	5	4.300	4.300					
95.000	8	13.300	13.300				Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
50.000	15	4.083	4.083				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
14.000	10	1.610	1.610				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
30.000	15	2.450	2.450				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
21.000	15	1.715	1.715				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
20.000	15	1.633	1.633				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
57.183	10	6.576	6.576				Begroting I-Dienst 2019	
41.784	10	4.805	4.805				Begroting I-Dienst 2019	
205.786	10	23.665	23.665				Begroting I-Dienst 2019 (Datadistributie/Burgerzaken)	
594.753		72.738	72.738					
20.000	5	4.300	4.300					
30.000	15	2.450	2.450				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
	10						Ontwikkeling	
	25						Ontwikkeling	
226.500	25	12.458	12.458				Zie investeringsbudget 2018	
10.000	25	550	550				MJOP - dekking uit gevormde reserve	
45.000	25	2.475	2.475				Kadernota 2019. Doorontwikkeling organisatie.	
11.922	10	1.371	1.371					
404.607	10	46.530	46.530				Begroting I-Dienst 2019 (Bedrijfsvoering/SD/BAG/WKPD/GEO/Kadaster)	
140.000	10	16.100		16.100			Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
20.000	5	4.300		4.300			Digitalisering archief jaarlijks € 10.000,- voor de periode 2016-2020	
7.500	10	863		863			Economisch afgeschreven. Jaarlijks beoordelen op noodzaak van vervanging.	
32.062	10	3.687		3.687				
130.081	10	14.959		14.959			Begroting I-Dienst 2019 (NHR/Belastingen)	
157.378	10	18.098			18.098			
97.868	10	11.255				11.255		
1.332.918		139.396	70.133	39.909	18.098	11.255		
1.927.671		212.134	70.133	39.909	18.098	11.255		
			-2.605	-32.829	-54.640	-61.483		
			-2.605	-30.224	-21.810	-6.844		

MEERJARENRAMING “STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN”
2019 TOT EN MET 2022

GEMEENTE HATTEM

Toelichting:

1. In deze staat worden gespecificeerd opgenomen:
 - a. De algemene reserves van de algemene dienst
 - b. De bestemmingsreserves van de algemene dienst
 - c. De overige bestemmingsreserves (*beklemd*)
 - d. De voorzieningen van de algemene dienst

2. Reserves zijn vermogensbestanddelen die als eigen vermogen zijn aan te merken en die bedrijfs-economisch gezien vrij zijn te besteden.
De reserves kunnen worden onderscheiden naar de algemene reserve en bestemmingsreserves. Zodra de gemeenteraad aan een reserve een bepaalde bestemming heeft gegeven, is er sprake van een bestemmingsreserve. De reserves zonder een dergelijk oormerk vormen samen de algemene reserves.

3. Voorzieningen zijn onderdeel van het vreemd vermogen. Voorzieningen worden gevormd wegens:
 - a. Verplichtingen, verliezen en risico's waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, maar wel redelijkerwijs ingeschat kan worden
 - b. Kosten die in een volgend jaar zullen worden gemaakt (bijvoorbeeld onderhoudsfondsen)
 - c. Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden.Elke voorziening moet de omvang hebben van de betreffende verplichting of risico. Mutaties in voorzieningen bestaan uitsluitend uit het aanpassen van de omvang van een voorziening.

Meerjarenraming "Staat van Reserves en voorzieningen"

(Conform artikel 22, lid 2 Besluit begroting en verantwoording)

Grootboek- nummer (1)	Omschrijving (2)	Saldo per 31-12-2019 (3)	Saldo per 31-12-2020 (4)	Saldo per 31-12-2021 (5)	Saldo 31-12-2022 (6)
Reserves van de algemene dienst					
Algemene reserves					
890000	algemene reserve (vaste buffer)	4.500.000	4.500.000	4.500.000	4.500.000
890010	algemene reserve	1.500.410	1.663.137	1.763.539	1.737.275
Totaal algemene reserves		6.000.410	6.163.137	6.263.539	6.237.275
Bestemmingsreserves					
891.020	reserve grondexploitatie	83.323	83.323	83.323	83.323
891.280	egalisereserve rioolrecht	279.489	279.489	279.489	279.489
891.290	reserve volkshuisvestingsdoeleinden	200.500	200.500	200.500	200.500
891.300	egalisereserve afvalstoffenheffing	81.969	-22.307	-126.583	-230.859
891.340	egalisereserve onderhoud gebouw en	387.662	387.662	387.662	387.662
891.370	reserve egalisereserve decentralisaties	605.128	467.621	472.371	630.559
Totaal bestemmingsreserves		1.638.071	1.396.288	1.296.762	1.350.674
Overige bestemmingsreserves (beklemd)					
891500	reserve dekking kapitaallasten	790.047	742.068	695.808	649.548
Totaal overige bestemmingsreserves		790.047	742.068	695.808	649.548
892500	saldo rekening van baten en lasten	93.306	185.628	38.458	23.563
Totaal Reserves		8.521.834	8.487.121	8.294.567	8.261.060
Voorzieningen					
893.780	voorziening afkoopsommen onderhoud graven	355.801	351.545	345.989	339.133
893.860	voorziening grondexploitatie bedrijventerrein H2O	335.000	335.000	335.000	335.000
893.870	voorziening precariobelasting	378.730	663.730	1.063.730	1.063.730
893.880	voorziening w ethouderspansioenen	161.700	161.700	161.700	161.700
893.890	voorziening rioolrecht	742.705	651.980	561.503	444.390
Totaal voorzieningen		1.973.936	2.163.955	2.467.922	2.343.953
Totaal passiva balans		10.495.770	10.651.076	10.762.489	10.605.013
893.720	voorziening oninbare vorderingen ***	235.686	235.686	235.686	235.686
Totaal voorzieningen		235.686	235.686	235.686	235.686
Totaal activa balans		235.686	235.686	235.686	235.686
GENERAAL TOTAAL		10.731.456	10.886.762	10.998.175	10.840.699

** egalisereserve afvalstoffenheffing
- negatief saldo wordt gecompenseerd vanuit de tarieven

** saldo rekening van baten en lasten
- MJB-resultaat wordt na besluitvorming verrekend met de algemene reserv

*** oninbare vorderingen
- de voorziening moet conform BBV worden verantwoord aan de activakant van de Balans.

*MEERJARENAMING "STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN"
2019 TOT EN MET 2022*

TOELICHTING

ALGEMEEN

In de raad van 16 oktober 2017 is de "Nota reserves en voorzieningen 2017" vastgesteld.

In de Nota is rekening gehouden met de meest recente wettelijke voorschriften (BBV).

Daarnaast is kritisch gekeken naar de noodzaak en hoogte van de diverse reserves en voorzieningen.

RESERVES

890.000 algemene reserve vast buffer

De algemene reserve vaste buffer is het vrij besteedbaar eigen vermogen van de gemeente. Voorheen werd uit motieven van financiële dekking (rentebeleid) een bedrag van € 380 per inwoner gehanteerd om de gewenste omvang van deze buffer te bepalen. Deze reserve geeft stabiliteit aan de beschikbare weerstandscapaciteit.

890.010 algemene reserve

Deze reserve heeft als belangrijkste functie het vormen van een buffer voor financiële tegenvallers en wordt gebruikt voor opvang van risico's. Tekorten en overschotten op de jaarrekening komen ten laste respectievelijk ten gunste van de algemene reserve vrij aanwendbaar.

Daarnaast wordt deze reserve gebruikt als algemeen dekkingsmiddel. In de praktijk bestaat de reserve uit een deel waarop al een aantal claims zijn gelegd (raadsbesluiten / begrote onttrekkingen) en een deel dat nog vrij beschikbaar is (voor het opvangen van risico's en als algemeen dekkingsmiddel).

891.020 reserve grondexploitatie

De reserve grondexploitatie laat het weerstandsvermogen zien van de grondexploitatie, waaruit de risico's dienen te worden opgevangen. Risico's in de grondexploitatie kunnen bijvoorbeeld voortvloeien uit de vertraging van het in exploitatie nemen van complexen, tegenvallende grondverkoop of hogere investeringen. Om de risico's van de lopende complexen deels op te vangen wordt een bodempercentage van de boekwaarde van alle grondexploitaties gehandhaafd van 2,5%.

891.280 egalisatiereserve rioolrecht

In 2007 is deze egalisatiereserve in het leven geroepen om de grote schommelingen in het door te berekenen rioolrecht (ingesteld in 2006) op te kunnen vangen. De raad stelde 23 juni 2014 het afvalwaterketenplan vast en stelde bij die gelegenheid het plafond van deze reserve op € 1.000.000.

Elk jaar wordt bekeken of het saldo van de producten pompen en riolen, rioolrechten en straatvegen een voordelig dan wel nadelig saldo te zien geeft. Het saldo wordt met de reserve verrekend. Verder worden de afschrijvingslasten voor het 1e jaar gedekt uit deze reserve. Vanaf het 2e jaar vindt doorberekening van de kapitaallasten plaats via het rioolrecht.

Door het uitstellen van rioolprojecten heeft in de afgelopen jaren de vulling van de egalisatiereserve rond het ingestelde plafond geschommeld. Dat is anders sinds de jaarrekening van 2017. Toen is er € 614.000 aan de reserve onttrokken en aangemerkt als "wegens derden bekleemde middelen". Conform de BBV is dat bedrag overgeheveld naar de nieuw opgerichte Voorziening Rioolrecht (nr. 893.890).

891.290 reserve volkshuisvestingsdoeleinden

In het Kwalitatief Woonprogramma zijn afspraken gemaakt over de aantallen en typen te bouwen woningen. Geconstateerd is dat de productie van goedkope woningen achter blijft.

Om de bouw van goedkope woningen te stimuleren is een bijdrage ontvangen van de Provincie Gelderland en de Regio Noord Veluwe. Het gaat hier om de SGW (Stimuleringsbijdrage Goedkope Woningbouw). Deze bijdrage is aan de reserve toegevoegd. In principe is een gedeelte van de reserve vrij

besteedbaar maar zal logischerwijs ingezet worden voor volkshuisvestingsdoeleinden. De ontvangen middelen worden gereserveerd voor het Hattense bouwprogramma.

Het saldo van de reserve is als volgt geormerkt:

- Woningbouw Woonzorgzone Geldersedijk	€ 80.000
- Duurzaamheid woningbouw	€ 20.500
- Woningbouw 't Veen	€ 100.000
Totaal geormerkte gelden	<u>€ 200.500</u>

891.300 egalisatiereserve afvalstoffenheffing

Deze reserve is ingesteld met als doel de egalisatie van baten en lasten op het gebied van de afvalstoffenheffing. Met behulp van deze reserve blijft de afvalstoffenheffing over de jaren heen stabiel; Incidentele schommelingen in de inkomsten of uitgaven hebben niet zijn weerslag op het tarief. Bij structurele daling of stijging van de baten en lasten kan de heffing worden bijgesteld.

Per saldo lasten van de producten Huisvuil en Afval openbare ruimte als ook toe te rekenen loonkosten worden elk jaar aan deze reserve onttrokken. Het saldo van het product baten afvalstoffenheffing wordt elkaar jaar aan deze reserve toegevoegd.

Het is wettelijk niet toegestaan dat er "verdiend" wordt met het opleggen van de afvalstoffenheffing.

Naast het voorkomen van grote schommelingen in de tarieven wordt de reserve ook ingezet als dekking voor investeringen. Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) mogen investeringen niet ineens ten laste van een bestemmingsreserve worden gebracht, tenzij de reserve is gevormd met inkomsten van derden. Door de investeringen inzichtelijk te houden en de heffing te egaliseren, hevelen wij de toekomstige afschrijvingslasten over in de "Reserve dekking kapitaallasten".

891.340 egalisatiereserve onderhoud gebouwen

Voor het opvangen van de financiële begroting- en rekening fluctuaties als gevolg van de jaarlijks muterende onderhoudskosten is bij de begroting 2016 een egalisatiereserve onderhoud gebouwen ingesteld. Het doel is om door het vormen van een fonds flexibeler en daardoor efficiënter te werken met het beheer van de gebouwen. Vanuit de algemene reserve vrij aanwendbaar is een 'bodem' aangelegd van € 500.000. Daarnaast vindt er een jaarlijkse dotatie plaats van € 100.000 waarmee de onderhoudskosten worden verrekend.

De onderhoudsplanning voor de gemeentelijke gebouwen wordt geactualiseerd.

891.370 egalisatiereserve decentralisaties

Bij het vaststellen van de begroting 2015 heeft de raad een amendement aangenomen waarbij ze heeft besloten een reserve in te stellen van € 300.000 om de eventuele schommelingen van de extra taken op het terrein van de Jeugdwet, Participatiewet en de overheveling van de functie Begeleiding uit de AWBZ naar de Wmo te kunnen opvangen. Het bedrag is onttrokken aan de algemene reserve vrij aanwendbaar. Bij het vaststellen van de jaarrekeningen 2015, 2016 en 2017 zijn telkens middelen aan deze reserve toegevoegd vanuit het overschot op het sociaal domein.

891.500 reserve dekking kapitaallasten

De toekomstige kapitaallasten van een aantal investeringen met economisch nut worden uit deze reserve gedekt.

VOORZIENINGEN

893.780 voorziening afkoopsommen graven

De voorziening wordt gevoed door de afkoopsommen van de graven er aan toe te voegen. Jaarlijks wordt 1/20e deel van de jaarlijks berekende vrijval ten gunste gebracht van de exploitatie. De kostendekkendheid van de begraafplaats is in onderzoek. Afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek kan het deel voor de exploitatie wijzigen.

893.860 Voorziening grondexploitatie bedrijvenpark H2O

In 2013 werd het Vernieuwd Perspectief van het Bedrijvenpark door de drie deelnemende gemeenten onderschreven. De grondexploitatie is toen opnieuw beoordeeld op plausibiliteit van de onderliggende uitgangspunten. Ten opzichte van eerdere analyses is een verliesvoorziening ingesteld ter hoogte van € 765.000 per gemeente. Tot en met de jaarrekening van 2016 is telkens gesteld dat de voorziening op dit bedrag gehandhaafd dient te worden; bij de jaarrekening 2017 is deze voorziening naar aanleiding van het verschijnen (in juni 2018) van de "Actualisatie grondexploitatie bedrijvenpark H2O" tot minder dan de helft verlaagd.

893.870 Voorziening precariobelasting

Vanaf 2014 heeft Gemeente Hattem aanslagen precariobelasting opgelegd. In een beroepsprocedure bij Rechtbank Gelderland zijn wij in het gelijk gesteld. In de najaarsnota van 2017 is daarom besloten tot een forse vrijval.

893.880 Voorziening wethouderspensionen

Met ingang van 2015 wordt de pensioenopbouw van zittende wethouders in eigen beheer opgebouwd. Daarvoor is in de jaarrekening van 2015 een voorziening opgericht.

893.890 Voorziening rioolrecht

Op grond van artikel 44 lid 2 van het BBV is er in 2017 een wijziging doorgevoerd. Wanneer op de rioolheffing een voordeel wordt behaald - nu of in de toekomst - dan mag dit op grond van de regelgeving enkel in een reserve vloeien als kan worden aangetoond dat de 'overdekking' wordt veroorzaakt door efficiency- of aanbestedingsvoordelen. In alle andere gevallen moet het voordeel in een voorziening door derden bekleemde middelen worden gestort. Hiervoor is er in 2017 deze voorziening rioolrecht gevormd.

893.720 Voorziening oninbare vorderingen

Er is altijd een risico aanwezig dat openstaande vorderingen niet worden voldaan. Door middel van een ouderdomsanalyse wordt, bij de jaarrekening, een inschatting van dit risico gemaakt. De voorziening wordt vervolgens tot het bedrag van dit risico gemuteerd. Conform BBV wordt de voorziening verantwoord als waarde correctie op de vorderingen (vlottende activa).

RESERVEPOSITIE

Saldo per:	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021	31-12-2022
Algemene reserves	6.000	6.163	6.264	6.237
Bestemmingsreserves	2.428	2.138	1.993	2.000
Voorzieningen	2.210	2.400	2.703	2.580
Exploitatieresultaat	93	186	38	24
TOTAAL	10.731	10.887	10.998	10.841

